

ΝΙΚ. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ - Δ/του του 2ου Δημ. Σχολείου 'Αθηνών

Ίστορία Νεωτέρας Έλλάδος

69 ΠΔΒ
Παπασπύρου Νικ.

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Για την έκτη τάξη
του
Δημοτικού Σχολείου

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1154

ΟΣ ΟΙΚΟΣ Δ. Ν. ΤΖΑΚΑ & Σ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ

ΑΘΗΝΑΙ - ΟΔΟΣ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 65
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

9

69

ΠΑ13.

Ν. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

Διευθυντοῦ τοῦ 2ου Δημοτικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν

Παιδαγωγοῦ {N.}

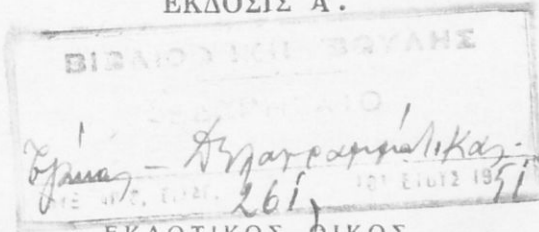

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΗ ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Ἐγκριμένη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 49529 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου

ΕΚΔΟΣΙΣ Α΄.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜ. Ν. ΤΖΑΚΑ — ΣΤΕΦ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ

Ἔτος Ἰδρύσεως 1876

ΑΘΗΝΑΙ — ΕΛΕΥΘ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 65Α

1950

002
ΕΠΕ
ΕΤΡΑ
1154

Πᾶν ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως
καὶ τὴν σφραγίδα τῶν Ἐκδοτῶν

Τυπογραφικαὶ Ἔργασια: Χ. ΡΟΔΑΚΗ - Γ. ΠΑΥΛΟΥ, Παλλάδος 18

Α) ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΤΟ 15^ο ΑΙΩΝΑ

Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ οἱ Τούρκοι.

Στὴν Εὐρώπη, ὅταν πρωτοῆρθαν οἱ Τούρκοι, τρία ἦταν τὰ δυνατώτερα κράτη, ἡ *Γαλλία*, ἡ *Ἀγγλία* καὶ ἡ *Ἰσπανία*. Ἀπὸ αὐτὰ ἡ *Γαλλία* ἦταν προωδευμένη καὶ εἶχε ἰσχυρὸ στρατό, ἀλλὰ δὲ γειτόνευε μὲ τὴν Τουρκία καὶ εἶχε φιλικές σχέσεις.

Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἰσπανία βρισκόνταν μακριὰ καὶ δὲν εἶχαν φόβο ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἀπὸ τοὺς γειτόνους, ἡ *Ἀυστρία* καὶ ἡ *Ὀυγγαρία* ἦταν ἐνωμένες μὲ τὴν Αὐτοκρατορία τῆς Γερμανίας. Ἡ Γερμανία τότε περιλάμβανε πολλὰ μεγάλα καὶ μικρὰ κράτη μὲ δικούς τους ἡγεμόνες, ποὺ εἶχαν ξεχωριστὲς γλώσσες καὶ θρησκείες. Πολλές φορές μάλιστα ἦταν καὶ ἀντίθετα μεταξύ τους. Στὴν κατάσταση αὐτῆ, ποὺ βρισκόνταν τὰ Γερμανικὰ κράτη, δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ ἀντισταθοῦν στοὺς Τούρκους.

Ἡ *Ρωσία*, ἦταν μεγάλο κράτος σὲ ἔκταση, ἀλλὰ δὲν εἶχε οὔτε δυνατὸ στρατό οὔτε καλὴ διοίκηση. Γι' αὐτό, στὴν ἀρχή, δὲμποροῦσε νὰ τὰ βγάλῃ πέρα μὲ τοὺς Τούρκους, ποὺ κυριαρχοῦσαν καὶ στὴ Μαύρῃ Θάλασσα ἀκόμη.

Ἡ *Ἰταλία*, ἦταν κι' αὐτὴ χωρισμένη σὲ μικρὰ κράτη, ὅπως ἡ Γερμανία. Σπουδαιότερο ἀπὸ αὐτὰ ἦταν ἡ *Βενετία*, κτισμένη ἐπάνω σὲ νησάκια πρὸς τὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα. Ἡ Βενετία ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Φράγκων εἶχε πάρει τὴν Πελοπόννησο, τὴν Κρήτη, τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου Πελάγους καὶ τὴν Ἀθήνα ἀκόμη. Οἱ Βενετοὶ ἦταν ἄνθρωποι πλούσιοι καὶ ναυτικοί, ἀλλὰ δὲν εἶχαν μεγάλη στρατιωτικὴ δύναμη.

Ἔτσι, οἱ Τούρκοι βρῆκαν κατάλληλη εὐκαιρία νὰ ἐφαρμόσουν τὰ κατακτητικὰ τους σχέδια στὴν Εὐρώπη.

ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ (1453—1700)

1. *Οι Τούρκοι κυριεύουν την υπόλοιπη Ελλάδα.*—Υστερα από την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως ο Μωάμεθ προχώρησε προς Νότο και κυρίεψε τὸ Δουκάτο τῶν Ἀθηνῶν. Ὄταν ἔφτασε στὴν Ἀθήνα, θαύμασε τὰ περίφημα ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς πόλεως (1460 μ. Χ.).

Κατόπιν πῆρε τὸ Δεσποτᾶτο τοῦ Μυστρά, ὅπου βρῆκε μεγάλη ἀντίσταση. Τὸ δεύτερο χρόνο κατέλαβε μὲ εὐκολία τὴν αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας.

2. *Οἱ Τούρκοι καὶ ἡ Αὐστρία.*—Στὸ μεταξὺ, ἄλλα Τουρκικὰ στρατεύματα παίρνουν τὴ Σερβία, τὴν Ἀλβανία, τὴ Ρουμανία, τὴν Οὐγγαρία καὶ προχωροῦν πρὸς τὴν Αὐστρία, μὲ σκοπὸ νὰ κατακτήσουν τὴν Εὐρώπη. Πολιορκοῦν τὴ Βιέννη (1529), μὰ οἱ Αὐστριακοὶ ἀντιστάθηκαν μὲ πείσμα καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσουν. Ὑστερα ἀπὸ λίγα χρόνια κάνουν καὶ νέα ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Αὐστρίας καὶ πολιορκοῦν δεύτερη φορὰ τὴ Βιέννη. Στὴν ἐκστρατεία αὕτη οἱ Αὐστριακοὶ νίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς κυνήγησαν ὡς τὸ Βελιγράδι. Τότε ἐλευθερώθηκε καὶ ἡ Οὐγγαρία, ἀφοῦ ἔμεινε σκλαβωμένη στοὺς Τούρκους 150 χρόνια (1663).

3. *Οἱ Τούρκοι καὶ ἡ Βενετία.*—Οἱ Βενετοὶ ἦταν λαὸς ἐμπορικός καὶ ναυτικός μὲ πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα ποὺ ταξίδευαν στὴ Μεσόγειο. Ὄταν οἱ Τούρκοι πῆραν ὅλη τὴν Ἑλλάδα, οἱ Βενετοί, γιὰ νὰ βοηθοῦν τὸ ἐμπόριο καὶ νὰ ὑπερασπίζονται τὴ ναυτιλία τους, μὲ σκληροὺς ἀγῶνες, κράτησαν καὶ ὠχύρωσαν ὠρισμένα φρούρια στὰ παράλια. Τέτοια ἦταν τὸ *Ναύπλιο*, ἡ *Μεθώνη*, ἡ *Κορώνη*, ἡ *Μινεμβασία*, ἡ *Ναύπακτος*, ἡ *Κέρκυρα* καὶ ἄλλα.

Οἱ Τούρκοι εἶχαν σκοπὸ νὰ διώξουν τοὺς Βενετοὺς μὲ κάθε τρόπο ἀπὸ τὰ μέρη αὐτὰ καὶ νὰ τοὺς ἀφαιρέσουν τὴν κυριαρχία, ποὺ εἶχαν στὴ Μεσόγειο.

Τριακόσια χρόνια βάσταξε ὁ πόλεμος αὐτός, ποὺ ἄλλοτε νικοῦσαν οἱ Τούρκοι καὶ ἄλλοτε οἱ Βενετοί. Οἱ Βενετοὶ ἀναγκάστησαν νὰ κάμουν συμμαχία (ιερή) μὲ τὸν Πάπα καὶ τὴν Ἰσπανία, γιὰ νὰ χιτυπήσουν τὸν Ἰσλαμικό στόλο. Σὲ μιά μεγά-

λη ναυμαχία, πού έγινε κοντά στη Ναύπακτο (1571) ὁ τουρκικός στόλος ἔπαθε μεγάλη καταστροφή.

Οἱ Τούρκοι ὅμως δὲ δειλίασαν. Γρήγορα ἔκαμαν ἰσχυρὸ στόλο καὶ κινήθηκαν γιὰ νὰ ὑποτάξουν τὴν Κρήτη. Εἴκοσι χρόνια κράτησε ὁ πόλεμος αὐτός. Τέλος ἡ Κρήτη, ὕστερα ἀπὸ σκληροὺς ἀγῶνες, ὑποδουλώθηκε.

Τὴν ἐποχὴ, πού οἱ Τούρκοι πολιορκοῦσαν γιὰ δευτέρη φορὰ τὴ Βιέννη, οἱ Βενετοὶ βρῖσκουν εὐκαιρία καὶ ξαναπαίρνουν τὰ Ἑλληνικὰ μέρη, πού ἔχασαν. Ὁ *Δόγης Μοροζίνης* κυρίεψε ὀλόκληρη τὴν Πελοπόννησο καὶ ἔφτασε ὡς τὴν Ἀθήνα. Οἱ Τούρκοι φοβήθηκαν καὶ κλείσθηκαν στὴν Ἀκρόπολη, περιμένοντας βοήθεια. Οἱ Βενετοὶ ὅμως πολιορκήσαν πολὺν καιρὸ τὴν Ἀκρόπολη καὶ στὸ τέλος τοὺς ἀνάγκασαν νὰ παραδοθοῦν.

Στὴν πολιορκία αὐτή, ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς τῶν Βενετῶν, μία βόμβα ἔπεσε στὸν Παρθενῶνα, πού τὸν χρησιμοποιοῦσαν οἱ Τούρκοι γιὰ πυριτιδαποθήκη. Ἀπὸ τὴν τρομερὴ ἔκρηξη πού ἔγινε, ἔπεσε ὁ ναὸς καὶ καταστράφηκε τὸ ὥραϊο μνημεῖο, πού τόσους αἰῶνες ἔλαμπε στὸν ἱερὸ βράχο (1687).

Ἀργότερα οἱ Τούρκοι πῆραν πάλι τὴν Πελοπόννησο καὶ ὄλες τίς Ἑλληνικὲς πόλεις, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ φρούρια καὶ νησιά.

Ἡ Δημοκρατία τῆς Βενετίας σιγά-σιγά ἔχασε τὴ δύναμή της στὴ Μεσόγειο ὥσπου στὸ τέλος διαλύθηκε ἀπὸ τὸν Μ. Ναπολέοντα.

4. Οἱ Τούρκοι καὶ ἡ Ρωσία.— Οἱ Τούρκοι μέσα σὲ 200 χρόνια ἔκαμαν μεγάλο καὶ ἰσχυρὸ κράτος.

Ἐκτὸς ἀπὸ τίς χῶρες, πού εἶχαν στὴν Ἀσία, πῆραν καὶ τὴν Αἴγυπτο στὴν Ἀφρική καὶ ὀλόκληρη σχεδὸν τὴ Βαλκανικὴ χερσόνησο. Ἐφτάσαν σὲ μεγάλη ἀκμὴ. Πολλὲς φορές, μάλιστα, οἱ Σουλτάνοι φέρνονταν περιφρονητικὰ καὶ στοὺς πρεσβευτὰς τῶν μεγάλων κρατῶν τῆς Εὐρώπης.

Αὐτὰ ἀνησύχησαν πολὺ τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ ἄρχισαν νὰ ὀργανώνωνται. Ἡ Ρωσία, ἀπὸ τὰ γειτονικὰ κράτη, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, εἶχε προσδέψει καὶ ἀποτελοῦσε νέο μεγάλο ἐχθρὸ γιὰ τὴν Τουρκία. Ὁ Αὐτοκράτορας Μέγας Πέτρος ὀργάνωσε τὴ Ρωσία καὶ ἐτοίμασε δυνατὸ στρατὸ καὶ στόλο. Εἶχε σχέδιο νὰ διώξη τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ νὰ ξαναἰδρύσῃ τὴ

Βυζαντινή Αυτοκρατορία με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη και αυτοκράτορα Ρώσο. Γι' αυτό ἔκαμε πολλούς πολέμους με τούς Τούρκους.

Ἀπό τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (1700) οἱ Τούρκοι ἀρχίζουν νὰ ῥχάνουν τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀκμὴ, ποὺ εἶχαν στὴν Εὐρώπη.

Β') ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλ·ήνων.

1. *Ἐξισλαμισμὸς—Παιδομάζωμα.* Οἱ Τούρκοι, μπαίνοντας κατακτητὲς σὲ κάθε πόλη, εἶχαν ὡς ἀρχὴ νὰ σφάζουν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, ποὺ ἔπιαναν νὰ τοὺς πουλοῦν γιὰ δούλους. Πολ-

Γενίτσαροι

λοὺς ἀνάγκαζαν νὰ φύγουν σὲ ἄλλα μέρη καὶ ἄλλους νὰ ἀλλάξουν θρησκείαν καὶ νὰ γίνουν Τούρκοι. Σιγὰ—σιγὰ ὅμως κατάλαβαν, ὅπως καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ γίνουν Τούρκοι, νὰ ἐξισλαμισθοῦν, οἱ χριστιανοί, ἦταν τὸ παιδομάζωμα. Τὸ φόρο

αυτό, πού λεγόταν καί φόρος τοῦ αἵματος, τὸν ἐπέβαλε ὁ Ὀρχάν με τὴ βία στοὺς σκλαβωμένους, γιὰ νὰ ἔχη καί στρατὸ νὰ πολεμάη.

Κάθε φορά, πού ἐρχόταν ἡ διαταγὴ ἀπὸ τὸ Σουλτάνο, Τούρκοι ἀξιωματικοὶ πήγαιναν στὶς πόλεις καί στὰ χωριά καὶ ἔπαιρναν τὸν κατάλογο ἀπὸ τοὺς δημογέροντες τοῦ τόπου, ὅπου ἦταν γραμμένα τὰ ἀγόρια ἀπὸ 6 ὡς 15 χρονῶν. Οἱ καημένοι οἱ γονεῖς! Μὲ τὴ βία παρουσίαζαν τὰ παιδιά τους. Οἱ

μητέρες μὲ δάκρυα ἄφηναν ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τὰ παιδιά τους, πού τὰ ἄρπαζαν οἱ Τούρκοι καί τὰ ἐξαφάνιζαν. Τὰ παιδιά αὐτὰ ζοῦσαν σὲ ξεχωριστοὺς στρατῶνες. Τὰ ἐξιολάμιζαν, τὰ μάθαιναν τὴν Τουρκικὴ γλῶσσα καί τὰ συνήθιζαν σὲ μεγάλη σκληραγωγία. Στοὺς στρατῶνες γυμνάζονταν καί ξεχνοῦσαν ὀλότελα τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, τοὺς γονεῖς καί τὴν πατρίδα τους. Πατέρα εἶχαν τὸ Σουλτάνο. Ὅταν μεγάλωναν ἀποτελοῦσαν τὸ τάγμα τῶν **Γενιτσάρων** (νέων στρατιωτῶν).

Οἱ Γενιτσαροὶ ἦταν οἱ πιὸ ἀνδρεῖοι στρατιῶτες κι' οἱ περισσότερο φανατικοὶ ἐχθροὶ τῶν χριστιανῶν, χειρότεροι κι' ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς Τούρκους ἀκόμη.

2. **Ταπεινώσεις καὶ ἐξευτελισμοὶ τῶν Ἑλλήνων.** Ὅλοι οἱ

σκλαβωμένοι λαοί, ὅσοι δὲν ἔγιναν Τούρκοι, λέγονταν **Γκιοῦρηδες** δηλαδὴ ἄπιστοι. Αὐτοὺς οἱ Τούρκοι δὲν τοὺς θεωροῦσαν ἀνθρώπους ἀλλὰ ζῶα, γι' αὐτὸ τοὺς περιφρονοῦσαν καί τοὺς ἔλεγαν **ραγιάδες**.

Σὰν ραγιάδες καί οἱ Ἕλληνες ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ χαιρετοῦν πρῶτοι τοὺς Τούρκους. Δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ ἀνεβαί-

Τούρκος Δικαστής.

νουν σὲ ἄλογα. Καὶ ἂν συναντοῦσαν καμμιά φορὰ Τούρκο ἔπρεπε νὰ κατεβοῦν ἀπὸ τὸ ζῶο καὶ νὰ χαιρετήσουν πρῶτοι. Δὲ μποροῦσαν νὰ φοροῦν καινούργια ροῦχα, γιατί τοὺς γύμωναν καὶ τοὺς τὰ ἔπαιρναν. Ἄν εἶχε κανένας καλὸ σπίτι σὲ καμμιά πόλη ἢ σὲ χωριὸ τὸ ἔπαιρναν καὶ κατοικοῦσαν οἱ Τούρκοι.

Οἱ Ραγιαδες ἔπρεπε νὰ εἶναι πρόθυμοι σὲ κάθε ἀγγαρεία πού τοὺς ἐπέβαλε ὁ τυχαῖος Τούρκος. Κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ ἀρνηθῆ γιατί τοὺς ἔδερναν καὶ τοὺς σκότωναν, χωρὶς νὰ δώσουν λόγο σὲ κανένα. Ἄν φιλονικοῦσαν μὲ Τούρκους δὲν ἔβρισκαν ποτὲ δίκιο σὲ Τούρκικο δικαστήριον.

Δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ χτυποῦν τίς καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν καὶ στήν ἀρχὴ οὔτε νὰ ἔχουν σχολεῖα. Οἱ Ἕλληνες ζοῦσαν ταπεινὰ καὶ κακομοιριασμένα, γιατί μὲ τὸ τίποτε μποροῦσαν νὰ πάθουν μεγάλο κακόν.

3. *Ἀρπαγὴ τῶν κτημάτων—χαράτσι.* Οἱ Τούρκοι μοιράστηκαν μετὰξὺ τους τὰ καλύτερα καὶ τὰ εὐφορώτερα κτήματα. Ἄλλα τὰ χάρισαν στὰ τζαμιά τους καὶ λέγονταν *βακούφια*. Στούς Ἕλληνες ἄφησαν τὰ χειρότερα καὶ ὅσα ἦταν στὰ ὄρεινὰ μέρη. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἔπαιρναν κάθε χρόνο φόρο τὸ πέμπτο ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ 16 χρονῶν καὶ ἄνω πληρωναν φόρο. Κάθε χριστιανὸς ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ τὸν *κεφαλικὸ αὐτὸ φόρο*, πού λεγόταν *χαράτσι* καὶ νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸν Τούρκο εἰσπράκτορα ἀπόδειξη, γιὰ ἓνα χρόνο. Ἄλλιῶς ἡ ζωὴ του κινδύνευε.

Οἱ Ἕλληνες ἐκπατριζόνται. Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν Ἑλλήνων ἦταν, ὅπως εἶδαμε, στὴ διάθεση καὶ τοῦ τελευταίου Τούρκου.

Ἡ σκλαβιά ἦταν βαρεῖα καὶ ἀνυπόφορη. Γι' αὐτὸ ὅσοι μποροῦσαν κι' ἔβρισκαν τρόπο ἔφευγαν σὲ ξένα μέρη Προτιμοῦσαν νὰ ἐκπατριθοῦν, γιατί δὲ μποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τίς ταπεινώσεις καὶ τοὺς ἐξευτελισμούς, πού πάθαιναν ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ὅσοι δὲν εἶχαν χρήματα καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ φύγουν στὸ ἐξωτερικόν, πηγαιναν στὰ βουνὰ καὶ στὰ ἀπόκρημνα μέρη, ὅπου δὲν τοὺς ἔφταναν οἱ Τούρκοι. Ἐκεῖ ζοῦσαν μὲ μεγάλες

στερήσεις και κακουχίες, αλλά είχαν την έλευθερία τους και την τιμή τους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ :

Γιατί οι Τούρκοι επέβαλαν το παιδομάζωμα ;

Τί ξέρετε για το παιδομάζωμα που έκαναν οι κομμουνιστές ;

Σε τί ωφέλησε ή φυγή των Έλλήνων στο έξωτερικό ;

Γ') ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

1. Οί παραδόσεις του Λαού.

Οί Έλληνες έχασαν την Πόλη, ύποδουλώθηκαν και ζούσαν με μεγάλες στερήσεις και έξευτελισμούς, μά ποτέ δέν λησμόνησαν την τελευταία λειτουργία στην 'Αγία Σοφία και τό θάνατο του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. "Έτσι, με τά δημοτικά τραγούδια, που δείχνουν τόν πόνο τους για την Πόλη και με τις ώραιες παραδόσεις, κράτησαν μέσα τους αναμμένη τή λαμπάδα και την έλπίδα τής έλευθερίας. «Ο Κωνσταντίνος δέν πέθανε, αλλά είναι μαρμαρωμένος βασιλιάς, που μιά μέρα θά σηκωθῆ και θά διώξη τους Τούρκους ως την κόκκινη μηλιά.» «Η Πόλη και ή 'Αγία Σοφία πάλι με χρόνους με καιρούς πάλι δικιά μας θά ναι.» Τά τραγούδια και οί παραδόσεις αυτές στήριξαν τους Έλληνες στα μαύρα χρόνια τής σκλαβιάς και τους έδωσαν δύναμη και καρτερία. "Έτσι, σιγά σιγά, δημιουργήθηκε ή μεγάλη ιδέα του έθνους και ή μεγάλη έλπίδα πως μιά μέρα ή 'Ελλάδα θά άναστηθῆ.

2. Θρησκευτικά προνόμια.

Τό Τουρκικό κράτος ἦταν Θρησκευτικό. 'Από την άρχή οί Τούρκοι κατάλαβαν ότι τό συμφέρο τους ἦταν νά εισπράττουν τους φόρους και νά μη έλευθερωθούν οί Έλληνες μόνοι τους ἢ με ξένη βοήθεια. Γι' αυτό άναγνώρισαν τό Πατριαρχείο τής Κωνσταντινουπόλεως και βοήθησαν νά γίνῃ Πατριάρχης ό **Γεώργιος Σχολάριος**, που κατόπιν ώνομάσθηκε **Γεννάδιος**. Προτίμησαν οί Τούρκοι τό Γεννάδιο, έπειδή ἦταν αντίθετος στην ένωση των έκκλησιών ('Ορ-

θόδοξο καὶ Καθολικῆ). Οἱ Τούρκοι δὲν ἤθελαν νὰ ἐνωθῆ ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία μὲ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία τοῦ Πάπα, πού εἶχαν οἱ λαοὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, γιατί φοβόνταν μὴ τυχόν οἱ λαοὶ αὐτοὶ βοηθήσουν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Ὁ Σουλτάνος μὲ εὐχαρίστηση δέχθηκε καὶ ἀναγνώρισε πατριάρχη τὸ Σχολάριο. Τοῦ ἔκαμε μάλιστα καὶ μεγάλες τιμές, γιατί μετὰ τὴν ἐκλογή τὸν κάλεσε σὲ γεῦμα στὸ παλάτι του καὶ κατόπιν διέταξε τοὺς ἀξιωματοῦχους του νὰ τὸν συνοδεύσουν ὡς τὸ σπίτι του. Ἔδωσε τότε καὶ πολλὰ γραπτὰ προνόμια θρησκευτικὰ στὸν Γεννάδιο, πού μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐφήρμοσε κιόλας καθὼς :

Ἕλλην ἱερεὺς κατὰ τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς

1) Ὁ Πατριάρχης ἦταν θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῶν χριστιανῶν καὶ διεύθυνε ὅλες τὶς ἐκκλησίες. Αὐτὸς χειροτονοῦσε, διώριζε ἐπίσκοπους καὶ δικάζε ὅλες τὶς διαφορὲς τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Πατριάρχης εἶχε μεγάλη δύναμη καὶ οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνας τὸν θεωροῦσαν ὄχι μόνον ὡς θρησκευτικὸ ἀρχηγὸ ἀλλὰ καὶ ὡς ἀρχηγὸ τοῦ ἔθνους, *ἐθνάρχη*.

2) Οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ ἐνοχλοῦν κανένα κληρικὸ γιὰ καμμία ὑπόθεση.

3) Ὅλα τὰ κτήματα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηριῶν δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ φορολογοῦνται ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Μολαταῦτα οἱ χριστιανοὶ δὲν ἦταν ἐλεύθεροι στὴ λατρεία τους ὅπως μπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῆ. Τὶς καλύτερες ἐκκλησίες στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ

άλλοι οί Τούρκοι τίς έκαμαν τζαμιά. Μεγάλες και πολυτελείς έκκλησίες δέν άφηναν να έχουν οί χριστιανοί. Οί έκκλησίες ήταν χαμηλές και οί περισσότερες χωρίς καμπάνες. Όστόσο οί έκκλησίες με τίς συνδρομές των χριστιανών σε κάθε τόπο, προπαντός στα μοναστήρια διατηρούσαν βιβλιοθήκες και σχολεία, ίδρυσαν νοσοκομεία, βρεφοκομεία και άλλα φιλανθρωπικά ιδρύματα. Με όλα αυτά στα γρόνια της δουλείας διατηρήθηκε ή γλώσσα, ή θρησκεία και ο έθνισμός από τους σκλαβωμένους Έλληνες.

3. Πολιτικά προνόμια.

Οί κατακτητές, για να εισπράττωνται οί φόροι και από τα

Άθηναίος προεστιάς

πιό απόμερα χωριά με εύκολία και χωρίς κίνδυνο, ανέθεσαν στους ίδιους τους Έλληνες την ύπηρεσία αυτή. Γι' αυτό επέτρεψαν σε κάθε έπαρχία και σε κάθε χωριό οί κάτοικοι να βγάζουν τους άρχοντές τους.

Με τὸν τρόπο αὐτὸ δημιουργήθηκαν οἱ κοινότητες. Οἱ ἐπαρχίες ἀπέκτησαν τοὺς δημογέροντες καὶ τὰ χωριά τοὺς προεστούς. Οἱ δημογέροντες καὶ οἱ προεστοὶ φρόντιζαν γιὰ τοὺς φόρους, ἔλυναν τὶς οἰκονομικὲς μικροδιαφορὲς τῶν χριστιανῶν καθὼς καὶ τὶς περιουσιακὲς, χωρὶς νὰ πᾶνε οἱ χριστιανοὶ στὸν Τούρκο δικαστὴ (καδῆ).

Οἱ δημογέροντες καὶ οἱ προεστοὶ φρόντιζαν καὶ γιὰ τὰ κοινοτικὰ ζητήματα, τοὺς δρόμους, τὰ σχολεῖα, τὶς ἐκκλησίες, τὴν ὑγεία τοῦ τόπου κτ' ἦταν στὶς διαταγὲς τοῦ Ἐπισκόπου. Οἱ δημογέροντες ἔπαιρναν μέρος καὶ στὰ ἐπαρχιακὰ συμβούλια τῶν Τούρκων, ὅπου πάντα ὑποστήριζαν τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ἀνάγκες τῶν σκλαβωμένων.

Σπουδαῖες κοινότητες ἔγιναν στὸ *Πήλιο*, στὴ *Μάνη*, στὰ *Ἀμπελάκια* τῆς *Θεσσαλίας*, στὴ *Σμύρνη*, στὶς *Κυδωνίες* τῆς *Μικρᾶς Ἀσίας*, στὴ *Δημητσάνα*, στὴ *Δειβαδειά* καὶ στὴν *Υἴδρα*, ὅπου προώδεψαν πολὺ καὶ ὠφέλησαν τὸν τόπο. Στὴ Μάνη μάλιστα Μπέης διοριζόταν χριστιανὸς καὶ δὲν τολμοῦσαν ἐκεῖ νὰ κατοικήσουν Τούρκοι, ὅπως καὶ στὰ Σφακιά τῆς Κρήτης.

Ἔτσι, κρυφὰ καὶ ἀπαρατήρητα κάθε Ἑλληνικὴ κοινότητα ἀποτελοῦσε ἕνα μικρὸ Ἑλληνικὸ κράτος, ποὺ κρατοῦσε πάντα ἑνωμένους τοὺς σκλαβωμένους Ἕλληνες καὶ καλλιεργοῦσε τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας.

4. Κλέφτες καὶ ἀρματωλοί.—Οἱ Ἕλληνες, ἄνθρωποι πολιτισμένοι καὶ φιλελεύθεροι, δὲ μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν τέτοιους ἐξευτελισμοὺς ἀπὸ τοὺς βάρβαρους Τούρκους. Γι' αὐτό, ὅπως εἶδαμε, οἱ πλουσιώτεροι καὶ οἱ πιὸ μορφωμένοι ἔφυγαν στὶς ξένες χώρες, γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὶς ἀγχαρεῖες καὶ τὶς ταπεινώσεις. Ὅσοι δὲν μπορούσαν νὰ φύγουν στὸ ἐξωτερικὸ ἄφηναν τὴ σκλαβιά καὶ ἔπιαναν τὰ ἀπόκρημνα βουνά, ὅπου ζοῦσαν ἐλεύθεροι.

Ἀπὸ ἐκεῖ κατέβαιναν στοὺς κάμπους λήστευαν τοὺς Τούρκους καὶ ἔπαιρναν τὰ ποίμνιά τους, γιὰ νὰ ζήσουν ἢ γιὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθοῦν. Γι' αὐτό οἱ Τούρκοι τοὺς ὠνόμαζαν *κλέφτες*.

Γιὰ τοὺς Ἕλληνες *κλέφτης* ἦταν τὸ γενναῖο καὶ φιλελεύθερο παλληκάρι, ποὺ μισοῦσε τοὺς Τούρκους, δὲν μπορούσε νὰ ὑποφέρει τὴ σκλαβιά καὶ ἔπιανε τὰ βουνά. Οἱ Τούρκοι, ὄσες

φορές άναμετρήθηκαν με τους κλέφτες την έπαθαν. Όσοίσο οί κλέφτες δέν τους άφηναν ήσυχους, γι' αυτό πολλές φορές οί Τοϋρκοί άναγκάζονταν νά συνθηκολογοϋν με τους κλέφτες και νά τους άναθέτουν τή διοίκηση μιās περιοχής, γιά νά τήν προστατεύουν άπό ληστείες. Οί κλέφτες αύτοί είχαν δικαίωμα νά έχουν άρματα γι' αυτό λέγονταν *άρματωλοί*.

Πολλές φορές οί άρματωλοί έφευγαν πάλι στά βουνά και γίνονταν κλέφτες, γι' αυτό ο κλέφτης δέν ξεχώριζε άπό τόν άρματωλό, ήταν σχεδόν τό ίδιο. Η περιοχή πού προστάτευαν οί άρματωλοί λεγόταν *άρματωλίκι* και τό πιό άνδρειό παλληκάρι πρωτοπαλλήκαρο ήταν γραμματέας του καπετάνιου και τίς περισσότερες φορές ο άντικαταστάτης του

Οί κλέφτες και οί άρματωλοί ήταν σχεδόν ένωμένοι και ζοϋσαν τήν ίδια ζωή, επάνω στά βουνά, μέσα στις σπηλιές και στά δάση, πού τά έλεγαν *λημέρια*. Είχαν μεγάλη άντοχή στο κρύο, στην πείνα και στις στερήσεις. Τό καρυοϋλί και τό για-

Κλέφτες και άρματολοι

ταγάνι ήταν τά κυριώτερα όπλα τους και ή λερή φουστανέλλα και ή κάππα ή πιό αγαπητή φορεσιά τους.

Η τροφή τους ήταν πολύ απλή. Ένα ξερό κομμάτι ψωμί, λίγες έλιές και τυρί ήταν ή κυριώτερη τροφή. Πολλές φορές

ἔτρωγαν καὶ ψητὸ τῆς σούβλας, ὅταν ἄρπαζαν τὰ κοπάδια τῶν Τούρκων.

“Ὀλη μέρα γυμνάζονταν στὸ πήδημα, στὸ τρέξιμο καὶ στὸ λιθάρι ἢ ἔρριχναν στὸ σημάδι. Ἦταν ἄριστοι σκοπευτές. Μερικοὶ περνοῦσαν τὴ σφαῖρα μέσα ἀπὸ τὸ δακτυλίδι. Καὶ στὸ σκοτάδι ἀκόμη μποροῦσαν νὰ σημαδέψουν καὶ νὰ πετύχουν τὸν ἐχθρό, μόνο στὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς του.

Τὰ “*Αγραφα*, ὁ “*Ὀλυμπος*, ἡ *Πίνδος*, ἡ *Ρούμελη* ἦταν στὴν ἀρχὴ τὰ κυριώτερα λημέρια τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἄρματωλῶν. Ἐκεῖ τίς περισσότερες φορές ἦταν σύμμαχοι καὶ ὑπερασπίζονταν τοὺς ἀδικημένους Ἕλληνες, πολεμώντας τοὺς πασάδες. Οἱ Τούρκοι ἔδιναν τότε πολλὰ ὑποσχέσεις προσκαλώντας τοὺς ἄρματωλοὺς, ἀλλὰ αὐτοὶ περήφανα τοὺς ἀπαντοῦσαν :

«*Πασᾶ μου ἔχω τὸ σπαθί, Βεζύρη τὸ τουφέκι, κάλιο νὰ ζῶ μὲ τὰ θεριά παρὰ νὰ ζῶ μὲ Τούρκους*».

Ἄλλοίμονο στὸν κλέφτη καὶ στὸν ἄρματωλό, ποὺ θὰ τὸν ἐπιαναν αἰχμάλωτο. Τοὺς περίμεναν φρικτὰ βασανιστήρια. Γι’ αὐτὸ ἡ καλύτερη εὐχὴ στὰ συμπόσια καὶ στὰ γλέντια τοὺς ἦταν : «*καλὸ βόλι ἢ καλὸ μολύβι*».

Εἶναι γνωστὰ σ’ ὄλους τὰ ὠραῖα κλέφτικα τραγούδια, ποὺ τραγουδοῦσε ὁ λαὸς τότε καὶ τώρα ἀκόμη, γιὰ τοὺς κλέφτες, ὅπως ἐκεῖνο, ποὺ ἀποχαιρετᾶει ὁ κλέφτης τοὺς γοεῖς του :

«*Μάνα σοῦ λέγω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω δὲν ἤμπορῶ δὲν δύναμαι ἐμάλλιασε ἡ καρδιά μου θὰ πάρω τὸ τουφέκι μου νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης νὰ κατοικήσω στὰ βουνὰ καὶ στίς ψηλὰς ραχοῦλες...*».

Οἱ κλέφτες μ’ ὄλη τὴ σκληρὴ ζωὴ, ποὺ ζοῦσαν, εἶχαν εὐγενικὰ αἰσθήματα. Ποτέ δὲν πείραζαν χριστιανό. Εἶχαν μεγάλο σεβασμὸ στίς ἐκκλησίες καὶ στὰ μοναστήρια καὶ προστάτευαν τοὺς ἀδύνατους, τοὺς ἀδικημένους, τοὺς γέρους καὶ τοὺς ξένους ἀκόμη. Κρατοῦσαν πάντα τὸ λόγο τῆς τιμῆς τους.

Οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἄρματωλοὶ ἦταν οἱ πεζικὲς δυνάμεις τῆς σκλαβωμένης πατρίδος μας. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔλαβαν μέρος σὲ μεγάλες μάχες, ποὺ ἔκαμαν τότε οἱ Τούρκοι. Ἄλλοι ὑπηρέτησαν στὸν Ἄλῃ Πασᾶ, ὅπου ἔμαθαν καλὰ τὴ στρατιωτικὴ διοίκηση.

Οί κλέφτες καί οί άρμστωλοί βοήθησαν όλες τίς έπαναστάσεις, πού έγιναν καί σ' αúτοúς στηρίχθηκε καί ή μεγάλη έπανάσταση τοú 1821 για τήν έλευθερία τής πατρίδος μας.

5. Σουλιώτες — Μανιάτες — Σφακιανοί.

Πολλές όρεινές καί απόκρημνες περιοχές στήν Έλλάδα έμειναν άπάτητες από τοúς Τούρκους. Τέτοιες ήταν το *Σούλι* στήν Ήπειρο, ή *Μάνη* στήν Πελοπόννησο καί τά *Σφακιά* στήν Κρήτη. Έκει δέν πάτησε Τούρκικο πόδι, γιατί, όσες φορές οί Τούρκοι έπεχείρησαν νά τά καταλάβουν, γύρισαν πίσω ντροπιασμένοι από τοúς άνδρείους ύπερασπιστές τους.

Οί Σουλιώτες, ζούσαν σέ μιá απόκρημνη περιοχή στήν Ήπειρο. Η περιοχή αúτη είναι φυσικά ώχυρωμένη από τά γύρω βουνά καί τίς χαράδρες καί μόνο μιá διάβαση έχει από τó μέρος, πού περνάει ó ποταμός Άχέροντας. Στήν άρχή έκει κατοίκησαν μερικοί Έλληνες, για νά γλυτώσουν από τά βασιανιστήρια τών Τούρκων. Σιγά — σιγά όμως μαζεύθηκαν άρκετοί καί ζούσαν στά χωριά ένωμένοι με δική τους διοίκηση καί δικούς τους νόμους.

"Όλοι ζούσαν φτωχικά από τήν κτηνοτροφία. Άνδρες, γυναίκες καί παιδιά γυμνάζονταν καί ήταν άρματωμένοι. Με τ' άρματα κοιμόνταν καί με τ' άρματα ξυπνούσαν. Πολλές φορές έκαναν έπιδρομές καί τιμωρούσαν τοúς Τούρκους στόν κάμπο. Γι' αúτό οί Τούρκοι ήταν εύχαριστημένοι νά παίρνουν μόνο τοúς φόρους χωρίς νά πηγαίνουν καθόλου έκει. Έτσι, οί Σουλιώτες ζούσαν έλεύθεροι με τά δικά τους αúστηρά έθιμα καί τοúς νόμους, σάν τοúς άρχαίους Σπαρτιάτες.

Οί Μανιάτες. Στίς άπότομες περιοχές, πού άπλώνει ó Ταύγετος, τελειώνοντας στο άκρωτήριο Ταίναρο, κατοικούσαν οί άνδρείοι Μανιάτες. Τά χωριά τους, στίς γυμνές καί βραχώδεις πλαγιές τοú Ταύγέτου, έμοιαζαν σάν άετοφωλιές.

Οί Μανιάτες άντιστάθηκαν καί στοúς Φράγκους καί στοúς Τούρκους. Έκει σχημάτισαν κι' αúτοί πολιτείες, πού τίς διοικούσαν οί καπεταναίοι καί ζούσαν έλεύθεροι. Ό γενικός καπετάνιος λεγόταν *Μπέης* καί ήταν άναγνωρισμένος καί διαρισμένος από τοúς Τούρκους. Ό Μπέης ήταν ύπεύθυνος για

τούς φόρους και για την ασφάλεια του τόπου. Πολλοί Μπέηδες χριστιανοί καπεταναίοι βρήκαν σκληρό θάνατο από τους Τούρκους, γιατί υποστήριξαν φανερά τους σκλαβωμένους.

Οί Σφακιανοί. Οί άνδραιοι Σφακιανοί κατοικοῦσαν σέ μιὰ απόκρημη περιοχή στα Λευκά όρη τής Κρήτης. Οί κάτοικοι στήν όρεινή αὐτή περιοχή είναι από τή φύση άνδραιοι και φιλελεύθεροι και δέν υποδουλώθηκαν ποτέ ούτε στους Αραβας ούτε στους Βενετούς παλαιότερα. Οί Τούρκοι ήταν αδύνατο να πατήσουν τα μέρη αὐτά, γι' αὐτό οί Σφακιανοί έμειναν ελεύθεροι και έστελναν μονάχα τους φόρους.

6. Τὰ νησιά και ή ναυτιλία.

Η πατρίδα μας βρέχεται από τρία μέρη από θάλασσα, γι' αὐτό οί Έλληνες από τήν αρχαία εποχή ζήτησαν από τή θάλασσα πόρους για να ζήσουν. Οί στεριές δέν ήταν πολὺ εὐφορες. Έκτός απ' αὐτό ή πατρίδα μας είναι ό δρόμος από τήν ανατολή πρὸς τή δύση. Οί Έλληνες γρήγορα έγιναν λαός θαλασσινός και ατρόμητος στις τρικυμίες. Πρίν έφευρεθούν τα ατμόπλοια, ό Έλληνας έφτιανε πλοία και ταξίδευε σε μακρινές θάλασσες. Ήταν ναυπηγός, ναύτης, έμπορος και ψαράς. Γυρίζοντας από κάθε ταξίδι έφερνε στήν οικογένειά του χρήματα και από τα πλούτη του προσέφερε για τὸ χωριό του και τή σκλαβωμένη πατρίδα του.

Όλα τα παράλια και τα νησιά έβγαζαν τήν εποχή τής Τουρκοκρατίας σπουδαίους ναυτικούς. Η *Κάσο*, τὸ *Γαλαξίδι* τα *Σφιακά* και προπαντός ή *Υδρα*, οί *Σπέτσες* και τα *Ψαρά* υπήρξαν μεγάλα ναυτικά κέντρα. Στις ναυτικές και έμπορικές ασχολίες οί Έλληνες δέν έβρισκαν κανένα εμπόδιο από τους Τούρκους γιατί οί κατακτητές δέν τις αγαποῦσαν και απέφευγαν να κατοικοῦν στα φτωχά και άγονα νησιά.

Οί Έλληνες ναυτικοί έφερναν σιτηρά και άλλα προϊόντα από τήν Όδησό τής Ρωσίας και τή Μαύρη θάλασσα στή Μεσόγειο. Από τήν Μασσαλία, τήν Τεργέστη και τὸ Λονδίνο μετέφεραν βιομηχανικά είδη και εργαλεία για τις χώρες που βρίσκονταν στή Μ. Θάλασσα.

Για να έχουν ασφάλεια από τους Τούρκους οί Έλληνες

ναυτικοί από τή Ρωσοτουρκική συνθήκη στά 1774 καί τήν έμπορικὴ στά 1779 εἶχαν τήν ἄδεια ἀπὸ τή Ρωσία νά ὑψώνουν τή Ρωσικὴ σημαία. Ἔτσι, οἱ Τοῦρκοι δὲν τοὺς ἐνοχλοῦσαν. Γιὰ νά μὴ ληστεύωνται ἀπὸ τοὺς πειρατὲς τῆς Ἀλγερίας καί τῆς Βερβερίας (Μπαρμπαριᾶς) κατάφεραν τοὺς Τούρκους νά τοὺς ἐπιτρέψουν νά ἐξοπλίζουν τὰ πλοῖα τους μὲ κανόνια.

Τὰ ἐξωπλισμένα αὐτὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἔκαναν ἀληθινὲς ναυμαχίες μὲ τοὺς πειρατὲς καί οἱ ναῦτες σιγὰ — σιγὰ ἔγιναν τολμηροὶ καί ἀναδείχθηκαν τέλειοι ναυτικοὶ καί ναύαρχοι ἀκόμη.

Τὰ ἐξωπλισμένα αὐτὰ πλοῖα μὲ τοὺς γυμνασμένους ναυτικούς ἦταν οἱ πρῶτες ναυτικὲς δυνάμεις τῆς σκλαβωμένης Πατρίδος μας, πού βοήθησαν τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

7. Οἱ Φαναριῶτες.

Στὸ Φανάρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γύρω στὸ Πατριαρχεῖο, μαζεύθηκαν τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας πολλοὶ μορφωμένοι Ἕλληνες, πλούσιοι ἔμποροι, γιατροὶ καί ἄλλοι ἐπιστήμονες. Αὐτοὶ ἦταν οἱ ἐξακουσμένοι *Φαναριῶτες*, πού ἤξεραν πολλὰς γλῶσσες καί εἶχαν ἀφθονὰ πλοῦτη.

Οἱ Τοῦρκοι ἦταν λαὸς πολεμικὸς καί ἀγράμματος. Γιὰ νά συνεννοοῦνται μὲ τίς δυνάμεις τῆς Εὐρώπης καί μὲ τίς ξένες πρεσβεῖες ἀναγκάζονταν νά παίρνουν στὴν ὑπηρεσία τους διερμηνεῖς ἀπὸ τοὺς Φαναριῶτες.

Οἱ διερμηνεῖς αὐτοὶ ἤξεραν τὰ μυστικὰ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους καί εἶχαν μεγάλες τιμὲς καί ὑπόληψη ἀπὸ τὸ Σουλτάνο. Ἀλλὰ καί οἱ Εὐρωπαϊκὲς πρεσβεῖες στὴν Κωνσταντινούπολη τιμοῦσαν πολὺ τοὺς διερμηνεῖς. *Οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς* σὰν Ἕλληνες καί Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι, ἐνδιαφέρονταν καί πάντα μὲ τρόπο ἐφρόντιζαν γιὰ τὰ συμφέροντα τῶν Πατριαρχείων, τοῦ Παναγίου Τάφου καί τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ. Τὰ ἀξιώματα αὐτὰ εἶχαν φυσικὰ μεγάλες τιμὲς καί πλοῦτη, ἀλλὰ πολλὰς φορὲς ὠδηγοῦσαν στὶς φυλακὲς καί στὸ θάνατο, ἂν ὁ Σουλτάνος ὑποπτευόταν κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς.

Ἀπὸ τοὺς Φαναριῶτες ὁ Σουλτάνος ἔστελνε ἀντιπροσώπους στὶς πρωτεύουσες τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἀπὸ αὐτοὺς

διάρριζε διοικητές και ήγεμόνες στη Βλαχία και στη Μολδαβία. Έκει οι Φαναριώτες έπαιρναν μαζί τους συγγενείς και φίλους και τους όκολουθοΰσαν, γιατροί, έκπαιδευτικοί, έπιστήμονες και άλλοι πολιτικοί. Οι ήγεμόνες στη Βλαχία ίδρυσαν σχολεία, τυπογραφεία και δημιούργησαν πολιτισμό στους λαούς έκει, που ήταν σκλαβωμένοι κι' αυτοί από τους Τούρκους.

Έπίσημη γλώσσα είχαν την Έλληνική και προστάτευαν τις έπιστήμες και τó Έλληνικό έμπόριο.

Έίχαν μεγάλη επίδραση στους Τούρκους, ώφέλησαν και προστάτευσαν τά έλληνικά συμφέροντα, όσο μπορούσαν. Μεγάλοι πατριώτες κρυβόνταν πολλές φορές κάτω από τους ήγεμονικούς αυτούς τίτλους και από τά ράσα στο Πατριαρχείο. Τέτοιοι μεγάλοι διερμηνείς ήταν οι *Μαυροκορδάτοι*, οι *Σοΰτσοι*, οι *Υψηλάντηδες*, οι *Καρατζάδες*, οι *Ράλληδες*, οι *Μουρούζηδες* και άλλοι.

Από τις οίκογένειες αυτές τις περισσότερες φορές ό Σουλτάνος διώριζε ήγεμόνες στη Μολδοβλαχία.

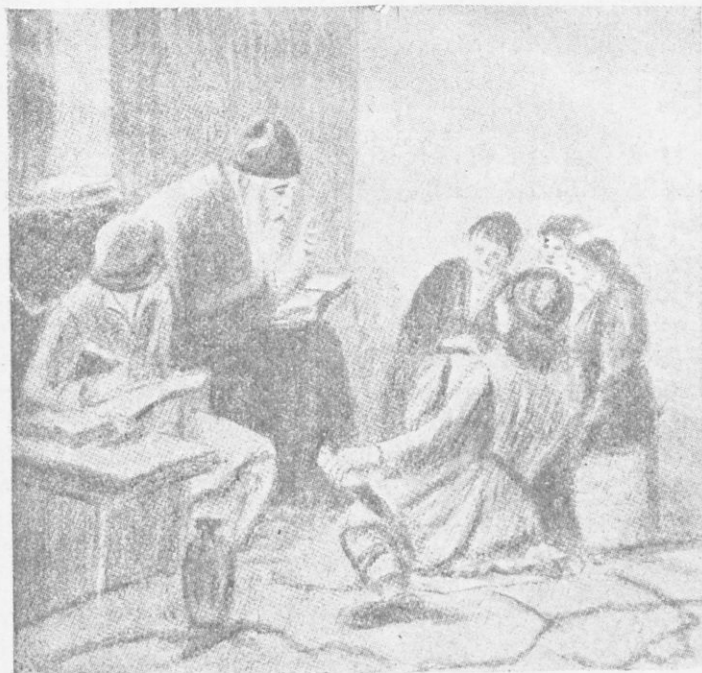
8. Η παιδεία στα χρόνια τής σκλαβιάς.

Τά πρώτα χρόνια ύστερα από την άλωση τής Κωνσταντινουπόλεως οι Τούρκοι έκλεισαν τά σχολεία τών Έλλήνων και άπαγόρευσαν στα παιδιά νά μαθαίνουν γράμματα. Οι μορφωμένοι άνθρωποι όπως είδαμε, οι διδάσκαλοι και οι λόγιοι έφυγαν για τó έξωτερικό, για νά γλυτώσουν από τους έξευτελισμούς.

Όλοι οι Έλληνες έμειναν άγράμματοι. Μόνο στα μοναστήρια και στις έκκλησίες πήγαιναν μερικά Έλληνόπουλα, κρυφά τή νύχτα, με τó φεγγάρι, όπου ό παπάς τά μάθαινε λίγα γράμματα, από τó ψαλτήρι και τó Όκτωήχι. Με πόσες προφυλάξεις, άλλα και με πόση εύχαρίστηση έτρεχαν τά Έλληνόπουλα στο κρυφó σχολείο, μάς τó λέγει και τó παρακάτω μικρό ποίημα.

Φεγγαράκι μου λαμπρό
φέγγε μου νά περπατώ
νά πηγαίνω στο σχολείο
νά μαθαίνω γράμματα
του Θεού τά πρόματα

Ἔτσι πέρασαν διακόσια χρόνια, χωρίς νά ἀνοίξουν τὰ σχολεῖα. Μεγάλη ἀμάθεια βασίλευε στή σκλαβωμένη Ἑλλάδα. Στό 17ο ἄνωγ αἰῶνα οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν μαλακώτεροι καί ἐπέτρεψαν τὸ ἀνοιγμα τῶν σχολείων, ἀλλά δέν ὑπῆρχαν διδάσκαλοι. Ἀπὸ τότε σιγά—σιγά ἄρχισαν νά ἰδρύνονται ἀνώτερα σχολεῖα σέ διάφορα μέρη τῆς χώρας, ὅπου δίδαξαν σπουδαῖοι

Τὸ κρυφὸ σχολεῖο. Ὁ ἱερεὺς διδάσκει παιδιά.

διδάσκαλοι μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμό. Τέτοια σχολεῖα ἔγιναν στὰ *Γιάννινα*, στήν *Ἀθήνα*, στή *Θεσσαλονίκη*, στήν *Κωνσταντινούπολη*, στίς *Κυδωνίες*, στήν *Πάτμο*, στή *Δημητσάνα*, στό *Μεσολόγγι* καί σ' ἄλλες πόλεις.

Σ' αὐτά, μορφωμένοι καί σοφοὶ διδάσκαλοι, δίδαξαν στὰ Ἑλληνόπουλα τὰ ἑλληνικά γράμματα καί τὴν δοξασμένη μας Ἱστορία. Αὐτοὶ καλλιέργησαν στίς καρδιές τῶν σκλαβωμένων

τὸν πόθο καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερία. Γι' αὐτὸ ὠνομάσθησαν *μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ γένους*. Τέτοιοι ἦσαν ὁ *Εὐγένιος Βούλγαρης*, ὁ *Νικηφόρος Θεοτόκης*, ὁ *Βάμβας*, ὁ *Κούμας*, ὁ *Κωνσταντῖνος Οἰκονόμου*, ὁ *Γεώργιος Γεννάδιος* καὶ ἄλλοι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ.

Πῶς ἡ θρησκεία ἐστήριξε τὸν ἑλληνισμό στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς ; Σὲ τί ὠφέλησαν οἱ Ἕλλην. Κοινότητες; Διαβάστε τὸ ποίημα «Μάννα σοῦ λέω δὲ μπορῶ». Γιατί οἱ Τούρκοι δὲν πάτησαν στὸ Σούλι, στὴ Μάνη καὶ στὰ Σφακιά ; Διαβάστε τὸ ποίημα «Τὸ κρυφὸ σχολειό».

Δ'. ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ (1770-1788)

1. Τὸ σχέδιο τοῦ Μ. Πέτρου καὶ οἱ ἐπαναστάσεις τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Ἕλληνες ποτὲ δὲν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα ὅτι μιὰ μέρα θὰ ἐλευθερωθοῦν. Σ' αὐτὸ τοὺς παρακινούσε καὶ ἡ Ρωσία, ποὺ ἦταν τότε κι' αὐτὴ ὀρθόδοξη. Στὸ 18ο αἰῶνα τὴν ἐποχὴ, ποὺ ἦταν αὐτοκράτορας τῆς Ρωσίας ὁ Μέγας Πέτρος, πῆρε ἀπόφαση νὰ ξαναϊδρῶση, ὅπως εἶδαμε, τὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ αὐτοκράτορα Ρώσο.

Γι' αὐτὸ, συχνὰ ἔστειλε δῶρα καὶ ἀφιερώματα στὰ ἑλληνικὰ μοναστήρια καὶ στὶς ἄλλες ἐκκλησίες. Πολλοὶ Ἕλληνες τότε πῆγαν στὴν Πετρούπολη τῆς Ρωσίας καὶ κατατάχθηκαν στὸ Ρωσικὸ στρατὸ καὶ στὸ ναυτικὸ, ὅπου προώδεψαν, προβιάσθηκαν καὶ πῆραν μεγάλες θέσεις καὶ βαθμούς. Ἄλλοι πάλι πῆραν μεγάλα ἀξιώματα στὶς δημόσιες ὑπηρεσίες.

Ἡ Ρωσία, γιὰ νὰ πετύχη τὸ σκοπὸ τῆς, ὅταν ἔκανε πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους, παρακινούσε ὅλους τοὺς σκλαβωμένους χριστιανοὺς νὰ ἐπαναπατριῶσιν, προπαντὸς τοὺς Ἕλληνες. Ἀλλὰ τὰ κινήματα αὐτὰ καὶ οἱ ἐπαναστάσεις ἦταν τοπικὲς καὶ εὐκολὰ οἱ Τούρκοι τὶς σταματοῦσαν.

Ἡ *Αἰκατερίνη ἡ Β'*. Ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ἡ Αἰκατερίνη ἡ Β' θέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιο τοῦ Μ. Πέτρου. Γι' αὐτὸ, μῆλις κηρύχθηκε ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος (1768) εἶδο-

ποίησε τούς χριστιανούς στή Μολδοβλαχία ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ ἐπαναστατήσουν, γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν. "Ἔστειλε ἐπίσης τὸ **Γρηγόριο Παπάζογλου** Ἕλληνα, πού ὑπηρετοῦσε ὡς λοχαγὸς στὸ ρωσικὸ στρατό, νὰ παρασκευάσῃ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ γιὰ ἐπανάσταση.

Ὁ Παπάζογλου πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος μεταξύ Τουρκίας καὶ Ρωσίας πῆγε σὲ διάφορα μέρη τῆς σκλαβωμένης Ἑλλάδος, ὅπου συνεννοήθηκε μὲ τούς δημογέροντες καὶ τούς ἀρματωλοὺς. Στὴ Μάνη συναντήθηκε μὲ τὸν ἡγεμόνα **Μαυρομιχάλη** καὶ στὶς Καλάμες μὲ τὸν **Μπενάκη**.

Οἱ Ἕλληνες δέχθηκαν μὲ ἐνθουσιασμό τὸν Παπάζογλου καὶ ὑποσχέθηκαν ὅτι θὰ ἐπαναστατήσουν, ἀρκεῖ νὰ τοὺς βοηθήσῃ ἡ Ρωσία μὲ ὄπλα καὶ σιόλο.

Τὸν ἄλλο χρόνο ἔφτασε στὰ παράλια τῆς Μάνης Ρωσικὸς στόλος ἀπὸ 15 πλοῖα καὶ ἀρχηγούς τὸν **Ἀλέξιο** καὶ **Θεόδωρο Ὁρλώφ**. Ἡ βοήθεια αὐτὴ δὲν ἦταν σοβαρὴ, ὥστόσο οἱ Μανιάτες μὸλις εἶδαν τὸ Ρωσικὸ σιόλο, ἐπαναστάτησαν μὲ ἀρχηγὸ τὸν Μαυρομιχάλη.

Σὲ λίγο ξεσηκώθηκαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες στὴν Πελοπόννησο καὶ στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ τὸ κίνημα αὐτὸ ἀπέτυχε, γιὰτὶ καὶ οἱ Ρῶσοι ἀρχηγοὶ ἦταν ἀνίκανοι καὶ τὰ ὄπλα καὶ ἡ βοήθεια, πού ἔδωσαν στοὺς Ἕλληνες ἀσήμαντη, μπροστὰ στὶς τόσες ἀνάγκες, πού εἶχαν. Ὁ Σουλτάνος ἀμέσως ἔστειλε στὴν Πελοπόννησο 15.000 Ἀλβανούς πού διασκόρπισαν τοὺς Ἕλληνες καὶ ἔσβησαν τὴν ἐπανάσταση. Οἱ Ρῶσοι ἔφυγαν καὶ τὸ μόνον κατόρθωμά τους ἦταν νὰ κάψουν τὸν Τουρκικὸ στόλο στὸν **Τσεσμέ** τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

"Υστερα ἀπὸ τὴν ἀποχώρηση τῶν Ρῶσων ἄρχισαν τὰ βάσανα τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τούρκοι ἐξαγριώθηκαν καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ἀλβανῶν ἔκαμαν μεγάλες καταστροφές, προπαντὸς στὴν Πελοπόννησο. Ἀπὸ τοὺς 200.000 κατοίκους, πού εἶχε ἡ Πελοπόννησο ἔμειναν μόνον 100.000, οἱ ἄλλοι σκοτώθηκαν, ἔπιασαν τὰ βουνὰ ἢ ἔφυγαν στὰ Ἐπτάνησα.

Ἡ Ρωσία στὸ μεταξύ ἔκαμε εἰρήνη μὲ τοὺς Τούρκους χωρὶς κἂν νὰ σκεφθῇ τοὺς Ἕλληνες. Ὁ Σουλτάνος τότε πῆρε τὴ φοβερὴ ἀπόφαση νὰ ἐξοντώσῃ τὴν Ἑλληνικὴ φυλὴ. Ἔτσι, ἔφησε τοὺς Ἀλβανούς στὴν Πελοπόννησο μὲ τὴ διαταγὴ νὰ μὴν ἀφήσουν Ἕλληνα ζωντανό.

Στην περίπτωση αυτή έσωσε την Ελλάδα ο Τουρκος ναύαρχος Χασάν Πασάς, που πρότεινε στο Σουλτάνο ότι δε συμφέρει στην Τουρκία να εξολοθρευθούν όλοι οι Έλληνες, γιατί θα χάσει το χαράτσι, που εισπράττει. Ο Σουλτάνος πείσθηκε και στέλνει τον ίδιο το Χασάν με αρκετή δύναμη να διώξει τους Άλβανούς. Ο Χασάν με τη βοήθεια των κλεφτών κατόρθωσε να ξεκαθαρίσει την Πελοπόννησο από τους Άλβανούς, και να τους αναγκάσει να φύγουν.

Κατόπιν κάλεσε τους κλέφτες και τους άρματωλούς να υποταχθούν. Έπειδή όμως αυτοί όρνήθηκαν διέταξε διωγμό και σφαγή στις οικογένειές τους. Την εποχή αυτή σκοτώθηκε ο πατέρας του Θεοδώρου Κολοκοτρώνη και πολλοί συγγενείς του. Αυτός ύστερα από πολλές περιπέτειες, για να γλυτώσει, πέρασε στη Ζάκυνθο.

2. Ο Λάμπρος Κατσώνης (1778)

Η Αικατερίνη ή Β' δέν άφησε το σχέδιό της, για τη Βυζαντινή αυτοκρατορία με Ρώσο αυτοκράτορα, γι' αυτό στα 1778 άρχισε νέο πόλεμο με την Τουρκία. Όπως πάντα, και τώρα προσπάθησε να ξεσηκώσει τους Έλληνες σε επανάσταση.

Την εποχή εκείνη ύπηρετούσε στο Ρωσικό στρατό ο Έλληνας λοχαγός Λάμπρος Κατσώνης από τη Λειβαδιά της Βοιωτίας. Οι Ρώσοι έφωδίασαν τότε τον Κατσώνη με χρήματα και τον έστειλαν να έτοιμάσει στόλο και να φέρη αντιπερισπασμό στους Τούρκους στο Αιγαίο και στο Ίόνιο πέλαγος. Ο Λάμπρος έφτασε στην Τεργέστη, όπου με τη συνδρομή των εκεί όμογενών έξώπλισε 3 πλοία. Με τα λίγα αυτά πλοία ο Κατσώνης ήρθε στο Αιγαίο όπου συνήντησε τον Τουρκικό στόλο και τον νίκησε δύο φορές. Κυρίευσε 12 τουρκικά πλοία πολεμικά και έμπορικά και έτοιμάσε στόλο από 15 πλοία. Με αυτά,

Ο Λάμπρος Κατσώνης

πηγαίνοντας προς την Εύβοια, πήρε μαζί του και τον περίφημο άρματωλό Ανδροῦτσο με τα 500 παλληκάρια του.

Ανάμεσα στην Άνδρο και στην Εύβοια συνήντησε πάλι

καί νίκησε τόν Τουρκικό στόλο. Ἀπό τότε ἔγινε ὁ φόβος καί ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Ἡ Τουρκία διέταξε μεγάλη δύναμη τοῦ στόλου της νά βγῆ ἀπό τὰ Δαρδανέλια στό Αἰγαῖο καί εἰδοποίησε νά ἔρθῃ στόλος ἀπό τήν Ἀλγερία. Ὁ Κατσώνης κατάλαβε τόν κίνδυνο καί ἀποφάσισε νά κτυπήσῃ χωριστά στούς στόλους, πρὶν ἔνωθoῦν. Τρέχει λοιπὸν καί νικαίει τὸν Τουρκικὸ στόλο, ποῦ μόλις εἶχε βγῆ ἀπὸ τὰ Δαρδανέλια. Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἔφτασε ὁ Ἀλγερινὸς στόλος καί περικύκλωσαν τὸν Κατσώνη κοντὰ στὴν Ἄνδρο. Ὁ Λάμπρος δὲ δειλιασε, καί ὡς εἶχε λιγώτερα πλοῖα ἐπετέθηκε στὸν ἐχθρὸ καί πολέμησε ἀτρόμητα. Περισσότεροι ἀπὸ 3.000 Τούρκοι σκοτώνονται ἀπὸ τὴν ὄρμῃ τῶν Ἑλλήνων.

Ἄλλὰ ὁ ἐχθρὸς ἦταν πολὺς, ἀρκετὰ πλοῖα τοῦ Κατσώνη καταστράφηκαν, καί σκοτώθηκαν πολλὰ παλληκάρια. Ὁ ἴδιος ὁ Κατσώνης πληγώνεται καί ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ γιὰ τὴ Μῆλο.

Γιὰ τὸ πάθημα αὐτὸ τοῦ Λάμπρου μερικοὶ Ἀνδριῶτες ἔφτιασαν τὴν παροιμία. «*Σὰν σ' ἀρέσημπάρμπα - Λάμπρο ξαναπέρν' ἀπὸ τὴν Ἄνδρο.*»

Στὴ Μῆλο ὠργάνωσε πάλι στόλο ὁ Κατσώνης καί, ἐνῶ ἐτοιμάζεται ν' ἀρχίσῃ τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων, παίρνει διαταγὴ ἀπὸ τὴ Ρωσία νά πάψῃ τὸν πόλεμο, γιατί ἡ Αἰκατερίνη ἔκαμε εἰρήνη μὲ τὴν Τουρκία.

Ὁ Λάμπρος δὲ δέχθηκε καί εἶπε θυμωμένος :

«*Ἄν ἡ Αὐτοκρατορία ἔκαμε εἰρήνη, ὁ Κατσώνης δὲν ὑπόγραψε ἀκόμη τὴ δική του.*»

Πῆγε τότε μὲ τὸν Ἀνδρουῦσο στὴ Μάνη καί ὠχυρώθηκε στὸ Ταίναρο Ἐκεῖ ἄρχισε νά

Ὁ Γεώργιος Ἀνδρουῦσος

συνενοηται με τους Μανιάτες να τον βοηθήσουν. Στο μεταξύ έφτασε ο Τουρκικός στόλος με ισχυρή δύναμη στρατού. Οι Μανιάτες φοβήθηκαν και ειδοποιούν το Λάμπρο ότι δε θα τον βοηθήσουν. Βλέποντας και αυτός ότι κάθε ενέργεια θα πήγαινε χαμένη, έφυγε με ένα καράβι στην Ίθάκη και από εκεί ήρθε με την οικογένειά του στην Κριμαία της Ρωσίας, όπου έζησε ως τα 1804.

Ο γενναίος σύντροφός του Άνδρουτσος με τα παλληκάρια του διέσχισε όλη την Πελοπόννησο, πολεμώντας τους Τούρκους, που τον κυνηγούσαν, ώπου έφτασε στο Ρίο. Από εκεί πέρασε στη Στερεά Ελλάδα και κατόπιν στην Κέρκυρα. Άλλά ή Ένετική Κυβέρνηση τον έπιασε και τον παρέδωσε στους Τούρκους. Αυτοί τον έφεραν στην Κωνσταντινούπολη, όπου τον σκότωσαν, ύστερα από πολλά βασανιστήρια.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ :

Γιατί απέτυχαν ως τώρα όλα τα επαναστατικά κινήματα ;

Για ποιο σκοπο ή Ρωσία παρακινούσε τους Έλληνες να επαναστατήσουν; Διαβάστε το δημοτικό τραγούδι του Άνδρουτσου «Κλαίνε τα μαύρα τα βουνά».

Ε'. ΤΙ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΑΝ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Όλα τα επαναστατικά κινήματα, που έγιναν ως τώρα, απέτυχαν. Όστοςο μέσα στις καρδιές των Έλλήνων είχε ριζοβολήση ο πόθος και ή έλπίδα της ελευθερίας.

Σπουδαία περιστατικά, που βοήθησαν και παρακίνησαν τους Έλληνες να επαναστατήσουν, είναι : *Ή Γαλλική επανάσταση, ο Ρήγας Φεραίος, ο Άδαμάντιος Κοραής, ο άγώνας του Άλη εναντίον του Σουλτάνου και ή Φιλική Έταιρεία.*

1. Ή Γαλλική επανάσταση.

Την εποχή εκείνη, στη Γαλλία ή λαϊκή τάξη βρισκόταν σε μεγάλη δυστυχία. Οι δύο άλλες τάξεις, *οι ευγενείς* και οι

κληρικοί, είχαν όλη την έξουσία στα χέρια τους, τὰ περισσό-
τερα και καλύτερα κτήματα και δέν πλήρωναν καθόλου φό-
ρους. Ό λαός δέν είχε κανένα δικαίωμα, μόνο ήταν υποχρεω-
μένος νά πληρώνη μεγάλους φόρους. Ό βασιλιάς και οί γύ-
ρω του αύλικοί ζούσαν με μεγάλη πολυτέλεια και με πολλά
έξοδα. Την ίδια ζωή έκαναν και οί εύγενείς και οί κληρικοί.

Ό λαός ζούσε σαν σκλάβος. Οί ποιητές *ό Ρουσό*, *ό Βολ-
ταίρος* και άλλοι έγραψαν ποιήματα και έργα, όπου καυτηρία-
ζαν την άδιαφορία των άνωτέρων τάξεων. "Ετσι ό λαός έξύ-
πνησε και ζήτησε ισότητα και έλευθερία.

Την εποχή εκείνη ήταν βασιλιάς *ό Λουδοβίκος ό ΙΣΤ΄*.
Τό Γαλλικό κράτος βρισκόταν σέ χαώδη κατάσταση. Ό βα-
σιλιάς κάλεσε σέ συνέλευση αντιπροσώπους από τις τρεις τά-
ξεις νά συνεννοηθούν, αλλά διεφώνησαν. Ό Λουδοβίκος τότε
τους διέταξε νά διαλυθούν, μα οί αντιπρόσωποι του λαού όχι
μόνο δέ διαλύθηκαν, αλλά κάλεσαν τό λαό σέ έπανάσταση.
Οί έπαναστάτες πήραν τὰ κτήματα από τους εύγενείς και κή-
ρυξαν ισότητα και έλευθερία. Στα 1792 καταδίκασαν τό Λου-
δοβίκο σέ θάνατο και τόν έξετέλεσαν.

Οί Γερμανοί, οί Αύστριακοί, οί "Αγγλοι και οί Ρώσοι ακό-
μη κατηγορούσαν τους Γάλλους ως βασιλοκτόνους και κήρυξαν
τόν πόλεμο κατά της Γαλλίας. Στην περίσταση αυτή φάνηκε
ό Μ. Ναπολέων, ένας από τους στρατηγούς, που άποτελού-
σαν τό Διευθυντήριο της Γαλλίας. Ό Ναπολέων νίκησε σέ διά-
φορες μάχες πολλά Εύρωπαϊκά κράτη και άνακηρύχθηκε αυτο-
κράτορας.

Ό Μ. Ναπολέων πήρε όλη την Εύρώπη και έφτασε ως τη
Μόσχα, τη Συρία και την Παλαιστίνη, όπου νίκησε τους "Αγ-
γλους. Σε μιá μάχη όμως στο Βατερλώ, όπου έλαβαν μέρος
ένωμένοι οί Εύρωπαϊκοί στρατοί, νικήθηκε και ή Γαλλία ξανα-
γύρισε στα παλιά της τὰ σύνορα.

"Εβαλαν πάλι βασιλέα στη Γαλλία, αλλά με περιωρισμένα
δικαιώματα. Ίδρύθηκε βουλή και γερουσία και διατηρήθηκαν ή
ισότητα και ή έλευθερία του λαού.

Οί "Αγγλοι έπιασαν τόν Μ. Ναπολέοντα και τόν έστειλαν
στο νησί *'Αγία Ελένη*, όπου πέθανε.

Οί άγώνες αύτοί, πού έκανε ο Γαλλικός λαός για να άποκτήση την έλευθερία και την Ισότητά του έκαμαν μεγάλη έντύπωση στους Έλληνες, πού διψούσαν για λευτεριά. Για μιá στιγμή μάλιστα πίστεψαν, ότι ο Μ. Ναπολέον θά τους βοηθούσε να έλευθερωθούν, ο δέ Ρήγας ο Φεραίος άνάλαβε να συνεννοηθί με τόν Αυτοκράτορα τότε, αλλά δέν πρόφθασε.

2. 'Ο Ρήγας Φεραίος.

Οί καινούργιες ιδέες για τά δικαιώματα του άνθρώπου, για τις όποιες πολέμησε ο Γαλλικός λαός, σαν μαγνήτης τράβηξαν τό νοϋ και την καρδιά τών σκλαβωμένων Έλλήνων. Περισσότερο όμως ένθουσιάστηκε ο φιλελεύθερος *Ρήγας Φεραίος*.

'Ο Ρήγας γεννήθηκε τό 1757 στο Βελεστίνο της Θεσσαλίας. Σπούδασε στο Έλληνικό σχολείο της Ζαγοράς και έγινε διδάσκαλος στον Κισσό του Πηλίου. 'Επειδή ο Ρήγας δέ μπορούσε να ύποφέρη τους έξευτελισμούς, οϋτε να βλέπη τά βάσανα, πού τραβούσαν οί Έλληνες από τους Τούρκους, έφυγε και πήγε στο Βουκουρέστι, όπου συμπλήρωσε τις σπουδές του και έμαθε ξένες γλώσσες.

'Όταν διωρίστηκε ήγεμόνας στη Βλαχία ο *Νίκος Μαυρογένης* άναγνώρισε την Ικανότητα του Ρήγα και τόν πήρε γραμματέα του. 'Η Γαλλική επανάσταση έκαμε βαθιά έντύπωση στην εύαίσθητη ψυχή του Ρήγα. Τίποτε άλλο δέν σκεπτόταν, παρά πώς θά έλευθερωθούν οί σκλαβωμένοι Έλληνες.

'Εκεί γνωρίστηκε με τόν πασά του Βιδινίου τόν *Πασβάνογλου*. 'Ο Ρήγας είχε σώσει τη ζωή του πασά και του είχε φανή χρήσιμος, όταν ο Μαυρογένης είχε διατάξει να τόν φυλακίσουν. Σ' αυτόν ο Ρήγας είπε τό μυστικό του και συμφώνησαν και οί δύο να επαναστατήση πρώτος ο πασάς κατά του Σουλτάνου και κατόπιν ή Έλλάδα. Αυτό ήταν τό σχέδιο του Ρήγα.

'Ο Ρήγας άρχισε να συνεννοηται με πολλούς κλέφτες, άρματωλούς και άρχιερείς, για να πετύχη τό τολμηρό σχέδιό του. Για να παρακινήση τους σκλαβωμένους Έλληνες και να άνάψη τόν ένθουσιασμό τους, έγραψε διάφορα ποιήματα πα-

τριωτικά. Τὰ ποιήματα αὐτὰ τὰ τύπωσε στὴ Βιέννη καὶ τὰ ἔστειλε νὰ κυκλοφορήσουν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Στὴ Βιέννη ἔκαμε καὶ ἓνα χάρτη τῆς *Μεγάλης Ἑλλάδος* μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη.

Οἱ Ἕλληνες, βλέποντας στὸ χάρτη τὴ μεγάλη Ἑλλάδα καί, διαβάζοντας τὰ ποιήματα τοῦ Ρήγα, ἐνίωθαν μεγάλο ἐνθουσιασμό καὶ πόθο γιὰ τὴν Ἐλευθερία.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ποιήματά του πού μὲ μεγάλη συγκίνηση τὸ διάβαζαν μυστικά στὰ χωριά, στὶς πόλεις καὶ στὰ βουνά ἀκόμη εἶναι ὁ θούριος :

Ὁ Ρήγας Φεραῖος

*Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζοῦμε στὰ στενά
μονάχοι σὰν λιοντάρια στοὺς βράχους στὰ βουνά;*

*Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ*

Ὁ Ρήγας εἶχε τὴ γνώμη ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι ἕτοιμος γιὰ ἐπανάσταση. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴ Βιέννη ἤρθε στὴν Τεργέστη μὲ σκοπὸ νὰ πάη νὰ συναντήσῃ τὸν Ναπολέοντα κι' ἀπὸ ἐκεῖ νὰ κατεβῆ στὴν Πελοπόννησο. Πρὶν ξεκινήσῃ τύπωσε μιὰ ἐπαναστατικὴ προκήρυξη καὶ τὴν ἐκυκλοφόρησε στοὺς Ἕλληνες προφυλακτικά καὶ ἔλεγε πὼς ἔφτασε ἡ ὥρα, πού θὰ ἐλευθερωθοῦν.

Μόλις ὅμως ἔφτασε στὴν Τεργέστη, μὲ προδοσίαν ἀνακαλύφθηκαν στὶς ἀποσκευές του τὰ ἔγγραφα, ἡ ἀλληλογραφία μὲ τὸν Ναπολέοντα καὶ μερικὲς προκηρύξεις.

Ἀμέσως ἡ Αὐστριακὴ ἀστυνομία ἔπιασε τὸν Ρήγα καὶ ἄλλους ἔφτά συντρόφους του καὶ τοὺς παρέδωσε στὴν Τουρκικὴ

Πρεσβεία. Ἀπὸ ἐκεῖ τὸν μετέφεραν στὸ Βελιγράδι, ὅπου κατὰ διαταγὴ τοῦ Πασᾶ τὸν φυλάκισαν μαζί με τοὺς συντρόφους του. Σὲ λίγο ὁ Πασᾶς ἀποφάσισε νὰ τοὺς στείλῃ στὴν Πόλη, ἀλλὰ ἔμαθε ὅτι ὁ φίλος τοῦ Ρήγα ὁ Πασβάνογλου εἶχε πιάσει τὸ δρόμο, με στρατὸ γιὰ νὰ τὸν λευθερώσῃ καὶ γι' αὐτὸ διέταξε νὰ τοὺς σκοτώσουν.

Στις 2 Ἀπριλίου 1798 ἔσυραν ἕναν-ἕναν τοὺς συντρόφους του οἱ δῆμιοι καὶ τοὺς ἔρριξαν στὸ Δούναβη. Ὅταν ἦρθε καὶ ἡ σειρὰ τοῦ Ρήγα αὐτὸς με μιὰ δυνατὴ γροθιά ρίχνει κάτω, μισοπεθαμένο, τὸ δῆμιο, ποὺ θὰ τὸν ὠδηγοῦσε στὸν ποταμὸ. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς Τοῦρκος διέταξε νὰ στραγγαλίσουν τὸ Ρήγα μέσα στὴ φυλακὴ. Αὐτὸ καὶ ἔγινε. Τὴν ὥρα ὅμως, ποὺ μπήκε ὁ στρατιώτης με τὸ ὄπλο στὸ χέρι ὁ Ρήγας ἐφώνησε σὲ Τουρκικὴ γλῶσσα. «*Ἐτσι πεθαίνουν τὰ παλληκάρια, ἀρκετὸ σπόρο ἔσπειρα καὶ γρήγορα θὰ βλαστήσῃ ὁ γλυκὺς καρπός, ποὺ θὰ θερίσῃ τὸ γένος μου*».

Ἔτσι σκοτώθηκε ὁ Ρήγας σὲ ἡλικία 41 χρονῶν.

Ὅταν ἔφτασε στὸ Βελεστίνο ἡ εἴδηση ὅτι ἐπαναστάτησε ὁ Ρήγας, οἱ Τοῦρκοι ζητοῦσαν ἐκδίκηση. Τὸ γέροντα πατέρα του τὸν εἶχαν σκοτώσει πρὸ καιροῦ στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ. Μπαίνουν τότε μανιασμένοι στὸ σπίτι τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ρήγα καὶ πιάνουν αὐτὴ με τὸν ἄνδρα της. Τὴν ἀδελφὴ του τὴν κρέμασαν καὶ τὸν ἄνδρα της τὸν σκότωσαν ὕστερα ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια.

Σκοτώθηκε ὁ Ρήγας, μὰ δὲ χάθηκε ὁ σπόρος, ποὺ ἔσπειρε γιὰ τὴν ἐλευθερία. Διαδόθηκε με τὰ ποιήματά του ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Στις καρδιές τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων βλάστησε ὁ πόθος γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ ἡ ἐκδίκηση πρὸς τὸν τύραννο. Στις πόλεις, στὰ χωριά καὶ στὰ λημέρια ἀκόμη τῶν κλεφτῶν ἐπάνω στὰ βουνά, μιὰ φωνὴ ἀκούοταν ἀπ' ὄλων τὰ στόματα: *Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακὴ.*

Ἡ πατρίδα μας, ὅταν ἐλευθερώθηκε, ἔστησε τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ρήγα μπροστὰ στὸ ἐθνικὸ μας Πανεπιστήμιο.

3. 'Ο 'Αδαμάντιος Κοραΐς

'Εκτός από τὸ Ρήγα Φεραῖο καὶ πολλοὶ ἄλλοι λόγοι καὶ μορφωμένοι, ἐργάσθησαν γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ γένους. "Ενας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ 'Αδαμάντιος Κοραΐς. 'Ο Κοραΐς γεννήθηκε στὴ Σμύρνη στὰ 1748. 'Ο πατέρας του ἦταν ἔμπορος καὶ ἔστειλε τὸν Κοραΐ, ὅταν μεγάλωσε, στὸ 'Αμστελλόδαμο τῆς 'Ολλανδίας γιὰ ἐμπορικές ὑποθέσεις. 'Εκεῖ ἔμαθε ξένες γλῶσσες καὶ ἀσχολήθηκε περισσότερο μὲ τὰ γράμματα παρὰ μὲ τὸ ἐμπόριο.

"Όταν γύρισε στὴ Σμύρνη, ἔφυγε γιὰ τὸ *Μομπελιὲ* τῆς Γαλλίας, ὅπου σπούδασε τὴν ἰατρικὴ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι. 'Αλλὰ οὔτε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γιατροῦ τοῦ ἄρεσε. Εἶχε τὴ γνώμη ὅτι

'Ο 'Αδαμάντιος Κοραΐς

οἱ σκλαβωμένοι "Ελληνες θὰ ἐλευθερώνονταν γρηγορώτερα, ἂν ἤξεραν γράμματα καὶ ἦταν μορφωμένοι. Γι' αὐτὸ ἄρχισε νὰ γράφῃ βιβλία καὶ νὰ τυπῶν διαφόρους ἀρχαίους συγγραφεῖς μὲ συνεισφορὰς τῶν πλουσίων 'Ελλήνων. Μὲ ὅλα αὐτὰ προσπαθοῦσε νὰ ξυπνήσῃ τὴν ψυχὴν τῶν 'Ελλήνων γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Τὰ βιβλία του ὠφέλησαν πολὺ καὶ παρασκεύασαν τοὺς "Ελληνας γιὰ τὸν ἀγῶνα.

Σὲ ἡλικία 85 χρονῶν πέθανε στὸ Παρίσι, ἀφοῦ εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ ἰδῇ ἕνα μέρος τῆς 'Ελλάδος ἐλεύθερο.

4. Οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ 'Αλῆ Πασᾶ

Οἱ Σουλιῶτες, γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν θηριωδίαν τῶν Τούρ-

κων, έγκαταστάθηκαν, όπως είδαμε κατά τὸ 17ο αἰώνα στὰ ἀπόκρημα βουνὰ τῆς Τσαμουργιάς, όπου ἔχτισαν 11 χωριά. Κυριώτερα ἦταν τὸ *Σούλι* καὶ ἡ *Κιάφα*.

Ἐκεῖ, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά ζοῦσαν ὄλο μὲ τὰ ἄρματα στὸ χέρι. Ἦταν χωρισμένοι σὲ *φάρες* καὶ κάθε φάρα εἶχε τὸν ἀρχηγό της. Ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ σὲ συμβούλιο ἀποφασίζαν γιὰ τὰ γενικὰ ζητήματα. Οἱ Σουλιῶτες ἔστελναν τὸ χαράτσι στοὺς Τούρκους, πού δὲν τολμοῦσαν νὰ πατήσουν ἐκεῖ ἐπάνω.

Ἔτσι, περνοῦσαν, σὰν ἐλεύθεροι οἱ Σουλιῶτες, ὡς τὴν ἐποχὴ πού ἔγινε πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ὁ Ἄλῆς. Ὁ Ἄλῆ Πασᾶς γεννήθηκε στὸ Τεπελένι τῆς Ἀλβανίας, ἀπὸ γονεῖς Τουρκαλβανούς. Ἀπὸ μικρὸς ἔδειχνε τὴν αἰμοβορία καὶ τὰ κακὰ ἔνστικτα, πού εἶχε μέσα του. Ὅταν μεγάλωσε, κατῶρθωσε μὲ δόλο νὰ γίνῃ πασᾶς στὰ Γιάννινα καὶ νὰ ἀναγνωρισθῆ ἀπὸ τὸ Σουλτάνο.

Ἄλῆ Πασᾶς

βλέπη τὸ Σούλι στὴ μέση ἐλεύθερο καὶ ὄλα γύρω δικά του, γι' αὐτὸ πῆρε ἀπόφαση μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸ ὑποτάξῃ. Ἀλλὰ ἡ πρώτη ἐκστρατεία, πού ἔκαμε κατὰ τοῦ Σουλίου τὸ 1791 ἀπέτυχε.

Ὁ Ἄλῆς ἦταν ὁ πιὸ αἰμοβόρος τύραννος, πού ἔκαμε τὰ χειρότερα ἐγκλήματα στοὺς Ἕλληνες. Μὲ πόλεμο, μὲ πονηριές μὲ δολοφονίες καὶ μὲ δηλητηριάσεις κατῶρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ μισὴ Μακεδονία. Τὸ ὄνειρο του ἦταν νὰ κάμῃ δικό του κράτος στὴν Ἡπειρο ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ Σουλτάνο. Μὲ τίς ληστείες καὶ τίς ἀρπαγὲς ἀπόκτησε μεγάλο πλοῦτο πού ὄλο τὸν μεγάλωνε καὶ διατηροῦσε 12 χιλιάδες στρατό. Ὁ Ἄλῆ Πασᾶς δὲ μπορούσε νὰ

Δεύτερος πόλεμος του 'Αλή κατά του Σουλίου.

Ὁ 'Αλής, δὲν ξεχνοῦσε τὸ καταχθόνιο σχέδιό του. Τὸν ἄλλο χρόνο ἐτοιμάσθηκε καί, ἐπειδὴ δὲν τολμοῦσε νὰ χτυπήσῃ φανερά τὸ Σούλι, παίρνει 12 χιλ. στρατό καί προφασίζεται ὅτι πάει νὰ πολεμήσῃ τὸ 'Αργυρόκαστρο, πού εἶναι στὴ Βόρειο Ἡπειρο. Στέλνει ὁ πονηρὸς καί ζητάει βοήθεια ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες καί τοὺς ὑποσχέθηκε πολλές ἀμοιβές ἂν τὸν βοηθήσουν. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν Σουλιωτῶν πού γνώριζαν τὴν πονηρία του δὲν τὸν ἐπίστεψαν. Μόνον ὁ *Δάμπρος Τζαβέλλας* παίρνει 70 παλληκάρια καί τὸ παιδί του τὸ *Φῶτο* πού ἦταν 12 χρονῶν καί ἔρχεται στὸν 'Αλή.

Στὴν ἀρχὴ ὅταν ἀνταμώθηκε ὁ 'Αλής μὲ τοὺς Σουλιῶτες τοὺς περιποιήθηκε σὰ φίλους καί προχώρησαν πρὸς τὸ 'Αργυρόκαστρο. Στὸ δρόμο στάθηκαν νὰ ἀναπαυθοῦν. Οἱ Σουλιῶτες τότε ἄφησαν τὰ ὄπλα τους καί ἄρχισαν νὰ πηδοῦν, νὰ ρίχνουν στὸ λιθάρι καί νὰ γυμνάζονται. Τὴν ὥρα ὅμως πού οἱ Σουλιῶτες εἶχαν ἀφήσει τὰ ὄπλα, οἱ Τουρκαλβανοὶ μὲ ἓνα νόημα τοῦ 'Αλή τοὺς πιάνουν καί τοὺς στέλνουν δεμένους στὰ Γιάννινα. Μόνο ἓνας Σουλιώτης ἔφυγε ἀπὸ τὰ χέρια τους, πῆγε, τρέχοντας, στὸ Σούλι καί τοὺς ἔφερε τὴ θλιβερὴ εἴδηση.

Ὁ 'Αλής μὲ τὸ στρατό του ρίχνεται στὸ Σούλι, νομίζοντας ὅτι εἶναι ἀπροφύλακτο. Οἱ Σουλιῶτες ὅμως, πού εἶχαν εἰδοποιηθῆ ἀπὸ τὸ γενναῖο Σουλιώτη, ἔλαβαν τὰ μέτρα τους ἀπὸ νωρὶς καί μόλις ἔφτασε ὁ 'Αλής ἀντιστάθηκαν καί τὸν ἀνάγκασαν νὰ φύγῃ. Ὁ 'Αλής θυμωμένος προστάζει νὰ τοὺς φέρουν ἀπὸ τὰ Γιάννινα τὸ Λάμπρο Τζαβέλα καί τοῦ ὑποσχέθηκε πολλές ἀμοιβές καί τιμές, ἂν τὸν βοηθήσῃ νὰ πάρῃ τὸ Σούλι.

Ὁ Τζαβέλας ὅμως, πού τώρα πιά δὲ γελιέται, τοῦ ἀπάντησε. «Εὐχαρίστως πασαῖ μου, θὰ προσπαθήσω μὲ ὅποιον τρόπο μπορέσω νὰ πάρῃς τὸ Σούλι, ἀλλά, ἔτσι κλεισμένος στὴ φυλακὴ, δὲ μπορῶ νὰ κάμω τίποτε. Πρέπει νὰ πάω στὸ Σούλι γιὰ νὰ συνεννοηθῶ καί μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς. Νά, κράτησε τὸ γιό μου τὸ Φῶτο γιὰ ὄμηρο, ἂν διστάζεις», εἶπε ὁ Τζαβέλας.

Ἔτσι, ὁ 'Αλή-πασαὶς ἀφήνει τὸ Λάμπρο ἐλεύθερο καί

κρατάει στη φυλακή τὸ Φῶτο μὲ τοὺς ἄλλους Σουλιῶτες.

Ὁ Τζαβέλλας μόλις ἔφτασε στὸ Σούλι καλεῖ ὄλους τοὺς Σουλιῶτες καὶ τοὺς προτείνει νὰ πολεμήσουν μ' ἄλη τὴ δύναμή τους. Στέλνει ἄμέσως ἓνα γράμμα στὸν Ἄλη καὶ τοῦ γράφει :

Βεζύρη Ἄλη Πασᾶ.

Χαίρομαι, πὺν ἐγέλασα ἓνα δόλιο ἄνθρωπο, σὰν κι ἐσένα. Εἶμαι ἐδῶ νὰ διαφεντέψω τὴν πατρίδα μου. Ὁ γιός μου, ἂν πεθάνη, ἐγὼ θὰ ἐκδικηθῶ τὸ θάνατό του. Κάποιοι Τοῦρκοι, σὰν κι' ἐσένα θὰ ποῦν πὺς εἶμαι ἄσπλαχνος πατέρας μὲ τὸ νὰ θυσιάσω τὸ παιδί μου, γιὰ νὰ σωθῶ ἐγώ. Ἄν ὁ γιός μου καθὼς εἶναι, δὲ μένει εὐχαριστημένος νὰ πεθάνη γιὰ τὴν πατρίδα, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζῆ καὶ νὰ ὀνομάζεται γιός μου.

Ἔτσι, προχώρησε, ἄπιστε, εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ σὲ ἐκδικηθῶ.

*Ἐγὼ ὁ ἄσπονδος ἐχθρός σου
Καπετὰν Λάμπρος Τζαβέλλας*

Ὁ Ἄλης μόλις ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Τζαβέλλα λύσσαξε ἀπὸ τὸ θυμὸ του καὶ διατάζει νὰ τοῦ φέρουν ἀπὸ τὴ φυλακὴ ἄμέσως τὸ Φῶτο. Ὅταν τὸν εἶδε τοῦ λέει θυμωμένα : «Μ' αὐτὰ πὺν μοῦ γράφει ὁ πατέρας σου, δὲ γλυτώνεις, θὰ σὲ ψήσω ζωντανό».

Μὰ τὸ ἀνδρεῖο Σουλιωτόπουλο ἀπάντησε ἄφοβο : «Δὲ σὲ φοβᾶμαι. Ὁ πατέρας μου θὰ σὲ ἐκδικηθῆ γιὰ τὸ θάνατό μου».

Ὁ Ἄλης θαύμασε τὸ Φῶτο γιὰ τὴν τόλμη του, τοῦ χάρισε τὴ ζωὴ καὶ διέταξε νὰ τὸν βάλουν πάλι στὴ φυλακὴ.

Ἄνεβαίνει τότε στὸ ἄλογό του ὁ Ἄλης, πηγαίνει στὸ στρατόπεδο τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ τοὺς λέει : «Εἶναι ντροπὴ, σεῖς, πὺν πήρατε τόσα μέρη νὰ φοβᾶσθε μιὰ χούφτα γκιαούρηδες, τοὺς Σουλιῶτες. Κάθε ἓνας ἀπὸ σᾶς πὺν θὰ πρωτομπῆ στὸ Σούλι, θὰ πάρη 500 γρόσα».

Ὅχτῶ χιλιάδες Ἄλβανοὶ τότε τραβοῦν τὰ σπαθιά ἀπὸ τίς θήκες τους καὶ ὀρκίζονται νὰ μὴ τὰ ξαναβάλουν μέσα, ἂν δὲν πάρουν τὸ Σούλι.

Αὐτὰ εἶπαν καὶ μαζί μὲ τὸν Ἄλη ὄρμουν μὲ λύσσα στὸ Σούλι.

Οἱ 1300 Σουλιῶτες μὲ ἀρχηγὸ τὸ Λάμπρο Τζαβέλλα πιάνουν τὰ στενὰ καὶ τίς διαβάσεις καὶ ἀντιστέκονται σὰν λιον-

τάρια. Στην ἄμυνα τοῦ Σουλιοῦ τρέχουν καί οἱ Σουλιώτισσες μέ ἀρχηγό τή *Μόσχω Τζαβέλλα* καί πολεμοῦν στό πλευρό τῶν ἀνδρῶν τους. Οἱ Ἄλβανοί κλονίζονται καί ἀρχίζουν νά ὀπισθοχωροῦν. Ὁ Ἄλῆς τραβάει τὰ γένηια του ἀπό τὸ θυμὸ του καί προσπαθεῖ μέ φωνές καί μέ βρισιές νά τοὺς συγκρατήσῃ, μὰ οἱ Τουρκαλβανοί, μπροστὰ στὴν ὄρμη τῶν Σουλιωτῶν φεύγουν σάν λαοί. Στὸ δρόμο πετοῦσαν τὸν ὀπλισμό τους γιὰ νά τρέχουν γρηγορώτερα. Ἀπὸ αὐτὸ πολλοὶ γλύτωσαν, γιατί οἱ Σουλιῶτες, πού τοὺς κυνηγοῦσαν, σταματοῦσαν γιὰ νά τὰ μαζέψουν. Ὁ Ἄλῆς ὥσπου νά φτάσῃ στὰ Γιάννινα, ἔσκασε δυὸ ἄλογα ἀπὸ τὸ πολὺ τρέξιμο.

Οἱ Τουρκαλβανοὶ ἔπαθαν μεγάλη καταστροφή. Ἀπὸ τίς 8 χιλιάδες μόνο οἱ 4 χιλιάδες σώθηκαν. Οἱ ἄλλοι σκοτώθηκαν καί πιάσθηκαν αἰχμάλωτοι.

Ὁ Ἄλῆ Πασᾶς ἀναγκάσθηκε, ντροπιασμένος, νά κάμῃ εἰρήνη μέ τοὺς Σουλιῶτες. Ὁ Τζαβέλλας ἄλλαξε τοὺς Τούρκους αἰχμαλώτους μέ τοὺς φυλακισμένους Σουλιῶτες καί τοὺς πῆρε πίσω ὅλους μαζί μέ τὸ Φῶτο. Ὁ Ἄλῆς μάλιστα γιὰ κάθε Τούρκο αἰχμάλωτο πέρα ἀπὸ τοὺς 70 πλήρωσε 100 γρόσια.

Τρίτος πόλεμος τοῦ Ἄλῆ κατὰ τοῦ Σουλίου

Πέρασαν ὀχτῶ χρόνια καί ὁ Ἄλῆ Πασᾶς δὲν πείραξε καθόλου τοὺς Σουλιῶτες. Στὰ 1800 ὅμως, ξαφνικά, παίρνει 10 χιλιάδες στρατὸ καί ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Σουλίου. Οἱ Σουλιῶτες φυσικά δὲν τὸ περίμεναν, ἀλλὰ δὲν τὰ ἔχασαν.

Ἀρχηγὸ εἶχαν τὸ *Φῶτο Τζαβέλλα*, ἀνδρεῖο καί εὐγενικό παλληκάρι, πού οἱ Σουλιῶτες τὸν ἐλάτρευαν καί ὠρκίζονταν στό σπαθί του. Πιάνουν ἀμέσως τὰ στενά καί ἀποκρούουν ὅλες τίς ἐπιθέσεις τῶν Τουρκαλβανῶν.

Ὁ Ἄλῆς δὲν κατορθώνει νά πάρῃ τὸ Σούλι μέ τὴ δύναμή του καί διατάζει νά τὸ πολιορκήσουν καί νά ἀποκλείσουν ὅλες τίς συγκοινωνίες, ὥστε οἱ Σουλιῶτες νά ἀναγκασθοῦν νά παραδοθοῦν ἀπὸ τὴν πείνα. Φτάνει ὁ χειμῶνας. Οἱ Σουλιῶτες ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν πείνα, ἀλλὰ προτιμοῦν νά πεθάνουν, παρά νά παραδοθοῦν.

"Άλλη πονηρία έτοιμάζει τώρα ό 'Αλῆς. Γράφει στον όπλαρχηγό *Τζήμα Ζέρβα* και του ύπόσχεται 800 πουγγιά και μεγάλες τιμές άν του παραδώση τó Σούλι. 'Ο Ζέρβας με άγανάκτηση του άπαντάει :

Βεζύρη 'Αλῆ Πασᾶ,

Σ' ευχαριστώ πολύ για την άγάπη, πού έχεις για μένα. Τα πουγγιά πού μου γράφεις με τόν Μπέτσο να μη μου τά στείλης, γιατί δέν ξέρω να τά μετρήσω και δέν ξέρω τί να τά κάμω. Μά κι άν ήξερα πάλι δέ θά ήμουν ευχαριστημένος να σου δίνω ούτε ένα λιθάρι από την πατρίδα μου κι' όχι να φύγω από τó Σούλι, για τά πουγγιά σου, καθώς φαντάζεσαι. Τιμές και δόξες πού μου ύπόσχεσαι να μου δίνης, δέ μου χρειάζονται, γιατί τιμές και δόξες είναι τ' άρματά μου, πού μ' εκείνα φυλάω την πατρίδα μου και τιμώ τó όνομα του Σουλιώτη και τó δικό μου όνομα.

Σούλι 4 Μαΐου 1801

Τζήμας Ζέρβας

'Ο άποκλεισμός βάσταξε πολύ. Οί Σουλιώτες ύπέφεραν πολύ από την πείνα, τή δίψα και τις κακουχίες. "Ετρωγαν χόρτα, φλοϋδες από δένδρα και ρίζες. Κρεμοϋσαν σφουγγάρια με σχοινιά για να μαζέψουν λίγο νερό από τά κοιλώματα τών βράχων, να δροσισθούν. Είχαν γίνει σκελετοί, σωστά φαντάσματα. Και μόλα ταϋτα, κανένας δέν ήθελε, ούτε να άκούση για παράδοση. Και οί γυναίκες άκόμη έλεγαν «*κάλλιο θάνατος, παρά ύποταγή*».

'Ο 'Αλῆ Πασᾶς παίρνει τó Σούλι με προδοσία

"Ετσι, πέρασαν 3 χρόνια και οί άνδρείοι Σουλιώτες βα- στοϋσαν όλες τις κακουχίες, αλλά και στις επίθεσεις τών Τουρκαλβανών άγωνίζονταν με μεγάλο φανατισμό και θάρρος. Για μιá στιγμή ό 'Αλῆ Πασᾶς] πίστεψε, πώς δέν θά μπορέση νάρπαρη τó Σούλι και σκεπτόταν να έγκαταλείψη τόν άγώνα. Στην περίσταση αϋτή, δ, τι δέν μπόρεσε να τó κάμη με τά άρμα- τα τó κατώρθωσε με τόν προδότη Πήλιο Γούση. Αϋτός κάποτε σε μιá μάχη δείλιασε και όπισθοχώρησε. Κατά τά έθιμα τών Σουλιωτών όλοι στο Σούλι περιφρονοϋσαν κι' αϋτόν και τή γυναίκα του. Για να έκδικηθῆ λοιπόν τούς συμπατριώτες του

παίρνει 200 Τουρκαλβανούς και τή νύχτα από ένα κρυφό μονοπάτι τους οδηγεί και τους κρύβει στο σπίτι του. Για τὸ ἔγκλημα, πού ἔκαμε ὁ ἄθλιος στήν πατρίδα του, πληρώθηκε ἀπό τὸν Πασᾶ 100 πουργιά.

Τὸ πρῶτὸ ὁ γιὸς τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ, ὁ Βελῆς διατάζει γενικὴ ἔφοδο κατὰ τοῦ Σουλίου ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές. Τὴν ἴδια ὥρα βγαίνουν οἱ κρυμμένοι καὶ χτυποῦν τοὺς Σουλιῶτες ἀπὸ τὰ νῶτα. Οἱ Σουλιῶτες βρέθηκαν περικυκλωμένοι καὶ ὕστερα ἀπὸ σκληρὸν ἀγῶνα ἀποτραβήχθηκαν στὸ Μοναστήρι τῆς **Ἄγ. Παρασκευῆς**, στή ρίζα σ' ἕνα βράχο, πού τὸν ἔλεγαν **Κιούγκι**.

Ἐκεῖ ὁ καλόγηρος **Σαμουήλ**, ὑψώνει τὴ σημαία τοῦ Σταυροῦ καὶ παρακινεῖ τοὺς Σουλιῶτες νὰ ἀγωνισθοῦν γιὰ τὴν πίστη καὶ γιὰ τὴν πατρίδα τους.

Ὁ Ἄλῃς θαυμάζει τὸν ἥρωισμό τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοὺς προτείνει νὰ φύγουν μὲ τὰ ὄπλα τους, χωρὶς νὰ τοὺς πειράξῃ.

Ἔτσι οἱ Σουλιῶτες ἀναγκάσθηκαν νὰ συνθηκολογήσουν.

Χωρίσθηκαν τότε σὲ τρεῖς ὁμάδες καὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴ γλυκειὰ τους πατρίδα.

Ἡ πρώτη ὁμάδα μὲ ἀρχηγὸ τὸ **Φῶτο Τζαβέλλα** διευθύνθηκε πρὸς τὴν **Πάργα**, ἡ ἄλλη μὲ ἀρχηγὸ τὸν **Κουτσοῖνα** πρὸς τὸ **Ζάλογγο** καὶ ἡ τρίτη ὁμάδα μὲ τὸν **Κίτισο Μπότσαρη**, προχώρησε πρὸς τὸ **Βουργαρέλι**.

Στὸ μοναστήρι ἔμεινε ὁ Σαμουήλ μὲ πέντε συντρόφους, γιὰ νὰ παραδώσῃ τὰ πολεμοφόδια, ὅσα δὲ μπόρεσαν νὰ πάρουν μαζί τους οἱ Σουλιῶτες καὶ νὰ πάρῃ σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη καὶ τὸ ἀντίτιμο ἀπὸ τὸν Ἄλῃ. Σὲ λίγο φτάνει ὁ γραμματέας τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ μὲ δυὸ Τούρκους καὶ παραλαβαίνει τὰ πολεμοφόδια, δίνοντας τὰ χρήματα. Κατόπιν λέει στὸν Σαμουήλ. «Καὶ τώρα, βρὲ καλόγερε, τί τιμωρία νομίζεις ὅτι σὲ περιμένει ἀπὸ τὸ Βεζύρη, ἀφοῦ εἶχες τὴν ἀνοησία νὰ πέσης στὰ χέρια του;»

«**Καμμία**» ἀπαντάει ὁ Σαμουήλ, καὶ ἀμέσως πυροβολεῖ μέσα σ' ἕνα βαρέλι γεμᾶτο μπαρούτι. Στὴ στιγμή ἐγίνε μιὰ τρομερὴ ἔκρηξη. Τὸ μοναστήρι τινάχθηκε στὸν ἀέρα καὶ θάφτηκαν ὅλοι κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπιά του.

Αὐτὸ τὸ βρῆκε ὡς ἀφορμὴ ὁ Ἄλῃς καὶ διέταξε νὰ καταδιώξουν τοὺς Σουλιῶτες. Ὁ Φῶτος εἶχε φθάσει στήν Πάργα.

Τὸν Κουτσονίκα μὲ τὸ δικό του τμήμα τὸ πρόφθασαν στὸ **Ζά-
λογγο** σ' ἓνα ἀπόκρημνο βουνό. Δυὸ μέρες οἱ Σουλιῶτες, ἀποκλει-
σμένοι, πολεμοῦν καὶ ἀποκρούουν τὴ λύσσα τῶν Τούρκων. Στὸ
μεταξὺ σώνονται οἱ τροφές καὶ τὰ πολεμοφόδια. Οἱ γυναῖκες
πρῶτες κατάλαβαν τὸν κίνδυνο. Ἐξήντα ἀπ' αὐτὲς χήρες, γιὰ
νὰ μὴ πέσουν στὰ χέρια τῶν Τούρκων, ἀποφασίζουσιν νὰ πε-
θάνουν, χωρὶς κλάματα ἀλλὰ μὲ τραγούδια καὶ χορό. Φιλοῦν
λοιπὸν πρῶτα τὰ παιδιὰ τους καὶ τὰ πετοῦν ἀπὸ τὸν κρεμνὸ
στὴν ἄβυσσο. Κατόπιν πιάνονται στὸ χορὸ, καὶ τραγουδῶντας
σὲ κάθε στροφή ἔπεφτε ἀπὸ μία στὸ γκρεμνὸ, ὥσπου ἔπεσε καὶ
ἡ τελευταία. Δὲν ξέρομε τὰ ὀνόματα ἀπὸ τὶς ἡρωίδες αὐτὲς
Σουλιώτισσες, ξέρομε ὅμως τὸ τραγούδι, ποῦ μᾶς δείχνει τὴν
ἀγάπη, ποῦ εἶχαν πρὸς τὴν πατρίδα τους καὶ τὸν πόθο πρὸς
τὴν ἐλευθερία.

*« Ἐχε γειὰ καημένε κόσμε, ἔχε γειὰ γλυκιὰ ζωὴ
καὶ σὺ δύστυχη πατρίδα ἔχε γειὰ παντοτεινή.
Στὰ βουνὰ δὲ ζῆ τὸ ψάρι, οὔτ' ἀνθὸς στὴν ἀμμουδιά
οἱ Σουλιώτισσες δὲ ζοῦνε δίχως τὴν ἐλευθεριά.
Ἐχετε γειὰ βρουσῦλες, λόγγοι βουνὰ ραχοῦλες...*

Τὴ νύχτα οἱ ἄνδρες, βλέποντας, ὅτι δὲν ἔχουν διέξοδο,
κάνουν ἔφοδο μὲ τὰ γιαταγάνια στὰ χέρια καὶ ἀπὸ 800 μόνον
150 γλύτωσαν καὶ ἔφτασαν στὴν Πάργα.

Τὸ τρίτο τμήμα μὲ τὸ Μπότσαρη εἶχε χειρότερη τύχη. Οἱ
Τούρκοι τὸ περικύκλωσαν στὸ Μοναστήρι τοῦ **Σέλτσου** κοντὰ
στὸν Ἀχελῷο καὶ τὸ πολιορκήσαν 4 μῆνες, ὅπου ἔπαθαν με-
γάλη καταστροφή. Μόνον 45 ἔφθασαν ζωντανοὶ στὴν Πάργα.

Ἔτσι, τελείωσαν οἱ μακρinoὶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν. Ἡ
ἀνδρεία καὶ ἡ αὐτοθυμία τους κίνησαν τὸ θαυμασμὸ ὅλου τοῦ
κόσμου.

Θάνατος τοῦ Ἀλῆ. Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, ἀφοῦ πέτυχε τὸ σκοπὸ του
καὶ ξεκαθάρισε τὴν περιοχὴ ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες καὶ ἀπὸ τοὺς
ἄλλους ἐχθρούς, ἔβαλε σὲ ἐνέργεια στὸ σχέδιό του. Θέλησε νὰ
κάμῃ δικό του κράτος ἀνεξάρτητο. Ὁ Σουλτᾶνος μὲ μόλις τὸ ἔμαθε,
ἔστειλε διαφόρους πασάδες μὲ στρατὸ νὰ χτυπήσουν τὸν Ἀλῆ.
Τέλος ὁ Χουρλίτ πασᾶς τὸν ἀνάγκασε νὰ κλεισθῆ στὸ νησάκι
τῆς λίμνης. Ἐκεῖ δολοφονήθηκε ἀπὸ τὸν ὑπάσπιστή του καὶ

ἀπαλλάχθηκε ἡ Ἡπειρος ἀπὸ τὸν αἰμοβόρο αὐτὸν Τουρκαλβανό (1822).

5. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία

Ὅλα τὰ κινήματα καὶ οἱ ἐπαναστάσεις, ποὺ ἔγιναν ὡς τώρα στὴν Ἑλλάδα ἀπέτυχαν, γιατί ἦταν τοπικὲς σὲ ὀρισμένα μέρη καὶ οἱ Τοῦρκοι πρόφταναν καὶ τὰ ἔσβηναν. Σὲ ὄλους τοὺς Ἕλληνας, τόσο στὸ ἐξωτερικό, ὅσο καὶ στὸ ἐσωτερικό δυνάμωσε ἡ ἰδέα ὅτι πρέπει νὰ βρεθῆ τρόπος νὰ συνεννοηθοῦν οἱ σκλαβωμένοι Ἕλληνας καὶ νὰ ἐπαναστατήσουν ὄλοι μαζί σὲ ὅλα τὰ μέρη. Ἔτσι, οἱ Τοῦρκοι δὲ θὰ μπορούσαν εὐκόλα νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάσταση.

Τὴ συνεννόηση αὐτὴ τὴν ἔκαμε ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ποὺ ἰδρύθηκε στὴν Ὀδησσὸ τῆς Ρωσίας στὰ 1814. Ἐκεῖ τρεῖς Ἕλληνας ἔμποροι μὲ μεγάλη φιλοπατρία ὁ **Νικόλαος Σκουφᾶς** ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ὁ **Ἀθανάσιος Τσακάλωφ** ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ ὁ **Ἐμμ. Ξανθὸς** ἀπὸ τὴν Πάτμο ἔκαμαν μιὰ μυστικὴ ὀργάνωση. Σκοπὸ εἶχαν νὰ προετοιμάσουν ὄλους τοὺς Ἕλληνας νὰ ξεσηκωθοῦν παντοῦ μὲ μιᾶς. Ἡ ὀργάνωση αὐτὴ ὠνομάσθηκε **Φιλικὴ Ἐταιρεία** καὶ οἱ ὄπαδοί της **Φιλικοί**.

Βρῆκαν κι' ἄλλους πατριῶτες καὶ ἄρχισαν μὲ ἀλληλογραφία καὶ μὲ ἀπεσταλμένους νὰ συνεννοοῦνται μὲ ἱερεῖς, δεσποτάδες, κλέφτες, ἀρματωλοὺς, δημογέροντες κ.λ.π. σ' ὅλη τὴ σκλαβωμένη Ἑλλάδα.

Μεγάλη προσοχὴ ἔδιναν στοὺς ἀνθρώπους, ποὺ θὰ ἐμπιστεύονταν τὸ μεγάλο μυστικό. Τοὺς ξεμονάχιαζαν, τοὺς ὠρκίζαν καὶ ὕστερα τοὺς ἔλεγαν τὸ ἱερὸ μυστικό. Παντοῦ στὰ βουνὰ καὶ στοὺς κάμπους εἶχαν **μυημένους** καὶ διέδιδαν ὅτι μιὰ μεγάλη δύναμη θὰ βοηθήσῃ τὸν ἀγῶνα τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων. Ἐννοοῦσαν τὴν αὐτοκρατορία τῆς Ρωσίας.

Ζωηρὴ κίνηση ἄρχισε στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικό. Ἄλλοι ἐφρόντιζαν γιὰ ὄπλα, μπαρούτι καὶ πολεμοφόδια, ἄλλοι γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ ἄλλοι γιὰ τὴ συνεννόηση τῶν Ἑλλήνων. Σὲ λίγα χρόνια ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ὄλοι περίμεναν νὰ μάθουν ποιὸς θὰ εἶναι ὁ ἀρχηγὸς καὶ πότε θὰ δοθῆ τὸ σύνθημα.

Στά 1820 οί περισσότεροι "Έλληνες γνώριζαν τὸ μυστικό. Πολλοί μάλιστα ἀδύνατοι, προδόθηκαν στοὺς Τούρκους, ἀλλὰ αὐτοί δὲν τὸ πῆραν στὰ σοβαρά. Γι' αὐτὸ οί Φιλικοὶ ἀπεφάσισαν νὰ συντομεύσουν τὴν ἐπανάσταση, πρὶν ἀνακαλυφθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τότε ὁ Ξάνθος πῆγε στὴν Πετρούπολη καὶ πρότεινε στὸν *Καποδίστρια*, ποὺ ἦταν ὑπουργὸς στὴ Ρωσία, νὰ γίνῃ ἀρχηγός. Ὁ Καποδίστριας δὲ δέχθηκε, γιατί δὲν ἔβρισκε κατάλληλη τὴν περίσταση. Κατόπιν ὁ Ξάνθος βρίσκει τὸν *Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη*, ποὺ ἦταν ἀνώτερος ἀξιωματικὸς στὸ Ρωσικὸ στρατὸ καὶ εἶχε μεγάλη θέση στὸν Τσάρο. Ὁ Ὑψηλάντης πρόθυμα δέχθηκε καὶ ἔγινε ἀρχηγός τὸν Ἰούνιο (1820). Ὁ διορισμὸς τοῦ Ὑψηλάντη, μόλις μαθεύθηκε, γέμισε χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμὸ τίς καρδιές τῶν Ἑλλήνων, γιατί νόμιζαν ὅτι ὁ Ὑψηλάντης εἶναι συνεννοημένος μὲ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ :

Ποιοὶ ἦταν τὸ σχέδιο τοῦ Ρήγα; Διαβάστε τὸ τραγούδι τοῦ Τυπάλδου «ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα». Ἐπίσης τὸ τραγούδι τοῦ Ζαλόγγου. Διαβάστε τοῦ Βαλαωρίτη «ἡ φυγὴ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ». Τοῦ ἰδίου τὸ ποίημα «ὁ Σαμουήλ». Διαβάστε «τὸ Σουλιωτόπουλο» τοῦ Βλαχογιάννη.

ΣΤ'. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1821

1. Ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, τὸν καιρὸ, ποὺ πολεμοῦσε ὁ Σουλτᾶνος μὲ τὸν Ἀλῆ, βρῆκε εὐκαιρία νὰ κηρύξῃ τὴν ἐπανάσταση. Γι' αὐτὸ ὁ Ὑψηλάντης παίρνει ἀπεριόριστο ἄδεια ἀπὸ τὸν Τσάρο καὶ κατεβαίνει στὴν Ὀδησσό. Ἐκεῖ σὲ συμβούλιο μὲ τοὺς Φιλικούς ἀποφασίζουν νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάσταση ἀπὸ τὴ Μολδοβλαχία, γιατί ἐκεῖ δὲν ἦταν Τουρκικὸς στρατός. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ θὰ εἶχαν τὴν ὑποστήριξη τῶν ἡγεμόνων καὶ θὰ τοὺς βοηθοῦσαν οί μισθοφόροι οί Ἀρβανίτες καὶ οί ντόπιοι.

Στις 22 Φεβρουαρίου 1821 ὁ Ὑψηλάντης μὲ 200 στρατιῶτες διαβαίνει τὸν Προῦθο καὶ τὸ βράδυ μπαίνει στὸ *Ἰάσιο*. Ὁ ἡγεμόνας, οί κάτοικοι, οί μισθοφόροι, ὅλοι τὸν δέχον-

ται με ένθουσιασμό. Ὁ Ὑψηλάντης ἔβγαλε μιὰ προκήρυξη, πού ἔλεγε «*Σηκωθῆτε ἀδελφοὶ καὶ μιὰ μεγάλη δύναμη θὰ μᾶς βοηθήσῃ*».

Ἀμέσως 500 σπουδαστές, πού φοιτοῦσαν στὰ διάφορα Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης κατάρτισαν τὸν *ἱερό λόχο* καὶ ἔκαμαν τὸ πρῶτο καὶ πιὸ πειθαρχημένο στρατιωτικὸ τμήμα τοῦ Ὑψηλάντη. Ὁ Ὑψηλάντης προχωρεῖ καὶ παίρνει μὲ μεγάλο ένθουσιασμὸ τὸ Βουκουρέστι.

Γρήγορα ὁμως οἱ πρῶτες ἐπιτυχίες καὶ ἡ καλὴ έντύπωση τοῦ ἀγῶνα ἄρχισαν νὰ διαλύωνται. Ὁ Πατριάρχης ἀναγκάσθηκε ἀπὸ τὸ Σουλτάνο νὰ ἀφορίσῃ τὸν Ὑψηλάντη.

Ὁ Τσάρος, μόλις ἔμαθε τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη, τὸν ἔσβησε ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν ἀξιωματικῶν. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, οἱ μισθοφόροι Ἀρβανίτες καὶ οἱ ντόπιοι πῆγαν μὲ τὸ μέρος τῶν Τούρκων, μόλις ἔφθασε Τουρκικὸς στρατὸς στὴ Ρουμανία.

Ὁ Ὑψηλάντης ὀχυρώνεται στὸ Δραγατσάνι. Ἐκεῖ δόθηκε ἡ πρώτη κρίσιμη μάχη μὲ τοὺς Τούρκους, ὅπου οἱ ἱερολοχίτες

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

ἔδειξαν μεγάλη ἀνδρεία καὶ σκοτώθηκαν οἱ περισσότεροι, γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴ δόξα τῆς πατρίδος. Μόνο 100 σῶθηκαν. Ὁ Ὑψηλάντης ἀπελπισμένος ὑποχώρησε πρὸς τὰ Αὐστριακὰ σύνορα. Οἱ Αὐστριακοὶ ὁμως τὸν ἐπίασαν καὶ τὸν ἔκλεισαν στὴ φυλακὴ, ὅπου ἔμεινε πολλὰ χρόνια.

Ἡ ἐπανάσταση ἔσβησε. Οἱ ἀρχηγοὶ *Ἄθαν. Καρπενησιώτης*, ὁ *Γεωργάκης Ὀλύμπιος* καὶ ὁ *Φαρμάκης* βρῆκαν ἥρωικὸ θάνατο. Ὁ Καρπενησιώτης σκοτώθηκε σὲ ἓνα λόφο κοντὰ στὸν ποταμὸ *Προῦθο*, πού λεγόταν *Σκουλένιο*. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης συνώδεψαν τὸν Ὑψηλάντη ἵώς τὰ

Αυστριακά σύνορα, αλλά στο γυρισμό, προδόθηκαν και οι Τούρκοι τους κατεδίωξαν. Οι όπλαρχηγοί κλείσθηκαν στο μοναστήρι του *Σέκκου*.

Ο Όλύμπιος με τους συντρόφους του ώχυρώθηκε στο καμπανουριό, όπου έβαλε φωτιά στην πυριτιδαποθήκη και άνατινάχθηκαν στον άέρα με δλους τους Τούρκους, που είχαν μπή μέσα.

Ο Φαρμάκης κλειόμενος στο μοναστήρι πολέμησε με 300 άνδρες 11 ήμέρες. Κατόπιν έπεμβήκε ο πρόξενος της Αυστρίας και άναγκάσθηκε να συνθηκολογήσει, γιατί σώθηκαν και τα πολεμοφόδια. Μόλις όμως βγήκε από το μοναστήρι, οι Τούρκοι σκότωσαν τους άλλους και το Φαρμάκη τον έπιασαν και τον έστειλαν στην Κωνσταντινούπολη. Έκει τον άποκεφάλισαν, ύστερα από μεγάλη βασανιστήρια.

Ο Ύψηλάντης βγήκε από τη φυλακή στα 1827, αλλά πέθανε στη Βιέννη τον άλλο χρόνο από τη λύπη του και από τις κακουχίες, που πέρασε.

2. Η επανάσταση στην Πελοπόννησο

Η επανάσταση στην Πελοπόννησο άρχισε με μεγάλη όρμη, προπαντός από τότε, που ένας από τους άρχηγούς της Φιλικής Έταιρείας ο *Γρηγόριος Δικαίος* έφτασε από την Κωνσταντινούπολη στην Πελοπόννησο. Ο Δικαίος, που λεγόταν και *Παπαφλέσσας* ήταν έξυπνος και δραστήριος άνθρωπος. Κατώρθωσε να ξεσηκώσει το λαό με διάφορες διηγήσεις και ύποσχέσεις, λέγοντας ότι «Ρωσικός στρατός κατεβαίνει να έλευθερώσει την Έλλάδα».

Την ίδια εποχή ήρθε από την Κέρκυρα ο *Θεόδωρος Κολοκοτρώνης*, που ύπηρειούσε ως ταγματάρχης στον Άγγλικό στρατό. Ο Κολοκοτρώνης ήταν γιός του Κώστα Κολοκοτρώνη. Ο πατέρας του και όλοι οι δικοί του έξοντώθηκαν από τους Τούρκους, όπως είδαμε· ο Θεόδωρος για να γλυτώσει, ύστερα από πολλούς άγώνες, που έκαμε με τους Τούρκους πήγε στην Κέρκυρα και κατατάχθηκε στον Άγγλικό στρατό, όπου έγινε ταγματάρχης. Γράμματα πολλά δέν ήξερε, γνώριζε όμως να μεταχειρίζεται καλά τους Έλληνες. Με την περικεφαλαία,

πού πάντα φοροῦσε στό κεφάλι του καί τή βροντερή φωνή του ἦταν ὁ φόβος καί ὁ τρόμος τῶν Τούρκων.

Στήν Πελοπόννησο οἱ Ἕλληνες ἄρχισαν νά ἐτοιμάζονται στά σοβαρά γιά ἐπανάσταση. Ὡστόσο πολλοί πρόκριτοι δυσπιστοῦσαν, προπαντός στά λόγια τοῦ Παπαφλέσσα καί ὄλο ἄργοποροῦσαν. Σέ συμβούλιο, πού ἔκαμαν οἱ πρόκριτοι πάλι ξαναεἶπε ὁ Παπαφλέσσας ὅτι ἡ Ρωσία θά στείλῃ στρατό νά μᾶς βοηθήσῃ.

Οἱ Τούρκοι, βλέποντας τήν κίνηση αὐτή τῶν Ραγιαδῶν τὰ χρειάσθηκαν. Ὁ Σουλτᾶνος στέλνει διοικητή στήν Πελοπόννησο στό Χουροῖτ πασαῖ. Αὐτός δέν ἀντελήφθηκε καλά τήν κατάσταση. Γι' αὐτό ἀφήνει στήν Τρίπολη τὸ χαρέμι του, τοὺς θησαυροὺς του καί λίγους ἄνδρας γιά φρουρά καί τρέχει ἐναντίον τοῦ Ἄλλῃ στά Γιάννινα.

Οἱ πρόκριτοι ἀποφάσισαν νά μὴν ἀρχίσουν ἀμέσως ἐπανάσταση, ἀλλὰ νά περιμένουν λίγο. Ὁ τολμηρὸς ὅμως Παπαφλέσσας καταφέρνει στίς ἀρχές τοῦ Μαρτίου 1821 τὸν κλέφτη *Ν. Σουλιώτη* νά ἀρχίσῃ πρῶτος. Αὐτὸς παραμόνεισε μὲ ἄλλους κλέφτες στά Καλάβρυτα, καί τὴν ὥρα πού περνοῦσαν 8 τούρκοι εἰσπράκτορες, τοὺς σκοτώνουν.

Ὁ διοικητὴς τῶν Καλαβρύτων Ἀρναούτογλου κλείσθηκε μὲ τοὺς ντόπιους Τούρκους στό φρούριο, ἀλλὰ οἱ ὀπλαρχηγοὶ *Πετριζαῖοι* καί *Χαραλάμπης* τοὺς πολιορκοῦν καί τοὺς ἀναγκάζουν νά παραδοθοῦν στίς 23 Μαρτίου 1821.

Μὲ κάτι ἄλλες μικροσυμπλοκές, πού ἔγιναν ὄλος ὁ Μοριάς σηκώθηκε στό πόδι. «*Νὰ μὴ μείνῃ Τούρκος στό Μοριά μὴδὲ στὸν κόσμον ὄλο*». Αὐτὸ ἦταν τὸ σύνθημα τῶν σκλαβωμένων, πού σηκώθηκαν μὲ ὄπλα, μὲ τσεκούρια καί μὲ ξύλα ἀκόμη, γιά νά ἐκδικηθοῦν τὰ βάσανα, πού πέρασαν στά τετρακόσια χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Στίς 22 Μαρτίου χίλιοι Μανιάτες μὲ τὸν Πετρόμπεη ἐνώνονται μὲ τὸν *Κολοκοτρώνη*, τὸν *Ἀναγνωσταρά* καί ἄλλους ἀρχηγούς καί χτυποῦν τὴν Καλαμάτα. Οἱ Τούρκοι κλείσθηκαν τὸ φρούριο καί τὴν ἄλλη μέρα παραδόθηκαν.

Ὁ πόλεμος πιά ἀναψε παντοῦ. Στίς 25 Μαρτίου ὁ ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε τὴ σημαία τῆς ἐλευθερίας στό μοναστήρι τῆς Ἁγίας Λαύρας καί εὐλόγησε τὰ ὄπλα

• Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός εύλογεί τὸ δπλσ. •

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί τοὺς ὄπλαρχηγούς. Τὴν ἴδια ἡμέρα οἱ ὄπλαρχηγοὶ *Δόντος, Ζαΐμης* καὶ ἄλλοι κυριεύουσι τὴν Πάτρα, ὅπου οἱ Τούρκοι κλείσθηκαν στὸ φρούριο. Οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰ περίχωρα, κατεβαίνουν μετὰ τὸν ἐπίσκοπο εἰς τὴν πόλιν καὶ μετὰ πολλοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς. Ἐκεῖ εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὴν Πάτραν ὁ *Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς* ἔστησε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ποῦ ἦταν κόκκινη μετὰ μαῦρον σταυρὸν. Μεγάλος ἦταν ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ λαοῦ : « *Ζήτω ἡ ἐλευθερία ! Καὶ εἰς τὴν πόλιν νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς* » φώναζαν ὅλοι καὶ ὠρκίζονταν νὰ πολεμήσουσι ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

3. Σφαγὴς τῶν Ἑλλήνων

Ὁ Σουλτᾶνος μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν ἐξαγριώθηκε καὶ προσπάθησε νὰ χτυπήσῃ κατακέφαλα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Διέταξε ἀμέσως νὰ πιάσουσι καὶ νὰ σκοτώσουσι ἀρκετοὺς προκρίτους καὶ συγγενεῖς τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας. "Ὅχλος τότε ἀπὸ ἀνεργῶν καὶ πολλοὶ Τούρκοι στρατιῶτες, τρέχοντες εἰς τὰ συνοικίαι εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ζητοῦσαν ἐκδίκησιν. Ἐμπαιναν εἰς τὰ σπίτια, σκότωναν τοὺς ἄνδρας, ἄρπαζαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά καὶ ἔκαναν μεγάλας καταστροφάς. "Ὅταν ὁ ταχυδρόμος ἔφερε τὴν εἴδησιν ὅτι κηρύχθηκε ἐπανάστασις καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Σουλτᾶνος τότε τρομοκρατήθηκε. "Ἐκαμε ἀμέσως πολεμικὸν συμβούλιον εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἀποφάσισαν νὰ φέρουσι 100 χιλιάδας στρατὸν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ νὰ ἐξοντώσουσι τοὺς Ἕλληνας πρὸ παντὸς τοὺς Φαναριώτας, ποῦ τοὺς ὑποπεύονταν. Ἐπίασαν εἰς τὴν Πατριαρχεῖαν 6 δεσποτάδας γιὰ ὁμήρους καὶ τοὺς ἔβαλαν εἰς τὴν φυλακὴν. Τὴν ἴδιαν ἡμέραν ἐγέναν συλλαλητήρια ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ὄχλον μετὰ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς Δερβίσηδες, ποῦ φανάτιζαν τὸν λαόν καὶ τὸν παρακινοῦσαν νὰ μὴ ἀφήσουσι ζωντανὸν Ραγιά. « *Δὲν εἶναι κακόν, ἔλεγαν, νὰ σκοτώσῃς ἓνα Ραγιά* ».

Μετὰ φωνῆς καὶ μετὰ ἀλαλαγμοῦ οἱ Τούρκοι ἔμπαιναν εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἔπαιρναν ὅλα τὰ ἱερά σκεύη, σκότωναν τοὺς χριστιανούς καὶ ἔβαζαν φωτιά. Ἐτρέχαν ἀπὸ σπιτίτι εἰς σπιτίτι καὶ σκότωναν τοὺς Ἕλληνας. Πολλοὺς προκρίτους τοὺς ἀποκεφάλισαν καὶ ἄλλους τοὺς κρέμασαν ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν

σπιτιῶν τους. Ὁ μέγας διερμηνέας *Μουρούζης* ἀποκεφαλίσθηκε μὲ τὴ μεγάλη στολὴ του στὴν Πύλη τῶν Ἀνακτόρων. Τρεῖς ἀπὸ τοὺς ὁμήρους δεσποτάδες ἀποκεφαλίσθηκαν.

Ὅμοιες σφαγὲς καὶ βαρβαρότητες ἔγιναν στὴ Σμύρνη, στὴν Ἀδριανούπολη, στὸν Αἶνο καὶ σὲ ἄλλες πόλεις.

4. Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου.

Ἡ ἀγριότητα καὶ ἡ λύσσα τῶν Τούρκων κορυφώθηκε δταν πῆραν ἀπόφαση νὰ χτυπήσουν τὴν κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, νὰ ἐξοντώσουν τὸν Πατριάρχη. Πατριάρχης ἦταν τότε ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄. πὺ γεννήθηκε στὴ Δημητσάνα τῆς Ἀρκαδίας στὰς 1749. Ὁ Γρηγόριος εἶχε μεγάλη μόρφωση καὶ πολὺ σύντομα τιμήθηκε μὲ τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα τῆς ἐκκλησίας. Εἶχε μεγάλον πατριωτισμὸ καὶ ἀφοσίωση στὸ ποίμνιό του. Δυὸ φορές ἐξωρίσθηκε στὸ Ἅγιο Ὄρος καὶ πάλι ξαναγύρισε στὸν Πατριαρχικὸ του Θρόνον.

Ὅταν ἄρχισαν οἱ σφαγὲς στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ οἱ διωγμοὶ τῶν Ἑλλήνων, πολλοὶ τὸν συμβούλευσαν νὰ φύγη, γιὰ νὰ σωθῆ.

Τότε ὁ Μεγάλος Ἐθνάρχης ἀπάντησε: «*Μὴ μὲ παρακινήτε νὰ φύγω, γιατί οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐξαγριωθοῦν καὶ θὰ χυθῆ περισσότερον αἷμα. Εἶμαι Πατριάρχης καὶ ποιμὴν καὶ δὲ μπορῶ νὰ ἀφήσω τὸ ποίμνιό μου. Ἄν οἱ Τοῦρκοι μὲ σκοτώσουν, ὁ θάνατός μου θὰ δώσῃ περισσότερον ἐνθου-*

Γρηγόριος ὁ Ε΄

σιασμὸν στὸν ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους μας.

Στις 9 Ἀπριλίου 1821, τὸ Μεγάλον Σάββατον τὸ βράδυ, 5

χιλιάδες γενίτσαροι όπλισμένοι τριγύριζαν στη συνοικία του Πατριαρχείου, χωρίς να ένοχλούν κανένα. Ό Πατριάρχης όποπτεύθηκε ότι όλα αυτά γίνονταν για τον έαυτό του, αλλά δέ δειλίασε. Πήγε, ντύθηκε τὰ πολυτελή άμφιά του και τελείωσε τή λειτουργία τής 'Αναστάσεως. Τήν ώρα, που προσπαθούσε να ένθαρρύνη τούς κατατρομαγμένους χριστιανούς, έρχεται στη μεγάλη αίθουσα του Πατριαρχείου ό νέος Μεγάλος Διερχμηνέας. Έκει μπροστά σ' όλους τούς άρχιερείς και τούς άνωτέρους άξιωματούχους τής Πύλης διαβάζει τó φερμάνι του Σουλτάνου που έλεγε: «Ό Γρηγόριος ό Ε' φάνηκε άνάξιος του Πατριαρχικού Θρόνου και κηρύσσεται έκπτωτος».

Άμέσως ό άρχιδήμιος παίρνει τόν Πατριάρχη, για να τόν μεταφέρει, δήτην στη φυλακή. Του δένει τὰ χέρια όπισθάγκωνα, σά μεγάλο κακοϋργο και τόν πηγαίνει στο Φανάρι. Οί δήμιοι, που περίμεναν εκεί με πολλούς έβραίους τόν μεταφέρουν στα Πατριαρχεία, όπου τόν άπαγχονίζουν στη μεσαία πύλη. Τήν ίδια ώρα κρέμασαν και τούς άλλους τρεις δεσποτάδες, που κρατούσαν όμήρους.

Τήν τρίτη μέρα τó πτώμα παραδόθηκε στους έβραίους που τó έσυραν στους πιό βρώμικους δρόμους τής Κωνσταντινουπόλεως. Στο τέλος, άφοϋ του έδεσαν μιá μεγάλη πέτρα στο λαιμό, τόν έρριξαν στη θάλασσα. Ύστερα από τρεις ήμέρες ό πλοίαρχος από τήν Κεφαλλονιά **Συλλάβος**, περνώντας με τó πλοίο του στο Βόσπορο, βρήκε τó πτώμα του Πατριάρχη στην έπιφάνεια τής θάλασσας. Τó άναγνώρισε και τó μετέφερε στην Όδησο τής Ρωσίας, όπου τó έθαψαν με μεγάλες τιμές.

Στά 1871 οί Έλληνες, έλεύθεροι πιά, μετέφεραν τὰ κόκκαλά του στην Άθήνα και τὰ έβαλαν σε ένα μαρμάρινο μηχειό, άριστερά καθώς μπαίνομε στη Μητρόπολη τών Άθηνών.

Ό πατρίδα μας από εύγνωμοσύνη έστησε τόν άνδριάντα του Γρηγορίου του Ε' στα προύλαια του Πανεπιστημίου. Τέτοιες σφαγές έγιναν στη Θεσσαλονίκη, στην Άδριανούπολη και σε άλλες έλληνικές πόλεις. Τὰ άπάνθρωπα όμως αυτά μέτρα, που μεταχειρίσθηκαν οί τύραννοι, για να φοβίσουν τούς Έλληνες, όχι μόνο δέν τούς φόβισαν, αλλά τούς άγριεψαν περισσότερο. Παντοϋ άντηχοϋσε ή φωνή στα βουνά και στους κάμπους: «*Χτυπάτε πολεμάρχοι, μη λησμονήτε τó σχοινί, παιδιά, του Πατριάρχη*».

5. Τὸ πολεμικὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὴν Καλαμάτα μὲ 300 Μανιάτες ἔρχεται στὴν Ἀρκαδία καὶ πιάνει τὰ στενὰ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου στὴν *Καρύτзина*. Ἐκεῖ ρίχνεται καὶ σκορπάει ἕνα Τουρκικὸ ἀπόσπασμα. Ἀμέσως μετὰ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ ἦρθαν καὶ προστέθηκαν στὸν Κολοκοτρώνη οἱ ὀπλαρχηγοὶ *Πετρόμπεης*, *Παπαφλέσσας* καὶ ἄλλοι μὲ 6000 ἄνδρες. Οἱ περισσότεροι ἦταν ὀπλισμένοι μὲ τσεκούρι, σφενδόνη καὶ μὲ ρόπαλα.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Τρίπολη Τουρκικὸς στρατὸς μὲ 2000 πεζοὺς καὶ 700 καβαλλάρηδες. Πρὶν φτάσουν οἱ Τούρκοι ὄλος ὁ ἄοπλος ἐκεῖνος ὄχλος τοῦ Κολοκοτρώνη διαλύθηκε καὶ ὁ ἀρχηγὸς ἔμεινε χωρὶς στρατιῶτες.

Σὲ συμβούλιο, πού ἔκαμαν τότε οἱ καπεταναῖοι, πήραν ἀπόφαση νὰ φύγουν γιὰ τὴ Μεσσηνία. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως ἀντιστάθηκε καὶ τοὺς εἶπε. «Τὸ δικό μου σχέδιο εἶναι νὰ πά-

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

ρωμε τὴν Τρίπολη. Γι' αὐτὸ τὴ θέση αὐτὴ καὶ τίς ἄλλες γύρω δὲν πρέπει νὰ τίς ἀφήσωμε. Δὲν πηγαίνω πουνθενά, σεῖς ἂν θέλετε τραβάτε. Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, ὅπου καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ πουλιὰ μὲ γνωρίζουν, κι' ἂν χαθῶ, κάλλιο τὸ ἔχω νὰ μὲ φᾶνε τὰ πουλιὰ τοῦ τόπου μου».

Τὴν ὥρα πού ἔφευγαν οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ εἶπε ἕνας σὲ κάποιον στρατιώτη. «Βρέ, μείνε σὺ ἐδῶ, γιὰ νὰ μὴ τὸν φάη κανένας λύκος».

Ὁ Κολοκοτρώνης ἔμεινε καὶ γρήγορα κατόρθωσε νὰ μαζέψῃ πάλι 300 ἄνδρες. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ξαναγύρισαν στὸν Κολοκοτρώνη καὶ ὄλοι μαζί ἐσυμφώνησαν ὁ Πετρόμπεης νὰ φροντίζῃ γιὰ στρατὸ καὶ πολεμοφόδια καὶ ὁ Κολοκοτρώνης νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιό του. Τότε

ὁ Κολοκοτρώνης στέλνει στρατό νὰ ὀχυρωθῆ στοὺς **Βαλιέτσι**, στὴν **Πιάνα**, στοὺς **Βέρβαινα**, στοὺς **Δολιανά**, στοὺς **Χρυσοβίτσι** καὶ σ' ἄλλες στρατηγικὰς θέσεις γύρω στὴν Τρίπολη. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ συγκοινωνία στὴν Τρίπολη κλείσθηκε καὶ οἱ Τούρκοι ἄρχισαν νὰ στενοχωροῦνται ἀπὸ τρῶφιμα καὶ ἄλλες βοήθειες.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἔστησε τὸ στρατηγεῖο του στοὺς Βαλιέτσι καὶ ὄλο στένευε τὴν πολιορκία, γιὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ παραδοθοῦν.

6. Ἡ μάχη στοὺς Βαλιέτσι.

Ὁ Χουροῦτ Πασᾶς ὁ διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου ὅταν ἔμαθε στοὺς Γιάννινα, πού πολεμοῦσε τὸν Ἀλῆ-Πασᾶ, ὅτι ἐπαναστάτησε ἡ Πελοπόννησος, ἔστειλε τὸ Μουσταφάμπεη μὲ 3500 Ἀλβανοὺς στὴν Τρίπολη. Ὁ Μουσταφάμπεης, χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ κανένας, φτάνει στοὺς Μεσολόγγι καὶ μὲ πλοῖα πέρασε στὴν Πάτρα. Ἀπὸ ἐκεῖ πῆρε τὴν Ἀκροκόρινθο, σκόρπισε τοὺς Ἕλληνας, πού πολιορκοῦσαν τὸ Ναύπλιο καὶ στίς 6 Μαΐου ἔφτασε στὴν Τρίπολη.

Στίς 12 Μαΐου μὲ 12 χιλιάδες ἄνδρες ὁ Μουσταφάμπεης ἐπετέθηκε στοὺς Βαλιέτσι, ὅπου ἦταν ὀχυρωμένοι 800 Ἕλληνας μὲ τοὺς Μαυρομιχαλαίους καὶ τὸ περικύκλωσε. Οἱ Ἕλληνας πολεμοῦν σὰ λιοντάρια καὶ βαστοῦν 3 ὄρες τοὺς Τούρκους σὲ ἀπόστασι. Τὴν ὥρα, πού ἡ μάχη ἦταν σὲ κρίσιμο σημεῖο, φτάνει ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τοὺς Χρυσοβίτσι μὲ 600 παλληκάρια. Ἡ δυνατὴ φωνὴ του ἀκούσθηκε ἀπὸ μακριὰ: *«Τούρκοι, εἶμαι ἐγὼ ὁ Κολοκοτρώνης, ἔρχομαι νὰ σᾶς ψῆσω ζωντανούς»*. Σὲ λίγο φτάνει καὶ ὁ Πλαπούτας ἀπὸ τὴν Πιάνα μὲ 800 ἄνδρες. Καὶ οἱ δύο τώρα χτυποῦν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ πλάγια.

Οἱ πολιορκημένοι παίρνουν θάρρος καὶ ὄρμουν ἀκράτητοι. Οἱ Τούρκοι, χτυπιοῦνται ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη, τὰ χάνουν καὶ ἀρχίζουν νὰ φεύγουν, γιὰ νὰ γλυτώσουν. Στὸ δρόμο γιὰ νὰ μποροῦν νὰ τρέχουν γρηγορώτερα, πετοῦν τὰ ὄπλα καὶ τίς ἀποσκευές τους. Ὁ Μουσταφάμπεης χάνει τὸ ἄλογό του. Οἱ Ἕλληνας πῆραν πολλὰ πολεμοφόδια καὶ δύο κανόνια. Καὶ δὲν εἶναι μόνο αὐτό, πῆραν τέτοιο θάρρος, πού, ἐνῶ ὡς τώρα μόλις ἄκου-

γαν «*Έρχονται Τούρκοι*», έφευγαν, τώρα άρχισαν νά ρωτούν, «*πού είναι οι Τούρκοι ;*»

7. Μάχες στα Δολιανά και στα Βέρβαινα

Ο Μουσταφάμπεης ύστερα από έξι ήμέρες, για νά ξεπλύνη τήν ντροπή, πού πήρε στο Βαλτέτσι, στέλνει 4000 άνδρες νά έπιτεθούν στους Έλληνες, πού κρατούσαν τά Βέρβαινα. Καί έδώ ή ίδια τύχη περίμενε τούς Τούρκους. Οι Έλληνες τούς σκόρπισαν καί τούς πήραν στο κυνήγι.

Νικήτας ό Τουρκοφάγος

Ο άλλος στρατός του Μουσταφάμπεη είχε έπιτεθή στα Δολιανά. Έκει ήταν ώχυρωμένος ό *Νικήτας Σταματελόπουλος* με 150 άνδρες. Οι Έλληνες βάσταξαν 11 ώρες. Στο μεταξύ έρχεται βοήθεια από τά Βέρβαινα. «*Έρχονται οι Έλληνες*» ακούσθηκε. Άμέσως ό Νικήτας με τά παλληκάρια του όρμοϋν έπάνω στους Τούρκους, πού άρχισαν νά φεύγουν. Ο Νικήτας τούς κυνήγησε με τό γιαταγάνι στο χέρι καί σκότωσε τόσους πολλούς, πού ώνομάσθηκε *Τουρκοφάγος*.

Μετά από τις δύο αυτές νίκες οι Έλληνες κατέβηκαν πιό κάτω καί ή πολιορκία τής Τριπόλεως έγινε στενώτερη.

8. Η Άλωση τής Τριπόλεως.

Οι Τούρκοι ύστερα από αυτά, πού έπαθαν στο Βαλτέτσι, στην Πιάνα, στα Δολιανά καί άλλοϋ, πήραν τήν άπόφαση νά

μη κάμουν άλλη επίθεση, ώσπου να λάβουν ενισχύσεις από τὸ Ναύπλιο ἢ ἀπὸ τῆ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἡ κλεφτουριά (ἔτσι ἔλεγαν οἱ Τούρκοι τοὺς Ἑλληνας) ἐπλήθυνε καὶ γύρω στὴν Τριπολιτσιὰ μαζεύθηκαν 12 χιλιάδες, πὺ τὴν ἀπέκλεισαν ἀπ' ὄλες τὶς μεριές. Κανένας δὲν μποροῦσε νὰ μπῆ στὴν πόλη ἀπὸ πουθενά. Οἱ τροφές ἄρχισαν νὰ λιγοστεύουν καὶ οἱ Τούρκοι νὰ ὑποφέρουν.

Ὁ Μουσταφάμπεης, γιὰ νὰ δίνῃ θάρρος στὸν Τουρκικὸ λαὸ τῆς Τριπολιτσιᾶς καὶ γιὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ καὶ τρῶφιμα, ἔκαμε πολλὰς φορὰς ἐξοδο μὲ τὸ ἵππικὸ του. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἔδιωχνε τοὺς Ἑλληνας, πὺ βρίσκονταν πολὺ κοντὰ στὴν πόλη. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἔβαλε στὴ φυλακὴ 30 προκρίτους, πὺ ἦταν στὴν πόλη.

Ὁ Κολοκοτρῶνης τότε διέταξε νὰ φτιάσουν μιὰ πλατιὰ τάφρο γύρω στὴν Τριπολιτσιὰ, καὶ ἔτσι σταμάτησαν οἱ ἐξορμήσεις τοῦ Τουρκικοῦ ἵππικοῦ. Τώρα οἱ Τούρκοι κλεισμένοι ὑποφέρουν πολὺ. Δὲν ἔχουν οὔτε τρῶφιμα οὔτε νερό. Οἱ Ἀρβανίτες ζητοῦν νὰ πληρωθοῦν, ἀλλὰ χρήματα δὲν ὑπάρχουν. Σὰν νὰ μὴ ἔφταναν αὐτά, ἔπεσαν καὶ ἀρρώστειες, προπαντὸς τύφος, πὺ θέριζαν τοὺς πολιορκημένους. Οἱ Τούρκοι διοικητὲς μαζεύθηκαν στὸ διοικητήριον νὰ σκεφθοῦν τί νὰ κάμουν. Ἐκεῖνῃ τὴν ὥρᾳ 3000 χανούμισες ἤρθαν ἔξω ἀπὸ τὸ διοικητήριον καὶ παρακαλοῦσαν μὲ κλάματα καὶ μὲ κραυγές νὰ παραδοθῆ ἡ πόλη γιὰ νὰ μὴ καταστραφοῦν.

Οἱ Τούρκοι ἀποφάσισαν νὰ παραδοθοῦν. Στέλνουν τότε ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσιὰ ἀντιπροσώπους, γιὰ νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς Ἑλληνας ἀρχηγούς.

Ὡστόσο στὴν πρώτη συνάντησιν δὲν κατέληξαν σὲ καμιὰ συμφωνία, γιὰτὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους ζητοῦσαν νὰ φύγουν παίρνοντας καὶ τὰ τουφέκια τους καὶ τὶς περιουσίες τους καὶ ἄλλοι ζητοῦσαν ἄλλα. Ἀπάνω στὴ συζήτησιν λέει ὁ Κολοκοτρῶνης: «Ἄν δὲν μᾶς δίνετε τ' ἄρματα τὰ παίρνομε μόνονι μας».

Ἔτσι, περνοῦσαν οἱ ἡμέρες, χωρὶς ἀποτέλεσμα καὶ ὁ Κολοκοτρῶνης προσπαθοῦσε νὰ κάμῃ χωριστὴ συνθήκη μὲ τοὺς Ἀρβανίτες. Ἐξαφνα 50 στρατιῶτες Ἑλληνας κατορθώνουν

νά άνεβοῦν μὲ σχοινιά στὰ τείχη. Ἀμέσως μπαίνουν στὴν πόλη καὶ ἀνοίγουν ὄλες τὶς πόρτες. Ἀπὸ ὄλα τὰ σημεῖα τώρα ὄρμουν οἱ Ἕλληνες. Οἱ Τοῦρκοι ὄχι μόνο δὲν παραδόθηκαν, ἀλλὰ βάσταξαν ἄμυνα 2 ὄρες καὶ σκότωσαν ἄρκετοὺς Ἕλληνες. Αὐτὸ ἦταν αἰτία νὰ ἐξαγριωθοῦν οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ κάνουν μεγάλες σφαγές καὶ λεηλασίες. Μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του ὁ Κολοκοτρῶνης κατορθώνει νὰ προστατεύσῃ τοὺς Ἀρβανίτες νὰ φύγουν. Ὁ Ὑψηλάντης καὶ οἱ πρόκριτοι συνεννοήθηκαν μὲ ἀντιπροσώπους τοῦ Χουρσίτ καὶ στέλνουν τὸ χαρέμι καὶ τοὺς θησαυροὺς του στὴν Ἡπειρο.

Ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτιοῦς στερέωσε τὴν ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο. Οἱ Ἕλληνες βρῆκαν ἐκεῖ πλοῦσια λάφυρα καὶ ὄπλα καὶ ἄφησαν τὰ μαχαίρια καὶ τὰ τσεκούρια ποῦ εἶχαν ὡς τώρα. Ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ, μὲ τὸ τολμηρὸ σχέδιό του ξεκαθάρισε τὴν Πελοπόννησο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Γιατί ὁ Ὑψηλάντης ἄρχισε τὴν ἐπανάσταση ἀπὸ τὴ Μολδαβία; Διαβάστε τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη «ὁ Ἄνδριᾶς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε'». Γιατί οἱ ἄρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἀποφάσισαν νὰ συντομεύσουν τὴν ἔκρηξη τῆς ἐπαναστάσεως;

Ζ'. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ (1821).

1. Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας

Στις 24 Μαρτίου 1821 ὑψώθηκε ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας καὶ στὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Πρῶτος ὁ *Πανουργιᾶς*, ἐπαναστάτησε στὴν Ἄμφισσα, καὶ κατόπιν ὁ *Σκαλιτσᾶς* στὴ Δωρίδα καὶ ὁ *Ἄθαν. Διαῖκος* στὴ Λειβαδιά.

Ὁ Χουρσίτ πασᾶς στέλνει ἀπὸ τὰ Γιάννινα δύο πασάδες τὸν *Μεχμέτ Κιοσέ* καὶ τὸν *Ὁμέρ Βρυώνη* μὲ διαταγὴ νὰ συγκεντρώσουν στρατό, νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησο καὶ νὰ λύσουν τὴν πολιορκία τῆς Τριπολιτιοῦς.

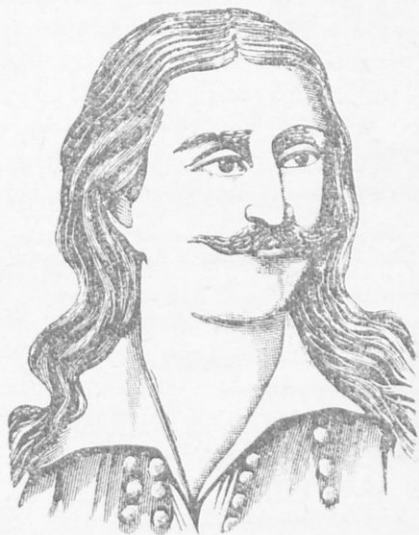
Πρῶτος ἔρχεται ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἀπὸ τὴ Λάρισα στὴ Λαμία μὲ 9 χιλιάδες πεζοὺς καὶ καβαλλάρηδες καὶ κατόπιν ὁ Μεχμέτ Κιοσέ. Ἀπὸ ἐκεῖ εἶχαν σκοπὸ νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Ἄμφισσα, γιὰ νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησο.

Οί όπλαρχηγοί τής Στερεάς ό Πανουργιάς, ό Δυοβουνιώτης και ό Διακος πήραν απόφαση νά έμποδίσουν τούς Τούρκους νά έφαρμόσουν τό σχέδιό τους.

Γι' αυτό ό **Πανουργιάς** και ό **Δυοβουνιώτης** με τά παλληκάρια τους ώχυρώθηκαν στις πλαγιές τής Οίτης. 'Ο **'Αθανάσιος Διακος** με 400 άνδρες έπιασε τήν πιό επικίνδυνη θέση, τό **Γεφύρι τής 'Αλαμάνας**, άπ' όπου θά περνούσε ό Τουρκικός στρατός.

Οί Τούρκοι πρώτα έπετέθηκαν και σκόρπισαν τούς άνδρες του Πανουργιά και του Δυοβουνιώτη. "Επειτα ώρμησαν στο γεφύρι τής 'Αλαμάνας για νά περάσουν. Οί άνδρες του Διακου μόλις είδαν για πρώτη φορά, τόσον πολύ Τουρκικό στρατό, φοβήθηκαν και έφυγαν οί περισσότεροι. "Εμειναν μόνον 40 παλληκάρια με τό Διακο, άκλόνητα στις θέσεις τους, με απόφαση νά θυσιασθούν. Στην ίδια θέση, στά παλιά χρόνια, ό Λεωνίδας με τά 300 παλληκάρια του δόξασε τήν πατρίδα μας.

'Ο Διακος και τά παλληκάρια του πολεμούν γενναία έναντίον χιλιάδων Τούρκων. Κανένας δέν φεύγει από τή θέση του. "Ενας-ένας όμως πέφτουν. Τό όπλο του Διακου σκάζει. "Αμέσως τραβάει τό γιαταγάνι και θερίζει τούς Τούρκους. Μιά σφαίρα σπάζει τό γιαταγάνι και μένει στο χέρι του ή λαβή. "Αλλη σφαίρα τόν πληγώνει στην πλάτη. Οί Τούρκοι πιάνουν τώρα τό Διακο, λαβωμένο, τόν ανεβάζουν επάνω σ' ένα μουλάρι και τόν φέρνουν στη Λαμία.

•Ο Διακος

Στό δρόμο ό ήρωας κοιτάζει γύρω τήν άνθισμένη και πράσινη φύση, νά ξυπνάη από τό βαρύ χειμώνα και νά όνα-

γεννιέται. Θυμήθηκε τὸ ξύπνημα τῆς πατρίδας του γιὰ τὴ λευθερίαν καὶ εἶπε μὲ πικρὸ παράπονο:

*«Γιὰ δὲς καιρό, ποὺ διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάξει ἡ γῆ χορτάρι!»*

Στὴ Λαμία ὁ Ὁμέρ Βρυώνης θαύμασε τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴ λεβέντικη κορμοστασιὰ τοῦ Διάκου. Τοῦ πρότεινε νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴ ζωὴ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ μεγάλα ἀξιώματα, τιμὲς καὶ δόξες, ἂν δεχόταν νὰ ἀρνηθῇ τὴν πίστη του καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς Τούρκους. Ἄλλὰ ὁ Διᾶκος περήφανα ἀπαντᾷ:

«Ἐγὼ Ἕλληνας γεννήθηκα καὶ Ἕλληνας θὰ πεθάνω».

Ἀμέσως ὁ διοικητὴς διέταξε νὰ τὸν σουβλίσουν καὶ νὰ τὸν ψήσουν ζωντανό.

Παίρνουν τότε οἱ δῆμιοι τὸν Διᾶκο, τὸν φορτώνουν καὶ ἓνα μεγάλο σουβλί, ὅπως συνήθιζαν νὰ κάνουν στοὺς καταδικασμένους σὲ θάνατο καὶ προχωροῦν στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου. Ὁ Διᾶκος πετάει κάτω μὲ θυμὸ τὸ σουβλί καὶ λέει:

«Δὲν βρίσκεται ἀπὸ σᾶς κανένα παλληκάρι νὰ μοῦ ρίξῃ μιὰ πιστολιά, νὰ μὲ γλυτώσῃ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς χαλτούπηδες;» (τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Ἀσία). (24 Ἀπριλίου 1821).

Οὕτε μιὰ φωνὴ οὔτε ἓνα βογγητὸ δὲ βγήκε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Διάκου, ποὺ τὸν σούβλισαν καὶ τὸν ἔψησαν στὴ φωτιά. Ὅπως οἱ μάρτυρες τῆς θρησκείας, ἔτσι καὶ ὁ ἥρωας Διᾶκος δείχθηκε ἀληθινὸς μάρτυρας τῆς Πατρίδος καὶ τῆς θρησκείας μας.

2. Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος.—Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς.

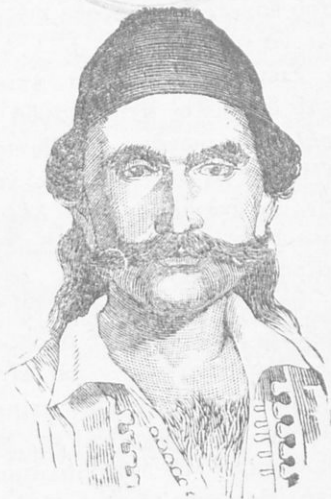
Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος ἦταν γιὸς τοῦ περίφημου ἀρματωλοῦ Ἀνδροῦτσου καὶ γεννήθηκε στὴν Ἰθάκη στὰ 1788. Ὅταν μεγάλωσε, ὑπηρετήσε στὰ Γιάννινα σωματοφύλακας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχε κοντὸ ἀνάστημα, φρύδια πυκνά καὶ στήθος τριχωτό. Εἶχε μεγάλη δύναμη στὰ χέρια καὶ ταχύτητα στὰ πόδια.

Ὑστερα ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Ἀλαμάνας, ὁ Ὁμέρ Βρυώνης στέλνει ἓνα ἀγγελιαφόρο στὸν Ὀδυσσεᾶ νὰ ἔρθῃ στὴ Γραβιά, νὰ προσκυνήσῃ μὲ τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς. Τοῦ ἔγραφε ὅτι θὰ τὸν διώριζε ἀρματωλὸ στὴ Λιάκουρα. Ὁ Ὀδυσσεὺς οὔτε ἀπάντησε καθόλου. Ἔρχεται στὴ Γραβιά. Ἐκεῖ ἀντίλη-

φθηκε ὅτι τὸ σχέδιο τοῦ Ὁμέρ ἦταν νὰ περάσῃ στὴν Ἄμφισσα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Πελοπόννησο.

Σὲ συμβούλιο, πού ἔκαμε μὲ τὸν Πανουργιᾶ, τὸ Δουβουνιώτῃ καὶ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, ἀπεφασίζουσι ὁ μὲν Πανουργιᾶς καὶ ὁ Δουβουνιώτῃς νὰ πιάσουν τὰ ὑψώματα ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ δρόμο, ὁ δὲ Σουλιώτῃς τὰ ὑψώματα δεξιὰ. Ὁ Ὀδυσσεὺς νὰ ὀχυρωθῇ στὸ πλίσθιο χάνι, πού ἦταν στὸ δρόμο πρὸς τὴν Ἄμφισσα.

Στὸ μεταξὺ ἔστειλε τὸ πρωτοπαλλῆκαρό του τὸ Γκούρα καὶ καθάρισε τὴν Ἄμφισσα ἀπὸ τοὺς Τούρκους, γιὰ νὰ μὴ τοὺς κάνουν ἐπίθεση ἀπὸ ἐκεῖ. Στὶς 8 Μαΐου 1821 φάνηκε ὁ Ὁμέρ Βρυώνῃς μὲ 7 χιλιάδες πεζικὸ καὶ χίλιους καβαλλάρηδες. Δὲν ἄργησε νὰ σκορπίσῃ αὐτούς, πού εἶχαν πιάσει τὰ ὑψώματα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ.

Ὁ Ὁδ. Ἀνδρουτσος

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἔπιασε τὸ Χάνι πού ἦταν ἡ πιὸ ἐπικίνδυνη θέση. Πρὶν μῆ στὸ Χάνι, γιὰ νὰ δώσῃ θάρρος στὰ παλληκάρια του, βγάζει τὸ μανδῆλι του καὶ φωνάζει: «*Ε! ὄρε παιδιὰ, ὅποιος θέλει νὰ ἀκολουθήσῃ, ἄς πιασθῇ στὸ χορὸ*». Ἀμέσως πιάσθηκε ὁ Γκούρας, οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ καὶ χορεύοντας, μπαίνουν στὸ Χάνι 120 γενναῖα παλληκάρια. Δὲν ἄργησαν νὰ χτίσουν μὲ πέτρες τὶς πόρτες καὶ νὰ ἀνοίξουν πολεμίστρες. Ὁ Ἀνδρουτσος εἶπε στὰ παλληκάρια νὰ μὴ ρίξουν τουφεκιά, ἂν δὲν πυροβολήσῃ αὐτὸς πρῶτος. Ἐπίσης διέταξε νὰ πυροβολοῦν οἱ μισοὶ καὶ οἱ ἄλλοι μισοὶ νὰ γεμίζουν καὶ ὅταν γεμίζουν ἐκεῖνοι, αὐτοὶ νὰ πυροβολοῦν.

Οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὰ ὑψώματα εἶδαν τὴν κίνηση στὸ Χάνι καὶ ἔμαθαν ὅτι ἐκεῖ βρισκόταν ὁ Ὀδυσσεὺς. Ὁ Ὁμέρ Βρυώνῃς μόλις ἔμαθε ὅτι ὁ Ἀνδρουτσος βρίσκεται στὸ Χάνι, λύσσαξε ἀπὸ τὸ θυμὸ του, ὥστόσο πάλι δοκίμασε μὴ τυχὸν τὸν

καταφέρει νά παραδοθῆ. Ἐπὶ τὸν Τουρκικὸ στρατὸ προχωροῦσε καβαλλάρης ἕνας Δερβίσης γιὰ νά προσεύχεται γιὰ τὴ νίκη καὶ νά δίνῃ θάρρος στοὺς Τούρκους. Ὁ Δερβίσης παίρνει διαταγὴ νά πλησιάσῃ στὸ Χάνι καὶ νά ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεύα νά παραδοθῆ. Σταμάτησε ὁ Τουρκικὸς στρατὸς καὶ ὁ Δερβίσης ἔρχεται κοντὰ στὸ Χάνι σὲ ἀπόσταση 100 μέτρων. Ἦθελε κάτι νά πῆ.

Σιωπὴ καὶ ἀγωνία ἐπικρατοῦσε... Οἱ στρατιῶτες στέκουν μὲ τὸ δάχτυλο στὴ σκανδάλη τοῦ τουφεκιοῦ. «*Ποῦ πηγαίνεις Δερβίση;*» ρωτᾶει ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του. — «Ἦρθα νά σοῦ προτείνω νά προσκυνήσῃς», ἀπαντᾶει ὁ Δερβίσης. «*Αὐτὸ δὲ γίνεται*» λέει ὁ Ἄνδρουῖτος. Ὁ Δερβίσης τότε θυμωμένος ἀρχίζει νά βρίζῃ τοὺς γκισοῦρηδες, ἀλλὰ μιὰ σφαῖρα τοῦ Ἄνδρουῖτου στὸ κεφάλι τὸν ρίχνει κάτω νεκρό.

Τὸ σύνθημα δόθηκε. Οἱ Τούρκοι τρέχουν στὸ πῶμα τοῦ Δερβίση, μὰ οἱ συχνὲς ὁμοβροντίες ἀπὸ τὸ Χάνι τοὺς ἀφανίζουν. Μανιασμένοι τώρα οἱ Τούρκοι ρίχνονται στὸ Χάνι νά τὸ σηκώσουν στὰ χέρια· μερικοὶ μάλιστα κατάρθωσαν νά φτάσουν ὡς τὸν τοῖχο καὶ νά στήσουν σημαίες. Ἄλλὰ γρήγορα τοὺς θέριζαν οἱ πυροβολισμοὶ ἀπὸ τὸ Χάνι. Ὡς τὸ βράδυ ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἔκαμε πολλὰς ἐπιθέσεις, ἀλλὰ ὅλες εἶχαν τὴν ἴδια τύχη. Ἐγέμισε ὁ τόπος, γύρω στὸ Χάνι, ἀπὸ τούρκα πῶματα.

Τὸ βράδυ, βλέποντας ὁ Ὁμέρ, ὅτι δὲν μπορεῖ νά κυριεύσῃ τὸ Χάνι, στέλνει στὴ Λαμία καὶ ζητᾶει νά τοῦ φέρουν κανόνια. Τὴ νύχτα ἔπαψε ἡ μάχη. Οἱ Τούρκοι ἔβαλαν ἀραιοὺς νυκτοφύλακες γύρω στὸ Χάνι καὶ κοιμήθηκαν. Καὶ τὰ παλληκάρια τοῦ Ἄνδρουῖτου κατακουρασμένα κοιμήθηκαν κι' αὐτά.

Οἱ ἀρχηγοὶ μὲ τὸν Ἄνδρουῖτο κάνουν τώρα συμβούλιο στὸ Χάνι καὶ ἀποφασίζουν νά φύγουν, γιὰτί ἐκεῖ θὰ χάνονταν ἄδικα, ἐνῶ ἄλλοῦ θὰ ἦταν πολὺ χρήσιμοι στὸν ἀγῶνα τοῦ Ἑθνους. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ σώθηκαν καὶ τὰ πυρομαχικά.

Δυὸ ὧρες πρὶν ξημερώσῃ, ξυπνᾶει τὰ παλληκάρια ὁ Ἄνδρουῖτος. Ἀμέσως ἀνοίγουν τίς πόρτες, βγαίνουν μὲ μεγάλη προφύλαξη καὶ προχωροῦν σὲ ἕνα σπαρμένο χωράφι, ὅπου τὰ στάχτια τοὺς προφύλαγαν καὶ δὲν φαίνονταν. Φτάνουν στοὺς νυκτοφύλακες. Ἐκεῖνοι, τοὺς ἀντελήφθηκαν καὶ ἀρχίζουν νά

πυροβολούν, αλλά ὁ Ἄνδρουτσος μίλησε ἀρβανίτικα καὶ ἄρχισε νὰ τρέξη κι' αὐτὸς σάν νὰ καταδιώκη καὶ νὰ πυροβολῆ. Οἱ νυκτοφύλακες σάσισαν. Νόμισαν ὅτι ἔκαμαν λάθος, ἐπειδὴ ἦταν νύχτα καὶ δὲν ἔβλεπαν, γι' αὐτὸ πήγαν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες πέρασαν στὸ βουνό, χωρὶς νὰ πάθουν τίποτε. Ὁ Ἄνδρουτσος μετράει τὰ παλληκάρια καὶ τοῦ λείπουν μόνον 6. Ἀπὸ τοὺς Τούρκους περισσότεροι ἀπὸ 400 ἦταν οἱ σκοτωμένοι.

Τὸ μεγάλο αὐτὸ καιόρθωμα τοῦ Ἄνδρουτσου στὸ Χάνι τῆς Γραβιάς ἔκαμε ζωηρὴ ἐντύπωση στοὺς ἄλλους ἀρχηγούς τῆς Στερεᾶς καὶ ἔτρεξαν ἀμέσως νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν γιὰ ἀρχηγό.

Ἄλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι φοβήθηκαν νὰ προχωρήσουν καὶ γύρισαν πρὸς τὴ Βοιωτία.

Ἔτσι, τὸ σχέδιο τῶν δύο πασάδων, νὰ πᾶνε στὴν Πελοπόννησο, ἀπέτυχε καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ πρόφθασαν καὶ ξεκαθάρισαν τοὺς Τούρκους στὸ Βαλτέτσι καὶ στὴν Τρίπολη, ὅπως εἶδαμε.

3. Πανωλεθρία τῶν Τούρκων στὰ Βασιλικά

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ὁμέρ Βρυώνη καὶ τὸ Μεχμέτ Κιοσέ τὸν Αὐγουστο τοῦ 1821 ὁ Χουραϊτ ἀπὸ τὰ Γιάννινα στέλνει ἄλλους δυὸ πασάδες, τὸν *Μπεκίρ* καὶ τὸν *Μπαῦράμ πασᾶ* μὲ 8.000 ἄνδρες. Τοὺς δίνει διαταγὴ νὰ ἐνωθοῦν, νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησο καὶ νὰ σβήσουν τὴν ἐπανάσταση.

Ὁ Μπαῦράμ φτάνει στὴ Λαμία καὶ προχωρεῖ νὰ βοηθήσῃ τὸν Ὁμέρ στὴ Βοιωτία. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων σὲ συμβούλιο ἀποφασίζουν νὰ ἐμποδίσουν τὸν Μπαῦράμ νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν Ὁμέρ. Ὁ Γέρο-Δυοβουνιώτης προτείνει νὰ πιάσουν τὰ στενὰ τῶν *Βασιλικῶν* στὴ Λοκρίδα καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὸ πέρασμά του. Αὐτὸ καὶ ἔγινε. Ὅλοι οἱ ὄπλαρχηγοὶ συμμορφώθηκαν μὲ τὴ γνώμη τοῦ Δυοβουνιώτη καὶ πιάνουν τὰ ὑψώματα γύρω στὴν κοιλάδα τῶν Βασιλικῶν.

Ὁ Πᾶνος Κολοκοτρώνης καὶ μερικοὶ ὄπλαρχηγοὶ ὠχυρώνονται στὸν Ἴσθμὸ γιὰ νὰ ἐμποδίσουν κάθε πέρασμα τῶν Τούρκων ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὴν Πελοπόννησο. Ὁ Ἄνδρουτσος βρισκόταν στὸ Μοριά.

Στις 26 Αυγούστου ο Μπαυράμ πασᾶς με 6.000 καβαλλάρηδες και 2000 πεζοὺς προσπαθεῖ νὰ περάσῃ. Οἱ Ἕλληνες νικοῦν τὴν πρωτοπορεία του και τὴν ἀναγκάζουν νὰ φύγῃ, ἀλλὰ ὁ Μπαυράμ διατάζει ἔφοδο και προχωρεῖ στὴ στενὴ και ἀπόκρημνη κοιλάδα. Ἐκεῖ πετιοῦνται οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὶς γύρω δασωμένες κορφές, πὺ ἦταν κρυμμένοι και ὀρμοῦν με τὰ γιαταγάνια. Οἱ Τούρκοι παθαίνουν σύγχυση. Ἄλλοι προχωροῦν και ἄλλοι γυρίζουν πίσω. Ὁ γιὸς τοῦ Μπαυράμ και ἕνας ἄλλος πασᾶς σκοτώνεται ἀπὸ τὸ Γκούρα. Χίλιοι Τούρκοι ἔπεσαν στὴν κοιλάδα τῶν Βασιλικῶν. Ὁ Μπαυράμ ντροπιασμένος φεύγει ἀπὸ τὸν Πλατανιά πρὸς τὴ Λαμία γιὰ νὰ μὴ πιασθῇ.

Ἡ καταστροφή τῶν Τούρκων ἦταν μεγάλη. Οἱ Ἕλληνες πῆραν 14 σημαῖες, πολλὰ τύμπανα, τὸ ταμεῖο τοῦ στρατοῦ με τὰ χρήματα, δυὸ κανόνια, 1500 ἄλογα, 100 σίχμαλώτους και 400 ἀμάξια γεμᾶτα τροφές. Οἱ Ἕλληνες ἔχασαν μόνο 50 παλληκάρια. Ἡ ἀνδρεία και ἡ ὀρμὴ τῶν Ἑλλήνων στὴ μάχη τῶν Βασιλικῶν δὲν περιγράφεται. Τοῦ Γκούρα πρίσθηκε τὸ χερί ἀπὸ τὸ γιαταγάνι. Τόσο πολὺ τὸ μεταχειρίσθηκε!

Ἡ μάχη αὐτὴ, καθὼς και ἡ μάχη τῆς Γραβιάς, ἔδωσε μεγάλο θάρρος στοὺς Ἕλληνες και στερέωσε τὴν ἐπανάσταση. Οἱ πασάδες δὲν τόλμησαν πιά νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησο.

4. Ἡ ἐπανάσταση στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα, στὴ Θεσσαλία και στὴ Μακεδονία—1821

Στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα ἡ ἐπανάσταση ἄρχισε ἀργότερα, τὸ Μάη. Πρῶτος ὕψωσε τὴ σημαία τῆς ἐλευθερίας στὸ Μεσολόγγι ὁ ἀρματωλὸς **Δ. Μακρῆς**. Ἀμέσως ἀκολούθησε τὸ **Ξηρόμερο**, ἡ **Βόνιτσα**, τὸ **Αγρίνιο** και τὸ **Καρπενήσι**.

Ὁ Χουρσίτ, μόλις τὸ ἔμαθε στέλνει ἀπὸ τὰ Γιάννινα τὸν **Ἰσμαήλ πασᾶ** με 1700 διαλεχτοὺς Ἀρβανίτες. Ὁ πασᾶς ἀγωνίσθηκε νὰ μπῆ στὴν Ἀκαρνανία, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ ἀντιστάθηκαν, τὸν νίκησαν και τὸν ἀνάγκασαν νὰ φύγῃ. **Στὸ Πήλιο τῆς Θεσσαλίας** γρήγορα διαδόθηκε ἡ ἐπανάσταση με τὴ φροντίδα και τὶς προσπάθειες τοῦ φιλικοῦ **Ἀνθῆ**.

μου Γαζή. Οί Τούρκοι ὁμῶς διατηροῦσαν πολὺ στρατὸ στὴ Λάρισα καὶ κατῶρθωσαν νὰ πνίξουν τὴν ἐπανάσταση.

Στὴ Μακεδονία ὅλοι οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ Δεσποτάδες ἦταν μέλη τῆς Φιλ. Ἐταιρείας. Σὲ διαφόρους πόλεις, στὴ Θεσσαλονίκη, στὸ Μοναστήρι, στὴν Κοζάνη, στὴν Καστοριά, στὶς Σέρρες καὶ ἄλλοῦ ἤκμασαν σπουδαῖα Ἑλληνικὰ κέντρα. Ἐκεῖ οἱ ἔμποροι, οἱ πρόκριτοι, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι κολλιέργησαν κρυφὰ τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ παρασκευάσαν τὸν ἱερὸν ἀγῶνα.

Γιὰ τοὺς Τούρκους ἡ Μακεδονία εἶχε σπουδαία στρατηγικὴ σημασία, γι' αὐτὸ εἶχαν ἐγκαταστήσει σὲ πολλὰς πόλεις ἰσχυρὰς φρουρὰς. Οἱ Μακεδόνες, περιμένοντας βοήθειαν ἀπὸ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα, ἄργησαν νὰ ἐπαναστατήσουν. Τέλος μόνοι τοὺς ὕψωσαν τὴ σημαία τῆς ἐλευθερίας στὴ Χαλκιδικὴ (1821) καὶ στὴ Δυτικὴ Θράκη (1822). Ὁ Τούρκος διοικητὴς στὴ Θεσσαλονίκη στέλνει ἰσχυρὰς δυνάμεις καὶ πνίγει στὸ αἶμα τὴν ἐπανάσταση. Πολλοὶ πρόκριτοι καὶ μοναχοὶ θυσίαστηκαν στὸ βωμὸ τῆς πατρίδος, ὕστερα ἀπὸ σκληρὴ ἀντίσταση. Ὅστίσσο ἡ θυσία τοὺς δὲν πῆγε χαμένη. Ἡ ἐξέγερση στὴ Μακεδονία ἀπασχόλησε πολλὰς δυνάμεις τῶν Τούρκων καὶ βοήθησε τὸν ἐθνικὸ ἀγῶνα.

Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ **στὸ Ἅγιο Ὄρος** ὅπου οἱ καλόγεροι καὶ οἱ ἄλλοι ξεσηκώθηκαν, ἀλλὰ ὁ διοικητὴς τῆς Θεσσαλονίκης ἔστειλε μεγάλη δύναμη καὶ δὲν ἄφησε νὰ προοδεύσῃ ἡ ἐπανάσταση.

5 Ὁ ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων στὴ θάλασσα.

Μαζὶ μὲ τὴν Πελοπόννησο καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἐπαναστάτησαν καὶ τὰ νησιὰ **Ἵδρα, Σπέτσες καὶ Ψαρά.** Κατόπιν ξεσηκώθηκαν καὶ ἡ **Σάμος,** ἡ **Ρόδος,** ἡ **Κρήτη** καὶ ἄλλα νησιὰ, ἀλλὸ γρήγορα ἐκεῖ ἔσβησε ἡ ἐπανάσταση καὶ περιωρίσθηκε στὴν Ἵδρα, στὶς Σπέτσες καὶ στὰ Ψαρά. Τὰ τρία αὐτὰ νησιὰ ἐτοίμασαν 176 πλοῖα καὶ ἔδωσαν γιὰ τὸν ἱερὸ ἀγῶνα πάνω ἀπὸ 10 ἑκατομμύρια δραχμὰς. Ὁ ὕδραῖος **Λάζαρος Κουντιουιώτης** χάρισε στὸν ἐθνικὸ ἀγῶνα ὅλη του τὴν περιουσία, ποὺ ἦταν 2 ἑκατομμύρια δραχμὰς.

Κάθε ένα από τὰ τρία αὐτὰ νησιά εἶχε καὶ τὸ δικό του ναύαρχο. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν διώριζε ἀρχιναύαρχο, γιὰ νὰ μὴ δυσσαρεστηθῆ κανένα νησί. Ὡστόσο οἱ ἄλλοι δύο ναύαρχοι μὲ τὸν καιρὸ ἀναγνώρισαν ἀρχιναύαρχο τὸν Ὑδραῖο *Ἀνδρέα Μιαούλη*, γιὰ τὴν τόλμη, τὴν ἐξυπνάδα καὶ τὴ στρατηγικὴ ἱκανότητά του. Καὶ ὁ Κουντουριώτης ἀκόμη τὸ Μιαούλη πρότεινε γιὰ ἀρχιναύαρχο.

Στὸ τέλος Μαΐου 1821 Τουρκικὸς στόλος ὀπὸ ἓνα πλοῖο τῆς γραμμῆς, καὶ πολλὰ ἄλλα μεγάλα καὶ μικρὰ βγήκε ἀπὸ τὰ Δαρδανέλια πρὸς τὸ Αἰγαῖο. Ἀμέσως ὁ ἐνωμένος ἑλληνικὸς στόλος ἀπὸ 50 μεγάλα πλοῖα καὶ 15 μικρότερα ἀνοίχθηκαν γιὰ νὰ τὸν συναντήσουν. Κοντὰ στὴ Μυτιλήνη συνάντησαν μιὰ τούρκικη φρεγάτα μὲ 48 κανόνια. Μερικὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα πλησίασαν καὶ τὴν χτύπησαν μὲ τὰ κανόνια, ἀλλὰ δὲν τῆς ἔκαναν τίποτε, γιὰτὶ τὰ κανόνια τοὺς ἦταν μικρὰ καὶ δὲν τὴν ἔφταναν. Ἡ φρεγάτα, ποὺ εἶχε μεγαλύτερα κανόνια, τὰ κράτησε σὲ ἀπόσταση καὶ κατέφυγε στὸ λιμάνι τῆς Ἐρεσσου στὴ Λέοβο. Ἐκεῖ μάλιστα ὁ πλοίαρχός της τὸ βράδυ ἔφερε πολλοὺς στρατιῶτες ἀπὸ τὴν ξηρὰ (1100) γιὰτὶ φοβόταν μὴν τοῦ κάνουν οἱ Ἕλληνες νυχτερινὴ ἐπίθεση.

6. Ὁ Παπανικολῆς καὶ ἡ Τούρκικη φρεγάτα.

Οἱ πλοίαρχοι τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἔκαμαν συμβούλιο καὶ ἀποφάσισαν νὰ κάψουν τὴ φρεγάτα μὲ πυρπολικό. Ἀλλὰ πυρπολικὸ δὲν εἶχαν.

Τότε ἓνας δάσκαλος τῆς ναυτικῆς τέχνης, ὁ *Ἰωάννης Πατατοῦκος*, ἔφτιασε πρόχειρα δύο πυρπολικά. Στὰ πλοῖα αὐτὰ τοποθέτησε βαρέλια γεμᾶτα ἀπὸ μπαρούτι, οἰνόπνευμα, θειάφι, πίσσα, ρετσίνοι κ.λ.π. καὶ τὰ ἔνωσε μὲ ἓνα μακρὸ φυτίλι. Ὁ Πατατοῦκος συμβούλεψε τοὺς ναῦτες, ὅτι πρῶτα πρέπει μὲ τοὺς γάντιζους νὰ κολλήσουν τὰ πυρπολικά στὰ ἐχθρικὰ πλοῖα καὶ ἀμέσως ἀφοῦ ἀνάψουν τὸ φυτίλι νὰ φύγουν μὲ τὴ βάρκα, ποὺ ἦταν δεμένη στὸ καθένα.

Δυὸ ψαριανοὶ ὁ *Παπανικολῆς* καὶ ὁ *Καλαφάτης* μπαίνουν στὰ πυρπολικά καὶ πλησιάζουν τὴν Τουρκικὴ φρεγάτα.

Ὁ Καλαφάτης ἀπέτυχε, γιὰτὶ οἱ Τούρκοι τὸν ἐνίωσαν

καί τὸ πυρπολικό του κήκε ἄδικα. Ὑστερα ἀπὸ δύο ἡμέρες πλησιάζει ὁ Παπανικολῆς μὲ τὸ δικό του πυρπολικό. Οἱ Τούρκοι τὸν νιώθουν καὶ ἀρχίζουν νὰ τὸν πυροβολοῦν, ἀλλὰ ὁ ἀτρόμητος Παπανικολῆς, συνηθισμένος ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες μὲ τοὺς Ἀλγερίνους πειρατές, κολλάει τὸ πυρπολικό του στὴν Τούρκικη φρεγάτα, ἀνάβει τὸ φυτίλι καὶ φεύγει. Οἱ φλόγες τριγύρισαν τὴ φρεγάτα, πού δὲν ἄργησε νὰ πάρῃ φωτιά. Σὲ λίγο ἡ φωτιά ἔφτασε στὴν πυριτιδαποθήκη καὶ ὁλόκληρο τὸ πλοῖο τινάχτηκε στὸν ἀέρα. Ἀπὸ τοὺς 1100 ἄνδρες μόνο 8 σώθηκαν, ἐνῶ ὁ πυρπολητὴς δὲν ἔπαθε τίποτε.

Στὰ Ψαρὰ ἔκαμαν δοξολογία γιὰ τὸ κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ. Οἱ Ἕλληνες πῆραν θάρρος, ἐνῶ ὁ Τουρκικὸς στόλος, τρομοκρατημένος, ἔφυγε στὸν Ἐλλάσποντο γιὰ νὰ ἔχῃ ἀσφάλεια.

7. Ἡ πρώτη συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων.

Στὴν ἀρχή, τὰ μέρη, πού λευθερώθηκαν, τὰ διοικοῦσαν οἱ ἴδιοι οἱ προεστοί, πού ἦταν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Αὐτοὶ μάζευαν καὶ τοὺς φόρους, τίς πρῶτες ἡμέρες τῆς ἐπαναστάσεως γιὰτὶ οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν καιρὸ νὰ σκεφθοῦν γιὰ πολιτικὴ ὀργάνωση. Σὲ λίγο βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη νὰ ὀργανωθοῦν. Γι' αὐτὸ στὶς 26 Μαΐου 1821, ἐννιά πρόκριτοι μαζεύτηκαν στὸ μοναστήρι τῶν *Καλιεζῶν*, στὰ σύνορα τῆς Ἀρκαδίας καὶ Λακεδαιμόνος καὶ διῶρισαν ἑπταμελῆ ἐπιτροπή, πού ὠνομάσθηκε *Γερουσία τῆς Πελοποννήσου* μὲ πρόεδρο τὸν *Πετρόμπεη*. Ἡ ἐκλογή αὐτὴ δὲν ἔγινε ἀπὸ ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου, γι' αὐτὸ δὲν ἀναγνωρίσθηκε ἀπὸ ὅλους.

Τὸν Ἰούνιο 1821 ἦρθε στὴν Ἑλλάδα καὶ πῆγε στὰ Βέρβαινα, ὅπου ἦταν τὸ στρατόπεδο τῶν Ἑλλήνων, ὁ Δημήτρ. Ὑψηλάντης, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἦρθε ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ζητοῦσε νὰ γίνῃ ἀρχιστράτηγος. Οἱ πρόκριτοι, στὴν ἀρχή δὲν τὸ δέχθηκαν αὐτό, ἀλλὰ ὁ στρατὸς, πού πολιορκοῦσε τὴν Τρίπολη ἐπέμενε καὶ ἔγινε ἀρχιστράτηγος ὁ Ὑψηλάντης.

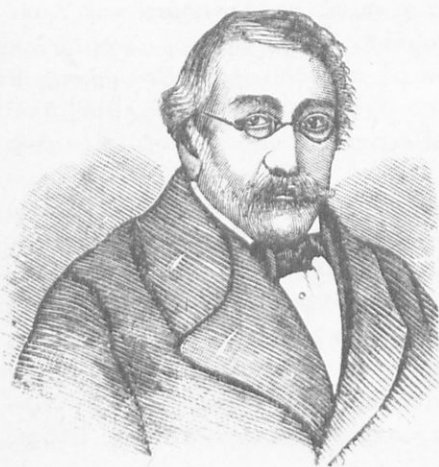
Ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ἦρθαν στὸ Μεσολόγγι καὶ δύο μορφω-

μένοι Φαναριώτες, ὁ *Ἀλεξ. Μαυροκορδάτος* καὶ ὁ *Θεόδ. Νέγρης*.

Ὁ Μαυροκορδάτος ἦταν δραστήριος, διπλωμάτης καλὸς καὶ καὶ μιλοῦσε ὠραῖα. Γι' αὐτὸ ἀμέσως πῆγαν μὲ τὸ μέρος του οἱ πρόκριτοι. Ὁ Ὑψηλάντης δέχθηκε μὲ χαρὰ τοὺς δύο Φαναριώτες καὶ ἀνέθεσε στὸ Μαυροκορδάτο νὰ ὀργανώσῃ τὰ πολιτικὰ τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς στὸ Μεσολόγγι καὶ στὸ Νέγρη τῆς ἀνατολικῆς στὴν Ἄμφισσα. Οἱ δύο αὐτὲς ὀργανώσεις ἔγιναν γρήγορα ἀνεξάρτητες καὶ δὲν ἀναγνώριζαν ἄλλους.

Τότε εἶδαν ὅλοι τὴν ἀνάγκη, νὰ γίνῃ γενικὴ συνέλευση ἀπὸ ἀντιπροσώπους, ποὺ θὰ στείλῃ ὁ λαὸς καὶ ὄχι ἀπὸ διωρισμένους. Γι' αὐτὸ ὁ Ὑψηλάντης ἔκαμε προκήρυξη καὶ κάλεσε τὸ λαὸ νὰ στείλῃ ἀντιπροσώπους.

Πραγματικὰ οἱ ἀντιπρόσωποι συναντήθηκαν στὴ Νέα Ἐπι-

Ὁ Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος

Ὁ Δημήτρ. Ὑψηλάντης

δαυρο(14 Δεκεμβρίου 1821), Ἐκεῖ ἡ πρώτη ἐθνικὴ συνέλευση, ψήφισε τὸ *Προσωρινὸ πολίτευμα* τῆς Ἑλλάδας, ποὺ τὸ ἀποτελοῦσαν δύο πολιτικὰ σώματα: 1) *Τὸ Βουλευτικὸ* μὲ 70 ἀντιπροσώπους, ποὺ ἔφτιανε τοὺς νόμους, μὲ πρόεδρο τὸν Δημήτριο Ὑψηλάντη. 2) *Τὸ Ἐκτελεστικὸ* μὲ 5 μέλη, ποὺ διοικοῦσε τὸ κράτος, διώριζε τοὺς ὑπουργοὺς καὶ διηύθυνε τὸ στρατὸ τῆς ξηρᾶς καὶ

τῆς θάλασσης μὲ πρόεδρο τὸν Ἀλέξ. Μαυροκορδάτο.

Ἡ συνέλευση στὴν Ἐπίδαυρο ὥρισε σημαῖα τοῦ Κράτους τῆ *γαλανόλευκη* καὶ προσωρινῆ ἔδρα τὴν Κόρινθο.

Ἐξέδωκε προκήρυξη πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ καὶ πρὸς ὅλον τὸν κόσμον καὶ διεκήρυξε τὰ αἷτια καὶ τὸ σκοπὸ τῆς ἐπαναστάσεως.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Διαβάστε τὸ ποίημα τοῦ Ζαλοκώστα «τὸ χάνι τῆς Γραβιάς». Γιατί ἐβράδυνε ἡ ἐπανάσταση στὴ Θεσσαλία καὶ στὴ Μακεδονία; Ποιὸ ἦταν τὸ σχέδιο τοῦ Σουλτάνου γιὰ νὰ σβῆση τὴν ἐπανάσταση;

Η΄. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟ 1822—1824

1. Ἡ κηταστροφὴ τῆς Χίου

Ὁ δεῦτερος χρόνος ἦταν πολὺ κρίσιμος γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση, γιατί ὁ Χουρσίτ νίκησε τὸν Ἀλή καὶ κατόπιν ἔλαβε διαταγὴ ἀπὸ τὸ Σουλτάνο νὰ σβῆση τὴν ἐπανάσταση στὴν Ἑλλάδα. Σὲ συμβούλιο, πού ἔκαμαν οἱ πασάδες ἀποφάσισαν: Ὁ Χουρσίτ νὰ κατεβῆ ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὴ δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα νὰ διαλύσῃ τὴν ἐπανάσταση καὶ κατόπιν νὰ περάσῃ στὴν Πελοπόννησο. Ὁ ἄλλος τουρκικὸς στρατὸς νὰ διαλύσῃ τὴν ἐπανάσταση στὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ καὶ ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸ νὰ περάσῃ κί' αὐτὸς στὴν Πελοπόννησο. Ἐκεῖ νὰ ἐνωθοῦν οἱ δύο στρατοὶ γιὰ νὰ χτυπήσουν τὴν ἐπανάσταση ἀλύπητα. Ὁ Τουρκικὸς στόλος διατάχθηκε νὰ συντρίψῃ τὸν Ἑλληνικὸ στόλο καὶ νὰ βοηθήσῃ ὅπου τὸν χρειασθοῦν οἱ πασάδες.

Οἱ ἐπιχειρήσεις ὅμως τῶν Τούρκων στὴ θάλασσα συντομεύτηκαν πολὺ, μόλις μαθεύτηκε ἡ ἐπανάσταση στὴ Χίο. Οἱ κάτοικοι τῆς Χίου ἦταν ἄνθρωποι ἥσυχοι καὶ ἐργατικοί. Γι' αὐτὸ δὲν ἔλαβαν μέρος ἀμέσως στὴν ἐπανάσταση. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ, οἱ Χιώτες προμήθευαν τὸ Σουλτάνο ἐκλεκτὴ μαστίχα γιὰ τὸ χαρέμι του, καὶ εἶχαν πολλὰ προνόμια. Τὸ Μάρτιο

τοῦ 1822 ὁ ἀρχηγὸς τῆς Σάμου *Λυκοῦργος Λογοθέτης* ἔρχεται μὲ 2.500 ἄνδρες στὴ Χίο καὶ ξεσηκώνει τοὺς χιῶτες σὲ ἐπανάσταση. Οἱ Τοῦρκοι, ποὺ ἦταν ἐκεῖ κλεισθηκαν στὸ φρούριο.

Ὁ Σουλτάνος, μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάσταση στὴ Χίο, τὸ θεώρησε προσβολὴ καὶ θύμωσε πολὺ. Κι' αὐτὲς ἀκόμα οἱ γυναῖκες τοῦ χαρεμιοῦ ζητοῦσαν ἀπὸ τὸ Σουλτάνο, νὰ τιμωρῆση τοὺς χιῶτες, γι' αὐτὸ ποὺ ἔκαμαν.

Τότε ὁ Σουλτάνος ἔστειλε ἰσχυρὸ στόλο μὲ ναύαρχο τὸν *Καρά 'Αλῆ*, νὰ τιμωρῆση τοὺς χιῶτες. Ὁ Καρά-'Αλῆς μὲ 46 πλοῖα ἔρχεται στὴ Χίο καὶ ἀρχίζει τρομερὸ βομβαρδισμό. Χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ, βγάζει 7.000 Τούρκους στὴ νότιο ἀκτὴ τοῦ νησιοῦ, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸ φρούριο χτυποῦσαν καὶ αὐτοὶ τοὺς χιῶτες. Οἱ Σαμιῶτες μὲ τὸ Λυκ. Λογοθέτη μπήκαν σὲ κάτι ψαριανὰ πλοῖα καὶ ἔφυγαν, ἀφήνοντας στὴν τύχη τοὺς χιῶτες.

Ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία ἔφτασαν πολλοὶ μανιασμένοι Τοῦρκοι, διψασμένοι γιὰ ἐκδίκηση καὶ ἄρχισαν τὴ σφαγὴ. Οἱ καημένοι οἱ χιῶτες! Φεύγουν στὰ βουνά, τρυπώνουν στίς σπηλιές, μὰ παντοῦ βρίσκουν τὸ θάνατο. Τὰ χωριά καὶ οἱ πόλεις ἔγιναν ἐρείπια!

Ἡ ὠραία Χίος, ποὺ ἦταν ἓνα ἀνθοστολισμένο περιβόλι, τώρα μοιάζει μὲ νεκροταφεῖο γεμᾶτο πτώματα. Ἀπὸ τοὺς 100 χιλιάδες κατοίκους ποὺ εἶχε, 23 χιλιάδες ἔσφαξαν οἱ Τοῦρκοι καὶ 47 χιλιάδες πούλησαν σκλάβους, στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ στὴ Σμύρνη. Μόνο 3 χιλιάδες γλύτωσαν, ποὺ κατάρθωσαν νὰ φύγουν καὶ λίγοι, ποὺ τοὺς χάρισαν τὴ ζωὴ οἱ Τοῦρκοι, γιὰ νὰ καλλιεργοῦν τὰ μαστιχόδενδρα τοῦ χαρεμιοῦ.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου κίνησε τὴ συμπάθεια τῶν Εὐρωπαίων, γιὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔδειξε μὲ τί ἀγριότητα μεταχειρίζονταν οἱ Τοῦρκοι τοὺς Χριστιανούς.

2. Ὁ Κανάρης ἐκδικεῖται.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔφτασε ἀργὰ καὶ δὲν ἐπρόλαβε νὰ βοηθήσῃ τοὺς δυστυχεῖς χιῶτες. Ἐπειδὴ φυσοῦσε ἀντίθετος ἄνεμος δὲν μπόρεσε οὔτε στὸ λιμάνι τῆς Χίου νὰ μπῆ, γι'

αὐτὸ πῆγε στὰ Ψαρά. Ἐκεῖ κάνουν πολεμικὸ συμβούλιο οἱ καπεταναῖοι καὶ ἀποφασίζουν νὰ κάψουν μὲ πυρπολικά τὸν Τουρκικὸ στόλο. Τὴν ἐπικίνδυνη αὐτὴ ἐπιχείρηση ἀνάλαβαν νὰ τὴν κάνουν δύο τολμηροὶ πυρπολητές, ὁ ψαριανὸς **Κωνστ. Κανάρης** καὶ ὁ ὕδραϊὸς **Ἀνδρέας Πιπῖνος**.

Οἱ δύο πυρπολητές ἀφοῦ κοινώνησαν στὴν ἐκκλησίᾳ τῶν Ψαρῶν, πῆραν τὰ πυρπολικά καὶ ξεκίνησαν γιὰ τὴ Χίο. Ἄνεμος δὲ φυσοῦσε, γι' αὐτὸ τὰ πυρπολικά ἄργησαν νὰ φτάσουν στὸ λιμάνι.

Ἦταν ἡ τελευταία βραδυὰ τοῦ Ραμαζανιοῦ καὶ ἄρχιζε τὸ Μπαϊράμι τῶν Γούρκων. Ὁ Καρὰ Ἀλῆς εὐχарιστημένος ἀπὸ τὸ κατόρθωμά του στὴ Χίο, κάλεσε ὄλους τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῆς ξηρᾶς στὴν ναυαρχίδα, γιὰ νὰ γιορτάσουν τὸ Πάσχα τους. Ἡ ναυαρχίδα καὶ τὰ ἄλλα πολεμικά ἦταν φωταγωγημένα καὶ φεγγοβολοῦσαν μέσα στὴ σκοτεινὴ ἐκείνη νύχτα. Οἱ ἀλαλαγμοί, οἱ χοροὶ καὶ οἱ μουσικὲς, ἀντηχοῦσαν ἔξω στὴ στεριά.

Ὁ Κανάρης μὲ τὸν Πιπῖνο γλυστροῦν σὰν σκιὲς ἀνάμεσα στὰ πλοῖα τῶν Τούρκων καὶ, χωρὶς νὰ τοὺς ἀντιληφθῆ κανεὶς, κολλοῦν τὰ πυρπολικά τους. Ὁ Πιπῖνος φτάνει στὴν ὑποναυαρχίδα ὅπου γατζώνει τὸ πυρπολικό του, ἀλλὰ σπάζει ὁ γάτζος, χωρὶς νὰ κάμῃ ζημιὰ.

Ὁ Κανάρης κολλάει τὸ πυρπολικό του στὴ ναυαρχίδα ἀνάβει μόνος του τὸ φυτίλι καὶ πηδάει στὴ βάρκα, λέγοντας. **«Νὰ ἰδῆτε, παλιότουρκοι, ὠραία φωτοχυσία γιὰ τὸ Μπαϊράμι σας».**

Στὴ στιγμὴ μεγάλες φλόγες πετιοῦνται ἀπὸ τὸ πυρπολικό καὶ περικυκλώνουν τὴ ναυαρχίδα, ποὺ δὲν ἄργησε νὰ πάρῃ κι' αὐτὴ φωτιά. Οἱ Τούρκοι σὰν τρελλοὶ τρέχουν παντοῦ γιὰ νὰ σωθοῦν, ζητώντας βοήθεια ἀπὸ τὰ ἄλλα πλοῖα. Ἡ φωτιά τώρα ἔφτασε στὰ κανόνια, ποὺ ἄρχισαν νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τούρκοι μπαίνουν στὶς βάρκες, [ἀλλὰ] ἔτσι πολλοί, ποὺ βουλιάζουν καὶ πνίγονται. Ὁ αἰμοβόρος Καρὰ Ἀλῆς μπαίνει σὲ μιὰ βάρκα, γιὰ νὰ βγῆ στὴν ξηρά, ἀλλὰ ἐκείνη τὴ στιγμὴ, πέφτει ἓνα ἀναμμένο κατάρτι, τὸν χτυπάει στὸ κεφάλι καὶ ὅταν βγῆκε στὴν ξηρά, ξεψύχησε. Σὲ λίγο πῆρε φωτιά ἡ πυριτιδαποθήκη καὶ ὄλος ἐκεῖνος ὁ κολοσσὸς τινάχθηκε, σὰν ἡφα-

στείο, στὸν ἀέρα. Δυὸ χιλιάδες Τούρκοι, καλεσμένοι στὴ διασκέδαση, χάρθηκαν ἐκεῖνο τὸ βράδυ μὲ τὴν ναυαρχίδα μαζί.

Ὁ Κανάρης

Μὲ μεγάλη χαρὰ οἱ Ψαριανοὶ ὑποδέχθηκαν τοὺς πυρπολητὲς στὸ νησί τους. Ὁ Κανάρης καὶ ὁ Πιπίνος ξυπόλυτοι καὶ ἀσκεπεῖς πῆγαν στὴν ἐκκλησία, γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεό.

Ὁ Τουρκικὸς στόλος, τρομοκρατημένος, κόβει τίς ἄγκυρες καὶ φεύγει γιὰ τὸν Ἑλλήσποντο. Ὑστερα ἀπὸ λίγους μῆνες, πού ξαναβγήκε στὸ Αἰγαῖο ὁ Κανάρης ἔκαψε τὴν ὑποναυαρχίδα τους κοντὰ στὴν Τένεδο καὶ πνίγηκαν ἄλλοι 1.600 Τούρκοι.

3. Ἡ μάχη στὸ Πέτα καὶ ὁ Μάρκος Μπότσαρης

Ὁ Χουροῖτ πασᾶς ἀφοῦ νίκησε τὸν Ἄλῃ, πρὶν ξεκινήσει γιὰ τὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα, θέλησε νὰ καταλάβῃ τὸ Σούλι, πού οἱ Σουλιῶτες στὸ μεταξύ τὸ εἶχαν πάρει καὶ ζούσαν ἀνεξάρτητοι. Οἱ Σουλιῶτες ἀντιστάθηκαν πολὺν καιρό. Τότε ὁ Χουροῖτ, πού εἶχε διαταγή, ὅπως εἶδαμε, νὰ ἐνωθῇ μὲ τοὺς ἄλλους πασάδες καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο, ἄφησε τὸν Ὁμέρ Βρυώνη στὸ Σούλι καὶ αὐτὸς ἦρθε στὴ Λάρισα.

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης πολιορκήσε τὸ Σούλι μὲ πείσμα. Οἱ Σουλιῶτες ἀντιστάθηκαν μὲ μεγάλη ἀνδρεία, ἀλλὰ δὲν εἶχαν τροφὲς οὔτε πολεμοφόδια καὶ ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ κυβέρνησι.

Ὁ πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως Μαυροκορδάτος

ανάλαβε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ Σούλι. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐτοίμασε στὴν Πάτρα 4.000 τακτικὸ γυμνασμένο στρατὸ ἀπὸ φιλέλληνες καὶ 1000 Μανιάτες μὲ τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλη καὶ πέρασε στὸ Μεσολόγγι. Ἐκεῖ ἔκαμε τὸ σφάλμα νὰ χωρίσῃ τὸ στρατὸ σὲ τμήματα. Τὸν Μαυρομιχάλη μὲ 500 Μανιάτες τὸν ἔστειλε στὸ Φανάρι τῆς Ἠπείρου κοντὰ στὴν Κιάφα, νὰ φέρῃ τροφὲς καὶ πολεμοφόδια στοὺς Σουλιῶτες. Ἀλλὰ μόλις ἔφθασε ἐκεῖ ὁ Μαυρομιχάλης περικυκλώθηκε ἀπὸ 4.000 Τούρκους καὶ σκοτώθηκε αὐτὸς καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρες του.

Ὁ Μαυροκορδάτος, ἀφοῦ νίκησε στὸ Κομπότι τὸ Τουρκικὸ ἰππικὸ, ἀντὶ νὰ διατάξῃ ἐπίθεση κατὰ τῆς Ἄρτας, μοίρασε πάλι τὸ στρατὸ του. Διέταξε τὸν *Μᾶρκο Μπότσαρη* μὲ ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ τοὺς λίγους Σουλιῶτες νὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν *Κιάφα* ἀπὸ τὰ *Πέντε Πηγάδια*. Μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ 150 ἄνδρες νὰ μείνῃ στὸ *Κομπότι* καὶ τὸ κύριο σῶμα μὲ τὸν *Νόρμαν* νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸ *Πέτα*. Ὁ Μαυροκορδάτος ἔμεινε στὴ *Δαγγάδα*, 6 ὥρες μακριὰ ἀπὸ τὸ Πέτα νὰ φροντίξῃ γιὰ τροφὲς καὶ πολεμοφόδια.

Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης βρῆκε μεγάλη ἀντίσταση ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὰ Πέντε Πηγάδια, καὶ γιὰ νὰ μὴ περικυκλωθῇ γύρισε ἴσπῳ στὸ Πέτα. Κατὰ τὰ ἐξημερώματα στὶς 4 Ἰουλίου ὁ Κιουταχῆς μὲ 7 χιλιάδες Τούρκους ὤρμησε ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ἦταν ὠχυρωμένοι στὸ Πέτα. Τὴν ἐπίθεση ἀπέκρουσαν οἱ Ἕλληνες καὶ προπαντὸς οἱ φιλέλληνες, ποὺ βρῖσκονταν στὸ κέντρο. Οἱ Τούρκοι εἶχαν ἰππικὸ, κανόνια καὶ καλύτερα ὄπλα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, ὥστόσο οἱ Ἕλληνες κράτησαν καλὰ τὶς θέσεις τους. Κάποια ὥρα 80 Τούρκοι μὲ προδοσίᾳ περνοῦν ἀπὸ ἓνα ἀφύλαχτο μέρος καὶ χτυποῦν τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὰ πλάγια. Μεγάλῃ σύγχυση ἔγινε. Οἱ Τούρκοι μὲ φωνὲς καὶ μὲ ἀλαλαγμοὺς ρίχνονται μὲ ὄρμῃ στοὺς Ἕλληνες. Οἱ φιλέλληνες σχηματίζουν τετράγωνο καὶ πολεμοῦν μὲ μεγάλη ἀνδρεία, ὥσπου σκοτώθηκαν οἱ περισσότεροι.

Ὁ Νόρμαν λαβωμένος ἔρχεται στὸν Μαυροκορδάτο καὶ τοῦ λέει «Ὅλα τὰ χάσαμε ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τιμῆ».

Ἔστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ, ποὺ ἔπαθαν οἱ Ἕλληνες

στο Πέτα, ὁ Μαυροκορδάτος γύρισε στο Μεσολόγγι. Οἱ Σουλιῶτες, ἀφοῦ ἀντιστάθηκαν ὡς τὸ Σεπτέμβριο, ἀναγκάσθηκαν νὰ κάμουν πάλι συνθήκη με τοὺς Τούρκους καὶ νὰ φύγουν μετὰ τὰ γυναικόπαιδά τους στὰ νησιά τοῦ Ἰονίου

4. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ Ἰσμεὺρ Ερυῶνης με 11 χιλ. ἄνδρες, χωρὶς πιά ἀντίσταση ἔφτασαν στο Μεσολόγγι καὶ τὸ πολιορκήσαν ἀπὸ τὴ στεριά, ἐνῶ ὁ Γιουσοῦφ Πασᾶς ἔκλεισε τὴ συγκοινωνία ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Μέσα στο Μεσολόγγι κατέφυγαν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης με 60 ἄνδρες ὀπλισμένους, ποὺ ἀπέμειναν ἀπὸ τὴν καταστροφή στο Πέτα. Νωρὶς ἔδιωξαν τὰ γυναικόπαιδα στὴν Ἐπτάνησο. Ὁ Μαυροκορδάτος κατῶρθωσε νὰ στρατολογήσῃ ἄλλους 360 ἄνδρες. Αὐτὴ ἦταν ἡ δύναμη, ποὺ ὑπερασπιζόταν τὸ Μεσολόγγι.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴ τὸ Μεσολόγγι εἶχε γύρω—γύρω ἕνα μικρὸ τεῖχος καὶ ἀπέξω ἕνα χαντάκι βαθύ. Τὰ πολεμοφόδια καὶ οἱ τροφές μόλις ἔφταναν γιὰ ἕνα μῆνα.

Ὁ Κιουταχῆς ἤθελε νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως, ἐνῶ ὁ Βρυῶνης πρότεινε νὰ πάρουν τὸ Μεσολόγγι με συνθήκη. Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, περιμένοντας νὰ ἔλθῃ ἐνίσχυση, ἄρχισε τὶς συμφωνίες με τοὺς Τούρκους, γιὰ νὰ παραδώσῃ τάχα τὴν πόλη.

Στὸ μεταξὺ φάνηκε ὁ Μισούλης με 11 πλοῖα, σκόρπισε τὸ στόλο τοῦ Γιουσοῦφ Πασᾶ καὶ ἔφερε τροφές, πολεμοφόδια καὶ 2.500 ἄνδρες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ἀμέσως ἔπαψε τὶς διαπραγματεύσεις καὶ παράγγειλε στοὺς Τούρκους «ἂν θέλετε τὸ Μεσολόγγι ἐλάτε νὰ τὸ πάρετε».

Οἱ Τούρκοι τώρα ἄρχισαν νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὶς κακουχίες. Σὰ νὰ μὴ ἔφταναν αὐτὰ καὶ ἀρρώστειες πολλὰς ἔπεσαν στο τουρκικὸ στρατόπεδο. Ἀποφασίζουν νὰ ἐπιτεθοῦν τὴ νύχτα τῶν Χριστουγέννων στὶς 25 Δεκεμβρίου 1822. Νόμισαν ὅτι οἱ Ἕλληνες, σὰν χριστιανοί, θὰ ἦταν στὴν ἐκκλησία καὶ θὰ ἄφηναν τὶς θέσεις τους ἀφρούρητες. Ὁ Γούναρης ὅμως ὁ κυνηγὸς τοῦ Βρυῶνη πρόδωσε τὸ σχέδιο τῶν Τούρκων καὶ νωρὶς οἱ Ἕλληνες ἔλαβαν τὰ μέτρα τους.

Μόλις οί Τούρκοι ὤρμησαν, ἀπὸ τὸ τεῖχος, οἱ Ἕλληνες ἄρ-
χισαν σφοδρούς πυροβολισμούς. Οἱ Τούρκοι δὲν τὸ περίμεναν
καὶ σὰν κατάλαβαν ὅτι δὲν πέτυχε τὸ σχέδιο τους ἀναγκάστη-
καν νὰ γυρίσουν πίσω μὲ μεγάλη ἀταξία.

Οἱ Ἕλληνες βγήκαν τότε ἀπὸ τὸ τεῖχος καὶ τοὺς κυνήγη-
σαν. Πολλοὶ Τούρκοι σκοτώθηκαν καὶ πῖο πολλοὶ πνίγηκαν στὸν
Ἄχελῶο ποταμό, ποὺ προσπάθησαν νὰ τὸν διαβοῦν πλημμυρι-
σμένο. Ἔτσι γλύτωσε τὸ Μεσολόγγι ὕστερα ἀπὸ τρίμηνο πο-
λιορκία. Ἀπὸ τῆς 11 χιλιάδες πολὺ λίγοὶ σώθηκαν στὴν Πρέβεζα.
Αὐτὴ ἦταν ἡ τύχη τῆς ἐκστρατείας τῶν Τούρκων στὴ Δυ-
τικὴ Ἑλλάδα.

5. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφή τοῦ Δράμαλη.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἐκστρατεία, ποὺ ἔγινε στὴν ἀνατολικὴ Ἑλλά-
δα δὲν εἶχε καλύτερη τύχη. Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1822 ἔγιναν μεγά-
λες στρατιωτικὲς ἐτοιμασίαι στὴ Λάρισα, γιὰ τὴν ἐκστρατεία
στὴν Πελοπόννησο. Εἴκοσι τέσσερες χιλιάδες πεζοὶ καὶ 8 χιλιά-
δες καβαλλάρηδες μὲ ἀρχιστράτηγο τὸ Μεχμέτ-Πασᾶ τῆς
Δράμας, τὸ *Δράμαλη* καὶ τὸ *Χουροῦτ Πασᾶ* ἔφθασαν στὴ Λα-
μία. Κυρίεψαν τὴν Ἀττικὴ καὶ ἀπὸ τὸν Ἴσθμὸ ἔφθασαν στὴν
Κόρινθο. Οἱ Ἕλληνες δὲν μπόρεσαν νὰ ἀντισταθοῦν πουθενά.
Φοβήθηκαν γιὰτὶ, πρώτη φορὰ ἔβλεπαν τόσο πολὺ στρατό.
Ἡ Κυβέρνηση ἔφυγε ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ μῆκε σὲ δυὸ μικρὰ
πλοῖα στὸν Ἀργολικὸ κόλπο. Μόνο ὁ Ὑψηλάντης κλείσθηκε
στὸ φρούριο τοῦ Ἄργους καὶ ἔκοψε τὸ δρόμο τοῦ Δράμαλη.
Στὴν περίστασι αὐτὴ ἔσωσε τὴν ἐπανάστασι ὁ Ὑψηλάντης
καὶ ὁ Κολοκοτρώνης. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔβγαλε διαταγὴ στὴν
Πελοπόννησο: «*Ὅλοι οἱ Πελοποννήσιοι, πρέπει νὰ πάρουν τὰ
ἔπλα καὶ νὰ παρουσιασθοῦν σὶδ στρατηγεῖο, ἀλλιῶς θὰ τουφε-
κίζονται*». Στὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς τοῦ Κολοκοτρώνη ἔτρεξαν
ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ μαζεύθηκαν 10 χιλιάδες ἄνδρες στοὺς
Μύλους ποὺ εἶχε τὸ στρατηγεῖο του.

Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸ στρατό του διευκόλυνε νὰ φύγη
ὁ Ὑψηλάντης μὲ τοὺς ἄνδρες του, ποὺ ἦταν κλεισμένοι στὸ
φρούριο τοῦ Ἄργους. Κατόπιν ἔδωσε διαταγὴ νὰ κάψουν ὅλα
τὰ σπαρτὰ καὶ τὰ χόρτα στὴν περιφέρεια γιὰ νὰ μὴ βρῖσκη

της επαναστάσεως στέλνει πάλι δυο άλλες στρατιές, μία στην 'Ανατολική Στερεά και μία στη Δυτική Στερεά 'Ελλάδα, με διαταγή να ένωθούν στη Ναύπακτο και να περάσουν στην Πελοπόννησο.

'Η άνατολική στρατιά με το *Γιουσούφ* πασά κατέβηκε στη Βοιωτία, και έφθασε ως την 'Αθήνα, αλλά δε μπόρεσε να πάρη την 'Ακρόπολη, πού την υπεράσπιζε ο Γκούρας με 200 παλληκάρια. 'Από την 'Αθήνα έφυγε και συναντήθηκε με τον 'Ομέρ στην Εύβοια και από κει γύρισαν και οι δύο άπρακτοι στη Λαμία.

'Η έκστρατεία στη Δυτική 'Ελλάδα ήταν πιο σοβαρή. ο Μουσταή πασάς της Σκόδρας με 8 χιλιάδες Τουρκαλβανούς μπαίνει από τ' 'Αγραφα στην Αίτωλία και ο 'Ομέρ Βρυώνης με 4 χιλ.στην 'Ακαρνανία με σκοπό να συναντηθούν μπροστά στο Μεσολόγγι.

Οι άρχηγοί των 'Ελλήνων εκείνη την εποχή φιλονικοῦσαν μεταξύ τους για την άρχηγία. 'Ο κίνδυνος ήταν μεγάλος. Την περίσταση αυτή φάνηκε ή εύγενική μορφή του γενναίου Σουλιώτου *Μάρκου Μπότσαρη*. 'Η κυβέρνηση διορίζει το Μάρκο άρχιστράτηγο στη Δυτική Στερεά. 'Ο Μπότσαρης, για να μη δυσσαρεστηθούν οι άλλοι άρχηγοί, παίρνει το δίπλωμα της άρχιστρατηγίας, το φιλεί και το ξεσχίζει, λέγοντας: «*Όποιος είναι άξιος, παίρνει το δίπλωμα με το σπαθί του*».

'Η έμπροσθοφυλακή του Μουσταή πασά, από 4.000 Τουρκαλβανούς με τον Τσαλαλεδιν μπέη κατασκήνωσε μπροστά στο Καρπενήσι. 'Ο Μπότσαρης για να δώσει θάρρος και στους άλλους 'Ελληνες, πού είχαν πολύ φοβηθῆ, παίρνει 300 Σουλιώτες και έρχεται κοντά στο Καρπενήσι. 'Εκεί στις 9 Αυγούστου 1823 τα μεσάνυχτα ρίχνεται ξαφνικά στους Τουρκαλβανούς, πού κοιμόνταν ξένοιαστοι.

'Η σφαγή είναι μεγάλη, οι Τούρκοι από τη σύγχυση άλληλοσκοτώνονται. 'Ο Τσελαλεδιν μπέης είχε τη σκηνή του μέσα σε μια μάνδρα. Τρέχει προς τα εκεί ο Μπότσαρης για να τον πιάση ζωντανό. 'Ανεβαίνει προφυλακτικά στη μάνδρα και την ώρα πού ήταν έτοιμος να πηδήση μέσα με το γιατάγανι στο χέρι, ένας Τούρκος διακρίνει το κεφάλι του, σημαδεύει

καί τόν πυροβολεῖ στό μέτωπο. Τό γενναῖο παλληκάρι ἔπεσε στόν τόπο.

Οἱ Σουλιῶτες λυπημένοι πήραν τό πτώμα τοῦ ἀρχηγοῦ τους καί τό ἔφεραν στό Μεσολόγγι, ὅπου τό ἔθαψαν μέ μεγάλες τιμές. "Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἔκλαψαν γιά τό θάνατο τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, πού ἦταν παλληκάρι ἀνδρεῖο, φιλότιμο καί ἔδειξε τέτοια αὐτοθυσία γιά τήν πατρίδα.

Ὁ Τσαλαεδιν ἀφοῦ ἔθαψε 2.000 νεκρούς ἐνώθηκε μέ τούς πασάδες καί ὅλοι μαζί πολιορκήσαν τό Αἰτωλικό. Μόλις ὅμως ἔπιασε ὁ χειμώνας ἔφυγαν γιά τήν

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης

Ἡπειρο, χωρίς ἀποτέλεσμα.

7. Φιλελληνισμός στην Εὐρώπη

Ἡ Εὐρωπαϊκή διπλωματία στήν ἀρχή, ὄχι μόνο δέ συμπαθοῦσε τόν ἀγώνα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλά καί τόν κατέκρινε, γιά νά μή δυσареστήση τούς Τούρκους. Ὡστόσο τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν Ἑλλήνων, ἡ αὐτοθυσία στό Ζάλογγο καί οἱ σφαγές καί οἱ ἀγριότητες τῶν Τούρκων στήν Κωνσταντινούπολη, στή Χίο καί ἄλλοι κίνησαν τή συμπάθεια τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Πρῶτα στή Γερμανία καί κατόπιν στήν Ἑλβετία, στή Γαλλία καί στήν Ἀγγλία πολλοί Εὐρωπαῖοι ἄρχισαν ὄχι μέ λόγια ἀλλά καί μέ ἔργα νά δείχνουν τήν ἀγάπη καί τή συμπάθεια πρὸς τόν ἀγώνα τῶν Ἑλλήνων. Παντοῦ ἰδρύθηκαν ἑταιρεῖες καί σύλλογοι μέ σκοπὸ νά μαζέψουν χρήματα, νά ἀγοράσουν ὄπλα, πολεμοφόδια καί ὅ,τι ἄλλο μποροῦσαν, γιά νά βοηθήσουν τήν Ἐπανάσταση. "Ὅταν ἔγινε πρωθυπουργός στήν Ἀγ-

γλία ο **Γεώρ. Κάνιγγ** ή βοήθεια και ή ύποστήριξη στον άγώνα των Έλλήνων ήταν φανερή.

Η κίνηση αυτή, που έγινε από τους διάφορους λαούς της Εύρώπης και ή συμπάθεια στον άγώνα μας, ώνομάσθηκε **φιλελλητισμός**.

Οί φιλέλληνες τώρα άρχισαν νά βοηθούν την Ελλάδα όχι μόνο με χρήματα και πολεμοφόδια αλλά και με τό αίμα τους. Πολλοί Άγγλοι, Γερμανοί, Γάλλοι κ.λ.π. όπως ο **Σανταρόζας**, ο **Νόρμαν**, ο **Μαιζών**, ο **Φαβιέρος** και άλλοι ήρθαν στην Ελλάδα και πολέμησαν στον ιερόν άγώνα της πατρίδος μας. Κυριώτερος είναι ο Άγγλος ποιητής **Λόρδος Βύρων**.

8. Ο Λόρδος Βύρων

Ο Λόρδος Βύρων έπισκέφθηκε τη σκλαβωμένη πατρίδα μας στα 1820 και έγραψε παθητικά ποιήματα για τα δεινοπαθήματα των Έλλήνων. Στις 24 Δεκεμβρίου το 1823, ο Βύρων άποσταλμένος από ένα φιλελληνικό κοιμιτάτο της Άγγλίας

ξαναήρθε στην Ελλάδα και πήγε στο Μεσολόγγι, όπου οί Έλληνες τον υποδέχθηκαν με μεγάλες τιμές.

Ο Βύρων αγαπούσε πολύ την Ελλάδα και μόλις ήρθε φόρεσε την έλληνική φουστανέλλα. "Ετσι έγινε σωστός Έλληνας. "Έκαμε δ,τι μπόρεσε, για νά πετύχη ή επανάσταση και προσπάθησε νά συμφιλιώση τους άρχηγούς των Έλλήνων, που φιλονικούσαν μεταξύ τους. Παρέδωσε στον Μαυροκορδάτο

Λόρδος Βύρων

τά χρήματα, που έστειλαν οί φιλέλληνες και ανάλαβε νά συν-

τηρή με δικά του έξοδα τὸ σῶμα τῶν Σουλιωτῶν, πού εἶχε μείνει χωρὶς ἄρχηγό. Συνήθισε τοὺς Ἕλληνες στὴν πειθαρχία καὶ ἐτοιμαζόταν νὰ χτυπήσῃ τοὺς Τούρκους στὴ Ναύπακτο.

Δυστυχῶς ὁ Βύρων δὲν ἔζησε πολὺ στὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἄσχημο κλίμα τοῦ Μεσολογγίου καὶ οἱ περιπέτειες τῆς νέας στρατιωτικῆς ζωῆς, πού δὲν ἦταν συνηθισμένος, ἀδυνατίσαν τὸ σῶμα του καὶ στίς 17 Ἀπριλίου τοῦ 1824 πέθανε. Ὁ θάνατός του βύθισε σὲ μεγάλο πένθος ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἕλληνες μὲ θρήνους καὶ μὲ δάκρυα ἔθαψαν τὸ πτώμα του στὸ Μεσολόγγι. Ποτὲ δὲ θὰ λησμονήσωμε τὸ Βύρωνα, πού θυσιάσε τὴν παρουσία του, τὰ νεῖατά του καὶ τὴ ζωὴ του ἀκόμη γιὰ τὸν ἐθνικὸ μας ἀγῶνα. Ἡ πατρίδα μας ἀπὸ εὐγνωμοσύνη τοῦ ἔστησε στὸ Μεσολόγγι καὶ στὴν Ἀθήνα μαρμάρينو ἀνδριάντα. Πόση ἐντύπωση καὶ πόσο θλίψη ἔφερε ὁ θάνατος τοῦ Βύρωνα στοὺς Ἕλληνες, μᾶς δείχνει μιὰ στροφὴ ἀπὸ τὸ ποίημα, πού ἔγραψε τότε ὁ ποιητὴς Σολωμὸς γιὰ τὸ θάνατό του.

*Δευτεριά γιὰ λίγο πάψε
νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί,
τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
στοῦ Μπαῖρον τὸ κορμί.*

9. Διχόνοιες τῶν Ἑλλήνων

Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλι, οἱ Ἕλληνες, ἀντὶ νὰ χτυπήσουν τοὺς Τούρκους σὲ κάθε γωνία τῆς πατρίδος μας, φιλονικοῦσαν γιὰ τὴν ἀρχηγία.

Τὸ Μάρτιο τοῦ 1823 ἔγινε στὸ Ἄστρος ἡ δεύτερη Ἐθνικὴ Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων.

Ἐκεῖ οἱ ἀντιπρόσωποι χωρίσθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σὲ δύο κόμματα. Τὸ ἓνα ἦταν μὲ τὸ μέρος τῶν πολιτικῶν μὲ ἀρχηγὸ τὸν *Μαυροκορδάτο* καὶ τὸ ἄλλο μὲ τὸ μέρος τῶν στρατιωτικῶν μὲ ἀρχηγὸ τὸν *Κολοκοτρώνη*. Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ ἔγινε ὁ Μαυροκορδάτος καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ὁ Κολοκοτρώνης.

Ἡ συνέλευση κατάργησε τὴν ἀρχιστρατηγία, πού εἶχε ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἀνέθεσε τὴ στρατιωτικὴ διοίκηση σὲ μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἓνα Πελοποννήσιο, ἓνα Στερεολλαδίτη καὶ ἓνα

Νησιώτη. Οί στρατιωτικοί με άρχηγό τόν Κολοκοτρώνη θύμωσαν και σχημάτισαν άλλη κυβέρνηση στην Τρίπολη με πρόεδρο τόν *Κολοκοτρώνη*. Οί πολιτικοί έκαμαν δική τους κυβέρνηση στο *Κρανίδι* με πρόεδρο τόν *Γεωργ. Κουντουριώτη*, άδελφό του Λάζ. Κουντουριώτη.

Στό τέλος ό Κολοκοτρώνης θεώρησε συμφέρο δικό του και τής πατρίδος νά υποχωρήση και πήρε άμνηστεία από τήν Κυβέρνηση του Κουντουριώτη.

Σέ λίγο όμως, όταν ξανάγινε έκλογή του Βουλευτικού, έπειδή οί Στερεολλαδίτες και οί Νησιώτες πήραν περισσότερες θέσεις από τους Πελοποννησίους, αυτοί δε δέχθηκαν και βγήκαν κλέφτες στα βουνά. Τότε έγινε δεύτερος εμφύλιος πόλεμος, όπου σκοτώθηκε τό παιδί του Κολοκοτρώνη, ό *Πάνος Κολοκοτρώνης*. Οί αντίπαλοι πιάνουν τό γέρο Κολοκοτρώνη, τό νικητή του Δράμαλη με 24 φίλους του και τους κλείνουν στο μοναστήρι του Προφήτη 'Ηλία στην 'Υδρα.

'Υστερα ή Κυβέρνηση στέλνει τόν Γκούρα έναντιόν του 'Ανδρούτσου στη Ρούμελη, που υποστήριζε τόν Κολοκοτρώνη. 'Ο 'Ανδρούτσος ξεγελάσθηκε και παραδόθηκε στον Γκούρα, που ήταν άλλοτε πρωτοπαλλήκαρό του, γιατί του υποσχέθηκε ότι δεν θά τόν πειράξη. 'Ο Γκούρας όμως έκλεισε τόν 'Ανδρούτσο στην 'Ακρόπολη, όπου μιá ήμέρα ό ήρωας τής Γραβιάς βρέθηκε σκοτωμένος. Διαδόθηκε ότι αυτοκτόνησε. Τό πιό σωστό όμως είναι ότι ό Γκούρας τόν σκότωσε.

Οί λαμπρές νίκες, που είχαν κερδίσει, μονιασμένοι οί 'Ελληνες, έσωσαν τόν ιερό άγώνα και μάς δόξασαν στο έξωτερικό. Τώρα όμως με τίς διχόνοιες και τους εμφυλίους πολέμους και ό άγώνας κινδύνεψε νά χαθή και οί ξένοι νόμισαν ότι δε μπορούμε νά κυβερνηθοίμε μόνοι μας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Γιατί οί Χιώτες δεν έλαβαν μέρος άμέσως στην 'Επανάσταση; Διαβάστε τό ποίημα του Βαλαωρίτη «ό Κανάρης». Τί σφάλμα έκαμε ό Μαυροκορδάτος; Σε τί όφείλεται ή καταστροφή του Δράμαλη;

Θ'. ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΕΝΩΝΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥΣ

1. Ὁ νέος κίνδυνος γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Σουλτάνος, βλέποντας, ὅτι μὲ τὶς δικές του δυνάμεις δὲ μπορεῖ νὰ καταπνίξη τὴν ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων, προπαντὸς τὸν ἑλληνικὸ στόλο, ζήτησε βοήθεια ἀπ' τὸν **Μεχμέτ-Ἀλῆ**, πασᾶ τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Σουλτάνος ὑποσχέθηκε νὰ παραχωρήσῃ στὴν Αἴγυπτο τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κύπρο καὶ νὰ διορίσῃ διοικητὴ τὴν Πελοπόννησο τὸ παιδί τοῦ Μεχμέτ Πασᾶ τὸν **Ἰμβραήμ**.

Τὸ σχέδιό του ἦταν: Ὁ ἐνωμένος στόλος τῶν Τούρκων καὶ τῶν Αἰγυπτίων νὰ πάρῃ τὰ νησιά Ὑδρα, Σπέτσες, Ψαρά, Σάμο καὶ Κάσο. Ὁ Ἰμβραήμ νὰ κάμῃ ἀπόβαση στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ τὴν ὑποτάξῃ καὶ οἱ Τούρκοι νὰ ἐπιτεθοῦν στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ὁ Μεχμέτ δέχθηκε καὶ τὸ σχέδιο μπήκε σὲ ἐφαρμογή.

Ὁ κίνδυνος τώρα γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἦταν μέγας. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις μὲ τὶς διχόνοιες δὲν εἶχε καιρὸ νὰ ἐτοιμάσῃ στρατό, μόνο 3.000 ἄνδρες εἶχε καὶ κείνους ὄχι καλὰ ὠπλισμένους. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲ μπορούσε νὰ κινηθῇ, γιὰ τὴν δὲν ὑπῆρχαν χρήματα. Ἐξ ἄλλου ὁ Ἰμβραήμ εἶχε στρατὸ καὶ στόλο καλὰ ὠργανωμένο ἀπὸ Εὐρωπαίους ἀξιωματικούς.

2. Ἡ καταστροφὴ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάσου.

Οἱ Κρητικοὶ εἶχαν ἀπὸ τὸν πρῶτο χρόνο ἐπαναστατήσει. Ὁ Σουλτάνος πολλὰς φορές ἔστειλε στρατό, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ. Τώρα οἱ Αἰγύπτιοι στέλνουν τὸν αἰμοβόρο ἀλβανὸ **Χουσεῖν Πασᾶ**, μὲ στρατὸ στὴν Κρήτη.

Ὁ Χουσεῖν σκότωσε γυναικόπαιδα καὶ γέροντας καὶ μεταχειρίσθηκε τὰ ἀγριώτερα καὶ πιὸ βάρβαρα μέσα. Στὸ τέλος κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὸ νησί ἀφοῦ τὸ ἐπνίξε στὸ αἷμα.

Κατόπιν ὁ Χουσεῖν ἔκαμε ἀπόβαση στὴ Κάσο μὲ 4.000 ἄνδρες. Καὶ ἐδῶ μεταχειρίσθηκε τὰ ἴδια ἄγρια μέσα. Γέροι, γυναῖκες καὶ παιδιά σφάχθηκαν καὶ πολλοὶ πουλήθηκαν δοῦλοι.

3. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

Ὁ Σουλτάνος ἔδωσε διαταγὴ στὸν Τουρκικὸ στόλο νὰ ἐπιτεθῆ καὶ νὰ πάρῃ τὰ Ψαρά, γιατί οἱ γενναῖοι Ψαριανοὶ μὲ τὰ πλοῖα τους, ἐμπόδιζαν τὴ μεταφορὰ στρατοῦ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴν Πελοπόννησο.

Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1824, Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 235 πλοῖα μεγάλα καὶ μικρά, μὲ 14.000 στρατὸ καὶ ναύαρχο τὸ **Χοσρέφ πασᾶ** παρουσιάσθηκε στὰ Ψαρά.

Οἱ Ψαριανοὶ κατάλαβαν τὸν κίνδυνο καὶ πολλὰς φορὰς ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση, ἀλλὰ καμία βοήθεια δὲν ἦρθε. Ἡ Κυβέρνηση, ὅπως εἶδαμε, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, μὲ τίς διχόνοιες, δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ μεγάλο ἐχθρὸ, ποῦ φάνηκε. Τὸ νησί εἶχε 27 χιλιάδες κατοίκους, ἀλλὰ 3.000 μόνον εἶχαν ὅπλα κι' ἀπὸ αὐτοὺς οἱ μισοὶ ἦσαν μισθοφόροι ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θεσσαλία.

Οἱ Ψαριανοί, χωρὶς βοήθεια ἄλλη, παίρνουν ἀπόφαση νὰ ἀντισταθοῦν μόνον τους. Ἄλλὰ ἔκαμαν ἓνα μεγάλο σφάλμα.

Ἄντὶ νὰ ἀμυνθοῦν καὶ στὴν ξηρὰ καὶ στὴ θάλασσα ὅπως τοὺς εἶπε ὁ Κανάρης, αὐτοὶ βγάζουν τὰ τιμόνια ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ ἀποφασίζουν νὰ ἀντισταθοῦν μόνον στὴν ξηρὰ, ὅπως ἐπέμειναν οἱ μισθοφόροι.

Τὸ βράδυ στὶς 20 Ἰουλίου ὁ Χοσρέφ διέταξε τρομερὸ κανονιοβολισμὸ στὸ νησί. Οἱ γενναῖοι Ψαριανοὶ ἀπαντοῦν ἀπὸ τὰ πυροβολεῖα τῆς ξηρᾶς ὅλη τὴ νύχτα. Τὸ πρωὶ ὅμως οἱ Τούρκοι κατορθώνουν στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ νησιοῦ, ποῦ ἦταν ἀφρούρητο, νὰ ἀποβιβάσουν πολλοὺς στρατιῶτες, καὶ νὰ χτυπήσουν τοὺς Ψαριανοὺς ἀπὸ τὰ νῶτα. Οἱ Ψαριανοὶ πολεμοῦν μὲ μεγάλη ἀνδρεία, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ κρατήσουν περισσότερο καὶ κλείνονται στὸ φρούριο τοῦ **Παλαιόκαστρου**.

Οἱ Τούρκοι βομβαρδίζουν τὸ Παλαιόκαστρο ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ μανιασμένοι τὸ περικυκλώνουν γιὰ νὰ τὸ πάρουν. Σὲ μιὰ στιγμὴ, ποῦ εἶχαν μπῆ πολλοὶ μέσα ὁ **Ἀντώνιος Βρατσάνος** βάζει φωτιά στὴν πυριτιδαποθήκη κι' ἀνατινάζονται ὅλοι στὸν ἀέρα μὲ 2 χιλιάδες Τούρκους. Οἱ Τούρκοι ἀγριεμένοι μπαίνουν στὴν πόλη καὶ ἀρχίζουν τὴ σφαγὴ, καὶ τὴν καταστροφὴ. Πολ-

λές γυναίκες και παιδιά προτίμησαν να πνιγούν στη θάλασσα, παρά να πέσουν στα χέρια των Τούρκων.

Ύπό τις 7 χιλιάδες Ψαριανούς και τις 20 χιλιάδες πρόσφυγες σώθηκαν μόνο 3 χιλιάδες Ψαριανοί και άλλοι τόσοι πρόσφυγες από τη Χίο, τη Σμύρνη και τις Κυδωνίες. Οί περισσότεροι σκοτώθηκαν ή αιχμαλωτίστηκαν. Ύπό τὰ πλοία μόνον 16 και 7 πυρπολικά κατώρθωσαν να φύγουν τὰ άλλα τὰ πήραν οί Τούρκοι.

Οί Τούρκοι, άφοϋ διέλυσαν και την τελευταία αντίσταση, που κρατούσε σε ένα μικρό νησάκι, άφησαν λίγους άνδρες φρουρά και έφυγαν. Μαζί τους πήραν πολλούς αιχμαλώτους, πλούσια λάφυρα και 100 πλοία.

Τὰ Ψαρά δέν ύπήρχαν πιά. Οί δυστυχείς Ψαριανοί, όσοι σώθηκαν, πήγαν στην Αίγινα, στην "Υδρα και στις Σπέτσες. Ή θλιβερή είδηση όταν διαδόθηκε, τρόμαξε όλους τους Έλληνες. Όλος ο κόσμος θαύμασε την άνδρεία και την αλτοθυσία των Ψαριανών και πολλοί φιλέλληνες ποιητές έγραψαν ποιήματα για τή θυσία τους.

Ό ποιητής Σολωμός μäs δείχνει την καταστροφή των Ψαρών στο περίφημο ποίημά του :

*Στων Ψαρων την δλόμανρη ράχη
περπατώντας ή δόξα μονάχη
μελετᾶ τὰ λαμπρά παλληκάρια
και στην κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινομέν' από λίγα χορτάρια
ποϋχαν μείνει στην έρημη γῆ».*

4. Τὰ κατορθώματα του Έλληνικού στόλου Ό Μιαούλης

Ό Χοσρέφ πασάς, ύστερα από την καταστροφή των Ψαρων, πήγε στα παράλια της Μικρᾶς Άσίας, γία να μεταφέρει στρατό, να καταλάβη τη Σάμο. Στο μεταξύ ή Έλληνική κυβέρνηση έστειλε χρήματα στους νησιώτες και έτοίμασαν άμέσως στόλο με ναύαρχο τόν *Σαχιούρη*.

Στις άρχές του Αύγουστου στο στενό, ανάμεσα στη Σάμο

καί στή Μικρά Ἀσία, ἔγιναν πολλές ναυμαχίες μέ μεγάλο πείσμα, ὅπου ὁ Τουρκικός στόλος ἔπαθε ἀρκετές ζημιές. Ὁ **Κανάρης** ἔκαψε μία φρεγάτα καί πνίγηκαν 800 ναῦτες καί 2.000 στρατιῶτες. Ὁ **Βαυκιώτης** μία Τυνησιακή ναυαρχίδα μέ 1200 ἄνδρες καί ἄλλα μικρότερα. Ὁ Χοσρέφ κατατρομαγμένος ζήτησε καταφύγιο στήν Κῶ καί περίμενε τόν Αἰγυπτιακὸ στόλο.

Στό τέλος Αὐγούστου ἔφτασε καί ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος μέ τόν Ἰμβραήμ.

Οἱ Τοῦρκοι καί οἱ Αἰγύπτιοι τώρα εἶχαν μεγάλο στόλο ἀπὸ 380 διάφορα πλοῖα μέ 2500 κανόνια καί 30 χιλ. στρατό.

Στήν κρίσιμη αὐτὴ στιγμή ἔρχεται καί ὁ Μισούλης μέ τὰ Ὑδραϊκὰ πλοῖα καί ἰένώνεται μέ τὰ ἄλλα κοντὰ στή Λέρο. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος εἶχε 70 πλοῖα μέ 850 κανόνια καί 5 χιλ. ναῦτες. Ἀρχηγός τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἦταν ὁ Ἄνδ. Μισούλης.

Σὲ λίγο. μία μοῖρα Ἑλληνικοῦ στόλου ἀπὸ 24 πλοῖα καί 6 πυρπολικά βγήκε πρὸς τὴν τὴν Ἀλικαρνασσό, ζητώντας νὰ συναντήσῃ τὸν Τουρκικὸ. Ὁ

Χοσρέφ μόλις εἶδε νὰ ἔρχονται πρῶτα τὰ πυρπολικά, προφασίσθηκε ὅτι θέλει νὰ ἐπισκευάσῃ τὸ πλοῖο του καί ἔφυγε γιὰ τὴν Κῶ. Ὁ Ἰμβραήμ καί οἱ ἀξιωματικοὶ του, τὰ κοίταξαν πολὺ περίεργα.

Στὴν πρώτη σύγκρουση, πού οἱ Αἰγύπτιοι διέταξαν σφοδρὸ κανονιοβολισμό, οἱ δύο στόλοι χωρίσθηκαν χωρὶς μεγάλες ζημιές.

Σὲ λίγο οἱ δύο ἀντίπαλοι συναντήθηκαν στὰ βόρεια τῆς Ἀλικαρνασσού στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα. Ἐκεῖ ἔγινε ἀληθινὴ γιγαντομαχία, ὅπου ὁ ἀτρόμητος Μισούλης δόξασε τὸν Ἑλλη-

Ὁ Ἄνδρ. Μισούλης

νικό στόλο, όπως ο Θεμιστοκλής στη Σαλαμίνα. Οί Αιγύπτιοι ρίχνονται με ύλαλαγμούς και φωνές στα έλληνικά πλοία, αλλά οί άνδρείοι νησιώτες τούς δίνουν ένα γερό μάθημα. Πολλά από τὰ πλοία τους βυθίζονται και άλλα ανατινάζονται στον άέρα. Στο τέλος δύο Ύδραϊκά πυρπολικά βάζουν φωτιά στην Τυνησιακή φρεγάτα και την τινάζουν στον άέρα με 1200 ναύτες. Ο πλοίαρχος και μερικοί αξιωματικοί πιάσθηκαν αιχμάλωτοι.

Ο Ίμβραήμ τρομαγμένος και ντροπιασμένος κατέφυγε κι αυτός στην Κω. Από εκεί οί δύο ναύαρχοι, αφού απέλπισθη-καν ότι δέν μπορούν να νικήσουν τον Έλληνικό στόλο, χωρί-σθηκαν και ο Χοσρέφ τράβηξε για τὰ Δαρδανέλια, ενώ ο Ίμ-βραήμ με τὰ πλοία του έφυγε για τή Σούδα της Κρήτης. Ο Μιαούλης όμως με τόν στόλο του, τόν κυνήγησε και απέξω από τόν Ήράκλειο σκόρπισε τὰ Αιγυπτιακά πλοία. Εκεί βυθίσθη-καν πολλά πλοία του Ίμβραήμ και από τήν τρικυμία. Στο τέ-λος ο Ίμβραήμ μπήκε στη Σούδα και ο Μιαούλης γύρισε στην Ύδρα, για να ξεκουρασθούν οί ναύτες του.

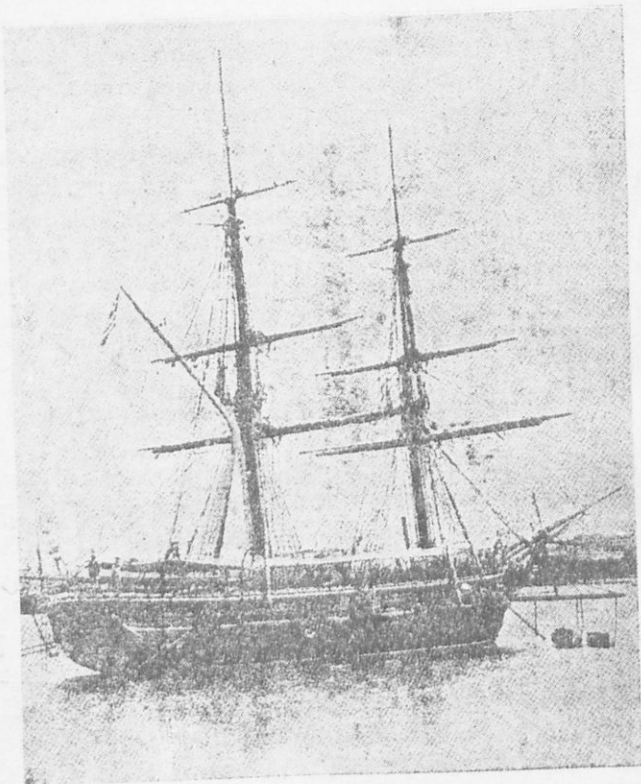
5. Ο Ίμβραήμ στην Πελοπόννησο (1825)

Ο Ίμβραήμ, αφού έλαβε στη Σούδα βοήθεια, τόν Φεβρουά-ριο του 1825, έρχεται με τόν στόλο του στα παράλια της Μεσ-σηνίας. Η Έλληνική Κυβέρνηση δέν πρόβλεψε να στείλη εκεί στρατό. Έτσι ο Ίμβραήμ, χωρίς να τόν ένοχλήση κανείς βγά-ζει 4.000 πεζούς και 500 καβαλλάρηδες και παίρνει χωρίς αντί-σταση τόν φρούριο της Μεθώνης. Κατόπιν σκόρπισε τούς λίγους Έλληνες, που πολιορκούσαν τήν Κορώνη και προχωρεί έναν-τίον του Ναυαρίνου.

Η είδηση ότι ο Ίμβραήμ αποβιβάσθηκε στην Πελοπόννησο άνησύχησε πολύ τήν Έλληνική κυβέρνηση στο Ναύπλιο. Ο ίδιος ο πρόεδρος της Κυβερνήσεως *Γεώργ. Κουντουριώτης* παίρνει 5.000 άνδρες και ξεκινάει από τόν Ναύπλιο. Αλλά μόλις έφθα-σε στην Καλαμάτα άφησε άρχηγό τόν πλοίαρχο *Σκουρτή* και αυτός πήγε στην Ύδρα. Ο Σκούρτης ήταν γενναίος ναυτικός, αλλά δέν ήξαιρε από πολέμους στη στεριά. Έπιασε τόν Κρεμ-μύδι, για να έμποδισή τόν Ίμβραήμ να προχωρήσει προς τόν

Ναυαρίνο. Ὁ Ἰμβραήμ ἐπιτίθεται μὲ ὄλο τὸ στρατό του νικάει καὶ σκορπίζει τοὺς Ἕλληνας.

Κατόπιν δίνει διαταγὴ στὸν αἰμοβόρο Χουσεῖν Πασᾶ νὰ καταλάβῃ τὸ νησάκι, ποῦ εἶναι μπροστὰ στὸ Ναυαρίνο, τὴ *Σφακτηρία*. Τὸ νησάκι ὑπεράσπιζαν 800 Ἕλληνας μὲ τὸν *Ἀνα-*

Ὁ Ἄρης

γνωσταρᾶ, τὸν *Τσαμαδό*, τὸν *Σαχίνη* τὸν Ἰταλὸ φιλέλληνα *Σανταρόζα* καὶ τὸν *Μαυροκορδάτο*.

Ὁ Χουσεῖν κανονιοβολεῖ ἀδιάκοπα τὸ νησί. Στὸ μεταξὺ 4.000 ἀραπάδες σκαρφάλωνουν ἀπὸ ἓνα βράχο καὶ τὸ κυριεύουν. Οἱ 800 Ἕλληνας πολεμοῦν σὰν λιοντάρια μὲ πολὺ περισ-

σοτέρους έχθρους. Ἀπὸ αὐτοὺς 350 πέφτουν δοξασμένοι γιὰ τὴν τιμὴ τῆς πατρίδος, 250 πιάνονται αἰχμάλωτοι καὶ μόνο ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Σαχτούρης καὶ οἱ ὑπόλοιποι μὲ 5 πλοῖα σώθηκαν.

Ἀπὸ τὰ πλοῖα, τὰ 4 πρόλαβαν καὶ ἔφυγαν, ἐνῶ τὸ πέμπτο, ὁ Ἔρης, κλείσθηκε στὸ λιμάνι τῆς Σφακτηρίας. Στὴ στιγμή βρίσκειται περικυκλωμένο ἀπὸ πολλὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα, μεγάλα καὶ μικρά, πού ἄρχισαν νὰ τὸ βομβαρδίζουν ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές. Κινδυνεύει νὰ πιασθῆ. Πέντε ὥρες ὁ Ἔρης ἀγωνίζεται νὰ σωθῆ περικυκλωμένος.

Τὰ ἐχθρικά πλοῖα τώρα πλησιάζουν πολὺ καὶ οἱ ἀραπάδες ἐτοιμάζονται νὰ πηδήσουν μέσα γιὰ νὰ τὸν καταλάβουν.

Ὁ πλοίαρχος τοῦ Ἔρης διατάζει δυὸ ἡλικιωμένους ναυῖτες νὰ στέκουν μὲ τὰ πιστόλια στὰ χέρια κοντὰ στὴν πυριδαποθήκη, γιὰ νὰ ἀνατινάξουν τὸ πλοῖο, μόλις πατήσῃ μέσα Τούρκικο πόδι. Στὸ μεταξύ ὅταν νύχτωσε παίρνει φωτιά ἕνα μεγάλο αἰγυπτιακὸ πλοῖο καὶ οἱ ἐχθροὶ ἀνήσυχτοι τρέχουν γιὰ νὰ τὸ σβήσουν. Ὁ Ἔρης, μέσα στὴ σύγχυση καὶ στὴν ταραχὴ, βρίσκει εὐκαιρία καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ λιμάνι, μὲ σπασμένα τὰ κατάρτια του καὶ πολλὰς τρύπες ἀπὸ τὶς σφαῖρες.

Αὐτὸ εἶναι τὸ περίφημο πλοῖο ὁ Ἄρης πού βρίσκεται καὶ σήμερα, δοξασμένο ἀνάμεσα στὰ πολεμικά μας, γιὰ νὰ μᾶς θυμίζῃ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ Ναυαρίνο κατόπιν παραδόθηκε μὲ συνθήκη, ὁ Ἰμβραήμ στερεώθηκε καὶ ἄρχισε τὶς ἐτοιμασίες γιὰ νὰ καταλάβῃ ὅλη τὴν Πελοπόννησο.

6. Ἄλλα κατορθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου

Ὁ Μιαούλης μὲ 11 πολεμικά καὶ 5 πυρπολικά γιὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὸ θάνατο τοῦ φίλου του Τσαμαδοῦ στέλνει τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο τὰ πυρπολικά στὸ λιμάνι τῆς Μεθώνης καὶ καίει 10 μεγάλα καὶ μικρὰ πλοῖα τοῦ Ἰμβραήμ. Ὑστερα, πλέοντας στὰ παράλια καὶ στ' ἀνοιχτά, ἐμπόδιζε τὰ ἐχθρικά πλοῖα νὰ μεταφέρουν βοήθειες ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία στὸν ἐχθρό.

Ἄλλη ἑλληνικὴ μοῖρα ἀπὸ 20 πολεμικά καὶ 8 πυρπολικά

μέ ναύαρχο τόν *Ἀποστόλη* καί τόν *Σαχτούρη* συναντήθηκε μέ 50 Τουρκικά πλοῖα, πού ἔρχονταν, γιά νά βοηθήσουν τοὺς Τούρκους στήν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Ἀνάμεσα στήν Εὐβοία καί στήν Ἄνδρο ἔγινε μεγάλη ναυμαχία, ὅπου ἕνα πυρπολικό βάζει φωτιά στήν Τουρκική ναυαρχίδα καί τή βυθίζει μέ 800 ἄνδρες. Ἄλλο πυρπολικό καίει μιὰ μεγάλη κορβέτα, πού βυθίστηκε κι' αὐτή μέ ὄλους τοὺς ἄνδρες, πού εἶχε.

Καταφοβισμένοι τότε ὁ Τουρκικός στόλος σκορπίσθηκε καί τράβηξε γιά τὰ Δαρδανέλια. Οἱ Ἕλληνες τὸν κυνηγοῦν καί ἀναγκάζουν μιὰ κορβέτα νά πέση ἔξω στή στεριά, κοντά στή Σύρο καί νά καῖ. Πέντε ἐχθρικά πλοῖα γεμάτα πολεμοφόδια καί τρόφιμα ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Πολύ σπουδαῖο καί τολμηρὸ ἦταν τὸ σχέδιο τοῦ Κανάρη. Παίρνει 2 πολεμικά καί 3 πυρπολικά καί ἔρχεται στήν Αἴγυπτο, γιά νά βάλῃ φωτιά στὰ πλοῖα, πού ἦταν μέσα στό λιμάνι τῆς Ἀλεξάνδρειας μέ τίς ἀποσκευές τοῦ Ἰμβραήμ. Τὰ δύο πολεμικά στέκουν ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι, γιά νά παραλάβουν τοὺς πυρπολητές καί ὁ Κανάρης μέ τὰ πυρπολικά, χωρὶς νά τὸν ἀντιληφθοῦν, μπαίνει στό λιμάνι καί προχωρεῖ στό σημεῖο, πού ἤθελε. Δυστυχῶς ὁ ἄνεμος ἦταν ἀντίθετος καί ἀναγκάζεται νά κολλήσῃ σὲ ἄλλο πλοῖο τὸ πυρπολικό του, ἀλλά κι' ἐκεῖνο γλύτωσε ἀπὸ τὸν ἀντίθετο ἄνεμο, πού φυσοῦσε.

Ἔτσι, ὁ Κανάρης γύρισε ἄπρακτος. Ὁ Ἰμβραήμ τώρα ἄρχισε νά λογαριάζῃ πολὺ τὸν Ἑλληνικὸ στόλο.

7 Μάχη στὸ Μανιάκι - Ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα

Οἱ ἐπιτυχίες τοῦ Ἰμβραήμ στήν Πελοπόννησο ἔφεραν σὲ μεγάλη ὀπελπισία τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἑλλήνων. Ὁ μόνος, πού θά μπορούσε αὐτὴ τὴν περίσταση νά τὰ βγάλῃ πέρα μέ τὸν Ἰμβραήμ, ἦταν ὁ Κολοκοτρώνης, ἀλλὰ αὐτὸς βρισκόταν στή φυλακή.

Πολλοὶ ὀπλαρχηγοὶ καθὼς καί ὁ Παπαφλέσσας, πού ἦταν τότε ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν, ζήτησαν ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση νά δώσῃ ἀμνηστία στὸν Κολοκοτρώνη, ἀλλὰ αὐτὴ δὲ δέχθηκε.

Ὁ Παπαφλέσσας, τότε συγκεντρώνει 2.000 ἄνδρες καὶ ἀπὸ τὸ Ναύπλιο ἔρχεται στὸ **Μανιάκι** τῆς Μεσσηνίας μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ ἀντισταθῇ στὸν Ἰμβραήμ. Ἐκεῖ ἔφτιασαν 3 πρόχειρα ταμπούρια ἀπὸ πέτρες σὲ τρεῖς σειρές. Τὸ πρῶτο τὸ πιὸ ἐπικίνδuno ταμπούρι ἔπιασε ὁ Παπαφλέσσας. Στις 20 Μαΐου 1825 ὁ Ἰμβραήμ μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του, μὲ Γάλλους ἀξιωματικούς καὶ 6.000 ἄνδρες ξεκίνησε γιὰ τὸ Μανιάκι.

Ὁ Παπαφλέσσας

Οἱ ἄνδρες τοῦ Παπαφλέσσα, μόλις ἀντίκρυσαν τόσους πολλοὺς Τούρκους, ἔφυγαν κι' ἔμειναν μόνον 600. Σ' αὐτοὺς μίλησε ὁ Παπαφλέσσας μὲ ἐνθουσιασμό καὶ τοὺς εἶπε ὅτι θὰ νικήσουν Ὁ Ἰμβραήμ πλησιάζει. Πρῶτος ὁ Παπαφλέσσας δίνει τὸ σύνθημα τῆς μάχης. Ὁλητὴν ἡμέρα στὴ δοξασμένη αὐτὴ ραχοῦλα ἔγινε σωστὴ γιγαντομαχία. Οἱ Τούρκοι ὀρμοῦν κύματα - κύματα μὲ πεζικὸ καὶ ἵππικὸ, μὰ οἱ Ἕλληνες βαστοῦν τίς θέσεις τους καὶ θερίζουν τὸν ἐχθρό. Τὸ ἀπόγεμα ὁ Ἰμβραήμ στέλνει πυροβολικὸ καὶ διατάζει γενικὴ ἐπίθεση μὲ τίς λόγχεις. Οἱ Ἕλληνες ποὺ εἶχαν ἀπομείνει σηκώνονται ὀρθοὶ μὲ τὰ γιαταγάνια. Ἐκεῖ στὰ προχώματα ἔγινε μεγάλη πάλη σῶμα μὲ σῶμα, ὥσπου σκοτώθηκαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ὅπως τὰ 300 παλληκάρια τοῦ Λεωνίδα στὶς Θερμοπύλες.

Περισσότερα ἀπὸ 1000 ἐχθρικὰ πτώματα σκέπασαν τὸ λόφο.

Ὁ Ἰμβραήμ φτάνει στὴν κορφή, συγκινημένος καὶ ζητάει νὰ βροῦν τὸν ἀρχηγὸ τῶν Ἑλλήνων νὰ τὸν ἰδῇ ἔστω καὶ σκοτωμένο.

Οἱ Τούρκοι βρίσκουν τὸ πτώμα τοῦ Παπαφλέσσα κατὰ μαυρο ἀπὸ τὸν καπνὸ καὶ τὴ μπαρούτη καὶ τὸν ὀρθώνουν στον κορμὸ ἑνὸς δένδρου. Ὁ Ἰμβραήμ, ἀφοῦ κοίταξε ἀρκετὴ ὥρα τὸ πτώμα, λέγουν ὅτι τὸ ἀσπάσθηκε καὶ εἶπε στοὺς ἀξιωματικούς, ποὺ εἶχε γύρω του: « **Πραγματικὰ αὐτὸς ἦταν ἄνδρας γενναῖος** ».

8. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐλευθερώνεται

Πολλοὶ πρόκριτοι καὶ ὄπλαρχηγοί, προπαντὸς Στερεολλαδίτες μπροστὰ στὸν μεγάλο κίνδυνο τῆς πατρίδος ἀξίωσαν ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση νὰ δώσῃ ἀμνηστία στὸν Κολοκοτρώνη καὶ στοὺς φίλους του ὄπλαρχηγούς. Ἡ Κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη ἀναγκάσθηκε τότε, ἀπὸ τὴν κατακραυγὴ τοῦ λαοῦ νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερο τὸν Κολοκοτρώνη μὲ τοὺς φίλους του καὶ τὸν διώρισε πάλι ἀρχιστράτηγο.

Ἀπ' ἄκρῃ σ' ἄκρῃ, στὴν Πελοπόννησο, ἀκούσθηκε πάλι ἡ βροντερὴ φωνὴ τοῦ Γέρου τοῦ Μοριζὲ καὶ χιλιάδες ἦρθαν καὶ κατατάχθηκαν στρατιῶτες γιατί πίστευαν, ὅτι αὐτὸς μόνον θὰ σώσῃ τὴν πατρίδα. Ὁ Κολοκοτρώνης προτείνει στὴν Κυβέρνηση νὰ ρίξουν τὰ τεῖχη τῆς Τριπόλεως, γιὰ νὰ μὴ τὴν πάρῃ ὁ Ἰμβραήμ καὶ δὲ μποροῦν ὕστερα νὰ τὸν βγάλουν. Ἡ Κυβέρνηση ὅμως δὲν παραδέχθηκε τὴ γνώμη του.

Ὁ Κολοκοτρώνης κατάλαβε ὅτι δὲ μποροῦσαν οἱ Ἕλληνες νὰ νικήσουν σὲ μάχη τὸν τακτικὸ στρατὸ τοῦ Ἰμβραήμ, ποὺ ἦταν γυμνασμένος καὶ πειθαρχημένος, γι' αὐτὸ ἄρχισε τὸν κλεφτοπόλεμο.

Ὁ Ἰμβραήμ ὕστερα ἀπὸ τὸ κατόρθωμά του στὸ Μανιάκι, προχωρεῖ καὶ μπαίνει στὴν Τρίπολη. Ὁ Κολοκοτρώνης προσπάθησε νὰ ἀντισταθῇ, ἀλλὰ δὲ μπόρεσε. Ἀπὸ τὴν Τρίπολη ὁ Ἰμβραήμ, ἀφοῦ ἀναπαύθηκε λίγες ἡμέρες, ξεκινάει γιὰ τὸ Ναύπλιο. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης μὲ 350 ἄνδρες στοὺς Μύλους, τὸν ἀναγκάζουν νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν Τρίπολη, ἀφοῦ ἔκαψε τὸ Ἄργος. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Ἰμβραήμ, ἔκαμε μεγάλες καταστροφές στὶς πολιτεῖες καὶ στὰ χωριά τῆς Πελοποννήσου, ἔσφαξε τοὺς ἄνδρες, ἄρπαξε τὶς γυναῖκες, ρήμαξε τὰ πάντα. Ὁ Κολοκοτρώνης θέλησε νὰ τὸν ἀποκλείσῃ στὴν Τρίπολη, ὅπως ἄλλοτε τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ ὁ Ἰμβραήμ σκόρπισε τοὺς Ἕλληνες.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση εἶδε τότε ὅτι, χωρὶς τακτικὸ στρατὸ ὀργανωμένο μὲ πειθαρχία, δὲ μπορεῖ νὰ πολεμήσῃ τὸν Ἰμβραήμ. Γι' αὐτὸ διώρισε τὸ Γάλλο συνταγματάρχῃ Φαβιέρο ποὺ βρισκόταν στὴν Ἑλλάδα καὶ παρακολουθοῦσε τὶς ἐπιχειρήσεις, ὀργανωτὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

9. Δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου.

Ὁ Σουλτάνος σύμφωνα με τὸ σχέδιο, πὸ εἶχε κάμει μετὰ τὸ Μεχμέτ τῆς Αἰγύπτου, ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Γιὰ νὰ μὴ φανῇ λοιπὸν κατώτερος ἀπὸ αὐτὸν, διορίζει τὸν Κιουταχὴ ἀρχιστράτηγο τῆς Ρούμελης, μετὰ διαταγὴ νὰ τὴν ὑποτάξῃ.

Ὁ Κιουταχὴς, πὸ ἤξερε καλὰ τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Πέτα, κατεβαίνει μετὰ 20 χιλ. Τουρκαλβανούς ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὴν Ἀκαρνανία καὶ πολιορκεῖ τὸ Μεσολόγγι. Ἦξερε ὅτι ἂν δὲν πέσῃ τὸ Μεσολόγγι, ἡ ἐπανάσταση στὴ δυτικὴ Στερεὰ δὲ σβήνει.

Τὸ Μεσολόγγι τῶρα εἶναι καλύτερα ὠχυρωμένο. Ἀπὸ τὴ στεριά εἶχε τοῖχο, 4 προμαχῶνες, 48 κανόνια καὶ 4.500 πολεμιστές. Ὑπῆρχαν ὅμως μέσα καὶ 12 χιλ. γυναικόπαιδα.

Προτοῦ κάμῃ ἔφοδο ὁ Κιουταχὴς, πρότεινε στοὺς πολιορκημένους νὰ παραδοθοῦν, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες τοῦ ἀπάντησαν: «Τὰ κλειδιά τῆς πόλεως εἶναι κρεμασμένα στὰ κανόνια τῆς». Μετὰ τὴ θαρραλέα αὐτὴ ἀπάντηση θυμῶναι ὁ Κιουταχὴς καὶ διατάζει ἐπίθεση ἀπὸ τὴν ξηρὰ καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Οἱ Τούρκοι μετὰ λύσσα ὀρῶν στὸ Μεσολόγγι, ἀλλὰ ἀναγκάζονται νὰ γυρίσουν πίσω μετὰ μεγάλες ζημιές. Ἡ πολιορκία καὶ ὁ ἀποκλεισμός βάσταξε ἕνα χρόνον. Οἱ πολιορκημένοι, ἄρχισαν νὰ ὑποφέρουν γιὰτὶ δὲν εἶχαν τροφές καὶ πολεμοφόδια.

Πολλές φορές ὁ Μισούλης, ἀπὸ τὴ θάλασσα, διέλυσε τὴν πολιορκία καὶ ἔφερε τροφές καὶ πολεμοφόδια. Σὲ λίγο Τουρκικὸς στόλος μετὰ 80 μεγάλα καὶ μικρὰ πλοῖα, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν Κεφαλλωνιά, συναντᾷ, ἀνοιχτὰ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, λίγα ἑλληνικὰ πλοῖα μετὰ τὸ Μισούλη. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐπιτίθεται μετὰ ὀρμῆ στὸν ἐχθρὸ καὶ 3 πυρπολικά προχωροῦν πρὸς τὴν Τουρκικὴ ναυαρχίδα. Φόβος καὶ τρόμος ἔπιασε τοὺς Τούρκους μὲτὰ τὰ ἀντίκρυσαν καὶ ἀμέσως ἔφυγαν γιὰ τὸ Ταίναρο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια.

Τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες στὸ Μεσολόγγι συνεννοήθηκαν μετὰ τὸν Καραϊσκάκη καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς καὶ τὸν Ἰούλιον 1000 Μεσολογγῖτες κάνουν ἔξοδο τὴ νύχτα ἐνῶ οἱ ἄλλοι χτυποῦν τοὺς Τούρκους ἀπέξω.

Οί Ἕλληνες κυνήγησαν τοῦ Τούρκου, πήραν σημαίες καὶ αἰχμαλώτους καὶ γύρισαν στὶς θέσεις τους. Ὁ Κιουταχῆς βρέθηκε τώρα σὲ δύσκολη θέση. Τὸ Μεσολόγγι δὲν τὸ πήρε. Τρόφιμα δὲν εἶχε καὶ ὁ στρατός του ἄρχισε νὰ ὑποφέρει ἀπὸ τὶς ἀρρώστειες καὶ τὸ χειμῶνα. Ντροπιασμένος, ἀναγκάζεται νὰ τραβηχθῆ στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ γιὰ νὰ ξεχειμωνιάσῃ, περιμένοντας βοήθειες.

10. Ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ Ἰμβραήμ πολιορκοῦν τὸ Μεσολόγγι. (1826)

Ὁ Σουλτάνος, ἀφοῦ εἶδε ὅτι ὁ Κιουταχῆς δὲ μπόρεσε νὰ πάρῃ τὸ Μεσολόγγι, ζήτησε ἀπὸ τὸ Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου νὰ στείλῃ τὸν Ἰμβραήμ μὲ στρατό, νὰ βοηθήσῃ τὸν Κιουταχῆ.

Ὁ Ἰμβραήμ μὲ 10 χιλ. στρατὸ ἔρχεται στὸ Μεσολόγγι στὶς 25 Δεκεμβρίου (1825) καὶ στρατοπεδεύει κοντὰ στὸν Κιουταχῆ. «*Αὐτὸν τὸ φράχτη δὲ μπόρεσες νὰ πάρῃς;*» εἶπε στὸν Κιουταχῆ, δείχνοντας τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Κιουταχῆς θύμωσε καὶ οἱ δυὸ πασάδες λογομάχησαν μπροστὰ καὶ στοὺς ἄλλους ἀξιωματικούς. Ὁ Ἰμβραήμ καυχῆθηκε, πὼς σὲ 15 ἡμέρες, θὰ πάρῃ μόνος του τὸ Μεσολόγγι.

Ἔδωσε ἀμέσως διαταγὴ νὰ χτυπήσουν μὲ τὰ κανόνια ἀδιάκοπα τὸ Μεσολόγγι καὶ τὴ νύχτα στὶς 16 τοῦ Γενάρη ὤρμησε μὲ ὄλο τὸ στρατό του. Ἡ ἐπίθεση ἦταν φοβερή. Οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ Μεσολογγίου μὲ θάρρος κρατοῦν τὶς θέσεις τους καὶ σκοτώνουν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους. Τὸ πρωτὸ ὁ Ἰμβραήμ ξαναρχίζει τὴν ἔφοδο καὶ ὁ ἴδιος στὶς πρώτες γραμμὲς δίνει θάρρος στοὺς Ἀραπάδες, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τίποτε. Αὐτὸ βάσταξε ἀρκετὲς ἡμέρες καὶ στὸ τέλος ὁ Ἰμβραήμ, ντροπιασμένος, τραβήχθηκε μὲ τὰ στρατεύματά του κοντὰ στὸν Κιουταχῆ.

Ὁ Κιουταχῆς, ἱκανοποιημένος τώρα γιὰ αὐτά, πρὸς ἔπαθε ὁ Ἰμβραήμ, πῆγε κοντὰ καὶ τοῦ λέει: «*Ἐξακολουθεῖς νὰ ἔχῃς τὴν ἴδια γνώμη γιὰ τὸ φράχτη αὐτό;*»

Ὁ Ἰμβραήμ δέχθηκε νὰ πάρουν μαζί τὸ Μεσολόγγι καὶ ἔγραψε καὶ στὸ Σουλτάνο, στὴν Κωνσταντινούπολη.

Οἱ δυὸ πασάδες μαζί πολιορκοῦν τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τὴν

ξηρά, και από τη θάλασσα. Ἡ θέση τῶν πολιορκημένων εἶναι δύσκολη.

Ὁ Χοσρέφ πασᾶς μὲ ἰσχυρὸ στόλο δὲν ἀφήνει νὰ περάση κανένας στὸ Μεσολόγγι. Ὁ Μισαούλης προσπάθησε μὲ λίγα πλοῖα νὰ περάση γιὰ νὰ φέρη τροφές ἀλλὰ δὲ μπόρεσε.

Ὁ Ἰμβραήμ, ἀφοῦ εἶδε ὅτι ἀπὸ τὴν ξηρὰ ἦταν δύσκολο νὰ πάρουν τὸ Μεσολόγγι ἔκαμε προσπάθειες ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἐπειδὴ ἡ θάλασσα στὸ Μεσολόγγι ἦταν πολὺ ρηχὴ, φτιάνει βάρκες χωρὶς καρῖνα, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ περνοῦν καὶ ἔτσι παίρνει τὰ νησιὰ *Βασιλάδι* καὶ *Ντολμά*. Κατόπιν ὁ Κιουταχῆς μὲ 2000 Ἀλβανούς, ὀρμαίει νὰ πάρη τὸ τρίτο νησι τὴν *Κλεισόβα*, ὅπου ἦταν ὁ Κίτσοις Τζαβέλλας μὲ 131 γενναῖα παλληκάρια. Ἡ πρώτη ἐπίθεση καὶ ἡ δευτέρα ἀποκρούεται, καὶ ὁ Κιουταχῆς, πληγωμένος, ἀναγκάζεται νὰ ἀποσυρθῆ.

Κατόπιν ὁ Ἰμβραήμ στέλνει τὸν αἰμοβόρο Χουσεῖν, ἀλλὰ αὐτὸς εἶχε χειρότερη τύχη ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὁ Τζαβέλλας μὲ τὰ παλληκάρια του κάνουν ἔφοδο μὲ τὰ γιαταγάνια στὰ χέρια. Οἱ Ἀραπάδες τρομαγμένοι, τρέχουν νὰ μποῦν στὶς βάρκες. Οἱ Σουλιῶτες τοὺς προφθάνουν καὶ σκοτώνουν τοὺς περισσότερους ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὸ Χουσεῖν. Ἡ θάλασσα κοκκίνησε ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Ἀραπάδων καὶ οἱ Ἕλληνες πῆραν ἀρκετὰ λάφυρα καὶ 12 βάρκες. Αὐτὸ ἦταν τὸ τελευταῖο κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων στὸ Μεσολόγγι.

11. Ἡ ἡρωϊκὴ ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου

Κάθε μέρα, ποὺ περνοῦσε, ἡ θέση τῶν Ἑλλήνων στὸ Μεσολόγγι γινόταν ἀπελπιστικὴ. Νερὸ δὲν εἶχαν νὰ πιοῦν. Οἱ τροφές σῶθηκαν. Ὁ Μισαούλης δὲν κατάρθωσε νὰ διαλύσῃ τὸν ἀποκλεισμὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα, γιὰ νὰ φέρη τροφές. Οἱ ἄνθρωποι ἔτρωγαν δέρματα, γάτες, ποντίκια καὶ σκουλήκια ἀκόμη. Ἀπὸ τίς κανονιές τὰ περισσότερα σπίτια εἶχαν πέσει. Ξύλα δὲν ὑπῆρχαν καὶ ὁ χειμῶνας ἦταν πολὺ ψυχρὸς. Οἱ Μεσολογγίτες κατάντησαν σκελετοὶ, ἀδύνατοι, σωστὰ φαντάσματα.

Καὶ μολαταῦτα, ὅσες φορές ὁ Ἰμβραήμ τοὺς πρότεινε νὰ παραδοθοῦν, δὲν ἤθελαν οὔτε νὰ ἀκούσουν.

Ὅταν εἶδαν ὅτι δὲν ὑπάρχει πιά καμμιά ἐλπίδα, ὁ δε-

Ἡ Ἔξοδος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σπότης και οί ὀπλαρχηγοί, σέ συμβούλιο, παίρνουν ἀπόφαση, νά κάμουν ἔξοδο στίς 10 Ἀπριλίου. Στέλνουν τότε δυὸ ἀγγελιοφόρους και εἰδοποιοῦν τὸν Καραϊσκάκη νά χτυπήσῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ βουνὸ τὴν ἴδια μέρα, ὅταν δοθῇ τὸ σύνθημα. Ὁ ἕνας ἀγγελιοφόρος γύρισε και ἔφερε τὴν ἀπάντησιν ὅτι ὁ **Κώστας Μπότσαρης** μὲ 800 ἄνδρες θὰ βοηθήσῃ ἀπέξω.

Ἡ ἔξοδος ἐτοιμάσθη. Ὁ **Καψάλης** δηλώνει ὅτι αὐτὸς θὰ μείνῃ μὲ τοὺς γέρους και τοὺς ἀσθενεῖς. Ὁ Ἐπίσκοπος ἀρχίζει νά κοινωνάῃ τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν περιγράφεται τί γινώταν στὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τότε, πὺ ἀποφασίσθηκε ἡ ἔξοδος. Γυναῖκες νύτονται ἀνδρικά ροῦχα. Παιδιά βαστοῦν πιστόλια. Γέροι και ἄρρωστοι, πὺ θὰ μείνουν πίσω ἀγκαλιάζουσι και ἀσπάζονται τοὺς συγγενεῖς τους, πὺ θὰ φύγουν.

Δυστυχῶς τὸ σχέδιο προδόθηκε ἀπὸ ἕνα Βούλγαρο και οἱ Τούρκοι εἶχαν ἀπὸ νωρὶς λάβει τὰ μέτρα τους. Μπροστὰ στὰ χαρακώματα τοῦ Μεσολογγίου τοποθετοῦν ὄλο τὸ πυροβολικὸ και τὸ πεζικὸ τους. Πιὸ πέρα στὸν κάμπο ἔβαλαν τὸ ἵππικὸ και στὸ βουνὸ ἔστειλαν 2000 Ἀρβανίτες, γιὰ νά ἐπιτεθοῦν στὸν Κώστα Μπότσαρη.

Ὅλοι οἱ πολιορκημένοι ἦταν 9.000. Μπροστὰ μπαίνουν οἱ πολεμιστὲς, στὴ μέση οἱ γέροι και τὰ γυναικόπαιδα και πίσω ἀκολουθοῦν πάλι πολεμιστὲς.

Ἡ ὥρα ἔφθασε και τὸ σύνθημα δόθηκε. Τὰ μεσάνυχτα οἱ ἀρχηγοὶ **Νότης Μπότσαρης**, **Δημ. Μακροῦ** και **Κίτσιος Τζαβέλλας**, τραβοῦν μπροστὰ, φωνάζοντας **Ἐμπρός ! θάνατος στοὺς βαρβάρους !**.

Ἡ πρώτη ὀρμὴ τῶν Ἑλλήνων ἦταν ἀκράτητη. Οὔτε οἱ Ἀρβανίτες οὔτε οἱ Ἀραπάδες μπόρεσαν νά τοὺς σταματήσουν. Οἱ ἐχθροὶ παρασύρθηκαν και ἄνοιγαν δρόμο νά περάσουν.

Πίσω ὅμως ἀπὸ τοὺς πολεμιστὲς, πὺ ἔρχονταν οἱ γέροι, οἱ γυναῖκες και τὰ παιδιά, ξαφνικὰ ἀκούσθηκε μιὰ φωνή: «Πίσω». Ὅλος τότε ὁ ἀδύνατος αὐτὸς κόσμος γυρίζει πίσω, ἐνῶ ἄλλοι τοὺς σπρώχνουν, γιὰ νά περάσουν πρὸς τὰ ἔξω. Οἱ Τούρκοι βρίσκουν εὐκαιρία και μπαίνουν στὴν πόλιν μὲ τὸ πλῆθος, σφάζοντας, ἀδιάκριτα, γέρους, παιδιά και γυναῖκες.

Τὸ τί ἐγίνε τότε στὴν πόλιν δὲν περιγράφεται. Οἱ Τούρκοι, ἀγριεμένοι, σφάζουν ἀλύπητα. Ὁ **Καψάλης** ἀνατινάζει

τὸ σπίτι του στὸν ἀέρα καὶ σκοτώνονται πολλοὶ χριστιανοὶ καὶ ἄπιστοι. Ὁ Ἐπίσκοπος καὶ πολλοὶ ἄλλοι τινάζουν στὸν ἀέρα τὴν πυριτιδαποθήκη ὅπου βρίσκουν τὸ θάνατο καὶ πολλοὶ Τούρκοι.

Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, πού ἔσπασαν τὶς γραμμὲς τοῦ ἐχθροῦ καὶ πέρασαν δὲν εἶχαν καλύτερη τύχη, γιατί τοὺς κυνήγησε τὸ ἰππικὸ στὸν κάμπο καὶ τοὺς σκόρπισε. Κατόπιν κοντὰ στὸ Ζυγὸ τοὺς ἐπετέθηκαν οἱ Ἀρβανίτες. Ἄλλη καταστροφή ἐκεῖ. Τέλος μὲ πολλὰς τάλαιπωρίες, νηστικοὶ καὶ κουρασμένοι ἔφτασαν στὴν Ἀμφισσα μόνον 1.300 ἄνδρες καὶ λίγα γυναικόπαιδα.

Στὶς 11 Ἀπριλίου τὸ Μεσολόγγι ἦταν ἕνας σωρὸς ἀπὸ ἐρείπια. Παντοῦ πτώματα Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Αὐτὸ ἦταν τὸ τέλος τοῦ ἡρωικοῦ Μεσολογγιοῦ. Ἡ μεγάλη αὐτὴ καταστροφή ἔκαμε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐνωθοῦν καὶ νὰ πάψουν τὶς διχόνοιες. Στὸ ἐξωτερικὸ ἡ αὐτοθυσία τῶν Μεσολογγιτῶν ἔκαμε τόση ἐντύπωση, πού, ὄχι μόνον ἔπαψαν νὰ μιλοῦν γιὰ ἐμφύλιον πόλεμον στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἱδρυσαν νέους φιλελληνικοὺς συλλόγους, μὲ σκοπὸ νὰ βοηθήσουν τὸν ἱερό ἀγῶνα μας.

12. Ὁ Ἰμβραήμ γυρίζει στὴν Πελοπόννησο.

Ὁ Ἰμβραήμ περήφανος γιὰ τὸ μεγάλο κατόρθωμά του περνάει στὴν Πάτρα. Ἀπὸ ἐκεῖ γυρίζει ὅλη τὴν Πελοπόννησο, προσπαθώντας νὰ συντρίψῃ, ὅπου συναντοῦσε ἔστω καὶ μικρὴ δύναμη τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἐκάψε πόλεις καὶ χωριά καὶ ἔσφαξε καὶ αἰχμαλώτισε τοὺς κατοίκους. Ἐλιές καὶ ἄλλα χρήσιμα δένδρα τὰ ἔκοψε καὶ παντοῦ ἔφερε τὸ θάνατο καὶ τὴν καταστροφή. Ὁλητὴ ἡ Πελοπόννησος ἐρημώθηκε ὡς τὴν Καλαμάτα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Μάνη.

Ὁ Ἰμβραήμ ἀπὸ τὴν Καλαμάτα προχωρεῖ νὰ καταστρέψῃ καὶ τὴ Μάνη. Πέντε χιλιάδες Μανιάτες πιάνουν τὸ στενὸ τῆς Βέργας καὶ μόλις μπῆκε ὁ Ἰμβραήμ μὲ τὸ στρατό του τοῦ ἐπετέθηκαν καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ γυρίσῃ πίσω. Ὁ Ἰμβραήμ βάλθηκε νὰ πάρῃ τὴ Μάνη καὶ στέλνει στρατὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα μὲ τὸ στόλο, ἀλλὰ οἱ Μανιάτες μὲ τὴ βοήθεια καὶ τῶν γυναικῶν δὲν ἄφησαν τὸ στρατό του οὔτε νὰ βγῇ στὴ στεριά.

Ὁ Ἰμβραήμ ἀφοῦ κατέστρεψε ὅ,τι μπόρεσε στὰ διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου γύρισε πίσω στὴ Μεθώνη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποιά ήταν ή συμφωνία του Σουλτάνου και του Μεχμέτ ; Γιατί οι Ψαριανοί δέ μπόρεσαν ν' άντισταθούν ; Γιατί οι Έλληνες νικήθηκαν στο Κρεμμύδι ; Γιατί ό Κολοκοτρώνης τώρα προτίμησε τόν κλεφτοπόλεμο, Διαβάστε στο άναγνωστικό σας «τό νερό τών διψασμένων» του Τραυλωντώνη. Διαβάστε «τό έθνος μας θά σάς πληρώση» του Κονισπούλου.

Ι. Ο ΚΙΟΥΤΑΧΗΣ ΣΤΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ (1826)

1. Πολιορκία τής Ακροπόλεως — Ο Καραϊσκάκης

Ο Κιουταχής ύστερα από τό Μεσολόγγι πήρε όλη τή Στερεά Ελλάδα και με 10 χιλ. στρατό φτάνει στην Αθήνα και πολιορκεί τήν Ακρόπολη. Τήν Ακρόπολη υπερασπιζόταν ό Γκούρας με 400 άνδρες.

Όλη ή Στερεά Ελλάδα τώρα είχε ύποταχθή στον Κιουταχή, ή επανάσταση φαινόταν σβημένη και μόνο ή Ακρόπολη βαστούσε, όπου κυμάτιζε ή Ελληνική σημαία. Στην περίσταση αυτή έσωσε τήν επανάσταση ο *Γεώργιος Καραϊσκάκης*.

Ο Καραϊσκάκης γεννήθηκε στο *Μαυρομάτι* τής Καρδίτσας στα 1782. Η μητέρα του ήταν καλογριά. Βαφτίσθηκε με γάλοσ από τόν Καρά-ϊσκο, γι αυτό πήρε και τό όνομα του νουνοϋ του Καραϊσκάκης.

Ήταν έξυπνος, τολμηρός και πολύ πατριώτης. Υπηρέτησε στον Αλή μαζί με άλλους όπλαρχηγούς και στο τέλος του άγώνα ή Έλληνική Κυβέρνηση τόν διώρισε άρχιστράτηγο στη Στερεά. Οι Άρβανίτες έλεγαν : «*Ο Σουλτάνος έχει τόν Κιουταχή και οι Έλληνες τόν Καραϊσκάκη*» δυό λιοντάρια πολεμούν τό ένα τ' άλλο.

Ο Καραϊσκάκης

«*Ο Σουλτάνος έχει τόν Κιουταχή και οι Έλληνες τόν Καραϊσκάκη*» δυό λιοντάρια πολεμούν τό ένα τ' άλλο. Ο ίδιος

δὲ ὁ Κιουταχῆς ἔλεγε : « Δὲ φοβᾶμαι τοὺς Ρωμηοὺς ὅσο τὸν **Καραϊσκάκη** ».

Ὁ Καραϊσκάκης ἀπὸ τὸ Ναύπλιο ἔρχεται μὲ 600 ἄνδρες στὴν Ἐλευσίνα, ὅπου ἐνώνεται μὲ τοὺς ὄπλαρχηγούς **Βάσο**

Οἱ πολεμιστὲς τῆς Ἀκροπόλεως

Κριεζῆ καὶ **Πανουργιά**, πού εἶχαν 2 χιλ. ἄτακτους καὶ μὲ τὸ φιλέλληνα **Φαβιέρο** μὲ 800 τακτικούς.

Στὸ μεταξὺ ὁ Κιουταχῆς πολιόρκησε στενὰ τὴν Ἀκρόπολη. Σὲ μιὰ μάχη σκοτώνεται ὁ Γκούρας καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ **Μακρυγιάννη**.

Σὲ πολεμικὸ συμβούλιο, οἱ ὄπλαρχηγοὶ ἀποφασίζουν νὰ

στείλουν βοήθεια στην 'Ακρόπολη. Για να ξεγελάσουν τὸν Κιουταχῆ κάνει ἐπίθεση ὁ Καραϊσκάκης στὸ Χαϊδάρι καὶ ὁ Φαβιέρος στὶς Θῆβες. Ὁ Κιουταχῆς ἀραιώνει τὴ φρουρὰ στὴν 'Ακρόπολη. Ὁ Κριεζώτης τότε μὲ 300 παλληκάρια φορτωμένα τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια, βρίσκουν καιρὸ καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ 'Ιλισσοῦ ἀνεβαίνουν στὴν 'Ακρόπολη.

2. Πολεμικὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη. Μάχη στὴν 'Αράχωβα (1826)

Ὁ Καραϊσκάκης εἶχε σχέδιο νὰ κλείσῃ τὸν Κιουταχῆ στὴν 'Αττικὴ καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ ἀπὸ τὴν πείνα νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία τῆς 'Ακροπόλεως. Ὁ Φαβιέρος ὁμως δὲ συμφώνησε καὶ ἔφυγε γιὰ τὰ Μέθανα.

Ὁ Καραϊσκάκης ἀποφασίζει μόνος του νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιό του. Στέλνει λοιπὸν τὸν Κωλέτη στὴν 'Αταλάντη γιὰ νὰ κάψῃ τὶς ἀποθήκες τοῦ σιταριοῦ ποῦ εἶχε ἐκεῖ ὁ Κιουταχῆς. Ὁ ἴδιος ἔρχεται νὰ πάρῃ τὴ *Δομβραίνα*, ποῦ τὴν εἶχε ὠχυρωμένη ὁ Κιουταχῆς γιὰ νὰ ἔχῃ ἐξασφαλισμένη τὴ συγκοινωνία μὲ τὴ Θεσσαλία. Καὶ οἱ δύο ἐπιχειρήσεις δὲν ἐπέτυχαν. Ὁ Κιουταχῆς στέλνει τὸ Μουσταφάμπη μὲ 2 χιλιάδες 'Αλβανούς καὶ σκύρπισαν τὸ στρατὸ τοῦ Κωλέτη. Ὁ Καραϊσκάκης πολιορκήσῃ τὴ φρουρὰ στὴ *Δομβραίνα*, ἀλλὰ δὲν κατῶρθωσε νὰ πάρῃ τὸ φρούριο.

Μὲ ὅλα αὐτὰ ὁ Καραϊσκάκης δὲ δειλίασε, ἀλλὰ μόλις ἔμαθε ὅτι ὁ Μουσταφάμπη ἀπὸ τὴν 'Αταλάντη κατέβαινε στὴν 'Αμφισσα, στέλνει ἀμέσως τὸ *Βάγια* καὶ τὸ *Γαρδικιώτη*, μὲ 250 ἄνδρες, νὰ πιάσουν τὴν 'Αράχωβα καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὸν ἐχθρὸ νὰ περάσῃ. Δὲν εἶχαν καλὰ ὠχυρωθῆ οἱ 'Ελληνες καὶ νὰ ἔρχεται ὁ Μουσταφάμπη μὲ 2.500 Τουρκαλβανούς καὶ ἐπιτίθεται νὰ πάρῃ τὴν 'Αράχωβα. Τὴ νύχτα φτάνει καὶ ὁ Καραϊσκάκης καὶ περικυκλώνει ἀπὸ ὄλες τὶς μεριές τοὺς Τούρκους, ποῦ ἀναγκάσθηκαν νὰ τραβηχθοῦν σὲ δύο μικροὺς λόφους κοντὰ στὴν 'Αράχωβα. Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἔπεσε πολὺ χιόνι καὶ τὸ κρῦο ἦταν τσουχτερό, γι' αὐτὸ οἱ 'Ελληνες μῆταν στὰ σπίτια τῶν 'Αραχωβιτῶν νὰ ζεσταθοῦν. Οἱ Τούρκοι βρίσκουν εὐκαι-

ρία και δοκιμάζουν τὴ νύχτα νὰ φύγουν ἀπὸ τὶς ἀπόκρημνες χαράδρες τοῦ Παρνασσοῦ.

Οἱ Ἕλληνες τοὺς καταλαβαίνουν καὶ τοὺς προφτάνουν μέσα στὶς χιονισμένες χαράδρες, ἐξαντλημένους ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὸ κρύο. Ἀπὸ τοὺς 2.500 Τουρκαλβανοὺς σκοτώνουν 1.300 καὶ τὸ Μουσταφάμπεη καὶ πιάνουν 400 αἰχμαλώτους.

Τὸ πρωτὶ ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε μιὰ πυραμίδα ἀπὸ Τούρκικα κεφάλια καὶ ἔβαλε τὴν ἐπιγραφή:

«Τρόπαιο τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων»

Σὲ λίγο ὁ Κιουταχῆς στέλνει τὸν Ὁμέρ Βρυώνη μὲ στρατὸ στὸ Δίστομο, ὅπου ἦταν ὠχυρωμένος ὁ Καραϊσκάκης. Οἱ Τούρκοι, ἂν καὶ ἦταν περισσότεροι, ἀποκρούσθηκαν καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ ὑποχωρήσουν. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κυνήγησαν καὶ τοὺς πῆραν τὶς ἀποσκευὲς καὶ τὰ κανόνια τους.

Ὁ Καραϊσκάκης τρέχει τώρα σ' ὅλη τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, δίνει θάρρος καὶ ἡ ἐπανάσταση ζωντανεῖται. Οἱ Τούρκοι περιορίζονται μόνο στὸ Μεσολόγγι, στὸ Αἰτωλικό, στὴ Ναύπακτο καὶ στὴν Ἀθήνα. Ἡ Κυβέρνηση τοῦ Ζαΐμη διέταξε νὰ ψαλῆ δοξολογία γιὰ τὴ νίκη στὴν Ἀράχωβα. Ὁ Καραϊσκάκης ἔγινε ὁ λατρευτὸς στρατηγός, ὁ ἥρωας τῆς Ρούμελης καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων.

Στὸ μεταξὺ ὁ Φαβιέρος τὸ Δεκέμβριο μὲ 500 ἄνδρες, φορτωμένους μὲ μπαρούτι καὶ τρόφιμα περνάει ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἀνεβαίνει στὴν Ἀκρόπολη ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ θεάτρου Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Οἱ σφαῖρες ἔπεφταν ἐπάνω τους σὰ βροχή.

Ἔτσι δυνάμωσε καὶ ἡ φρουρὰ στὴν Ἀκρόπολη.

3. Πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων στὸ Φάληρο. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. (1827)

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1827 ἦρθαν στὸν Πειραιᾶ δυὸ πολεμικὰ πλοῖα, πού ἀγοράσθηκαν μὲ δάνειο ἀπὸ τὴν Ἀγγλία, μὲ ναύαρχο τὸν Μιὰ οὐ λ η στὸ ἓνα καὶ τὸ φιλέλληνα Ἀστυγὰ στὸ ἄλλο. Τότε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση διέταξε τὸν Καραϊσκάκη νὰ συνεννοηθῆ μὲ τοὺς ναυάρχους γι' αὐτὸ ἦρθε μὲ τὸ στρατὸ του καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς στὸ Κερατσίνι κοντὰ στὸ

στενό της Σαλαμίνας. Ὁ Κιουταχῆς μόλις τὸ ἔμαθε ἐπετέθηκε με μεγάλες δυνάμεις, ἀλλὰ ἀναγκάσθηκε νὰ γυρίσῃ πίσω.

Ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἡ κατάστασις πῆρε ἄσχημο δρόμο. Ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις, ποῦ ἐγένετο στὴν Τροιζῆνα τὸ Μάρτιο τοῦ 1827 διόρισε ἀρχηγὸ τοῦ στόλου τὸ ναύαρχο Κόχραν καὶ ἀρχιστράτηγο στὴν ξηρὰ τὸ στρατηγὸ Τζώρτζ.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πρόσταξε τὸν Καραϊσκάκη νὰ συνεννοηθῇ με τοὺς δυὸ αὐτοὺς ἀρχηγούς καὶ νὰ βοηθήσῃ νὰ λυθῇ ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀπὸ τὴν πρώτη συνάντησις ὁ Καραϊσκάκης δὲ συμφώνησε με τὸν Κόχραν καὶ τὸν Τζώρτζ. Ὁ Καραϊσκάκης εἶχε τὸ σχέδιό του νὰ ἀποκλείσῃ τὸν Κιουταχῆ, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἤθελαν νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως.

Ὁ Καραϊσκάκης ἀναγκάσθηκε νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἡ ἐπιθεσις ἀποφασίσθηκε νὰ γίνῃ τὴ νύχτα στὶς 23 Ἀπριλίου. Δόθηκε διαταγὴ νὰ μὴ πυροβολήσῃ κανένας. Δυστυχῶς μερικοὶ Κρήτες μεθυσμένοι, πιάσθηκαν με τοὺς Τούρκους, ποῦ ἦταν στὰ ἀντικρυνὰ προχώματα καὶ ἄρχισαν τὶς τουφεκιές. Ὁ Καραϊσκάκης ποῦ ἦταν ἄρρωστος με πολὺν πυρετό, μόλις ἄκουσε τὶς τουφεκιές, πετιέται ἀπὸ τὸ κρεβάτι του, πηδάει στ' ἄλογο του καὶ ρίχνεται με τὸ γιαταγάνι. Οἱ Τούρκοι φεύγουν καὶ ὁ Καραϊσκάκης τοὺς κυνηγáει ὡς τὰ προχώματά τους. Ἐκεῖ ἕνας Τούρκος κρυμμένος πυροβολεῖ καὶ τὸν πληγώνει στὴν κοιλία.

Ὁ Καραϊσκάκης πέφτει ἀπὸ τὸ ἄλογο. Τὰ παλληκάρια του ἀμέσως τὸν φέρνουν στὸ πλοῖο τοῦ Τζώρτζ. Ἐκεῖ καταλαμβάνει τὸ θάνατό του, φιλεῖ τοὺς πιστοὺς συντρόφους του καὶ παίρνει συγχώρησις ἀπὸ ὅλους. Τὴν ἄλλη ἡμέρα ὁ μέγας

Ὁ Κόχραν

στρατηγός δέν ὑπῆρχε. Οἱ Ἕλληνες ἔκλαψαν γιά τὸ θάνατό του καὶ τὸν ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμές στὴ Σαλαμίνα.

Στὶς 24 Ἀπριλίου ἔγινε ἡ ἐπίθεση. Ἀλλὰ ἀντὶ νὰ γίνῃ τὴ νύχτα, ὅπως ἦταν σχεδιασμένη ἔγινε τὴν ἡμέρα, γιὰτὶ ἄργησε νὰ βγῆ ὁ στρατός ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ ξημέρωσε. Ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τζώρτζ ἀπὸ τὰ πλοῖα ἔδωσαν διαταγὴ νὰ ξεκινήσουν. Οἱ Ἕλληνες, χωρὶς ἀρχηγό, προχωροῦν ἀπὸ τὸ Φάληρο καὶ τὸν Πειραιᾶ, μὲ μεγάλη ἀταξία, χωρὶς καμιὰ συνεννόηση μεταξύ τους. Ὁ Κιουταχῆς ἐπιτίθεται μὲ ὄλο τὸ στρατό του. Τὸ σῶμα τῶν Ἑλλήνων τακτικῶν συντρίβεται. Τὸ ἵππικὸ τῶν Τούρκων σκορπáει τοὺς ἄτακτους, πὺ ἄρχισαν νὰ ὑποχωροῦν πρὸς τὴν παραλία. Πολλοὶ πέφτουν στὴ θάλασσα καὶ πνίγονται.

Ὁ Τζώρτζ

Περισσότεροι ἀπὸ 1500 Ἕλληνες βρῆκαν τὸ θάνατο καὶ μέσα σ' αὐτοὺς καὶ πολλοὶ ὀπλαρχηγοί. Ὁ Κιουταχῆς ἔπιασε 250 Ἕλληνες αἰχμάλωτους,

καὶ τὴν ἄλλη μέρα τοὺς ἔβαλε στὴ γραμμὴ καὶ τοὺς ἀποκεφάλισε.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐπαναστάσεως ὡς τώρα, ποτὲ οἱ Ἕλληνες δέν ἔπαθαν τέτοια πανωλεθρία ὅπως στὸ Φάληρο.

Ἡ Φρουρὰ στὴν Ἀκρόπολι ἀναγκάσθηκε νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ φύγῃ.

ΙΑ. Ἡ ΕΛΛΑΔΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝΕΤΑΙ

1. Ἡ ἐπέμβαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων (1827)

Ἡ διπλωματία τῆς Εὐρώπης τώρα ἄρχισε νὰ συμπαθῆ τὸν

έλληνικό άγώνα, ύστερα από τις καταστροφές, πού έπαθαν οι "Έλληνες. Γι' αυτό, στις 24 'Ιουλίου στα 1827 ή 'Αγγλία, ή Γαλλία και ή Ρωσία έκαμαν συνθήκη στο Λονδίνο, πού κανόνιζε ότι ή 'Ελλάδα αναγνωρίζεται *αυτόνομη* με σύνορα πρòς Β. από τον 'Αμβρακικό ως τον Παγασητικό κόλπο. Οί τρεις μεγάλες δυνάμεις συμφώνησαν νά ειδοποιήσουν την Τουρκία και τους "Έλληνες νά πάψουν τις έχθροπραξίες. 'Επίσης έστειλαν και οι τρεις από μιá μοίρα στόλου, για νά επιβάλουν στους Τούρκους και στους "Έλληνες, αυτά πού άποφάσισαν.

Οί "Έλληνες πρόθυμα δέχθηκαν την άνακωχή, αλλά ó Σουλτάνος δέ δέχθηκε καμία επέμβαση στις δικές του ύποθέσεις.

Οί τρεις μεγάλες δυνάμεις ειδοποίησαν και τον Μεχμέτ-'Αλή στην Αίγυπτο, νά διατάξη τον 'Ιμβραήμ νά πάψη τις έχθροπραξίες στην Πελοπόννησο. 'Εκείνος όμως, όχι μόνο δέ δέχθηκε, αλλά έστειλε δυνατό στόλο με στρατό και πολλά πολεμοφόδια στον 'Ιμβραήμ.

2. Η ναυμαχία του Ναυαρίνου

'Αγγλική μοίρα με ναύαρχο τον *Κόδριγκτον*, Γαλλική με ναύαρχο τò *Δεριγνύ* και Ρωσική με τον *"Εϋδεν* έφτασαν στα παράλια της Πελοποννήσου.

'Η βοήθεια, πού έστειλε ó Μεχμέτ 'Αλής στον 'Ιμβραήμ έφθασε πρωτύτερα και οι τρεις ναύαρχοι δέν πρόφτασαν νά έμποδίσουν την άπόβαση του στρατού στην Πύλο.

'Ο *Κόδριγκτον* όταν έφτασε στην Πύλο έστειλε με ένα "Αγγλο πλοίαρχο μιá έπιστολή στον 'Ιμβραήμ και του έγραφε ότι οι τρεις ναύαρχοι έχουν διαταγή νά αναγκάσουν τους "Έλληνες και τους Τούρκους νά κάμουν άνακωχή. "Αν άρνηθ ή ό 'Ιμβραήμ νά συμμορφωθ ή θά αναγκασθοϋν νά χτυπήσουν τò στόλο των Αίγυπτίων.

'Ο 'Ιμβραήμ στην άρχή παραξευεύθηκε όταν τò άκουσε, και έκαμε πώς δέν ήξερε τίποτε, ώστόσο διέταξε μερικά από τά νέα πολεμικά, πού ήρθαν από την Αίγυπτο νά καταλάβουν την "Υδρα. Τότε μιá μοίρα του συμμαχικού στόλου διευθύνθηκε πρòς τά εκεί. 'Ο "Αγγλος και ó Γάλλος ναύαρχος ειδοποίησαν

πάλι με ἐπιστολή τὸν Ἰμβραήμ δι, ἂν τολμήσῃ καὶ πειράξῃ τὰ συμμαχικὰ πλοῖα στὴν Ὑδρα, θὰ γίνῃ ἀφορμὴ νὰ καταστραφῇ ὅλος ὁ στόλος του.

Ὁ Ἰμβραήμ ὑποσχέθηκε δι δὲν θὰ ἐνεργήσῃ τίποτε, ὥσπου νὰ λάβῃ ὁδηγίες ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη.

Στὸ μεταξύ ὁ Ἄγγλος Ἄστιγξ, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὸ πρῶτο ἑλληνικὸ πολεμικόν, τὴν *Καρτερία*, συναντᾷ μὲ ἄλλα ἑλληνικὰ πλοῖα στὸν κόλπον τῆς Ἰτέας 7 Τουρκικὰ καὶ τὰ βουλιάζει. Ὁ Ἰμβραήμ μόλις τὸ ἔμαθε, ἔγινε ἔξω φρενῶν καὶ ἀμέσως στέλνει τὸ διερμηνεῖα του στὸν Κόρδιγκτον καὶ ζητᾷ νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ στείλῃ στόλο νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἑλληνικὸ στόλο. Ἡ ἀδεια δὲν τοῦ δόθηκε.

Αἰγύπτιοι στρατιῶτες.

Ὁ Ἰμβραήμ ξαναγύρισε στὸ Ναυαρίνο, ὅπου ἦρθαν καὶ οἱ τρεῖς ναύαρχοι μὲ τοὺς στόλους τους. Ὁ Ἰμβραήμ ἐλύσσαξε ἀπὸ τὸ θυμὸ του καὶ ξεθύμανε στὸν ἄμαχο πληθυσμὸ στὴ Μεσσηνία καὶ στὴν Ἀρκαδία. Βάλθηκε νὰ ἐρημώσῃ τὴν Πελοπόννησο ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ δένδρα ἀκόμη. Χιλιάδες ἄνδρες καὶ γυναῖκες πουλιόνταν κάθε μέρα στὴ Μεθώνη καὶ πολλοὶ αἰχμάλωτοι φορτώνονταν γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη. Φορτώματα ἀπὸ ἀνθρώπινα κεφάλια ἔστειλε στὴν Κωνσταντινούπολη, γιὰ νὰ δείξῃ τὰ κατορθώματά του.

Οἱ στρατιῶτες τοῦ Ἰμβραήμ ἔκοψαν 60 χιλ. συκιές καὶ 25

χιλ. έλιές, για να μή μποροϋν να συντηρηθοϋν οί "Έλληνες. "Όλα αϋτά οί τρεις ναϋάρχοι τὰ έβλεπαν με τὰ μάτια τους. "Επειδή καταλάβαιναν ότι ό 'Ιμβραήμ δέ θα συμμορφωθῆ με τίς διαταγές τους, για κάθε ένδεχόμενο, ένώθηκαν και έκαμαν άρχηγό του συμμαχικού στόλου τόν Κόδριγκτον.

Οί Ναϋάρχοι πήραν άπόφαση να μποϋν με τὰ πλοία τους στο λιμάνι του Ναυαρίνου και να ζητήσουν άπό τόν 'Ιμβραήμ να πάψη τίς καταστροφές που έκανε στην 'Αρκαδία και στη Μεσσηνία. "Ο άπεσταλμένος όμως άπό τούς ναϋάρχους δέ βρίσκει τόν 'Ιμβραήμ και έτσι στις 8 'Οκτωβρίου 1827 τὰ συμμαχικά πλοία μπαίνουν στο λιμάνι του Ναυαρίνου.

"Ο Κόδριγκτον περίμενε ως τήν τελευταία στιγμή άπάντηση ότι ό 'Ιμβραήμ θα πάψη τίς καταστροφές στη στεριά, αλλά αντί για άπάντηση άναψε μεγάλη φωτιά με ένα τυχαίο περιστατικό. Δίπλα σε μία 'Αγγλική φρεγάτα τριγύριζε ύποπτα ένα Αίγυπτιακό πυρπολικό. "Ο Κόδριγκτον στέλνει μία βάρκα με ένα άξιωματικό και λίγους ναϋτες να τó άπομακρύνη, αλλά πριν πλησίωση πυροβολοϋν άπό τó πυρπολικό και σκοτώνουν τόν άξιωματικό και τούς ναϋτες. Τό ίδιο έπαθε και μία Γαλλική βάρκα, που θέλησε να διώξη ένα άλλο πυρπολικό, που τριγύριζε σε ένα Γαλλικό πλοίο.

"Ο Κόδριγκτον θέλησε τότε να συνεννοηθῆ με τόν 'Ιμβραήμ και έστειλε μία βάρκα με ένα άξιωματικό, αλλά και αϋτή πυροβολήθηκε και σκοτώθηκε ό τιμονιέρης. Και όχι μόνο αϋτό, αλλά έρριξαν άρκετές κανονιές και στην 'Αγγλική και στη Γαλλική ναυαρχίδα. Τότε ό Κόδριγκτον διέταξε «πύρ». Στη στιγμή όλο τó λιμάνι του Ναυαρίνου βρέθηκε στις φλόγες άπό τίς κανονιές τών πλοίων και άπό τὰ πυροβολεία τῆς στεριάς. Φλόγες τεράστιες, σαν

"Ο 'Ιμβραήμ.

πύρινες γλώσσες και στήλες από νερό πετιόνταν ψηλά μέσα στους καπνούς και στους κρότους. Το λιμάνι έγινε ένα τεράστιο ήφαιστειο. Στις 5 το απόγευμα ή μεγάλη ναυμαχία είχε τελειώσει και το λιμάνι του Ναυαρίνου έγινε ο τάφος του τουρκοαιγυπτιακού στόλου. Έκει 26 συμμαχικά πλοία με 1270 κανόνια κατέστρεψαν την Τουρκοαιγυπτιακή άρμάδα με 82 πλοία και 2000 κανόνια.

Η κατάσταση στην Ελλάδα τώρα άλλαξε. Οι Έλληνες πήραν θάρρος, ο αίμοβόρος Ίμβραήμ ντροπιασμένος έχασε τη δύναμή του και στο μεταξύ ήλθε στην Ελλάδα κυβερνήτης ο **Ίωάννης Καποδίστριας**.

3. Ο Ίωάννης Καποδίστριας (1828).

Η συνέλευση, που έγινε στην Τροιζήνα στις 30 Μαρτίου 1827 ψήφισε τον **Ίωάννη Καποδίστρια** Κυβερνήτη της Ελλάδος. Το Γενάρη του 1828 ο Καποδίστριας με την άκολουθία του με Άγγλικό πολεμικό φτάνει στο Ναύπλιο, όπου

ή φρουρά τον χαιρετάει με 15 κανονιές. Μετά τη δοξολογία στην εκκλησία δέχθηκε τους όπλαρχηγούς, που ήρθαν με συγκίνηση να τον χαιρετίσουν.

Από το Ναύπλιο ο Καποδίστριας με το ίδιο πολεμικό έρχεται στην Αίγινα. Έκει τον υποδέχθηκε ή προσωρινή Κυβέρνηση και όλοι μαζί πηγαίνουν και κάνουν δοξολογία. Ο λαός δέχθηκε με μεγάλη χαρά και ένθουσιασμό τον Καποδίστρια και τον ίδιο μήνα ώρκίσθηκε ή νέα Κυβέρνηση στην Αίγινα.

Ο Καποδίστριας

Τό έργο, που ανέλαβε ο Καποδίστριας να κάμη στην Ελλάδα ήταν πολύ δύσκολο, γιατί ή Ελλάδα ήταν έρημωμένη και

ἀναρχία βασίλευε παντοῦ. Οἱ περισσότεροι κάτοικοι εἶχαν χαθῆ, τὰ χωράφια ἔμειναν ἀκαλλιέργητα, ζῶα δὲν ὑπῆρχαν καὶ οἱ ἄνθρωποι πεινοῦσαν. Καὶ τὸ χειρότερο, οἱ ληστεῖες στὴν ξηρὰ καὶ στὴ θάλασσα τρομοκρατοῦσαν τοὺς ἀνθρώπους. Τὰ δημόσια ταμεία ἦταν ἄδεια καὶ οὔτε σχολεῖα, οὔτε δικαστήρια ὑπῆρχαν.

Μολαταῦτα ὁ Καποδίστριας ἐφρόντισε γιὰ ὅλα. Ὁργάνωσε 8 τάγματα στρατὸ ἀπὸ 1000 ἄνδρες τὸ καθένα μὲ ἀρχηγούς τὸν Τζῶρτζ καὶ τὸ Δημ. Ὑψηλάντη. Ὅλη τὴν περιουσία του τὴν δώρισε στὸ ἔθνος. Ἰδρυσε πολλὰ σχολεῖα, Διδασκαλεῖα καὶ Ὀρφανοτροφεῖο στὴν Αἴγινα, Στρατιωτικὴ σχολὴ στὸ Ναύπλιο, Ναυτικὴ στὴν Ὑδρα καὶ Γεωργικὴ σχολὴ στὴν Τίρυνθα. Αὐτὸς ἔφερε στὴν Ἑλλάδα τὴν πατάτα καὶ φρόντισε νὰ διαδοθῆ καὶ νὰ καλλιιεργηθῆ.

Γενικὰ ὁ Καποδίστριας ὠργάνωσε τὰ πολιτικά, τὰ οἰκονομικά καὶ τὰ δικαστικά τοῦ κράτους ὅσο μποροῦσε καλύτερα.

4. Ὁ Ἰμβραήμ φεύγει ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο.

Τὴ μεγάλη ὄμως προσπάθεια τοῦ Καποδίστρια, δυσκόλευε στὴν Πελοπόννησο ὁ Ἰμβραήμ, μὲ τὶς συχνὲς ἐπιδρομὲς, ποὺ ἔκανε ἀπὸ τὴ Μεσσηνία.

Ἡ Γαλλία στέλνει στὴν Πελοπόννησο τὸν στρατηγὸ **Μαιζῶν** μὲ 14 χιλ. στρατὸ τὸν Αὐγούστο, γιὰ νὰ διώξη τὸν Ἰμβραήμ. Στὸ μεταξύ ὁ Κόδριγκτον πῆγε στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ κατάφερε τὸν Μεχμέτ νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν Ἰμβραήμ. Ἔτσι, θέλοντας καὶ μὴ, ὁ αἰμοβόρος αὐτὸς πασαῶς φεύγει ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο τὸν Αὐγούστο στὰ 1828.

Ἡ Πελοπόννησος ἐλευθερώθηκε καὶ ἡ χαρὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Κυβερνήτη ἦταν ἀπερίγραπτη.

5. Τέλος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ μάχη στὴν Πέτρα.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Ἰμβραήμ, ὁ Καποδίστριας ζήτησε ἀπὸ τὸν Μαιζῶν νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπανάσταση στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἔγινε. Σκοπὸς τοῦ Κυβερνήτη ἦταν νὰ ἐλευθερωθῆ ἡ γραμμὴ ἀπὸ τὸν Παγασητικὸ κὸλπο ὡς τὸν Ἀμβρακικό. Γι' αὐτὸ πρόσταξε τὸν Δ. Ὑψη-

λάντη νὰ ἀφήσῃ 3.000 ἄνδρες, γιὰ τὴν πολιορκία τῶν Ἀθη-
νῶν καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀμφισσα. Ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἐλευθε-
ρώσῃ τὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ὁ Τζῶρτζ τὴ Δυτικὴ.

Ὁ στρατηγὸς Τζῶρτζ στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα μὲ εὐκολία
πῆρε ὄλα τὰ φρούρια, ποὺ εἶχαν οἱ Τούρκοι καὶ ἐλευθέρωσε
τὸ μέρος ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ ὡς τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο.

Στὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάδα ὁ Δ. Ὑψηλάντης πῆρε ἀπὸ τοὺς
Τούρκους ὄλες τὶς θέσεις, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, τὴ Λαμία
καὶ τὴν Εὐβοία.

Στὸ μεταξὺ οἱ Τούρκοι ἔλαβαν διαταγὴ ἀπὸ τὴν Κωνσταν-
τινούπολη νὰ κρατήσουν ὄσο μποροῦν τὴ Βοιωτία καὶ τὴ
γῆραμμὴ πέρα ἀπὸ τὴν Ἀλαμάννα. Ἐφτὰ χιλιάδες Τούρκοι ἀπὸ
τὴν Ἀθήνα, τὴ Λαμία καὶ λίγοι ἀπὸ τὴν Εὐβοία συγκεντρώθη-
καν τότε καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὰ στενὰ τῆς Πέτρας, στὴ
Βοιωτία, γιὰ νὰ πετύχουν τὸ σκοπὸ τους.

Ἐνῶ οἱ Τούρκοι προχωροῦσαν ξένοιαστοί, ἔρχεται ἀπὸ
πάνω ὁ Ὑψηλάντης μὲ 3 χιλ. στρατὸ καὶ τοὺς κόβει τὸ δρόμο.
Οἱ Τούρκοι ἐπετέθηκαν μὲ ὄρμη, ἀλλὰ στὸ τέλος νικήθηκαν
καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ φύγουν στὶς 12
Σεπτεμβρίου τοῦ 1829.

Αὐτὴ ἦταν ἡ τελευταία μάχη τοῦ ἐθνικοῦ μας ἀγῶνα. Ἔ-
τσι, ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης ἔδωσε τὴν πρώτη μάχη τῆς
Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως στὸν Προῦθο ποταμὸ στὰ
1821 καὶ ὁ ἀδελφός του Δημ. Ὑψηλάντης ἔδωσε τὴν τε-
λευταία στὴν Πέτρα στὰ 1829.

6. Δολοφονία τοῦ Καποδίστρια.

Ὁ Καποδίστριας, ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα, εἶχε τὴ γνώμη ὅτι
ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ποὺ ἦταν 400 χρόνια σκλαβωμένος, ἔπρεπε
νὰ ἔχῃ διοίκηση αὐστηρή, καὶ πειθαρχία στοὺς νόμους. Γιὰ νὰ
πετύχῃ αὐτὸ κατάργησε τὴ Βουλὴ καὶ διώρισε δικό του Ὑ-
πουργικὸ συμβούλιο.

Αὐτὸ δυσaráστησε τὰ ἄλλα κόμματα. Μὲ τὴ νέα διοίκηση
ποὺ ἔβαλε στὸ στρατὸ δυσaráστηθηκαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ δὲν
ἀναγνώριζαν τὸν Τζῶρτζ καὶ τὸν Δημήτριο Ὑψηλάντη γιὰ ἄρ-
χηγούς.

Μεγάλη αντίδραση βρήκε και από τους κοτσαμπάσηδες, πού, συνηθ.σμένοι από την Τουρκική κατοχή, δέν ήθελαν νά παραδόσουν την άρχή.

Οί Ύδραϊοι με τον Μιαούλη και άλλους ναυτικούς δυσαρ-εστήθηκαν, γιατί ο κυβερνήτης δέ μπόρεσε ως τώρα νά τους καταβάλη την άποζημίωση, πού τους ύποσχέθηκε, για τις ζη-μίες, πού έπαθαν στον πόλεμο. Γι' αυτό έπαναστάτησαν και έκαμαν δική τους κυβέρνηση.

Οί Μανιάτες με τους Μαυρομιχαλάους άρνήθηκαν νά πλη-ρώσουν τους φόρους και έκαμαν κι' αυτοί έπανάσταση. Ο Καποδίστριας πιάνει μερικούς άρχηγούς και τον Πετρόμπεη και τους κλείνει στη φυλακή. Πολλοί Έλληνες ήσαν δυσαρ-εστημένοι από την άυταρχική διοίκηση του Καποδίστρια.

Σά νά μη έφταναν οί έσωτερικές διχόνειες, προστέθηκε και άλλη από τό έξωτερικό. Η Άγγλία και η Γαλλία στα 1830 άνακήρυξαν την Ελλάδα κράτος ανεξάρτητο με βασιλιά τον πρίγκιπα *Λεοπόλδο*. Στο έξωτερικό και στην Ελλάδα διαδό-θηκε ότι, ενώ στην άρχή δέχθηκε ο Λεοπόλδος, ύστερα παραι-τήθηκε από τις ένέργειες του Καποδίστρια. Οί Γάλλοι και οί Άγγλοι δυσαρρεστήθηκαν από αυτό και θεωρούσαν τον Κα-ποδίστρια Ρωσόφιλο.

Έτσι, πέρασαν 3 χρόνια με διχόνειες και με νέους έμφυ-λους πολέμους.

Ο Καποδίστριας συνηθισμένος στην πειθαρχία προσπα-θούσε νά επιβάλη παντού την τάξη με τη βία.

Η πρωτεύουσα μεταφέρθηκε στο Ναύπλιο. Έκει στις 27 Σεπτεμβρίου του 1831 ενώ ο Καποδίστριας πήγαινε στην έκ-κλησία του Αγίου Σπυρίδωνα, για νά λειτουργηθή, ο *Κωνσταν-τίνος* και ο *Γεώργ. Μαυρομιχάλης* παραμονεύουν και τον σκοτώνουν.

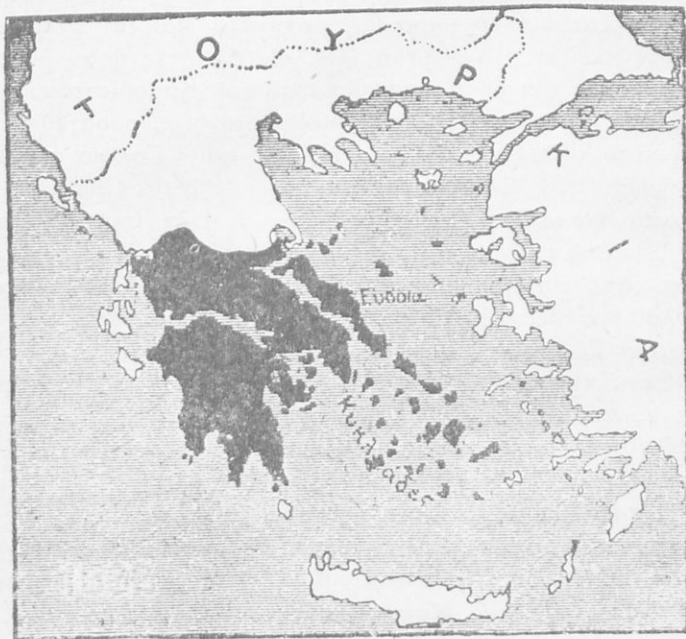
Ο δολοφόνος Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης στή στιγμή σκοτώθηκε από ένα Σουλιώτη. Ο Γεώργιος πιάσθηκε και σέ λίγο καταδικάσθηκε σέ θάνατο και τουφεκίσθηκε στο φρούριο.

Ο Καποδίστριας ήταν άνθρωπος έξυπνος, εργατικός και πατριώτης. Έργάσθηκε πολύ για νά άνορθώσει την Ελλάδα, πού την παρέλαβε σχεδόν έρειπωμένη ύστερα από τό μακρο-χρόνιο πόλεμο. Δέν στάθηκε πολύ τυχερός, γιατί δέν τον άφη-

σαν τόσο οι έσωτερικές διχόνοιας, όσο και οι Μεγάλες δυνάμεις που είχαν αντίθετα συμφέροντα στην πατρίδα μας.

7. Η Ελλάδα γίνεται Βασίλειο

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, εξακολούθησαν οι διχόνοιας και η άναρχία. Η Γερουσία την άλλη μέρα διώρισε έπιτροπή από τον άδελφό του Καποδίστρια, τον Κολοκοτρώνη και τον Κωλέττη για να κυβερνήει προσωρινά. Οι Ύδραίοι

Χάρτης του Βασιλείου της Ελλάδος 1832

όμως δεν άναγνώρισαν την έπιτροπή. Στο μεταξύ η συνέλευση που έγινε στο Άργος διώρισε τον άδελφό του Καποδίστρια τον Αύγουστινο «προεστώ της Ελλάδος». Ο Κωλέττης δεν τον άναγνώρισε και έρχεται στα Μέγαρα με Στερεολλαδίτες και σχηματίζει δική του Έπιτροπή.

Τὴν 1η Φεβρουαρίου τοῦ 1832 οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν τρι-
μεγάλων Δυνάμεων ἀνακήρυξαν τὴν Ἑλλάδα *Βασίλειο ἀνεξάρ-
τητο* καὶ πρότειναν γιὰ βασιλιά τὸν *᾽Οθωνα τὸν Α΄*, τὸ δευτε-
ρότοκο παιδί τοῦ βασιλιᾶ τῆς *Βασιλείας Λουδοβίκου*. Τὸ ἐλεύ-
θερο ἑλληνικὸ κράτος περιλάμβανε τὴν Πελοπόννησο, τὴ Στερεὰ
Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Παγασητικὸ ὡς τὸν Ἀμβρακικὸ καὶ τὰ νησιά
ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησο.

Εὐτυχῶς οἱ Ὑδραῖοι ἐνώθηκαν μὲ τὴν κυβέρνησις στὸ Ναύ-
πλιο. Ἐγένετο τότε νέα ἐθνοσυνέλευσις πού ἐπικύρωσε τὴν ἐκλο-
γὴ τοῦ ᾽Οθωνα καὶ ἀποφασίσθηκε νὰ πάη ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸν
Μιαούλη, τὸν *Μπότσαρη* καὶ τὸν *Πλαπούτα* στὸ Μόναχο, νὰ
καλέσῃ τὸν ᾽Οθωνα πού ἦταν τότε 17 χρονῶν.

ΙΒ΄. Ἡ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ᾽ΟΘΩΝΑ 1833-1862

1. Ἡ Ἀντιβασιλεία στὴν Ἑλλάδα

Στις 18 Ἰανουαρίου 1838 ἦρθε μὲ ξένα πολεμικὰ ὁ ᾽Οθω-
νας στὸ Ναύπλιο. Ὁ πατέρας του, ἐπειδὴ ἦταν ἀνήλικος, διώ-
ρισε ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ κυβερνήσῃ τὴ χώρα, ὥσπου νὰ μεγαλώσῃ
ὁ ᾽Οθωνας. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ὠνομάσθηκε *Ἀντιβασιλεία* καὶ
περιλάμβανε τὸν *Ἀρμανσπεργκ* πρόεδρο, τὸν *Μάουερ* καὶ τὸν
Ἐϊδεκ.

Δυστυχῶς ἡ Ἀντιβασιλεία ἔκαμε πολλὰ λάθη. Ἐνῶ εἶχε
τὴν καλὴ θέλησις νὰ ἐργασθῇ δὲν ἄκουε τὴν ἑλληνικὴ κυβέρ-
νησι, παρὰ διοικοῦσε ὅπως αὐτὴ ἤθελε, ἀπολυταρχικά, πού δὲν
τὸ δέχονταν οἱ Ἕλληνες.

Τὸ πρῶτο σφάλμα τῆς Ἀντιβασιλείας ἦταν πού διέλυσε τὸν
τακτικὸ στρατὸ ἀπὸ τοὺς ἀγωνιστὰς, Σουλιῶτες, Κρήτες καὶ
Μακεδόνες καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ πιάσουν τὰ βουνὰ καὶ νὰ γί-
νουν ληστὰς. Καταδίκασε σὲ θάνατο τὸν Κολοκοτρῶνη καὶ τὸν
Πλαπούτα, πού ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ἐπαναστατήσουν στὴ Μεσση-
νία καὶ στὴν Ἀρκαδίαν. Ὁ Ἕλληνας δικαστὴς ἀρνήθηκε νὰ ὑπο-
γράψῃ καὶ ἔτσι δὲ θανατώθηκε ὁ Κολοκοτρῶνης.

Δέν μεταχειρίσθηκε καλά τούς δημογέροντες, πού τούς

ἀφήρεσε τήν ἐξουσία.

Τά σφάλματα αὐτά ἔκαμαν πολλούς Ἕλληνας νά ἀντιπαθοῦν τήν ἀντιβασιλεία καί νά ἐχθρεύωνται τήν ξένη διοίκηση.

Ὡστόσο ἴδρυσε πολλὰ σχολεῖα καί Γυμνάσια καί φρόντισε γιά τήν ἐκπαίδευση.

Τό Γενάρη τοῦ 1835 ἡ πρωτεύουσα μεταφέρθηκε ἀπό τό Νάυπλιο στήν Ἀθήνα.

Ὁ Ὄθωνας ἀνῆλικος

2. Αὐταρχική βασιλεία τοῦ Ὄθωνα.

Στά 1835, ὁ Ὄθωνας κηρύχθηκε ἐνῆλικος καί ἀνέλαβε μόνος του τή διοίκηση τοῦ κράτους. Ἀλλά καί ὁ Ὄθωνας διοικούσε, ὅπως ἤθελε αὐταρχικά, χωρίς Βουλή καί χωρίς Γερουσία. Πρωθυπουργό διάρισε τὸ Βαυαρὸ Ἀρμανσπεργκ καί στίς καλύτερες καί σπουδαιότερες θέσεις ἔβαλε τούς Βαυαροὺς. Γιά νά καλοπιάση καί μερικοὺς ἀπὸ τούς ἐπίσημους Ἕλληνας τούς ἔστειλε πρεσβευτὰς στά διάφορα εὐρωπαϊκὰ κράτη.

Ἀπὸ τίς πρώτες ἡμέρες πρόσταξε νά ἀπολύσουν τὸν Κολοκοτρώνη καί ὕστερα τὸν Πλαπούτα καί τούς ἔδωσε ἀμνηστία. Μοίρασε τὰ κτήματα, πού ἄφησαν φεύγοντας οἱ Τούρκοι, στοὺς ἀρχηγούς τῶν εἰκογενειῶν καί στοὺς στρατιωτικοὺς καί ἔκαμε συμβούλιο ἐπικρατείας, γιά νά ἀποφασίζη γιά τὰ σπουδαῖα ζητήματα τοῦ κράτους.

Ὡστόσο οἱ περισσότεροι Ἕλληνας, πού ἔβλεπαν ὅτι οἱ ξένοι στήν Ἑλλάδα πήραν ὅλες τίς θέσεις καί διοικούσαν χωρίς βουλή καί χωρίς τὴ θέληση τοῦ λαοῦ, ἦταν δυσαρεστημένοι. Γι' αὐτὸ οἱ καπεταναῖοι στή Στερεὰ Ἑλλάδα πάλι ἔκαμαν ἐπανάσταση, γιά νά ρίξουν τήν κυβέρνηση.

Στὴν περίσταση αὐτὴ εἶχε ἔλθει στήν Ἀθήνα καί ὁ πατέ-

ρας του "Οθωνα, ο **Λουδοβίκος**, ο βασιλιάς της Βαυαρίας. Ο Λουδοβίκος από την αρχή βοήθησε την Έλληνική επανάσταση και τώρα ήρθε, για να επισκεφθῆ τὰ ἀρχαῖα/μνημεῖα στὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ο Λουδοβίκος παραστάθηκε καὶ στὸ θεμέλιο λίθου, ποὺ ἔβαλαν γιὰ νὰ χτίσουν τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, ποὺ σήμερα τὰ λέμε *παλιὰ ἀνάκτορα*.

3. Συνταγματικὴ βασιλεία τοῦ "Οθωνα

Τὸν ἄλλο χρόνο ὁ "Οθωνας πῆρε γυναίκα τὴν **Ἀμαλία**, κόρη τοῦ μεγάλου Δούκα τοῦ Ὀλδεμβούργου. Τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο τῶν Ἀθηνῶν ἔστειλε συγχαρητήριο τηλεγράφημα στὸν "Οθωνα γιὰ τὸ γάμο του στὸ Μόναχο, καὶ παρακαλοῦσε νὰ φύγουν οἱ ξένοι ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Αὐτὸ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ παυθῆ ὁ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου συνταγματάρχης **Μακρυγιάννης**. Ὅπως στὴν ἐποχὴ τοῦ Καποδίστρια, τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὸν "Οθωνα, οἱ πρεσβευτὲς τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας μυστικά ἐπεμβαῖναν στὰ ἑσωτερικά τοῦ Κράτους. Οἱ Ἕλληνες ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν "Οθωνα συνταγματικὸ πολίτευμα καὶ ἐλευθερίες καὶ ἔδειχναν τὴ δυσσάρεσκειά τους. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ Μακρυγιάννης καὶ Καλλέργης, ποὺ τοὺς παρακινῶσε καὶ ἡ Ἀγγλικὴ πρεσβεία, συνεννοοῦνταν νὰ κάμουν κίνημα καὶ νὰ ζητήσουν «σύνταγμα».

Ἡ Κυβέρνηση κατάλαβε τίς συνεννοήσεις καὶ διέταξε νὰ πιάσουν τοὺς ἀρχηγούς τοῦ κινήματος. Ὁ Καλλέργης ὁμῶς τὴ νύχτα στίς 3 Σεπτεμβρίου 1843 μὲ τὸ στρατὸ καὶ ἀρκετὸ λαὸ ἔρχεται στὰ ἀνάκτορα. Ὁ "Οθωνας ἀπὸ ἓνα παράθυρο βγαίνει νὰ ἰδῆ τί ζητοῦν. Ὁ Καλλέργης, τοῦ ἀπάντησε ὅτι ὁ Ἕλληνικὸς λαὸς θέλει *σύν-*

Ὁ Καλλέργης

ταγμα. Στην αρχή ο Όθωνας δὲ δέχθηκε. Ὑστερα ὁμως ἀναγκάστηκε νὰ βγῆ στο μπαλκόνι τῶν ἀνακτόρων μὲ τοὺς ὑπουργοὺς καὶ νὰ τοὺς ὑποσχεθῆ ὅτι θὰ προκηρύξῃ ἐκλογὲς γιὰ ἔθνοσυνέλευση, πού θὰ ψηφίσῃ τὸ σύνταγμα.

Τὸν ἴδιον χρόνον, ἡ ἔθνοσυνέλευση ψηφίσε τὸ σύνταγμα καὶ

Ὁ Μακρυγιάννης

ὁ Όθωνας ὠρκίσθηκε ὅτι θὰ τηρήσῃ τοὺς νόμους τοῦ νέου συντάγματος. Τὸ σύνταγμα ὠρίζε δυὸ σώματα, τὴ Βουλὴ, πού ἐκλεγόταν ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ τὴ Γερουσία πού τὴ διόριζε ὁ Βασιλιάς.

Ὁ Ὅθωνας ὅμως, συνηθισμένος, νὰ βασιλεύῃ αὐταρχικά, ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀνακατεύεται στὰ πολιτικά. Ἡ Γερουσία ἦταν δική του, ἀλλὰ ἤθελε νὰ ἔχη καὶ πολλοὺς δικούς του βουλευτές. Γι' αὐτὸ στὶς ἐκλογές φρόντιζε μὲ πολλοὺς τρόπους, νὰ πετύχουν οἱ δικοὶ του. Τὰ δυὸ μεγάλα κόμματα, ποῦ ἦταν στὴν Ἑλλάδα, τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Κωλέττη, ἀκολουθοῦσαν τὸ καθένα ξένη πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας.

4. Ἡ ἔξωση τοῦ Ὅθωνα

Ὅταν κηρύχθηκε ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος, οἱ φίλοι τῆς Ρωσίας στὴν Ἑλλάδα ὠργάνωσαν ἐπαναστατικὰ σώματα στὴ Θεσσαλία καὶ στὴν Ἡπειρο, γιὰ νὰ παρασκευάσουν ἐκεῖ κινήματα. Οἱ Ἀγγλοὶ καὶ οἱ Γάλλοι, εἶχαν ὑποσχεθῆ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας. Γι' αὐτὸ δὲ θέλουν νὰ γίνουν τὰ κινήματα καὶ γιὰ νὰ τὰ ἐμποδίσουν στέλνουν στόλο καὶ στρατό, κάνουν ἀποκλεισμό στὸν Πειραιᾶ καὶ διορίζουν *κυβέρνηση Κατοχῆς*. Τότε ὁ βουλευτὴς τοῦ Μεσολογίου *Ἐπαμεινώνδας Δεληγιώργης* καὶ πολλοὶ νέοι φοιτητὲς ἔκαμαν κόμμα ἀντιδυναστικὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κανάρη.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἔγιναν ἐκλογές καὶ πέτυχαν οἱ ὑποψήφιοι, ποῦ ὑποστηρίζονταν ἀπὸ τὸν Ὅθωνα. Αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ γίνουν μεγάλες ἀνησυχίες καὶ ταραχές. Σὲ διάφορες πόλεις τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς ἔγιναν ἐπαναστάσεις.

Οἱ ἐπαναστάτες ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν Ὅθωνα νὰ κάμῃ ἐλεύθερες ἐκλογές, νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σύνταγμα καὶ νὰ διορίσῃ ὀρθόδοξο διάδοχο, γιατί δὲν εἶχε δικὰ του παιδιὰ.

Ὁ Ὅθωνας προσπάθησε μὲ τὴ βία νὰ πνίξῃ τὶς ἐπαναστάσεις. Γιὰ νὰ κερδίσουν μάλιστα τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ ὁ Ὅθωνας καὶ ἡ Ἀμαλία ἀποφασίζουν νὰ κάμουν μιὰ περιοδεία σὲ διάφορα μέρη τῆς χώρας.

Ὁ Δεληγιώργης

Ἄλλὰ μόλις ἔφτασαν στὴν Καλαμάτα μαθαίνουν ὅτι ὁ Γρίβας ἔκαμε ἐπανάσταση στὴ Βόνιτσα. Τὸ ἴδιο ἔγινε στὸ Μεσολόγγι, στὴν Πάτρα, στὸ Αἶγιο καὶ στὰ Καλάβρυτα. Στὶς 10 Ὀκτωβρίου 1862 ἐπαναστάτησε καὶ ἡ φρουρὰ στὴν Ἀθήνα μὲ τὸν Δεληγιώργη καὶ τὸν Βούλγαρη, κατάργησε τὴ βασιλεία τοῦ Ὅθωνα καὶ σχημάτισε προσωρινὴ κυβέρνησις ἀπὸ τὸν Βούλγαρη, τὸν Κανάρη καὶ τὸν Ροῦφο. Ὁ Βούλγαρης ὀρκίζει τὸ στρατὸ στὴν *πλατεῖα τῆς Ὁμονοίας*. Τὸ ἴδιο βράδυ γύρισε στὸν

Ὅθων καὶ Ἀμαλία

Πειραιᾷ ὁ Ὅθωνας. Ἐπειδὴ ὁμως ἀντιλήφθηκε τὸν κίνδυνον καὶ δὲν ἤθελε νὰ γίνῃ αἰτία νὰ ἀλληλοσκοτωθοῦν οἱ Ἕλληνες, ἀποφάσισε νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Εὐρώπῃ μὲ τὸ Ἀγγλικὸ πλοῖο «*Σκύλλα*».

Πρὶν νὰ φύγῃ, ἔγραψε μιὰ προκήρυξις στοὺς Ἕλληνες, ποῦ ἔλεγε : «*Ἕλληνες ! Γιὰ νὰ μὴ γίνω αἰτία τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ ἀποφάσισα νὰ φύγω ἀπὸ τὸν τόπον, ποῦ ἀγάπησα καὶ ἀγαπᾶω. Μὲ ὅλη μου τὴ δύναμη φρόντισα γιὰ τὴν πρόοδο τῆς χώρας σας. Λυποῦμαι, γιὰτὶ ἀποχωρίζομαι ἀπὸ τὴν ἀγαπητὴ μου Ἑλλάδα, ὅστερα ἀπὸ 30 χρόνια. Εὐχομαι ὁ Θεὸς νὰ εὐλογήσῃ τὴν τύχη τῆς Ἑλλάδος.*»

Ὁ Ὅθωνας ἔζησε ἄλλα πέντε χρόνια στὴν ἔξορίαν. Ἀγάπησε τὴν Ἑλλάδα πραγματικά, γι' αὐτὸ τὰ χρόνια αὐτὰ ἔγραφε συχνὰ στὴν Ἑλλάδα καὶ ἔδειχνε τὴν ἀγάπην του.

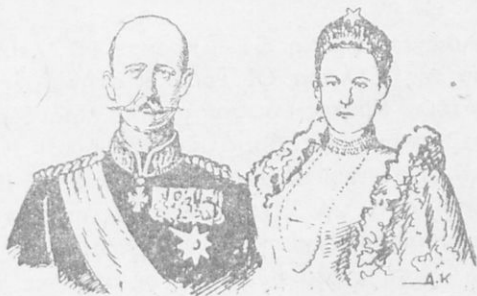
Ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του φοροῦσε τὴν ἑλληνικὴ φουστανέλα καὶ ἡ Ἀμαλία τὴν ὠραία ἑλληνικὴ φορεσιά. Πέθανε μὲ τὴν λέξι «*Ἑλλάδα*» στὰ χεῖλη του.

ΙΓ'. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α' 1863 - 1913

1. 'Ο Γεώργιος ό Α' στην 'Ελλάδα

"Υστερα από την έξωση του "Οθωνα, έγινε η Δεύτερη έθνο-συνέλευση των 'Ελλήνων στην 'Αθήνα τó Μάρτιο 1862, για να ψηφισή τó σύνταγμα και να εκλέξει βασιλιά. Σε λίγους μήνες οί τρεις προστάτιδες Δυνάμεις ειδοποιούν την 'Ελλάδα ότι προτείνουν για βασιλιά τόν δευτερότοκο γιό τού βασιλιά τής *Δανίας Χριστιανού*. 'Ο νέος βασιλιάς πήρε τó όνομα *Γεώργιος Α'*.

Οί "Ελληνες εύχαριστήθηκαν και άμέσως έκαμαν δοξολογία στη Μητρόπολη των 'Αθηνών, όπου ό λαός έζητωκραύγασε για τó νέο Βασιλιά. Την άλλη μέρα έπιτροπή από τόν

Γεώργιος ό Α' και ή "Ολγα

Δ. Γρίβα τόν *Θ. Ζαΐμη* και τόν *Κ. Κανάρη* αναχώρησε για την Κοπεγχάγη, για να προσφέρουν τó στέμμα στόν Γεώργιο.

'Ο Γεώργιος ήταν 18 χρονών, αλλά ή 'Ελληνική συνέλευση τόν κήρυξε ενήλικο.

Στις 17 'Οκτωβρίου 1863 ό Γεώργιος Α' έρχεται στην 'Αθήνα και δίνει τόν όρκο στην έθνοσυνέλευση. 'Ο Γεώργιος Α' ήταν φύχραιμος και πολύ λογικός, γι' αυτό κυβέρνησε με μεγάλη προσοχή την 'Ελλάδα, όπου δέν είχαν πάψει άκόμη οί διχόνοιες. 'Η 'Αγγλία με την εύκαιρία αυτή έδώρησε στην 'Ελλάδα τά 'Επτάνησα, που τά είχε 50 χρόνια.

'Ωστόσο ή συνέλευση δέν κατώρθωσε να ψηφισή τó Σύνταγμα, γιατί τά κόμματα φιλονικούσαν και συχνά άλλαζε ή

Κυβέρνηση. Στο τέλος ο Γεώργιος έκαμε προκήρυξη ότι, αν δέν ψηφισθῆ γρήγορα τὸ σύνταγμα θά παραιτηθῆ. Ἔτσι, ψηφίσθηκε καὶ ὁ Γεώργιος Α΄ ὠρκίσθηκε μπροστὰ στὴ συνέλευση, ὅτι θά ἐφαρμόσῃ πιστὰ τὸ σύνταγμα. Τὸ σύνταγμα ὠρίζε ὅτι: Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδας εἶναι συνταγματικὴ Μοναρχία. Ἡ βουλὴ ἐκλέγεται ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ ψηφίζει τοὺς νόμους.

Ἡ κυβέρνηση ἐκτελεῖ τοὺς νόμους καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐπιβλέπει νὰ ἐφαρμόζωνται οἱ νόμοι τοῦ Συντάγματος καὶ οἱ ἄλλοι νόμοι τοῦ Κράτους.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ Γεώργιος παντρέφθηκε τὴ Δούκισσα τῆς Ρωσίας "*Ολγα*" πού ἀγάπησε πολὺ τὴν Ἑλλάδα. Στὰ 1868 γεννήθηκε ὁ διάδοχος *Κωνσταντῖνος*.

2. Ἡ ἐπανάσταση στὴν Κρήτη (1866)

Ἡ μεγαλόνησος Κρήτη δὲ μπόρεσε νὰ ἐλευθερωθῆ μαζί με τὴν μητέρα τῆς Ἑλλάδας. Οἱ Τούρκοι στὴν ἀρχή, γιὰ νὰ καθυστερῶσιν τοὺς Κρήτες ἔδωσαν μερικὰ προνόμια, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι δέν τὰ σεβάστηκαν καὶ βασάνιζαν πολὺ τὸν Κρητικὸ λαὸ. Στὰ 1866, 4 χιλ. Κρητικοὶ κάνουν στὰ Σφακιὰ τῆς Κρήτης συνέλευση καὶ ψηφίσουν τὴν Ἐνωση τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Κρητικοὶ ἀντιπρόσωποι ξεκίνησαν νὰ ἔλθουν στὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴ. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνηση τότε δὲ δέχτηκε τοὺς Κρήτες βουλευτές, γιὰ νὰ μὴ κηρυχθῆ πόλεμος μετὰ τὴν Τουρκία.

Ὅταν ὁμως ἐγίνε πρωθυπουργὸς ὁ *Βούλγαρης* βοήθησε τὴν Κρήτη μετὰ ἐθελοντικὰ σώματα στρατοῦ, μετὰ χρήματα καὶ μετὰ πολεμοφόδια πού ἔστειλε μετὰ τὸ μικρὸ πλοῖο *Πανελλήνιο*.

Στὴν ἀρχὴ οἱ Κρητικοὶ νικοῦσαν τοὺς Τούρκους. Σὲ λίγο ὁμως ὁ Τούρκος διοικητὴς *Μουσταφᾶ πασᾶς* μετὰ 50 χιλ. Τούρκους σκόρπισε τοὺς Κρήτες στὴ μάχη τοῦ *Βαφῆ* καὶ ἔπιασε πολλοὺς Σφακιανοὺς αἰχμαλώτους.

Ὁ Ἄρχηγὸς *Κορωναῖος*, πού εἶχε τὸ ἀρχηγεῖο του στὸ μοναστήρι *Ἀρκαδι* κοντὰ στὸ Ρέθυμνο, δίνει νέο ἐνθουσιασμὸ καὶ ζωὴ στὴν ἐπανάσταση. Τὸ κέντρο τοῦ Ἀρκαδιοῦ ἦταν δυνατὸ φρούριο μετὰ φρούραρχο τὸν *Ἀσημανόπουλο*. Ἐκεῖ εἶχαν καταφύγει πολλὲς γυναῖκες καὶ παιδιὰ. Ὁ Μουσταφᾶς, ἐνῶ ἔλειπε ὁ Κορωναῖος, παίρνει 12 χιλ. Τούρκους καὶ περικυ-

κλώνει τὸ μοναστήρι. Οἱ στρατιῶτες, ποὺ βρίσκονταν μέσα καὶ οἱ καλόγεροι βάσταξαν δυὸ ἡμέρες καὶ ὅταν ὁ πασας τοὺς πρότεινε νὰ παραδοθοῦν, μιὰ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ Ἄρκαδι «ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Τὴν τρίτη ἡμέρα οἱ Τοῦρκοι σπάζουν τὴ σιδερένια ἐξώπορτα τοῦ μοναστηριοῦ καὶ μπαίνουν μέσα. Τότε ὁ ἡγούμενος *Γαβριήλ*, κρατώντας ἀναμμένη λαμπάδα, βάζει φωτιά στὴ

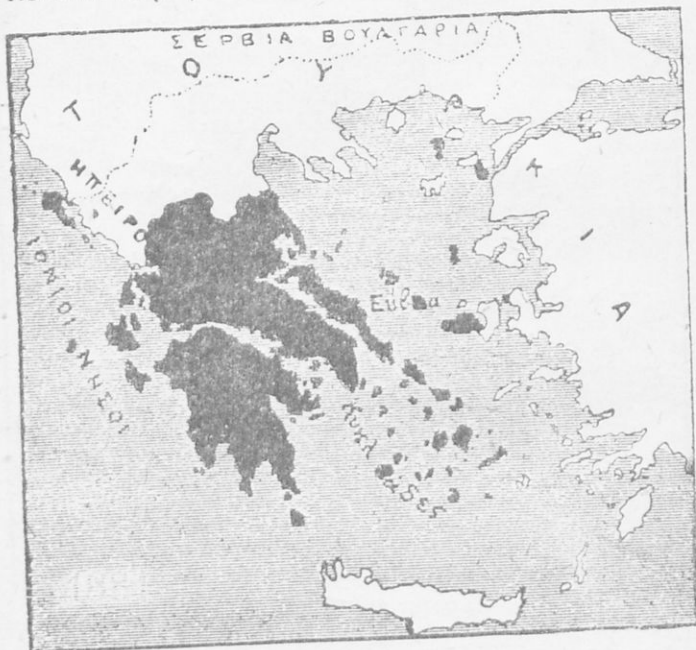
Χάρτης τῆς Ἑλλάδος 1864

πυριτιδαποθήκη. Φοβερὴ ἔκρηξη ἔγινε καὶ τὸ φρούριο μαζί με τὴ φρουρὰ καὶ τοὺς Γούρκους τινάχθηκε στὸν ἀέρα. Ἡ μεγάλη αὐτὴ θυσία στὸ Ἄρκαδι, ποὺ μᾶς θυμίζει τὸ Σαμουὴλ στὸ Κιόυκι, δυνάμωσε τὴν ἐπανάσταση στὴν Κρήτη καὶ ἔφερε συγκίνηση μεγάλη στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Εὐρώπη.

Ὁ Μουσταφᾶς νικήθηκε ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες καὶ ἔμεινε με ἕνα μικρὸ στρατό. Ὁ Σουλτᾶνος ἀνησύχησε καὶ στέλνει τὸν

Ὁμῆρ Πασᾶ με πολὺ στρατό. Ὁ Κορωνάιος κινδύνεψε στὴν ἀρχή, ὥστόσο ἀντιστάθηκε καὶ ἔφερε σὲ δύσκολη θέση τοὺς Τούρκους. Πολλοὶ Ἕλληνες στὴν Ἀγγλία καὶ ἄλλοι φιλέλληνες ἀγόρασαν τότε ἓνα καταδρομικὸ πλοῖο, πού τὸ ὠνόμασαν « Ἀρκάδι », καὶ ἔστειλαν μὲ αὐτὸ χρήματα, τροφές, πολεμοφόδια καὶ ἐθελοντὲς στοὺς ἐπαναστάτες. Σὲ κάποιο ταξίδι τὸ Ἀρκάδι γιὰ νὰ μὴ πιασθῆ ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ στόλο, πού τὸ κατεδίωκε, βυθίστηκε ἀπὸ τοὺς ναῦτες του.

Κατόπιν τὸ μικρὸ πλοῖο « Ἐνωσις » ἐξακολούθησε νὰ φέρνῃ

Χάρτης τῆς Ἑλλάδος μὲ τὰ νέα σύνορα 1881

στοὺς ἐπαναστάτες τῆς Κρήτης τροφές καὶ πολεμοφόδια ἀπὸ παντοῦ.

Ὁ Σουλτᾶνος, βλέποντας ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ πνίξῃ τὴν ἐπανάσταση, στέλνει τὸ Μεγάλο Βεζύρη καὶ ζητᾷ νὰ συμβιβαστῆ μὲ τοὺς ἐπαναστάτες, ἀλλὰ αὐτοὶ δὲ δέχονται. Τότε φεβέριξε, ὅτι, ἂν ἡ Ἑλλάδα δὲν πάψῃ νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς ἐπα-

ναστάτες θά διακόψη τῖς σχέσεις μὲ αὐτὴ καὶ θά διώξη ὄλους τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὴν Τουρκία.

Στὸ μεταξὺ σὲ συνέδριο ποὺ ἔκαμαν στὸ Βερολίνο οἱ Μ. Δυνάμεις ἀποφάσισαν νὰ ἀπαγορεύσουν στὴν Ἑλλάδα νὰ στέλνη βοήθεια στὴν Κρήτη καὶ νὰ συστήσουν στὴν Τουρκία νὰ μὴ διώξη τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους. Ἔτσι ἡ Κρήτη ἔμεινε πάλι σκλαβωμένη, ὕστερα ἀπὸ τόσες θυσίες.

Ἀργότερα, ὅταν τελείωσε ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ οἱ Ρῶσοι νίκησαν τοὺς Τούρκους, στὴ συνθήκη, ποὺ ἔγινε στὸ Βερολίνο στὰ 1880 κανονίσθηκαν τὰ σύνορα τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν. Μὲ τὴ συνθήκη αὐτὴ παραχωρήθηκε στὴν Ἑλλάδα ἡ **Θεσσαλία** καὶ ἕνα μέρος ἀπὸ τὴν **Ἡπειρο**. Ἀλλὰ ἡ Τουρκία δὲν δεχόταν γι' αὐτὸ ἔγινε καὶ δεύτερη διάσκεψη στὴν Κωνσταντινούπολη στὰ 1881 καὶ ὑποχρέωθηκε νὰ παραχωρήσῃ τὴ Θεσσαλία ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἑλασσόνα καὶ τὸ νομὸ Ἄρτης ἀπὸ τὴν Ἡπειρο.

3. Δεύτερη Κρητικὴ ἐπανάσταση (1896).

Ὁ Σουλτάνος, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς Κρήτες διώρισε χριστιανὸ διοικητὴ στὴν Κρήτη τὸν **Καραθεοδωρῆ**. Οἱ Τουρκοκρήτες ὅμως δυσανεκτήθηκαν καὶ ἄρχισαν νὰ σκοτώνουν τοὺς Κρήτες καὶ νὰ γίνονται συμπλοκές. Σὲ λίγο ὁ Σουλτάνος ἀνέκαλεσε τὸν Καραθεοδωρῆ καὶ διώρισε Τούρκο διοικητὴ, ἀλλὰ τότε συνέβηκαν μεγαλύτερες συγκρούσεις στὰ Χανιά. Οἱ Τούρκοι ἔκαψαν ἕνα μέρος ἀπὸ τὴ Χριστιανικὴ συνοικία στὰ Χανιά καὶ ἔσφαξαν πολλοὺς χριστιανούς. Ἔτσι, ἄρχισε νέος πόλεμος στὴν Κρήτη. Οἱ Κρητικοὶ ἔπιασαν τὸ Ἀκρωτήρι, ἀνάμεσα στὰ Χανιά καὶ στὴ Σούδα, καὶ κήρυξαν τὴν ἔνωση μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ εἶδηση τῶν σφαγῶν στὴν Κρήτη προκάλεσε μεγάλη ἀγανάκτηση στὴν Ἀθήνα. Ἡ Κυβέρνηση τοῦ **Δηλιγιάνη** στέλνει τότε τὸν πρίγκιπα **Γεώργιο** μὲ λίγα πολεμικά στὴν Κρήτη μὲ σκοπὸ νὰ ἐμποδίσῃ κάθε ἐνίσχυση τῶν Τούρκων ἀπὸ τὸ Σουλτάνο. Στις 3 Φεβρουαρίου 1897 ἑλληνικὸς στρατὸς φτάνει στὴν Κρήτη γιὰ νὰ τὴν καταλάβῃ καὶ νὰ διώξη τοὺς Τούρκους.

Τὴν ἴδια μέρα φτάνει στὰ Χανιά ὁ στόλος τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας καὶ Γερμανίας καὶ μὲ βομβαρδισμοὺς διώ-

χνει τούς επαναστάτες από τὸ Ἀκρωτήρι. Μέρα με τὴν ἡμέρα ὅμως οἱ σχέσεις τῆς Τουρκίας με τὴν Ἑλλάδα χειροτέρευαν καὶ οἱ προστριβές γίνονταν μεγαλύτερες.

4. Ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος (1897).

Στὴν Ἑλλάδα μιὰ ὀργάνωση στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ, ποὺ λεγόταν *Ἐθνικὴ Ἐταιρεία*, παρακινοῦσε τὴν Κυβέρνηση νὰ ἐπιτεθῆ στὴν Τουρκία, ποὺ ἄρχισε νὰ ἐπιστρατεύεται. Οἱ Δυνάμεις, γιὰ νὰ προλάβουν τὸν πόλεμο κήρυξαν αὐτόνομη τὴν Κρήτη, με τὴ συμφωνία νὰ φύγῃ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπὸ τὸ νησί, ἀλλὰ οὔτε οἱ Κρήτες, οὔτε οἱ Ἕλληνες τὸ δέχθηκαν.

Στὰ 1897 κηρύχθηκε ὁ πόλεμος με τὴν Τουρκία. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς, ἐπτὰ ἡμέρες, με τὸ διάδοχο Κωνσταντῖνο, ἀποκρούει με γενναιότητα τὶς ἐπιθέσεις, ποὺ ἔκαναν οἱ Τούρκοι, γιὰ νὰ διαβοῦν τὰ σύνορα. Στὸ τέλος οἱ Τούρκοι μπῆκαν στὴ Θεσσαλία καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὕστερα ἀπὸ σκληρὲς μάχες, ἀναγκάσθηκε νὰ ὑποχωρήσῃ στὴ Λαμία.

Τότε ἐπεμβῆκαν οἱ Μ. Δυνάμεις καὶ ἔγινε ἀνακωχή. Ἡ Ἑλλάδα ὑποχρεώθηκε νὰ πληρώσῃ στὴν Τουρκία ἀποζημίωση 100 ἑκατομμύρια δραχμὲς καὶ ν' ἀποσύρῃ τὸ στρατὸ τῆς ἀπὸ τὴν Κρήτη. Οἱ Μ. Δυνάμεις κήρυξαν τὴν *Κρήτη αὐτόνομη ἡγεμονία με ὑπαίτιο ἀρμοστή* τὸν πρίγκιπα τῆς Ἑλλάδος *Γεώργιο*. Ὅταν στὸ 1906 παραιτήθηκε ὁ Γεώργιος, διορίσθηκε ἀπὸ τὸ Βασιλεῖα ἀρμοστής ὁ Ἀλέξ. Ζαΐμης.

5. Τὸ Μακεδονικὸ ζήτημα.

Ἡ Μακεδονία μας, ἡ πατρίδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, δὲν εἶχε ἀκόμα ἐλευθερωθῆ καὶ ἐνώθη με τὴ μητέρα Ἑλλάδα. Ἐμείνε σκλαβωμένη στοὺς Τούρκους.

Ἐκεῖ ἐγκατεστάθηκαν σὲ διάφορες ἐποχές, σλαβικὲς φυλές, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν ν' ἀλλάξουν τοὺς Ἕλληνες. Οἱ Μακεδόνες ἦταν Ἕλληνες χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι καὶ ἀνογνωρίζαν ἀνώτατη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ τὸν Πατριάρχη στὴν Κωνσταντινούπολη. Εἶχαν ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐκκλησίες καὶ κοινὸ

τητες δικές τους, έλληνικές. Οί Ρουμάνοι και προπαντός οί Σέρβοι και οί Βούλγαροι ζητούσαν νά πάρουν τή Μακεδονία, για νά έχουν διέξοδο στο Αίγαίο πέλαγος. Γι' αυτό άρχισαν νά στέλνουν εκεί δασκάλους δικούς τους, νά άνοίγουν scho-

Παύλος Μελάς

λεϊα, νά φτιάνουν έκκλησίες και μοναστήρια. Παντού προσπαθοῦσαν νά άναγκάσουν τούς Μακεδόνες νά μιλοῦν τή γλώσσα τους για νά βρískουν πρόσφαση δι τή Μακεδονία εϊναι δική τους σλαβική.

Με ὄλα αὐτά, οἱ Μακεδόνες κράτησαν τὸν ἔθνισμό τους καὶ οἱ ἐχθροὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ τοὺς ἀλλάξουν. Οἱ Βούλγαροι ἀφοῦ δὲν μπόρεσαν νὰ πετύχουν ἔτσι τὸ σκοπὸ τους στέλνουν τώρα στὴ Μακεδονία ἀντάρτες, τοὺς *Κομιτατζήδες*, πού, γυρίζοντας στὰ χωριά δολοφονοῦν τοὺς δασκάλους καὶ τοὺς παπάδες, καὶ τρομοκρατοῦν τὸν Ἑλληνικὸ πληθυσμὸ. Προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ δηλώσουν ὅτι εἶναι Βούλγαροι.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση τότε ἀπάντησε μὲ τὸ ἴδιο μέτρο. Στέλνει καὶ αὐτὴ ἀντάρτες ἐθελοντὲς ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη, πού κυνηγοῦσαν τοὺς Κομιτατζήδες. Ἀγριεὶ καὶ σκληρὲς μάχες ἔκαναν μὲ αὐτούς, ὅπου τοὺς συναντοῦσαν. Σὲ μιὰ τέτοια μάχη ἔπεσε ὁ ἔθνικός ἥρωας *Παῦλος Μελάς*.

Τὰ Ἑλληνικὰ ἀνταρτικὰ σώματα ξεκαθάρισαν τὴ Μακεδονία ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες. Οἱ Βούλγαροι μανιασμένοι χτύπησαν τοὺς Ἕλληνας, πού ζοῦσαν ἡσυχὸι στὴ *Φιλιππούπολη* καὶ στὴν *Ἀγχίαλο* καὶ ἔκαμαν μεγάλες σφαγὲς καὶ ἀρπαγές. Ὅσοι γλύτωσαν, ἀναγκάσθηκαν νὰ ἔρθουν πρόσφυγες στὴν Ἑλλάδα.

6. Οἱ Νεότουρκοι.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀναβρασμὸς καὶ διχόνοιες ἐπικρατοῦσαν στὸν Τουρκικὸ λαό, γιατί ὁ Σουλτᾶνος Χαμίτ διοικοῦσε αὐταρχικὰ, ὅπως ἤθελε χωρὶς σύνταγμα.

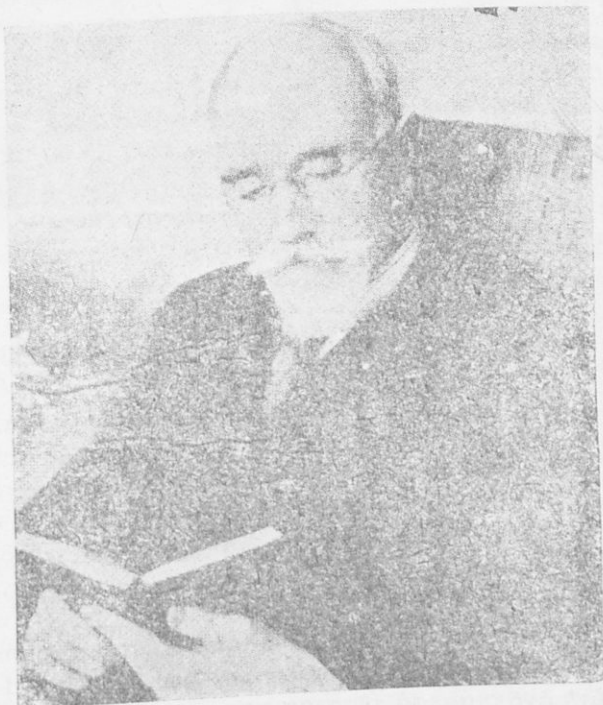
Οἱ Τοῦρκοι, πού δὲν συμπαθοῦσαν τὸ Χαμίτ, λέγονταν *Νεότουρκοι* καὶ προσπαθοῦσαν νὰ βροῦν εὐκαιρία νὰ ρίξουν τὸ Χαμίτ καὶ νὰ πάρουν αὐτοὶ τὴν ἀρχή.

Στὰ 1908 ὁ νεότουρκος *Ἐμβέτ-Βέης* ἔκανε κίνημα στὴ Μακεδονία καὶ ἐτοιμάσθηκε νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Σουλτᾶνος Χαμίτ φοβήθηκε κι' ἀναγκάσθηκε νὰ ξαναφέρῃ τὸ σύνταγμα στὴν Τουρκία. Οἱ παλιοὶ ὅμως Τοῦρκοι, οἱ φίλοι τοῦ Χαμίτ, τὸν ἄλλο χρόνον ἐπιχείρησαν νὰ καταργήσουν τὸ σύνταγμα, ἀλλὰ οἱ νεότουρκοι μὲ ἐπαναστατικὰ στρατεύματα μῆκαν στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ ὕστερα ἀπὸ 5 ὥρες σκληρὴ μάχη νίκησαν τοὺς Χαμιτικούς. Ὁ Χαμίτ ἐξωρίσθηκε καὶ κλείσθηκε σὲ μιὰ ἔπαυλη στὴ Θεσσαλονίκη.

Στην άνωμαλη αύτή κατάσταση, που βρισκόταν ή Τουρκία βρήκε καιρό ό ήγεμόνας της Βουλγαρίας, και κήρυξε τή Βουλγαρία άνεξάρτητη και αύτός ώνομάσθηκε *Τσάρος τών Βουλγάρων*. Η Αυστρογγαρία πήρε τή *Βοσνία και Έρζεγοβίνη*. Άλλά και ή Κρήτη τόν καιρό, που άπουσίαζε ό άρμοστής Ζαΐμης κήρυξε τήν ένωση με τήν Έλλάδα. Ο Έλευθέριος Βενιζέλος με μιá επιτροπή άνάλαβαν νά διοικούν τό νησί σύμφωνα με τό έλληνικό σύνταγμα. Σε λίγο, όταν άναχώρησαν οι Μ. Δυνάμεις από τήν Κρήτη, ύψώθηκε ή Έλληνική σημαία. Οι Τουρκοί δυσσαρεστήθηκαν και επικρατούσε μεγάλη άνησυχία.

7: Η επανάσταση στην Άθήνα (1909).

Η Έλληνική Κυβέρνηση δέν τολμούσε νά δεχθί τήν

Ο Βενιζέλος

ένωση της Κρήτης για νά μη κάμη πάλι πόλεμο με τήν Τουρ-

κία. Οί Τούρκοι από έκδίκηση έκαμαν αποκλεισμό στα έλλη- νικά έμπορεύματα.

Στό μεταξύ τά κόμματα στην Έλλάδα δέ φρόντιζαν καθόλου νά οργανώσουν τό στρατό και νά έφοδιάσουν τή χώρα μέ στρατιωτικά είδη. Οί Έλληνες άξιωματικοί ύστερα από αύτή τήν ταπείνωση, πού έπαθε ό Έλληνικός στρατός στα 1897, κάνουν ένα στρατιωτικό σύνδεσμο, και αποφασίζουν νά ζητήσουν από τήν Κυβέρνηση νά λάβη δραστήρια μέτρα. "Ετσι 500 νέοι άξιωματικοί μέ όρχηγό τό Ν. Ζορμπά στο 1909 μαζεύθηκαν μέ όλη τή φρουρά τών Αθηνών στο Γουδί, έξω από τήν πόλη.

Από εκεί στέλνουν άντιπροσώπους στην Κυβέρνηση και ζητοϋν καλή διοίκηση και όργάνωση τοϋ στρατοϋ και τοϋ στόλου. Η Κυβέρνηση παραιτήθηκε και ό περισσότερος λαός πήγε μέ τό μέρος τοϋ στρατοϋ.

Ο Στρατιωτικός σύνδεσμος, για νά πετύχη τό σκοπό του, κάλεσε από τήν Κρήτη τόν Έλευθέριο Βενιζέλο, πού ήταν ξακουσμένος για τήν έξυπνάδα και τήν τόλμη του. Ο Βενιζέλος ήρθε, έκαμε έκλογές και πέτυχε μέ μεγάλη πλειοψηφία. Τό σύνταγμα άναθεωρήθηκε, ό στρατός και ό στόλος σύντομα ώργανώθηκε και έφωδιάσθηκε μέ πολεμοφόδια κι' ή Έλλάδα βρήκε δίκαιη και καλή διοίκηση.

8. Ο Πρώτος Βαλκανικός πόλεμος (1912-1913).

1. *Τά αίτια.* Οί Νεότουρκοι για τήν Τουρκία έργάσθηκαν καλά. Στους Χριστιανούς όμως φέρθηκαν χειρότερα από τόν Χαμίτ. "Οχι μόνο δέν τούς παρεχώρησαν δικαιοσύνη και ίσοπολιτεία, αλλά δέν ήθελαν οϋτε νά ζοϋν στο τουργικό κράτος κάτοικοι μέ ξένη έθνικότητα. Αρχισαν λοιπόν μέ έξορίες, μέ άδικίες και μέ κάθε διωγμό νά άναγκάζουν τούς Χριστιανούς νά γίνουν Τούρκοι.

Οί Έλληνες και οί άλλοι Χριστιανοί μέ τήν τρομοκρατία τών Νεοτούρκων περνούσαν πολύ άσχημες ήμέρες. Η κατάσταση αύτή άνάγκασε τά τέσσερα χριστιανικά κράτη, τήν Έλλάδα, τή Σερβία, τή Βουλγαρία και τό Μαυροβούνιο νά κάμουν

μυστική συμμαχία για να υποστηρίξουν τα δίκαια των χριστιανών.

2. *Ο Πόλεμος αρχίζει.* Τήν εποχή εκείνη ή Τουρκία είχε πόλεμο με την Ίταλία. Τα Βαλκανικά κράτη θεώρησαν κατάλ-

Ο Διάδοχος Κωνσταντίνος και ή Σοφία

ληγη εύκαιρία και στέλνουν μιὰ διακοίνωση στην Τουρκία και ζητούν να καλλιτερέψη τή ζωή των Χριστιανών και να πάψη τούς διωγμούς και τις δολοφονίες. Ή Τουρκία απέρριψε με

περιφρόνηση τὴν ἀξίωση αὐτὴ καὶ τὸν Ὀκτώβριο 1912 τοὺς κήρυξε τὸν πόλεμο.

Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς με ἀρχιστράτηγο τὸν Κωνσταντῖνο· ποὺ ἦταν τότε διάδοχος, προχωρεῖ νικητὴς καὶ ὕστερα ἀπὸ σκληρὰς μάχες παίρνει τὴν Ἑλασσόνα, τὸ Σαραντάπορο, τὴν Κοζάνη καὶ τὰ περὶχωρα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ νίκη στὰ Γιαννιτσὰ ἀνοίγει τὸ δρόμο γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη. Στις 26 Ὀκτωβρίου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς μπαίνει νικηφόρος στὴ Θεσσαλονίκη καὶ πιάνει αἰχμάλωτο ὅλον τὸν Τουρκικὸ στρατό, ποὺ βρισκόταν ἐκεῖ.

Ὁ βασιλιάς Γεώργιος Α΄ ἐγκατεστάθηκε τώρα στὴ Θεσσαλονίκη.

Οἱ Βούλγαροι πῆραν τὶς Σέρρες, τὴ Δράμα καὶ τὴν Καβάλλα. Μιὰ μικρὴ Βουλγαρικὴ δύναμη με ὄρχηγὸ τὸ Θεοδωρῶφ προχωρεῖ βιαστικὰ νὰ καταλάβῃ τὴ Θεσσαλονίκη, ἀλλὰ τὴ βρίσκει παρμένη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Τότε ὁ Βούλγαρος στρατηγὸς παρεκάλεσε τὸν Κωνσταντῖνο νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ μπουν

στὴν πόλη, γιὰ νὰ ξεκουρασθοῦν οἱ ἄνδρες του. Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἐπειδὴ τοὺς θεωροῦσε συμμάχους, ἐπέτρεψε στοὺς Βουλγάρους νὰ παραμείνουν, ἀλλὰ σιγὰ-σιγὰ ἦρθαν κι' ἄλλοι.

Ἀργότερα τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα με τὸν Κωνσταντῖνο πῆραν τὴ δυτικὴ Μακεδονία ὡς τὴ Φλώρινα.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ Τουρκικὸς στόλος ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ. Μολοταῦτα ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, με τὸ νέο καταδρομικὸ μας τὸν Ἀβέρωφ καὶ με ναύαρχο τὸν Κουντουριώτη νίκησε σὲ δυὸ ναυμαχίες τὸν

Τουρκικὸ. Τοῦ προξένησε τέ-

τοιες ζημιές, ποὺ τὸν ἀνάγκασε νὰ κλεισθῇ στὰ Δαρδανέλια.

Ὁ Κουντουριώτης

Ἀπὸ ἐκεῖ δὲν ἐτόλμησε νὰ ξαναβγῆ. Ἔτσι ὁ στόλος μας, κυρίαρχος στὴν ἀνατολική Μεσόγειο, ἐλευθέρωσε τὰ νησιά Θάσο, Λήμνο, Ἴμβρο, Τένεδο, Χίο, Λέσβο κλπ.

Ἔμειναν ἀκόμα τὰ Γιάννινα, ὅπου εἶχε μαζευθῆ ἀρκετὸς Τουρκικὸς στρατὸς καὶ πρόβαλλε μεγάλη ἀντίσταση ἀπὸ τὸ φρούριο τοῦ *Μπιζανιοῦ*, πού τὸ εἶχαν ὀχυρώσει γερμανοὶ ἀξιωματικοί. Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1913 ἔπεσαν καὶ τὰ Γιάννινα καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς μπῆκε θριαμβευτικά στὴν πόλη.

Οἱ Σέρβοι νίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ πῆραν τὸν *Περλεπέ*, τὸ *Μοναστήρι* καὶ τὸ *Δυρράχιο*. Οἱ Βούλγαροι νίκησαν στὶς *Σαράντα Ἑκκλησιᾶς* καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν Σέρβων πῆραν καὶ τὴν *Ἀδριανούπολη*. Τὸ Μαυροβούνιο πῆρε τὴ *Σκόδρα*.

Ἡ Τουρκία στὴν ἀρχὴ δὲ δεχόταν νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνη καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὰ μέρη, πού ἔχασε. Τέλος τὸ Μάιο τοῦ 1913 στὸ *Λονδίνο* ἀναγκάσθηκε νὰ παραχωρήσῃ ὅλα τὰ μέρη ἀπὸ τὸν *ΑἼνο* στὸ *Αἰγαῖο* ὡς τὴ *Μήδεια* στὸν Εὐξεινο Πόντο. Ἡ Κρήτη παραχωρήθηκε στὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ *Ἀλβανία* ἔγινε ξεχωριστὸ κράτος.

Στις 5 Μαΐου 1913 μιὰ θλιβερὴ εἴδηση ἦρθε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη. Δολοφονήθηκε ὁ Βασιλιάς Γεώργιος Α' πού στεκόταν στὴ Θεσσαλονίκη φρουρὸς στὰ Ἑλληνικὰ δίκαια. Ἀμέσως ἀνακηρύχθηκε βασιλιάς ὁ Κωνσταντῖνος καί, ἀφοῦ ἔδωσε τὸν ὄρκο στὴ Βουλὴ, ἀναχώρησε γιὰ τὸ μέτωπο.

ΙΔ'. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (1913 - 1922)

1. Δεύτερος Βαλκανικὸς πόλεμος (1913).

Οἱ Βούλγαροι ὕστερα ἀπὸ τὴν ὑπογραφὴ τῆς εἰρήνης μὲ τὴν Τουρκία ἔγιναν πολὺ ἀπαιτητικοί. Ζητοῦσαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τὴ Θεσσαλονίκη καὶ γι' αὐτὸ μπῆκαν μὲ ἀπάτη μέσα καὶ δὲν ἤθελαν νὰ φύγουν. Ἀπὸ τοὺς Σέρβους ζητοῦσαν τὸ *Μοναστήρι*. Ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Σερβία ὑπεχώρησαν σὲ πολλὰ ζη-

Ὁ Βασιλιάς Κωνσταντῖνος καὶ ἡ βασίλισσα Σοφία

τήματα, αλλά οί Βούλγαροι έξακολουθοῦσαν νά μὴ λογαριά-
ζουν κανένα. "Ἦθελαν αὐτοί νά κυριαρχήσουν στὰ Βαλκάνια
καί νά πάρουν τὰ περισσότερα μέρη. Ἡ Ἑλλάδα καί ἡ Σερ-
βία, βλέποντας τότε ὅτι δὲν θὰ ἀποφύγουν τὸν πόλεμο μὲ τὴ
Βουλγαρία πρόλαβαν καί συνεννοήθηκαν.

Τὸν Ἰούνιο στὰ 1913 οί Βούλγαροι, ξαφνικά, χτυποῦν
τοὺς Σέρβους στὴ *Γευγελή* καί τοὺς Ἑλληνας στὴ *Νιγρίτα*,
μὲ σκοπὸ νά ἀποκόψουν κάθε συνεννόηση καί βοήθεια μετα-
ξύ τους. Ἀμέσως τὸ Ἑλληνικὸ ἐπιτελεῖο, ποῦ στὸ μεταξύ
εἶχε λάβει ὅλα τὰ μέτρα, διατάζει ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ
νά προχωρήσῃ πρὸ τὴ *Γευγελή* καί τὴ μεγαλύτερη δύναμη
πρὸς τὸ *Κιλκίς-Λαχανά*. Ὁλος ὁ Βουλγαρικὸς στρατός, ποῦ
ἦταν στὴ Θεσσαλονίκη πιάσθηκε αἰχμάλωτος μὲ μικρὴ ἀν-
τίσταση.

Σὲ τρεῖς μέρες οί Βούλγαροι ἀρχίζουν νά ὑποχωροῦν ἀπὸ
παντοῦ. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατός μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸ βασιλιὰ
Κωνσταντῖνο νικαίει τοὺς Βουλγάρους στὸ *Κιλκίς*, στὸ *Λαχανά*,
στὴ *Δοϊράνη*, στὸ *Δεμίρ-Ἰσάθ* καί ἄλλοῦ. Ἐκεῖ οί ἀθάνατοι
τσολιάδες μας μὲ ἀφάνταστο ἡρωϊσμό τοὺς βγάζουν ἀπὸ τὰ
χαρακώματα μὲ τὶς ξιφολόγχες. Στὸ τέλος Ἰουνίου παίρνουν
τὰ στενὰ τῆς *Κρένας*, τὴν *Τσουμαγιὰ* καί φτάνουν στὰ παλιὰ
σύνορα τῆς Βουλγαρίας. Οί Βούλγαροι φεύγουν ντροπιασμένοι.

Οί Σέρβοι πάλι νίκησαν τοὺς Βουλγάρους καί οί Ρουμά-
νοι μπαίνουν στὴ Βουλγαρία καί φτάνουν ἔξω ἀπὸ τὴ Σόφια.

Φόβος ἔπιασε τώρα τοὺς Βουλγάρους καί ὁ βασιλιάς τους,
ὁ περίφημος Φερδινάνδος, παρακαλεῖ τοὺς βασιλιάδες τῆς
Ρουμανίας, τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Σερβίας νά μεσιτέψουν νά
γίνῃ εἰρήνη.

Στις 17 Ἰουλίου 1913 ὑπογράφηκε στὸ *Βουκουρέστι* συν-
θήκη. Οί Βούλγαροι κράτησαν τὴ Δυτικὴ Θράκη μὲ τὴν Ἀλε-
ξανδρούπολη καί οί Ρουμάνοι πῆραν τὴ Δοβρουτσά. Τὰ Ἑλ-
ληνικὰ σύνορα πρὸς βορρᾶν ἔφτασαν ὡς τὸ Μπέλες καί ἀνα-
τολικά ὡς τὸν ποταμὸ Νέστο.

Οί Τούρκοι πῆραν πίσω τὴν Ἀδριανούπολη καί τὶς Σα-
ράντα Ἐκκλησιές.

Μὲ τὴ συνθήκη, ποῦ ἔγινε στὴν Ἀθήνα τὸ Νοέμβριο 1913
κανονίσθηκαν οί διαφορὲς τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Τουρκίας. Οί

Μ. Δυνάμεις αργότερα παραχώρησαν στην 'Ελλάδα τὰ νησιά του Αἰγαίου πελάγους ἐκτὸς ἀπὸ τὴν *Ἰμβρο* καὶ τὴν *Τένεδο*. Τῆ Β. Ἡπειρο τὴν παραχώρησαν στὴν Ἀλβανία. Οἱ Ἴταλοι κράτησαν δικὰ τους τὰ Δωδεκάνησα μὲ τὴ βία.

Ἔτσι, τελείωσε ὁ Βουλγαρικὸς πόλεμος μὲ μεγάλη ἐθνικὴ

Χάρτης τῆς Ἑλλάδος (1913-22)

ἰκανοποίηση. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ τὸν ἀρχιστράτηγο Κωνσταντῖνο κέρδισαν τὴν εὐγνωμοσύνη τοῦ ἔθνους. Ὁ πρωθυπουργὸς *Ἐλευθέριος Βενιζέλος* ἀναδείχθηκε σπουδαῖος καὶ ἔξυπνος πολιτικὸς. Μὲ τὴν καλὴ διοίκηση καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ὀργάνωση ἡ πατρίδα μας ἔφτασε σὲ ζηλευτὸ σημεῖο. Ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Βενιζέλος, μονοιασμένοι δόξασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἔκαμαν μεγάλη *«σεβαστὴ στοὺς φίλους καὶ τρομερὴ στοὺς ἐχθρούς»*.

2. Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος (1914-1918).

1. *Αἰτία τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.* Ἡ Γερμανία αὐτὴν

τὴν ἐποχὴ βρισκόταν σὲ μεγάλη πρόοδο. Ἡ βιομηχανία τῆς εἶχε σπουδαία ἀνάπτυξη. Τεράστιες ποσότητες ἀπὸ διάφορα βιομηχανικὰ προϊόντα ἔστελνε στὶς ξένες ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης καὶ ἄλλοῦ, ποὺ ἔφερναν ἄφθονα χρήματα στὴ χώρα τῆς. Ὁργάνωσε τὸ στρατό τῆς καὶ ἔκαμε ἰσχυρὸ στόλο. Παντοῦ τὰ Γερμανικὰ προϊόντα συναγωνίζονταν τὰ Γαλλικὰ καὶ τὰ Ἀγγλικά.

Ἡ Ἀγγλία ἀνησύχησε πολὺ γιὰ τὴν πρόοδο, ποὺ εἶχε ὁ Γερμανικὸς στρατὸς καὶ ὁ στόλος καὶ πῶς πολὺ γιὰ τὸν ἀνταγωνισμό, ποὺ συναντοῦσαν στὶς ξένες ἀγορὰς τὰ βιομηχανικὰ τῆς προϊόντα ἀπὸ τὰ Γερμανικά.

Γι' αὐτὸ πῆρε μὲ τὸ μέρος τῆς, τὴ Γαλλία καὶ τὴ Ρωσία καὶ ἔκαμε μίαν συμμαχίαν, ποὺ λεγόταν «*Τριπλὴ Συνεννόηση*». Ἀλλὰ καὶ ἡ Γερμανία ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὴν Αὐστρία καὶ τὴν Ἰταλία ποὺ λεγόταν «*Τριπλὴ συμμαχία*».

Φαινομενικὰ κάθε μίαν ὁμάδα ἔλεγε ὅτι φροντίζει γιὰ τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἐνῶ ἡ ἀλήθεια ἦταν ὅτι καὶ οἱ δύο παρασκευάζονταν ποιά νὰ ξεπεράσῃ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἀπ' τὴν ἄλλην.

2. Ὁ πόλεμος. Πολλὰ ἑκατομμύρια στρατοῦ καὶ ἀπὸ τίς δύο παρατάξεις ἦταν ἔτοιμα νὰ συγκρουσθοῦν καὶ ἡ ἀφορμὴ δὲν ἄργησε νὰ δοθῇ. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1914 στὸ *Σεράγιεβο τῆς Βοσνίας* δολοφονήθηκε ὁ διάδοχος τῆς Αὐστρίας *Φερδινάνδος*.

Ἡ Αὐστρία τότε κήρυξε τὸν πόλεμον στὴ Σερβία καὶ οἱ δύο παρατάξεις ἤρθαν σὲ σύγκρουσιν. Ἡ πάλιν τῶν δύο κολοσσῶν ἦταν τρομερὴ. Οἱ Γερμανοὶ στὴν ἀρχὴ κατῴρθωσαν νὰ πάρουν πολλὰ μέρη τῆς Γαλλίας καὶ ἀνατολικά τῆς Πολωνίας. Ἀπὸ τὰ Βαλκάνια πῆραν τὴ Ρουμανία καὶ τὴ Σερβία.

Ἡ πατρίδα μας ἐξαντλημένη ἀπὸ τοὺς προηγούμενους πολέμους δὲν ἔλαβε μέρος στὴν ἀρχὴ. Ὡστόσο οἱ Ἀγγλοὶ καὶ οἱ Γάλλοι κάνουν ἀπόβασιν στὴ Θεσσαλονικὴ καὶ ἐπιμένουν νὰ λάβῃ μέρος καὶ ἡ Ἑλλάδα στὸν πόλεμον.

Ὅταν ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Τουρκία βγῆκαν στὸν πόλεμον μὲ τὸ μέρος τῆς Γερμανίας, στὴν Ἑλλάδα διαφώνησε ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μὲ τὸ Βενιζέλο. Ἡ διαφωνία αὕτη ἐγένετο αἰτία νὰ χωρισθῇ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς σὲ δύο μερίδες. Ἡ μίαν μὲ τὸν Κωνσταντῖνον ἔλεγε ὅτι δὲν πρέπει ἀκόμη ἡ Ἑλλάδα νὰ βγῇ

στον πόλεμο. ἐνῶ ἡ ἄλλη μὲ τὸ Βενιζέλο ὑποστήριζε ὅτι πρέπει νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸ μέρος τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Ἡ διαφωνία βῆσται ἀρκετὰ χρόνια καὶ ἔφερε μεγάλη ἀναταραχὴ καὶ ζημίαι στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Ἀγγλοὶ μὲ τοὺς συμμάχους τοὺς κάνουν ἀποκλεισμό στὴ Γερμανία καὶ τὴ φέρνουν σὲ δύσκολη θέση, γιατί δὲν εἶχε τροφίμα καὶ ὕλικά γιὰ πολεμοφόδια. Ἡ Γερμανία ἀντιστάθηκε στὸν ἀποκλεισμό μὲ τὰ ὑποβρύχια καὶ ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ βγοῦν στὸν πόλεμο μὲ τὸ μέρος τῆς Ἀγγλίας καὶ οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς (1917).

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, ἐπειδὴ ὁ Ρωσικὸς στρατὸς ὑποχώρησε, γιατί εἶχε μεγάλες ἀπώλειες, στὴ Ρωσία ἐγινε ἐπανάσταση, ὅπου οἱ *Μπολσεβίκοι* πῆραν τὴν ἀρχὴ καὶ ἔκαμαν εἰρήνη μὲ τοὺς Γερμανοὺς.

Στὴν Ἑλλάδα ὁ Βενιζέλος ἔκαμε ἐπανάσταση καὶ σχημάτισε ἄλλη Κυβέρνηση στὴ Θεσσαλονίκη. Σὲ λίγο μὲ τὴν βοήθεια τῶν Ἀγγλῶν καὶ τῶν Γάλλων ἦρθε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔδιωξαν τὸν Κωνσταντῖνο καὶ ἔβαλαν βασιλιά τὸ γιό του Ἀλέξανδρο, πὺ πέθανε ἀργότερα.

Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς πολεμᾷ τώρα μαζί μὲ τοὺς συμμάχους καὶ νικάει τοὺς Βουλγάρους στὸ *Σκρά* καὶ τοὺς Τούρκους στὴ Μικρὰ Ἀσία.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ 1918 οἱ Γερμανοὶ κάνουν μεγάλη ἐπίθεση στὸ δυτικὸ μέτωπο, ἐνῶ οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Βούλγαροι ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ, πὺ ἔπαθαν ἀναγκάζονται νὰ ὑπογράψουν καθεμίαι ξεχωριστὴ εἰρήνη. Στὸ τέλος ἡ Γερμανία νικῆθηκε στὸ Δυτικὸ μέτωπο καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ ζητήσῃ ἀνακωχὴ.

Στὴ συνθήκη πὺ ὑπογράφηκε στὶς *Βερσαλλίες* τῆς Γαλλίας (1919), ἡ Γερμανία παραχώρησε στὴ Γαλλία τὴν Ἀλσατία καὶ τὴ Λωραίνη καὶ ὑποχρεώθηκε νὰ πληρώσῃ ἀποζημίωση. Ἡ Αὐστρουγγαρία χωρίσθηκε σὲ δύο κράτη, ἡ Σερβία μεγάλωσε καὶ δημιουργήθηκε ἡ Πολωνία καὶ ἡ Τσεχοσλοβακία.

Οἱ δύο μαχοὶ πῆραν καὶ ὅλες τὶς Γερμανικὲς ἀποικίες.

Ἡ Τουρκία ἀναγκάσθηκε νὰ ὑπογράψῃ ξεχωριστὴ εἰρήνη (Συνθήκη τῶν Σεβρῶν 1920) καὶ νὰ παρσχωρήσῃ στὴν Ἑλλάδα, ἓνα μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Στὴ Μ. Ἀσία παραχώρησε τὴν περιοχὴ τῆς Σμύρνης, πὺ τὴν εἶχε καταλάβει ὁ

Ἑλληνικός στρατός καί εἶχε κυνηγήσει τοὺς Τούρκους, πολὺ βαθιὰ στὴ χώρα τους, ὡς τὴν Ἄγκυρα.

Στὸ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες ξανάφεραν στὸ θρόνο τὸ Βασιλιά Κωνσταντῖνο.

3. Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ (1922).

Μὲ τὴ συνθήκη, ποὺ ὑπόγραψε ἡ Τουρκία, τελείωσε ὁ πόλεμος γιὰ τὶς Μεγάλες δυνάμεις. Ὡστόσο οἱ Ἕλληνες ἐξακολουθοῦσαν νὰ πολεμοῦν ἀκόμη, γιατί ἕνας δραστήριος Τούρκος ἀξιωματικός ὁ *Κεμάλ* ἔκαμε κίνημα, ἔδιωξε τὸν Σουλτάνο καί σχημάτισε δική του Κυβέρνηση. Ὁ Κεμάλ δὲν ἀνεγνώρισε τὴ συνθήκη καί ἐξακολουθοῦσε νὰ πολεμᾷ τοὺς Ἕλληνες στὴ Μικρὰ Ἀσία. Ὁ πόλεμος αὐτὸς βάσταξε δυὸ χρόνια ἀκόμη. Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Ἑλληνικός στρατός εἶχε κουρασθῆ ὕστερα ἀπὸ τόσους πολέμους καί ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς διχόνοιες ποὺ εἶχε. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ οἱ Ρῶσοι καί οἱ Γάλλοι ἄρχισαν νὰ ὑποστηρίζουν κρυφὰ τοὺς Τούρκους, ἐνῶ οἱ Ἄγγλοι ἔπαψαν νὰ βοηθοῦν μὲ χρήματα καί πολεμοφόδια τοὺς Ἕλληνες. Ὅλα αὐτὰ ἀνάγκασαν τὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ νὰ ὑποχωρήσῃ καί νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία μὲ μεγάλη ἀταξία.

Στὴν ὑποχώρηση αὐτὴ, ἔχασε ὅλο τὸ πολεμικὸ ὕλικὸ καί πολλοὺς στρατιῶτες, ποὺ πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. Τὸ 1923 στὴ Λωζάνη ἡ Ἑλλάδα καί ἡ Τουρκία ὑπόγραψαν εἰρήνη πολὺ ἄσχημη γιὰ τὴν Ἑλλάδα, γιατί ἀναγκάσθηκε νὰ δώσῃ πίσω στὴν Τουρκία τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη καί τὴν περιοχὴ τῆς Σμύρνης. Τὸ χειρότερο ὑποχρεώθηκε νὰ δεχθῆ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν στὴ Θράκη καί στὴ Μικρὰ Ἀσία. Ἔτσι, ἐνάμισιο ἑκατομμύριο Ἕλληνες, ποὺ τόσα χρόνια ζοῦσαν ἐκεῖ, μὲ περιουσίες μεγάλες καί σπουδαῖο πολιτισμὸ, ξεριζώθηκαν ἀπὸ τὶς πατρίδες τους καί ἤρθαν στὴν Ἑλλάδα πρόσφυγες.

Ἡ καταστροφὴ αὐτὴ ἦταν πολὺ μεγάλη γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

ΙΕ'. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Β'.

(1922 - 1947 μὲ διακοπές).

1. Ὑστερα ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ.

1. *Στὴν Ἑλλάδα.* Ὁ Ἑλληνικός στρατός, γυρίζοντας στὴν

Ἑλλάδα ἀπὸ τῆ Μικρὰ Ἀσία, στὸ δρόμο, ἐπανεστάτησε καὶ ἀποβιβάσθηκε στὸ Λαύριο.

Ὁ Βασιλιάς Κωνσταντῖνος τότε ἔφυγε καὶ οἱ ἐπαναστάτες ἔβαλαν στὸ θρόνο τὸ γιό του Γεώργιο τὸ Β΄. Ἀργότερα ἔδωξαν καὶ τὸ Γεώργιο καὶ κήρυξαν στὴν Ἑλλάδα Δημοκρατία (1924).

Ἡ Ἑλλάδα κυβερνήθηκε μὲ δημοκρατικὸ πολίτευμα 11 χρόνια. Στὸ διάστημα αὐτὸ δὲν ἔπαψαν τὰ κινήματα καὶ οἱ ταραχές.

Στὰ 1935 ὁ Ἑλληνικὸς λαός, μὲ δημοψήφισμα, ξανάφερε τὸ Βασιλιά Γεώργιο Β΄ μὲ διάδοχο τὸν Παῦλο.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὰ κινήματα καὶ οἱ ἄστατες κυβερνήσεις δὲν ἔδωσαν καιρὸ στὴν πατρίδα μας νὰ ὀργανωθῇ καὶ νὰ ἐφοδιασθῇ μὲ πολεμικὰ εἶδη ὅσο ἔπρεπε.

2. *Στὴν Εὐρώπη.* Ὑστερα ἀπὸ τίς τόσες καταστροφές καὶ τὰ τόσα ἐρείπια πού ἄφησε ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος, ἰδρύθηκε στὴν Ἑλβετία, μία διεθνὴς ὀργάνωση, ἡ *Κοινωνία τῶν ἐθνῶν*, γιὰ νὰ λύνη τίς διαφορές τῶν κρατῶν καὶ νὰ προλαβαίνη τὸν πόλεμο.

Λίγα χρόνια, ὅμως ἀργότερα, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Γερμανικοῦ κράτους *Χίτλερ* εἶχε *σχέδια κατακτητικὰ* καὶ γι' αὐτὸ ἄρχισε νὰ κάνη μεγάλες πολεμικὲς ἐτοιμασίες. Γιὰ νὰ μπορῇ νὰ κάνη ὅ,τι θέλει πρῶτα-πρῶτα ἐξώντωσε κάθε Γερμανό, πού δὲν ἦταν μὲ τὸ μέρος του καὶ δὲν τὸν ἀκολουθοῦσε στὸ πρόγραμμά του. Γι' αὐτὸ ἔκλεισε στίς φυλακές, βασάνισε καὶ ἔδωξε τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς φίλους του ἀκόμα, ὄσους ὑποπευόταν. Ἔτσι,

Ὁ Βασιλιάς Γεώργιος Β΄

αναγκάσθηκαν οί Γερμανοί νά υπακούουν τυφλά σ' αὐτόν, ἄλλοι ἀπό θαυμασμό κι' ἄλλοι ἀπό φόβο.

Ἄφου στερεώθηκε καλὰ στήν ἐξουσία καί ἐτοίμασε ἰσχυρό στρατό, στόλο καί μεγάλη ἀεροπορία, παίρνει τήν *Τσεχοσλοβακία* καί τήν *Αὐστροία*, χωρίς νά τόν ἐμποδίση κανείς. Τώρα ἐτοιμάζεται μέ τόν ἴδιο τρόπο νά πάρη καί τήν Πολωνία. Οἱ Ἕλληνοὶ καί οἱ Γάλλοι εἰδοποιοῦν τή Γερμανία διὰ τῆς κηρύξουν τόν πόλεμο, ἂν τολμήσῃ νά καταλάβῃ ἄλλο κράτος μέ τή βία.

2. Ὁ Δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος (1939-1945).

1. Ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Ὁ Χίτλερ δέ φοβήθηκε ἀπό τήν προειδοποίηση καί τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1939 ὕστερα ἀπό τρομακτική καί καταστρεπτική ἐπίθεση, πού ἔκαμε, μπαίνει στήν *Πολωνία*. Οἱ Ἕλληνοὶ καί οἱ Γάλλοι τότε κήρυξαν τὸν πόλεμο στή Γερμανία. Οἱ Γερμανοί, πού εἶχαν καλύτερα ὀργανωμένο στρατό καί μεγάλη ἀεροπορία, δὲν ἄργησαν νά καταλάβουν τή *Δανία*, τή *Νορβηγία*, τήν *Ὀλλανδία*, τὸ *Βέλγιο*, τή *Γαλλία* καί τή *Ρουμανία*. Ἡ *Βουλγαρία* πῆγε μέ τὸ μέρος τῆς *Γερμανίας*, ὅπως καί ἡ *Ἰταλία* καί ἡ *Ἰαπωνία*.

Ξαφνικὰ στίς 28 Ὀκτωβρίου 1940 ἡ Ἰταλία ζήτησε ἀπό τήν Ἑλλάδα νά τῆς ἐπιτρέψῃ νά περάσῃ καί νά καταλάβῃ ὠρισμένα ἑλληνικά μέρη, πού χρειαζόταν. Ἡ Κυβέρνηση τότε καί ὁ Βασίλειος Γεώργιος Β' ἔδωσαν τήν περίφημη ἀπάντηση: «*Ὅχι δὲ θὰ περάσῃς*». Τὴν ἴδια νύχτα ὁ Ἰταλικὸς στρατὸς μπαίνει ἀπὸ τὴν Ἀλβανία στὸ Ἑλληνικὸ ἔδαφος.

2. *Τὸ Ἀλβανικὸ ἔπος*. Ὁ στρατὸς μας κινητοποιήθηκε καί γρήγορα ἔφτασε στήν Ἠπειρο. Ἐκεῖ, οἱ λίγες Ἑλληνικὲς δυνάμεις πού βρισκόνταν, βαστοῦσαν μέ τίς λόγχες τὸν ἐχθρὸ νά μὴν προχωρήσῃ ἄλλο. Οἱ Ἕλληνες φτάνουν καί ἀρχίζει ἀγῶνας σῶμα μέ σῶμα. Οἱ Ἰταλοὶ ἂν καί εἶναι περισσότεροὶ καί ἔχουν τελειότερα ὄπλα, μηχανοκίνητα καί μεγάλη ἀεροπορία λυγρίζουν, δὲ μποροῦν νά κρατηθοῦν καί ὑποχωροῦν.

Στίς χιονισμένες κορφές τῆς *Πίνδου*, τοῦ *Μοράβα* καί τοῦ *Καλαμᾶ* μέσα στὰ χιόνια καί στὰ κρύα, τίποτε δὲ σταματᾷ πιά τὴν ὄρμην τῶν Ἑλλήνων.

Οί γενναῖοι φαντάροι μας δὲ λογαριάζουν τὰ μηχανοκίνητα οὔτε τρομάζουν ἀπὸ τὴν ἀεροπορία τοῦ ἐχθροῦ.

“Ὑστερα ἀπὸ σκληρὲς μάχες, ὅπου ἔγραψαν ἀθάνατες σελίδες δόξης παίρνουν τὴν *Κορυτσά* (22 Νοεμβρίου 1940), τὸ *Ἀργυρόκαστρο*, τὴ *Χειμάρρα*, τὴν *Κλεισούρα* κι’ ἄλλα Ἑλληνικὰ μέρη.

Ὁ ἐνθουσιασμός στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἀφάνταστος. Τὰ χωριά καὶ οἱ πολιτεῖες στὴν Β. Ἠπειρο δέχονται μὲ δάκρυα χαρᾶς τὸ στρατό μας καὶ γιορτάζουν τὴ λευτεριά τους. “Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ πιδιὰ μὲ τὰ ζῶα τους καὶ οἱ ἴδιοι φορτωμένοι, μεταφέρουν πυρομαχικὰ ἐπάνω στὰ ἀπόκρημα βουνά, ὅπου πολεμᾷ ὁ στρατός μας. “Ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἐνωμένοι, βοηθοῦν καὶ καμαρώνουν τὰ ἡρωϊκὰ μας παιδιὰ, ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν τιμὴ τῆς πατρίδος.

Οἱ Ἴταλοι τὰ χρειάσθησαν. Ὁ ἴδιος ὁ Μουσολίνι, ὁ δικτάτορας τῆς Ἰταλίας, ἔρχεται στὸ Ἀλβανικὸ μέτωπο, γιὰ νὰ δώσῃ θάρρος, ἀλλὰ τίποτε δὲν κάνει.

Οἱ Εὐρωπαῖοι θαυμάζουν, βλέποντας τὴ μικρὴ Ἑλλάδα νὰ νικάει μιὰ μεγάλη Αὐτοκρατορία.

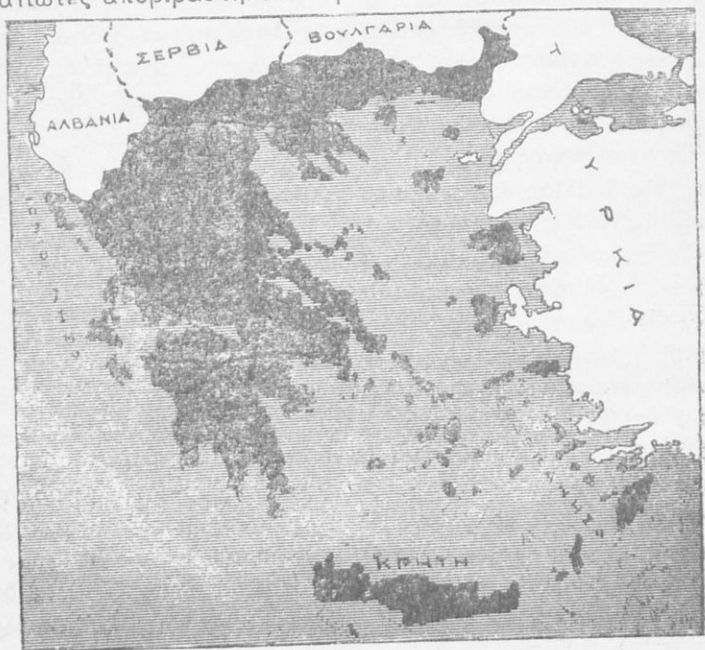
3. *Οἱ Γερμανοὶ ἐπεμβαίνουν.* Ἡ Γερμανία, γιὰ νὰ μὴ ἐξευτελισθῇ ἡ Ἰταλία ἀπὸ τὴ μικρὴ μας χώρα, προπαντὸς ὅμως, θέλοντας νὰ τελειώσῃ γρήγορα ὁ πόλεμος μὲ τὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ἐπιτεθῇ κατόπιν στὴ Ρωσία, κήρυξε τὸν πόλεμο στὴν πατρίδα μας. Τὴν ἄνοιξη τοῦ 1941 Γερμανικὸς στρατός ἐικετέθηκε στὰ ὄχυρά μας ἀπὸ τὰ Βουλγαρικὰ σύνορα, μὲ ἀεροπλάνα, μὲ τάνκς καὶ κανόνια. Νέες αὐτοθυσίες, νέοι ἡρωῖσμοὶ τοῦ στρατοῦ μας ἔλαμψαν ἄλλη μιὰ φορὰ.

Τέλος, ἡ μικρὴ Ἑλλάδα δὲ μπόρεσε νὰ ἀντισταθῇ σὲ δύο αὐτοκρατορίες, καὶ κυριεῦθηκε ἀπὸ τὴ Γερμανία. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος, ἡ Κυβέρνηση, ὁ στόλος καὶ πολὺς στρατός ἔφυγαν γιὰ τὴν Αἴγυπτο, γιὰ νὰ συνεχίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἀγῶνα μὲ τοὺς συμμάχους, ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν.

Τὸν ἴδιο χρόνο οἱ Γερμανοὶ, μόλις τελείωσαν μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἐπετέθησαν στὴ Ρωσία, ὅπου στὴν ἀρχὴ εἶχαν μεγάλες ἐπιτυχίες. Τὸν ἄλλο χρόνο (1943) αἱ Ἕνωμένοι Πολιτεῖαι, τὸ πλουσιώτερο καὶ δυνατώτερο κράτος τῆς Ἀμερικῆς κήρυξαν τὸν πόλεμο στὴ Γερμανία καὶ στὴν Ἰαπωνία.

4. **Ἡ νίκη.** Ὁ πόλεμος ἄναψε παντοῦ. Στὴν Εὐρώπῃ, στὴν Ἀφρική καὶ στὴν Ἀσία, οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ σύμμαχοί τους προχωροῦσαν νικητές. Ἀπὸ τότε ὅμως, πού βγήκαν στὸν πόλεμο αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς τὰ πράματα ἄλλαξαν. Τώρα ἔχουν νὰ ἀντιμετωπίσουν πολὺν στρατὸ καλύτερα ὀπλισμένο καὶ ἀποφασισμένο νὰ νικήσῃ.

Ξαφνικὰ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1944 τὸ ραδιόφωνο μᾶς δίνει μιὰ εὐχάριστη εἶδηση, πού γέμισε χαρὰ τίς καρδιές τῶν σκλαβωμένων Εὐρωπαίων. «Γάλλοι, Ἄγγλοι, Ἀμερικανοὶ καὶ Καναδοὶ στρατιῶτες ἀποβίβαστηκαν στὴ Γαλλία». Ἡ στρατιὰ αὐτὴ σπά-

Χάρτης τῆς Ἑλλάδος 1946 (τὰ Δωδεκάνησα)

ζει τὴ Γερμανικὴ ἀντίσταση καὶ ἀρχίζει νὰ ἐλευθερώνη μιὰ-μια τίς σκλαβωμένες χώρες. Σὲ λίγους μῆνες μεγάλη συμμαχικὴ στρατιὰ εἶχε φτάσει στὰ σύνορα τῆς Γερμανίας, ἐνῶ οἱ Ρῶσοι ἔμπαιναν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ πλευρά. Ἡ Γερμανία νικήθηκε. Οἱ μηχανοκίνητες στρατιές της ἀποσύρθηκαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη

της Εύρώπης, μαζεύτηκαν στο Βερολίνο και παραδόθηκαν «άνευ όρων» (5 Μαΐου 1945).

Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα οἱ Γερμανοὶ εἶχαν φύγει στὶς 12 Ὀκτωβρίου 1944. Ἔτσι, τελείωσε ὁ β' παγκόσμιος πόλεμος, ποὺ ἔσπειρε τὴ δυστυχία καὶ τὴν καταστροφὴ σ' ὅλο τὸν κόσμο.

5. **Ἡ κατοχὴ.** Ἡ πατρίδα μας, ποὺ ἔμεινε τριάμιση χρόνια σκλαβωμένη στοὺς Γερμανοὺς, στοὺς Ἰταλοὺς καὶ στοὺς Βουλγάρους ἀκόμη, πλήρωσε πολὺ ἀκριβὰ τὴν ἐλευθερίᾳ της. Τὰ χρόνια αὐτὰ τῆς κατοχῆς οἱ Ἕλληνες ὑπέφεραν πολλὰ ἀπὸ τοὺς βάρβαρους κατακτητὲς. Οἱ ἐχθροὶ κάθε μέρα τουφέκιζαν ἀθώους πολίτες. Πολλοὺς ἔπιαναν καὶ τοὺς ἔστελναν ὁμήρους στὶς χώρες τους, ὅπου πέθαιναν στὶς φυλακὲς καὶ στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως ἀπὸ τὶς κακουχίες. Χιλιάδες Ἕλληνες πέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴ δυστυχία στὴν Ἑλλάδα.

Τίποτε ὅμως δὲν μπόρεσε νὰ λυγίση τὸν πατριωτισμὸ τῶν Ἑλλήνων, ποὺ μὲ ἀφάνταστη καρτερία καὶ ἀμέτρητες θυσίες, περίμεναν τὴ νίκη.

Ὅστοςὸ για ὅλες αὐτὲς τὶς μεγάλες θυσίες, ποὺ ἐπρόσφερε ἡ Ἑλλάδα στὴ μεγάλη συμμαχικὴ νίκη, δὲν ἀνταμείφθηκε ὅπως ἔπρεπε. Μόνο τὰ Δωδεκάνησα ἐλευθερώθηκαν, ἐνῶ ἡ Β. Ἠπειρος, ἡ Κύπρος κι' ἄλλα Ἑλληνικὰ μέρη μένουν ἀκόμη σκλαβωμένα ἢ σὲ ξένη κατοχὴ.

3. ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ

Λίγα έθνη έχουν αρχαία και μακρυνή Ιστορία όπως η Πατρίδα μας. Από τους αρχαίους χρόνους ως σήμερα οι Έλληνες αγωνίσθηκαν για την έλευθερία τους.

Στους Περσικούς πολέμους 490-474 π.Χ. οι Έλληνες ενωμένοι άποκρούουν τις έπιδρομές των Περσών. Κατόπιν η αντίζηλία μεταξύ των Αθηνών και της Σπάρτης καταλήγουν στον Πελοποννησιακό πόλεμο 431-401 π. Χ.

Τώρα παρουσιάζεται νέα Έλληνική δύναμη, η Μακεδονία, όπου οι Δωριείς σχηματίζουν το Μακεδονικό κράτος 357 π. Χ. Ο Φίλιππος και ο διάδοχός του Μέγας Άλέξανδρος, ο πρωταγωνιστής της πατρίδος μας και η ένδοξη έκστρατεία του, είναι μια λαμπρά περίοδος του Έλληνικού Έθνους και της ανθρωπότητας γενικά. Το Έλληνικό κράτος του Μεγάλου Άλεξάνδρου, από τη μεγάλη έκταση που είχε, δέ μπόρεσε να σταθή και σιγά-σιγά διαλύθηκε. Κατόπιν η Ελλάδα έγινε Ρωμαϊκή άποικία το 168 π.Χ. Πολλοί Ρωμαίοι μορφώθηκαν στις φιλοσοφικές σχολές μας. Ο Ρωμαίος Αυτοκράτορας Άδριανός άγάπησε τότε την Ελλάδα και τιμήθηκε σε πολλές Έλληνικές πόλεις.

Πολλά χρόνια ύστερα η Ελλάδα αγωνίσθηκε με τους Βησιγόθους, τους Άβάρους και άλλους βαρβάρους λαούς, ώσπου στα 1204 μ.Χ. έγινε άποικία των Φράγκων και διαιρέθηκε σε μικρά κρατίδια.

Στά 1453 έρχονται οι Τούρκοι από την Άσία και κυριεύουν ολόκληρη την Ελλάδα. Τετρακόσια χρόνια η πατρίδα μας έμεινε σκλαβωμένη στους Τούρκους. Οι μορφωμένοι Έλληνες δέ μπορούν να βαστάξουν τη σκλαβιά, φεύγουν και πηγαίνουν στις Εύρωπαϊκές πόλεις. Έκει διδάξαν τα συγγράμματα των αρχαίων σοφών της Πατρίδος μας. Οι Εύρωπαίοι μορφώνονται και γίνεται η *Αναγέννηση* στις τέχνες και στις έπιστημες σ' όλην την Εύρωπη.

Στά 1821 άρχισε η μεγάλη εξέγερση του Έθνους και

Ύστερα από σκληρούς αγώνες 8 χρονῶν ἐλευθερώνεται ἓνα τμήμα τῆς Πατρίδος μας. Στὰ 1864 μ.Χ. ἡ Ἀγγλία παραχωρεῖ τὰ Ἐπτάνησα στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ 1897 γίνεται ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος. Στὸ Βαλκανικὸ πόλεμο 1912-1913 ἡ Πατρίδα μας παίρνει τὴ Μακεδονία, τὴ Δυτικὴ Θράκη καὶ λίγα νησιά στὸ Αἰγαῖο πέλαγος.

Κατὰ τὸν πρῶτο Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο 1914-1918 ἡ Ἑλλάδα ἐπολέμησε μὲ τὸ μέρος τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας.

Στὸ δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο 1939, ποὺ οἱ Γερμανο-Ἰταλοὶ κατέλαβαν ὅλη τὴν Εὐρώπη, ἡ Πατρίδα μας ἀντιστάθηκε περισσότερο καὶ ἔδωσε καιρὸ στοὺς συμμάχους τῆς νὰ ἐτοιμασθοῦν. Ὅπως ὅλη ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Πατρίδα μας ἔμεινε σκλαβωμένη 4 χρόνια καὶ στὸ 1944 ἐλευθερώθηκε.

Σ' ὅλη τὴ μακρὰ ἱστορία τους οἱ Ἕλληνες στάθηκαν πάντα ἐνωμένοι, γύρω στὴ μεγάλη ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ πολέμησαν γι' αὐτὴ καὶ γιὰ ἄλλα ἰδανικὰ εὐγενῆ. Οἱ Ἕλληνες πιστεύουν στὸ Θεὸ καὶ ἀγαποῦν τὴν Πατρίδα τους. Ἀγαποῦν τὴν ἐλευθερία καὶ σέβονται τὴν οἰκογένεια.

Αὐτὲς εἶναι οἱ ἀρχὲς καὶ τὰ θεμέλια τῆς Πατρίδος μας, εἶναι τὰ ἰδανικὰ τῆς φυλῆς μας. Γι' αὐτὰ ἀγωνίσθηκαν καὶ πάντα θ' ἀγωνίζονται οἱ Ἕλληνες.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Γιατί οἱ Ἕλληνες ἀντιπάθησαν τὸν Ὀθωνα; Τί διαφορὰ βρίσκετε στὴ Βασιλεία τοῦ Ὀθωνα καὶ τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'; Ποία ἦταν ἡ αἰτία τοῦ α.' Βαλκανικοῦ πολέμου; Ποία τοῦ β.' Βαλκανικοῦ; Ποιὸς μπορεῖ νὰ πῆ κάτι γιὰ τὸν Παῦλο Μελά, ἀπὸ τὴ δράση του στὴ Μακεδονία; Ποία ἦταν ἡ αἰτία τοῦ α.' καὶ τοῦ β.' παγκοσμίου πολέμου;

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α' Πολιτική κατάσταση στην Ευρώπη.		
1. Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ οἱ Τοῦρκοι.	σελ.	3
Πόλεμοι Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας στην Εὐρώπη.	»	4
1. Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν ὑπόλοιπὴ Ἑλλάδα	»	4
2. Οἱ Τοῦρκοι καὶ ἡ Αὐστρία	»	4
3. Οἱ Τοῦρκοι καὶ ἡ Βενετία	»	4
4. Οἱ Τοῦρκοι καὶ ἡ Ρωσία	»	5
Β' Τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας		
1. Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων	»	6
Γ' Ὀργάνωση τοῦ ὑπέδουλου Ἑλληνισμοῦ.		
1. Οἱ παραδόσεις τοῦ λαοῦ	»	9
2. Θρησκευτικὰ προνόμια	»	9
3. Πολιτικὰ προνόμια	»	11
4. Κλέφτες καὶ ἄρματαῶλοι	»	13
5. Σουλιῶτες — Μανιάτες — Σφακιανοὶ	»	15
6. Τὰ νησιά μας καὶ ἡ ναυτιλία	»	17
7. Οἱ Φαναριῶτες	»	17
8. Ἡ παιδεία στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς	»	18
Δ' Ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων		
1. Τὸ σχέδιο τοῦ Μ.Πέτρου καὶ οἱ ἐπαναστάσεις τῶν Ἑλλήνων	»	20
2. Ὁ Λάμπρος Κατσώνης	»	22
Ε' Τί περιστατικὰ βεβήθησαν τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάσταση		
1. Γαλλικὴ ἐπανάσταση	»	24
2. Ὁ Ρήγας Φεραῖος	»	27
3. Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς	»	29
4. Οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ	»	30
5. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία	»	37
ΣΤ' Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση		
1. Ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία	»	38
2. Ἡ ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο	»	40
3. Σφαγὲς τῶν Ἑλλήνων	»	43
4. Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου	»	44
5. Τὸ πολεμικὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρῶνῃ	»	46
6. Ἡ Μάχη στὸ Βαλτέτσι	»	47
7. Μάχη στὰ Δολιανὰ καὶ στὰ Βέρβαινα	»	48
8. Ἡ ἄλωση τῆς Τριπόλεως	»	48

Σ' Ἡ Ἐπανάσταση στή Στερεά Ἑλλάδα

1. Ἡ Μάχη στήν Ἀλαμάνα	σελ. 50
2. Ὁδυσσεύς Ἀνδρουτσός καί τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς	» 52
3. Ἡ πανωλεθρία τῶν Τούρκων στὰ Βασιλικά	» 55
4. Ἡ ἐπανάσταση στή Δυτική Ἑλλάδα, στή Θεσσαλία καί Μακεδονία	» 56
5. Ὁ ἀγώνας τῶν Ἑλλήνων στή θάλασσα	» 57
6. Ὁ Παπανικολῆς καί ἡ Τούρκικη φρεγάτα	» 58
7. Ἡ πρώτη ἐθνική συνέλευση στήν Ἐπίδαυρο	» 59

Η' Ἡ ἐπανάσταση ἀπὸ τὸ 1822 - 1824

1. Ἡ καταστροφή τῆς Χίου	» 61
2. Ὁ Κανάρης ἐκδικεῖται τὴν καταστροφή τῆς Χίου	» 62
3. Ἡ μάχη στὸ Πέτα καί ὁ Μάρκος Μπότσαρης	» 64
4. Πρῶτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	» 66
5. Ἐκστρατεία καί καταστοφὴ τοῦ Δράμαλι	» 67
6. Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη	» 69
7. Φιλελληνισμὸς στήν Εὐρώπη	» 71
8. Ὁ Λόρδος Βύρων	» 72
9. Διχόνοιες τῶν Ἑλλήνων	» 73

Θ' Οἱ Τούρκοι ἐνώνονται μὲ τοὺς Αἰγυπτίους (1824 - 1827)

1. Ὁ νέος κίνδυνος γιὰ τὴν Ἑλλάδα	» 75
2. Ἡ ὑποταγὴ τῆς Κρήτης καί τῆς Κάσου	» 75
3. Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν	» 76
4. Τὰ κατορθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου. Ὁ Μιαούλης	» 76
5. Ὁ Ἰμβραήμ στήν Πελοπόννησο (1825)	» 77
6. Κατορθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου	» 79
7. Μάχη στὸ Μανιάκι. Ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα	» 81
8. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐλευθερώνεται	» 82
9. Οἱ Τούρκοι πολιορκοῦν δεύτερη φορὰ τὸ Μεσολόγγι	» 84
10. Ὁ Κιουταχῆς καί ὁ Ἰμβραήμ πολιορκοῦν τὸ Μεσολόγγι	» 85
11. Ἡ ἠρωϊκὴ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου	» 86
12. Ὁ Ἰμβραήμ γυρίζει στήν Πελοπόννησο	» 87

Ι' Ὁ Κιουταχῆς στή Στερεά Ἑλλάδα

1. Πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Καραϊσκάκης	» 91
2. Πολεμικὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη	» 93
3. Πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων στὸ Φάληρο. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη (1827)	» 94

ΙΑ' Ἡ Ἑλλάς ἐλευθερώνεται

1. Ἡ ἐπέμβαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων	» 96
2. Ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου	» 97
3. Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας	» 100
4. Ὁ Ἰμβραήμ φεύγει ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο	» 101

5. Τέλος τῆς Ἑλλην. ἐπανάστασεως. Ἡ μάχη στὸ Πέτα σελ.101
6. Δολοφονία τοῦ Καποδίστρια » 102
7. Ἡ Ἑλλάδα γίνεται βασιλείο » 104

ΙΒ' Ἡ βασιλεία τοῦ Ὀθωνα

1. Ἡ Ἀντιβασιλεία στὴν Ἑλλάδα » 105
2. Αὐταρχικὴ βασιλεία τοῦ Ὀθωνα » 106
3. Συνταγματικὴ Βασιλεία τοῦ Ὀθωνα » 107
4. Ἡ ἔξωση τοῦ Ὀθωνα » 109

ΙΓ' Ἡ Βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α'

1. Ὁ Γεώργιος ὁ Α' στὴν Ἑλλάδα » 111
2. Ἡ ἐπανάσταση στὴν Κρήτη » 112
3. Δεύτερη Κρητικὴ ἐπανάσταση 1896 » 115
4. Ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος 1897 » 116
5. Τὸ Μακεδονικὸ ζήτημα » 118
6. Οἱ Νεότουρκοι » 119
7. Ἡ ἐπανάσταση στὸ Γουδι 1909 » 120
8. Ὁ Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος » 120

ΙΔ' Ἡ Βασιλεία Κωνσταντίνου

1. Β' Βαλκανικὸς πόλεμος » 123
2. Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος » 125
3. Αἰτία τοῦ παγκοσμίου πολέμου » 126
4. Ὁ πόλεμος » 128
5. Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ » 128

ΙΕ' Ἡ Βασιλεία Γεωργίου τοῦ Β'

1. Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ » 128
2. Β' Παγκόσμιος πόλεμος » 130
3. Γενικὴ ἀνασκόπηση τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.—Τὰ ἰδανικὰ
τῆς φυλῆς » 134

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

<i>Χρονολογία</i>	<i>Γεγονότα</i>
1453- 29 Μαΐου	Ἡ ἄλωση τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων
1460	Διάλυση τοῦ Δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν
1571	Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου
1666	Κατάληψη τῆς Κρήτης
1687	Καταστροφή τοῦ Παρθενῶνος
1776-78	Ἐπαναστατικά κινήματα
1789-92	Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση
1798- 2 Ἀπριλίου	Θάνατος τοῦ Ρήγα Φεραίου
1803	Ἄλωση τοῦ Σουλίου.-Τὸ Ζάλογγον
1814	Ἰδρυση τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας
1820	Ἀλέξ. Ὑψηλάντης ἀρχηγὸς τῆς Ἐπανάστασεως
1821- 22 Φεβρουαρίου	Ἡ Ἐπανάσταση τῆς Μολδαβίας
» 25 Μαρτίου	Ἡ Ἐπανάσταση τῆς Ἀγίας Λαύρας
» 10 Ἀπριλίου	Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου
» 24 Ἀπριλίου	Ὁ θάνατος τοῦ Ἀθαν. Διάκου
» 12 Μαΐου	Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετίου
» 26 Αὐγούστου	Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν
» Σεπτέμβριος	Ἡ ἄλωση τῆς Τριπόλεως
» 14 Δεκεμβρίου	Ἡ συνέλευση εἰς Ἐπίδαυρον
1822- 12 Ἀπριλίου	Ἡ καταστροφή τῆς Χίου
» 26 Ἰουλίου	Ἡ μάχη τῶν Δερβενακίων
» Ὀκτώβριος	Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου
1823- Αὐγούστος	Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη
1824- 17 Ἀπριλίου	Ὁ θάνατος τοῦ Λόρδου Βύρωνος
» 20 Ἰουνίου	Ἡ καταστροφή τῶν Ψορῶν
1825- Ἀπρίλιος	Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου
» 20 Μαΐου	Ἡ μάχη εἰς τὸ Μανιάκι
1826- 10 Ἀπριλίου	Ἡ ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου
» Αὐγούστος	Ἡ κατάληψις τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ
1827- 23 Ἀπριλίου	Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη
» 8 Ὀκτωβρίου	Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου
1828- Ἰανουάριος	Ὁ Καποδίστριας Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος
1829- 12 Σεπτεμβρίου	Ἡ μάχη τῆς Πέτρας
1831- 27 »	Ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια
1832- 1 Φεβρουαρίου	Ἡ Ἑλλάς γίνεται Βασιλεῖο
1833-62	Ἡ Βασιλεία τοῦ Ὁθωνος
1835	Αἱ Ἀθῆναι γίνονται Πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος

<i>Χρονολογία</i>	<i>Γεγονότα</i>
1843-3 Σεπτεμβρίου	Παραχωρήθη τὸ Σύνταγμα παρὰ τοῦ Ὀθωνος
1862	Ἡ ἔξωση τοῦ Ὀθωνος
1863 1913	Ἡ Βασίλεια Γεωργίου τοῦ Α.΄ καὶ παραχώρηση τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα
1866	Ἡ Κρητικὴ Ἐπανάσταση
1868	Ὁλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου
1881	Ἡ Τουρκία ἀναγκάζεται νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Ἄρτα
1897	Ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος
1909	Ἡ Ἐπανάσταση στὸ Γουδί (Ἀθήναι)
1912-13	Ὁ α.΄ Βαλκανικὸς πόλεμος
1912- 26 Ὀκτωβρίου	Ἡ κατάληψις τῆς Θεσσαλονίκης
1913- 21 Φεβρῴριου	Ἡ κατάληψις τῶν Ἰωαννίνων
1913	Ὁ Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος
1913-1918	Ὁ α.΄ Παγκόσμιος πόλεμος
1939-1945	Ὁ β.΄ Παγκόσμιος πόλεμος
1940-1941	Ὁ Ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος
1944- 12 Ὀκτωβρίου	Ἀποχώρηση τῶν Γερμανῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα

0020561196
BIBLIOTHEKH BOYΛHΣ

ΠΙΝΑΞ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΧΑΡΤΩΝ

1)	Χάρτης	Ἑλλάδος	τοῦ	ἔτους	1832
2)	»	»	»	»	1864
3)	»	»	»	»	1881
4)	»	»	»	»	1913-1922
5)	»	»	»	»	1946 Δωδεκάνησα

10

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ & ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Δ/σις ΔΙΑ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἄριθ. Πρωτ. 50709

Ἀθήναι τῆ 12-6-50

Πρὸς

τὸν κ. Ν, ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

Ἐ ν τ α ὺ θ α

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 49529/1950 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἐνεκρίθη ὅπως χρησιμοποιηθῆ ὡς βοηθητικὸν βιβλίον τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ΣΤ. τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον **ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ** βιβλίον ὑμῶν ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν ὅπως μεριμνήσετε διὰ τὴν ἔγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου συμμορφούμενος πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κοινισμόν ἐκδόσεων βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτ. Σχολείου.

ΕΝΤΟΛΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΝΕΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ «Αἱ Ἡπειροὶ» Ε.	Ἄριθ. Ἐγκριτικῆς Ἀποφάσ.	54410/1950.	
ΝΕΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ «Ἡ Εὐρώπη» ΣΤ.	>	>	54410/1950.
ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤ.	>	>	49530/1950.

Ἐγκριτικὴ Ἀπόφασις: «...Ἡ Γλῶσσα εἶναι δημοτικὴ, ἀνευ ἰδιωματισμῶν ὀμαλὴ μὲ σχετικὴν ἐνάργειαν καὶ πειστικότητα. Ἀξιόλογοι εἶναι αἱ εἰκόνες διότι δὲν περιορίζονται εἰς συνήθεις ἀπλᾶς προσωπογραφίας, ἀλλὰ ἐκτείνονται καὶ εἰς ἄλλα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, λίαν ἀξιόλογα διὰ τὴν ἐποπτικὴν διδασκαλίαν...»

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΩΣ ΕΙΣΑΓΩΜΕΝΑ

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Γ. Τάξεως	ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ Ἑλλάδα Δ. Τάξεως
> > Δ. >	ΙΣΤΟΡΙΑ Ἡρωϊκῶν χρόνων Γ. >
> > Ε. >	> Ἀρχαίας Ἑλλάδος Δ. >
> > ΣΤ. >	ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ Γ. >
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ Ἑλλάδα Γ. Τάξ.	ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ Δ. >

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς